

Тохія аль-Ісмаїл

Мухаммад

Життєпис Пророка
на основі найбільш ранніх джерел

Тахія аль-Ісмаїл

Мухаммад

(Життєпис Пророка
на основі найбільш ранніх джерел)

Київ
«Ансар Фаундейшн»
2019

УДК 821.161.2-1
ББК 84(4 УКР)
I-85

Тахія аль-Ісмаїл

I-85 Мухаммад (Життєпис Пророка на основі найбільш ранніх джерел) / Пер. з англійської — Ічня: ПП «Формат», 2019. — ст. 424
ISBN 978-966-1567-82-4

Відповідальний за випуск **І.Н. Гімадутін**

Ця книга є об'єктом авторського права. Відповідно до положень колективної ліцензійної угоди, відтворення будь-якої її частини без письмового дозволу видавництва заборонено.

Думки, викладені в цій книзі, належать автору й не обов'язково відображають точку зору видавництва.

УДК 821.161.2-1
ББК 84(4 УКР)
ISBN 978-966-1567-82-4

© Оригінал-макет.
«Ансар Фаундейшн» 2019
© Переклад українською.
«Ансар Фаундейшн» 2019

Ця книга – біографія однієї з найвидатніших людей світу, яка жила 14 сторіч тому. Останній Пророк і Посланець Єдиного Бога – яким був його життєвий шлях? Скільки горя довелося пережити йому й скільки випробувань витримати? Як вдалося цій неписьменній людині об'єднати роздрібнені племена арабів у сильну державу, яка перемогла Персію та Візантію? Як за двадцять три роки своєї місії він зумів виховати високоморальне суспільство, яке жило за законами Бога у братерстві, гармонії та справедливості? У книзі Тахії аль-Ісмаїла ви знайдете відповіді на ці запитання, і перед вами відкриється воістину видатна постать Мухаммада ібн Абдуллага – керівника й полководця, батька й чоловіка, учителя й вихователя, Посланця й раба Божого.

ПЕРЕДМОВА РЕДАКЦІЇ

У ім'я Аллага Милостивого, Милосердного.

Хвала Аллагу Всевишньому, Господу всього суцього, мир і благословення Його рабу й Посланцю Мухаммаду!

Книга Тахії аль-Ісмаїла «Життя Мухаммада» – не перша в списку життєписів Пророка. Проте від інших – небагатьох – таких книг вона відрізняється деякими особливостями.

По-перше, вона містить не лише історичні факти з життя Посланця Аллага, але й відкриває багато граней його особистості, аналізує події. Автор книги наче переносить нас у ту епоху, і ми бачимо, як страждає хлопчик-сирота, як у дорослого Мухаммада страх першого одкровення з Небес змінюється щастям і надією, а потім – почуттям величезної відповідальності за долі людей. І ми знайомимось з його сподвижниками й ворогами, більшість з яких потім перейдуть на його сторону, і ще раз дивуємось його здатності об'єднувати людей, бачити те, що важливо для кожної конкретної людини й для усього суспільства в цілому.

По-друге, у книзі практично немає посилань на джерела інформації про ті чи інші події, вчинки Мухаммада, його слова, як це зазвичай ми бачимо в життєписах Мухаммада. Імовірно, це пов'язано з тим, що книга створена для широкого кола читачів, а ті, кому це цікаво й важливо з наукової чи релігійної точки зору, можуть знайти такі посилання у відомих працях (наприклад, *Ибн Хишам. Жизнеописание Пророка Мухаммада / Пер. с араб. Н. Гайнуллин. – М.: Умма, 2002; С. аль-Мубаракфури. Жизнь Пророка (Рахик аль-мактум) / Пер. с араб. В. (Абдулла) Нириша. – М.: Издатель Эжаев, 2003*). Редагуючи «Життя Мухаммада», ми використовували вищезгадані книги для уточнення деяких фактів та імен і посилаємось на них в примітках редакції.

Третя особливість роботи Тахії аль-Ісмаїла – це її цілісність і багатоплановість. Автор веде свою розповідь у контексті світової історії, аналізує причини й наслідки тих чи інших подій, їхній вплив на життя різних народів і держав.

По-четверте, багато розділів книги пояснюють основні принципи ісламу (віра в Пророків Аллага, п'ятиразова молитва,

піст, ставлення до сиріт, жінка в ісламі та ін.). Окремий розділ присвячений дружинам Пророка Мухаммада, і в ньому пояснюється суспільне й релігійне значення кожного з цих шлюбів.

Ми впевнені, що книга буде цікавою й корисною як мусульманам, так і немусульманам. Нагадаємо, що для віруючих сіра (життєпис) Пророка є третім після Корану й хадисів джерелом релігійних знань. А для тих, хто тільки пізнає іслам, ця книга відкриє дивовижну постать, видатну людину, який зумів волею Аллага виконати свою місію Посланця і який об'єднав роздібнені й ворогуючі племена в єдину й сильну державу, яка виховала з невігласів-язичників високоморальне суспільство братерства й справедливості, відродила релігію монотеїзму й принесла милість Істинного Бога усім людям землі на всі часи.

Ми ж – усі, хто працював над перекладом і редагуванням цієї книги, – просимо Аллага Всевишнього вибачити нам помилки, які могли бути зроблені в процесі цієї роботи, і винагородити нас за цю працю в Наступному житті. Мир вам і благословення Аллага.

Редакція «Ансар Фаундейшн»

ПЕРЕДМОВА

Перш ніж почати дивовижну й хвилюючу розповідь про життя Пророка Мухаммада ﷺ¹, про місію, з якою його послав Господь, про те, як він успішно боровся з переважаючими силами, щоб довести свою справу до кінця, – справу, покликану привести людину до найкращого становища, яке коли-небудь існувало на землі, – потрібно здійснити короткий огляд історії людства й ролі пророцтва в ній.

Дуже важливо вивчати історію Мухаммада та його громади не ізольовано, а в контексті світової історії. Адже в іншому випадку можна неправильно зрозуміти суть того, що сталося у ті роки, нечисленні, але надзвичайно важливі події.

Спочатку потрібно відкинути загальноприйняте сьогоднішнє упередження про те, що ми уже досягнули вершини повільного й важкого процесу розвитку, під час якого людська істота якимось чином пододала тваринний спадок дикої примітивності й змогла перетворитись на «цивілізовану» і «прогресивну» істоту сучасності. Але істина, як це часто буває з упередженнями, полягає у протилежному.

Очевидно, що Земля була створена готовою прийняти людину, і це відбулось за декілька чітко визначених етапів. Очевидно й те, що людина не є продуктом еволюції від яких-небудь тваринних форм. А протилежні твердження – помилкові. Людина була створена повноцінною й ідеальною,

¹ Слова «нехай благословить його Аллаг і вітає» арабською мовою. Ця фраза вживається в ісламі після згадування імені Пророка Мухаммада, а також у тих випадках, коли мова йде про нього, як про Пророка й Посланця Аллага, навіть без згадування його імені. У різних джерелах вживаються фрази «Пророк Ісламу», «Посланець Аллага», «Пророк» та інші, після яких, виражаючи глибоку повагу й за велінням Аллага, мусульмани вимовляють слова «Саллялаху алейхі ва саллям» — «Нехай благословить його Аллаг і вітає». Така традиція збережена й у даній книзі. Підґрунтям цього є припис Аллага: **«Воістину, Аллаг і Його ангели благословляють Пророка! О ви, які увірували! Благословляйте Пророка й вітайте його миром!»** (Коран: 33:56). Щоб не переобтяжувати текст книги, ми наводимо цю фразу лише один раз. Нехай читач промовить її подумки щоразу, коли побачить згадку про Пророка. – Примітка редакції українського видання, далі – *Прим. ред.*

вона була наділена особливою функцією відносно всього сущого. Усе суще було створено для того, щоб грати певну обмежену роль у створенні світу, воно беззаперечно підкоряється сукупності законів, які, за волею Бога, керують його існуванням. Але становище людини інше, оскільки вона наділена винятковими й різноманітними здібностями, яких немає в жодного створіння, і може пізнавати навколишній світ й свідомо поклонятися своєму Творцю. Для цього й були створені люди. У цьому й полягає пояснення нашого існування, а все інше покликане полегшувати нам це завдання.

Проте людина – і це нормальне явище – схильна забувати про свою справжню сутність і ставати жертвою оточуючого світу, занурюючись у нього й уподібнюючись до тварин, а інколи й стаючи гіршою за них. Але Аллаг є безмежно Милосердним і бажає кращого для Своїх творінь. Тому в історії людства як прояв милосердя Господа з'являлись Пророки й Посланці. Ці люди надихались Аллагом для заклику своїх сучасників до Істини й для нагадування їм про те, що поклоніння Єдиному Богу – це наріжний камінь їхнього існування. Вони відновлювали у суспільстві гармонію й справедливість, які відповідають істинній природі людини.

Людство не було покинене без керівництва й настанов, адже з цією метою Господь прислав Пророків і Посланців, при цьому сутність їхніх послань була однаковою, а відмінності стосувались другорядних аспектів і були пов'язані з конкретними історичними обставинами. Пророки посилались у суспільства, які або не отримували Божественних настанов до цього, або їх отримували, але забували, нехтуючи ними й перетворюючись на невігласів. Їхній заклик до сучасників переважно ігнорувався, і їх часто висміювали до того, поки вони не отримували допомогу від Аллага, відкриваючи таким чином знамення народам. В умовах постійного протистояння, яке часто супроводжувалось фізичним переслідуванням, вони цілеспрямовано продовжували закликати до релігії Аллага. Сутність цього заклику полягає в тому, що немає Бога, окрім Аллага, і що справедливість і гармонія можливі в суспільстві тільки тоді, коли воно дотримується принципу Єдинобожжя.

Через деякий час після початку заклику вони, як правило, досягали більшого або меншого успіху, об'єднуючи навколо себе групи послідовників, часто бідняків та вигнанців. Вони також повідомляли й застерігали про суворе покарання тих, хто протривався могутності Аллага. У цілому успіх був невеликим і люди гинули, окрім Пророка й групи його послідовників, які вижили задля формування нової громади. У такий важливий момент громада росла і процвітала під керівництвом Пророка та його безпосередніх наступників. Так тривало до того часу, поки вона не поверталась до попереднього стану занепаду. Потім, з часом, посилався інший, більш величний Пророк; історія повторювалась знову. Цей цикл оновлення, росту й занепаду, який повторюється у зв'язку з появою Пророків від Аллага, відображає істинну історію людства. Він не є неперервною лінією «еволюції», розвитку, «прогресу», як прагнуть нас переконати автори сучасного міфу. Цей цикл повторюється багато разів; іноді просто й очевидно, а інколи – у складній і заплутаній формі протягом усієї історії людства, з самого її початку.

Кількість Пророків Бога, які були послані за всю історію, щоб закликати людей до Єдинобожжя й наvertати суспільство до принципів моралі й справедливості, насправді дуже велика і в деяких традиційних джерелах наводиться число 124000 осіб. Звісно, ознайомлення з усіма ними не є метою цієї книги. Проте потрібно сказати кілька слів про найбільш величних з них. Тоді ми зможемо розглянути життя Пророка Мухаммада в єдиній історичній перспективі. Найбільш унікальними з Пророків були Адам, Нух (Ной), Ібрагім (Авраам), Муса (Мойсей), Іса (Ісус) і Мухаммад, мир їм усім.

Адам (мир йому) одночасно був і першою людиною, прабадьком всього людства, і першим Пророком. Його історія охоплює і водночас формує історію його нащадків, а християнський погляд на те, що з ним сталося, не враховує головного. Першородного гріха не було. Історія Адама розкриває замисел творення людини. І найважливішою частиною цієї історії є не вигнання його з Раю, а вторинне отримання Милосердя Аллага, коли Всевишній подарував

йому мову й знання «імен». Падіння було неминучим проявом слабкої людської природи. Але ця моральна нестійкість неодмінно зникає, коли Господь посилає настанови. У цьому полягає уся таємниця й весь сенс життя людини.

Нух (мир йому) позначає кінець раннього етапу історії, а його життя – це зразок пророчої місії, саме такої, про яку говорилось вище. Він закликав свій народ до Істини протягом дев'яти з половиною століть, але його висміювали й не хотіли чути. Зрештою його місія фізично втілилась у ковчезі, і йому було доручено відродити людське і тваринне життя на Землі. Люди ж того часу були повністю знищені потопом. А Нух, його сім'я й нечисленні послідовники врятувались і почали все спочатку.

Ібрагім (мир йому) також відіграв важливу роль в історії людства. Матеріальне життя все більше й більше захоплювало й засліплювало людей того часу, поки не залишилось нікого, хто б сповідував чисте Єдинобожжя. Аллаг обрав Ібрагіма і вів до істинного розуміння природи Всесвіту, поки він не отримав певні знання про Єдиного Бога, Творця й Вседержителя усього сущого. Ібрагім був обраний Аллагом, щоб знову принести на Землю вчення про єдиного Бога, він – у прямому й переносному сенсі – батько всіх істинних релігійних традицій. У прямому – оскільки багато з тих, хто підтримував і відстоював монотеїзм, включаючи Ісу (мир йому) і Мухаммада, були його прямими нащадками, а в переносному – тому що усі вчення, які містять доктрину єдинобожжя, зводяться до нього.

Історія Муси (мир йому) – це ще одне важливе нагадування для нас, людей *цього* часу. У його протистоянні тоталітарній владі єгипетського фараона є багато корисних для нас уроків, адже сили, які виступають проти нас сьогодні, ґрунтуються на тих самих принципах. А наше сьогоднішнє становище могло б значно покращитись, якби ці уроки були належно засвоєні. Друга половина історії Муси – це його взаємини з народом Ізраїля. Образ цих людей, який впливає з цієї історії, містить ключ до розуміння сьогоднішньої ситуації в світі. Надмірна любов євреїв до цього світу, яка у мініатюрі виявилася в тому, як вони поклонялись золотому тельцю, і сумували за тим, що

залишили в Єгипті, характеризує їх як народ протягом усієї їхньої різнобарвної історії. Економічна і політична розстановка сил у сьогоднішньому світі багато в чому пояснюється їхнім прагненням до світового панування. Можна сказати, що життя Муси знаменує початок нинішньої, останньої епохи.

Іса (мир йому) був останнім Пророком, посланим народу Ізраїля. Він продовжив пророчу лінію Ібрагіма, будучи його нащадком. Його істинною місією було відродження й очищення вчення Муси поміж народу Ізраїля. Але, як відомо, Павло, який ніколи не зустрічався з Ісою, вигадав християнську релігію, виходячи з власного примарного досвіду. Потім уже викривлена версія про пророцтво Іси була узгоджена з принципами грецької філософії й римським прагматизмом, які тісно пов'язані з істинним язичництвом. У результаті було досягнуто компромісу з безпринципними володарями й, зрештою, початкове чисте вчення Іси було викривлено до невпізнанності. Проте, не дивлячись на численні зміни, воно ґрунтувалось на моделі пророцтва, що й підтримало християнську цивілізацію. У той же час, через фундаментальні зміни вчення Іси, зокрема приписування йому божественності й запровадження запозиченої з грецької філософії доктрини трійці, християнство виявляє повне безсилля перед войовничим матеріалізмом у вигляді гуманізму. Цей всезагальний занепад, який поглиблюється повсюдно єврейським впливом, жагою до влади й помсти, призвів до того морального й соціального розкладання, яке ми спостерігаємо сьогодні. На прикладі Пророка Іси ми чітко можемо побачити, як пророча місія формує основи оновленого суспільства й як це все поступово викривляється й потребує відновлення.

Останнім оновленням пророчої традиції була місія останнього Пророка й Посланця Мухаммада. Його життя не було ізольованою подією, а навпаки – кульмінацією цілої низки Божественних Одкровенень, які постійно оновлюються. Оскільки пророцтво Мухаммада – останнє, воно, звісно ж, стосується нас, чого не скажеш про всі попередні Одкровення, адже воно містить остаточні настанови Творця Своїм творінням. Тому Аллаг гарантував, що воно залишиться без змін і ми зможемо

осягнути його детально, і це стосується як істинно посланої Книги, Благородного Корану, так і здійснення одкровення в житті Мухаммада та його сподвижників. А значить, вивчати цю дивовижну історію необхідно кожному, хто прагне осягнути своє місце в історії й дізнатись, як стати справжньою людиною.

ВСТУП

1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ІСТОРІЇ СЕМІТІВ

Між величезними континентами – Азією і Африкою – розташований Аравійський півострів. Місцеві жителі називають його «Островом арабів», тому що він відокремлений від світу природними бар'єрами. Із заходу він відділений від Африки Червоним морем, на сході – Перською і Оманською затоками від Євразійського материка, на півдні – оточений Аденською затокою й Індійським океаном, і, нарешті, на півночі розташовані найбільш нездоланні бар'єри – безмежні простори пустелі.

У доісторичні часи ця земля була зеленою, а вершини гір вкривали снігові шапки, але з відходом льодовикового періоду Земля стала поступово висихати й не могла більше прогодувати все своє населення. Люди почали переселятись у місця з більш сприятливим кліматом. Перша хвиля міграції в Єгипет через Баб-ель-Мандебську протоку почалась приблизно у середині п'ятого тисячоліття до н.е. Змішування переселенців з хамітським населенням тієї землі дало нам історію Давнього Єгипту. Друга хвиля міграції в четвертому тисячолітті до н.е. здійснювалась у регіон Міжріччя, відомий зараз нам як Ірак, що призвело до утворення міста-держави Аккаду. Деякий час племена, які переселились, жили під владою Аккаду (відома шумерсько-аккадська цивілізація – прим. ред.), а потім утворили власне Вавилонське царство. Найвідомішим правителем Вавилону був Хаммурапі, закони якого були висічені на відомому базальтовому стовпі.

Поява третьої хвилі пов'язується з асирійцями, які, без сумніву, були родичами вавилонян. Вони залишили свій слід в історії пізніше за вавилонян й утворили військову державу, у якій наука, медицина, астрономія і математика процвітали так само, як література і мистецтво.

Четвертою хвилею міграції був народ, який греки називали фінікійцями. Вони з'явилися близько 2 тис. років до н.е. і були купцями й мореплавцями. Фінікійці звели великі торгові міста,

такі як Тір та Сідон. Ці мореплавці засновували колонії усюди, де пролягали їхні торгівельні шляхи, а найбільш відомою з них стала цивілізація Карфагену. Фінікійці були першими, хто почав використовувати фонетичне письмо, яке потім поширилось на весь давній світ, де вони торгували. Вони навчили його греків, в яких, у свою чергу, його запозичили римляни. Цікаво, що найдавніший зі знайдених фонетичних записів, виявлений на півострові Синай, написаний північно-арабською мовою. Він доводить наявність зв'язку між давньоєгипетськими ієрогліфами й писемністю фінікійців й датується 1850 р. до н.е.

Також були й інші хвилі мігрантів. Наприклад, арамеї осіли в районі Вавилону й утворили тут Халдейську цивілізацію близько 2 тис. років до н.е. На півдні племена з Аравійського півострова осідали в Ефіопії, де заснували давнє Абіссінське царство, а також були ще євреї, які осіли в Палестині.

Усі ці люди називаються семітами. Слово «семіт» утворено від імені сина Ноя, Сіма (або Шема). Фактично цей термін має не етнічне походження, а використовується для групи мов, які мають фундаментальну (тобто головних характеристик) подібність і походження від спільної материнської мови, або ж протомови. Ці мови поділяються на північні й південні семітські діалекти. Південна група раніше поділялась на північно-арабську і південно-арабську мови. Північно-арабська була мовою жителів Мекки. З часом вона поглинула інші арабські діалекти, отримавши славу класичної арабської мови, мови Священного Корану. Південно-арабська була мовою південних цивілізацій півострова (Ємену й сусідніх земель), а також Абіссінського царства.

Ми не будемо описувати війни, тріумфи й поразки тих, хто покинув півострів, не дивлячись на те, що це були давні цивілізації в історії, бо наша розповідь про тих, хто залишився після них.

Географічно Аравійський півострів можна поділити на дві частини: північну й південну. Ці великі частини розділяє велетенська пустеля, яка сильно ускладнює пересування. Населення Півночі переважно було кочовим, оскільки бідна

природа цієї місцевості не дозволяла вести осілий спосіб життя й люди спрямовували усі сили на пошуки води й пасовищ. Проте жителі Півдня зуміли заснувати кілька розвинутих цивілізацій, про їхнє колишнє процвітання й благополуччя свідчать руїни зведених ними фортець, дамб, палаців і пам'ятників заввишки двадцять поверхів. Усе це було суто арабським феноменом, позбавленим зовнішнього впливу, який мав свої закони, кодекси, конституцію та звичаї. Ці люди володіли знаннями, уміли розподіляти й утримувати дощову воду за допомогою дамб, гребель і резервуарів.

Південні араби підтримували торгівельні зв'язки з Сирією, Іраком і Єгиптом. Їхні каравани перетинали пустелю, привозячи спеції, ладан, камедь і миро з Індії, і повертались назад, навантажені товарами, які виготовлялись на цих землях. Першою значною південно-аравійською державою було Мінейське царство (Маїн), яке виникло приблизно в 1200 р. до н.е. Мінейці контролювали торгівельні маршрути й будували вздовж них караван-сараї (щось подібне на готелі – прим. ред.) для забезпечення караванів.

Мінейці були заміщені сабеями, які продовжили розвиток арабської культури й успадкували торгівельні маршрути мінейців разом з їхньою цивілізацією. Одна з правительниць сабеїв, відома як цариця Савська (Шеба), відвідала царя Сулеймана (Соломона, мир йому).

Існує кілька причин занепаду сабейської цивілізації. Серед них – нікчемний спосіб життя й недбале ставлення до дамб і гребель, адже збагачувались сабеї завдяки торгівлі. У 270 р. до н.е. Птолемей Другий побудував флот, який міг плавати в Червоному морі. Це стало передумовою занепаду сабейської цивілізації, адже їхня монополія на торгівлю в цьому регіоні була ліквідована. Їхні іригаційні споруди настільки довго залишались без належного догляду, що невдовзі зруйнувалась гребля Маріб, землі перетворились на пустелі й згодом стали непридатними для обробітку, що призвело до міграції людей на північ. Дехто пішов у напрямку сучасної Медини, а інші – до сучасних кордонів Сирії та Іраку, де заснували нові держави.

Сабееї шанували небесні тіла й поклоняли трьом з них. Місяць, який вони називали Вадд, був їхнім головним божеством; Сонце було його дружиною; і син, «народжений» цим союзом, – одна з планет, можливо Венера або Юпітер, – був третім. Такими були сабееї, які проникли на північ торговими шляхами й навчили арабів поклонятись зіркам. Протягом першого століття нової ери юдаїзм, а потім і християнство з'явилися на цих землях і намагались підкорити їх. Саме в цей час розгорнувся конфлікт між двома великими державами, які панували тоді в світі – Римською та Перською імперіями. Хім'яритський король Ємену звернувся за допомогою до хосроя Персії в боротьбі проти ворожої Абіссинії, яка захопила його землі. Насправді, Ємен перебував під впливом Персії до поширення ісламу в цій країні.

На півночі з'явилось дві арабські країни. Першою була держава Петра, зведена набатейцями з каменю. Ця цивілізація процвітала від 300 р. до н.е. до 106 р. н.е., поки євреї не змусили римського імператора Тіта знищити місто й приєднати землю до Римської імперії.

Інша арабська цивілізація виникла невдовзі після загибелі Петри в оазі Пальміра. Це було торгівельне місто, яке нагадувало Петру, сильне і процвітаюче, і воно займало нейтральну позицію у війні між Римом і Персією. Пальміра володіла родючими землями й кришталево-чистою водою. У 42 р. до н.е. Марк Антоній намагався захопити її, але зазнав поразки, а коли в 260 р. н.е. імператор Галій був захоплений парфянами, які напали на Сирію, то правитель Пальміри звільнив імператора, відвоював Сирію й переслідував парфян до самої столиці, аль-Мадаїну.

У довготривалій боротьбі між персами й римлянами, правитель став на сторону Риму, і йому був даний титул Дакс Орієнталіс («Володар Сходу»). Під його владою була Мала Азія, Єгипет, Сирія й Північна Аравія. Після смерті «Володаря Сходу» його вдова правила від імені свого малолітнього сина. Коли римляни побачили, що її полководці підходять до Александрії та Анкари, вони розірвали договір з цією державою, зруйнували місто, а закуту в ланцюги царівну

доставили в Рим. Її історія відома з арабських віршів і легенд, як історія аль-Завбії, або Зенобії латиною.

Після зруйнування своєї цивілізації набатейці розчинились поміж арабських племен півночі. Араби ж стали зводити свої міста подалі від кордонів і впливу іноземних держав.

2. МЕККА Й КААБА

За вісімдесят кілометрів від узбережжя Червоного моря, в східному гірському масиві, оточена горами з усіх боків, окрім трьох вузьких проходів, розташована Мекка. Тут здавна перетинались караванні шляхи, але не було води й родючих ґрунтів, тому місто жило лише завдяки торгівлі й обслуговуванню мандрівників. У цьому пустельному місці, де не вижила б навіть муха, Пророк Ібрагім (мир йому) був змушений залишити Хаджар, свою дружину-єгиптянку, разом з її маленьким сином Ісмаїлом. Аллаг хотів, щоб люди приходили в цю долину, де нічого не росло, щоб висловити щирість свого поклоніння, й хотів, щоб рід Ібрагіма забезпечував потреби прочан.

Коли закінчилась їжа, залишена Ібрагімом, Хаджар почала оглядати місцевість з надією знайти їжу та воду, оскільки її маленького сина мучила спрага. Вона нічого не змогла знайти, і все відбігала від сина і поверталась, вдивляючись в обрій. Так вона бігала між двома пагорбами – ас-Сафа й аль-Марва й дивилась так далеко, як тільки могла. Вона пробігла сім разів і повернулась до сина. У цей час дитина вдарила ніжкою об землю й з-під його ноги потекла вода.

Хаджар з сином залишилась у цій пустельній долині, оточеній горами. Вона давала кочівникам воду в обмін на те, що було їй потрібно. Першим плем'ям, яке отримало воду із Замзаму (так назвали джерело), було бану Джурхум. Хаджар дозволила їм осісти біля неї за умови, що вода залишиться під її контролем. Коли Ісмаїл виріс, він одружився із дівчиною з цього племені.

У своїх мандрах Ібрагім час від часу провідував сина. Під час одного з таких візитів він отримав вказівку побудувати дім поклоніння Аллагу, який повинен бути священним для прочан. Так Ібрагім та Ісмаїл збудували перший на землі дім для поклоніння Аллагу. Вони вчили людей, які жили в тих краях, поклонятись єдиному Богу, Аллагу Єдиному, і тільки Йому. До цього часу мусульмани моляться в тому місці, де стояв Ібрагім, проповідуючи народу біля Кааби, «Першого Дому» (так він названий у Корані – *прим. ред.*).

В подальшому жителі Мекки стали багатими й впливовими завдяки торгівлі. Тепер вони вели нікчемний спосіб життя й лінувались черпати воду з Замзаму для зрошення земель і своїх потреб. Вони також почали забувати вчення Ібрагіма та Ісмаїла, і коли Замзам почав пересихати, з'явилися перші ознаки занепаду. Один із їхніх правителів, Мудат ібн Амр з племені Джурхум, намагався повідомити їх про наслідки, але його навіть не слухали. Він знав, що скоро сила покине їх, тому взяв з Кааби дві золоті газелі й гроші, опустив їх у колодязь Замзам і засипав його, замаскувавши місце так, що жодна людина на землі не змогла б його знайти. Згодом він покинув Мекку з послідовниками Ісмаїла.

Плем'я Хуза'а, яке конкурувало з бану Джурхум за честь охороняти Священний Дім, зрештою перемогло й вигнало останніх. Вони покоління за поколінням виконували почесну місію, пов'язану з охороною, і, імовірно, що саме вони ввели в Мецці поклоніння ідолам. Сабєї, які поклонялись зіркам, також вплинули на жителів Мекки у цьому контексті.

Влада залишалась у руках Хуза'а до часів Кусаййа ібн Кільяба, пра-пра-пра-прадіда Пророка Мухаммада. Він був відомий у своєму народі як людина розумна й справедлива, його торгівля процвітала, а кількість синів постійно зростала. Плем'я Курайш, нащадки Ісмаїла, згуртувались довкола нього. Почесна місія опіки над Каабою все ще була в руках Хуза'а. Кусайй був одружений з дівчиною з цього племені, а її батько перед смертю довірив їй ключі від Кааби, але оскільки вона була жінкою, то вважала за необхідне передати їх чоловіку зі свого племені, – Абу Губшану. Абу Губшан любив випити, і

якось вдень, можливо, будучи п'яним, він продав ключі від Кааби Кусаййу за бурдюк вина. Коли Хуза'а побачили, що честь опіки над Каабою перейшла до рук Кусаййа, вони вирішили боротись з ним за це право, але всі мекканці, які сильно поважали Кусаййа, були проти цього й об'єднавшись проти Хуза'а, вигнали їх з Мекки й зробили Кусаййа своїм правителем. Тоді всі обов'язки стосовно пілігримів і, відповідно, – найбільша пошана й повага почали належати Кусаййю за правом.

Він був першим, хто зобов'язав мекканців бути гостинними до прочан. Він так звертався до свого народу: «Народе Курайш, ви перебуваєте під опікою Аллага й ви – люди Його Дому та Його Святих околиць. Прочани – гості Аллага, відвідувачі Його дому. Понад усе гостям потрібна ваша люб'язність, тому готуйте їм їжу та пиття в дні паломництва до того часу, поки вони не покинуть нашу землю».

У ті дні, коли не було готелів і магазинів, мандрівники могли розраховувати лише на гостинність місцевих жителів. Гостинність до мандрівників була одним з священних обов'язків, практично головним для арабів, які жили в такій місцевості, де людина могла загинути від голоду й спраги, якщо їй ніхто не допомагав. Після Кусаййа почесні обов'язки забезпечувати пілігримів були поділені між його синами, а потім – їхніми нащадками. Хашім був найвидатнішим з-поміж своїх братів і, як і його дід Кусайй, закликав жителів Мекки готувати їжу й пиття для прочан. Він відчував потреби народу Мекки й у голодні роки ділився з нужденними. У поїзді до Медини (відомої тоді як Ясріб) він зустрів самотню жінку, яка сама опікувалась своєю торгівлею й піклувалась про своїх підопічних. Він був у захваті від неї й запропонував їй вийти за нього заміж. Знаючи про те, яке становище він мав у своєму народі, вона погодилась. Її звали Сальма, і вона була з племені аль-Хазрадж. У цьому шлюбі народилась дитина, дядьки якої по материнській лінії були мединцями, а дядьки по батьківській лінії – мекканцями; хлопчиканазвали Шейба.

3. АБДУЛЬ-МУТТАЛІБ

Хашім помер під час однієї зі своїх торгівельних поїздок у Газу. Його брат, Аль-Мутталіб, став головою роду. Одного разу він подумав про свого маленького племінника, який жив з матір'ю в Медині (Ясрібі) і вирішив, що настав той час, коли він повинен повернутись до народу свого батька. Тоді він поїхав в Ясріб і забрав його з собою. Люди побачили, як він їде верхи разом з Шейбою, який сидів позаду нього, і вирішили, що це його новий раб, якого він купив. Вони стали називати хлопчика «Абдуль-Мутталіб», що означає «раб аль-Мутталіба». Коли ж вони дізнались, що це був його племінник, усе одно залишили хлопцю це прізвисько, продовжуючи називати його Абдуль-Мутталіб, а не Шейбою.

Аль-Мутталіб хотів віддати племіннику гроші, які належали Хашіму, його батьку, але ними заволодів інший дядько Навфал, який відмовився їх повертати. Коли Абдуль-Мутталіб подорослішав, він звернувся за допомогою до своїх друзів з Ясрібу. Вісімдесят вершників прибуло до Мекки задля того, щоб підтримати молодого родича, і Навфал був змушений повернути юнаку гроші його батька. Абдуль-Мутталіб мав те саме становище, що його батько Хашім, – він вітав прочан і забезпечував їх водою. Але йому було тяжко шукати воду для палігримів, адже у нього був лише один син, який допомагав йому в цій справі, для якої потрібно було багато людей, які добували б і носили воду здалеку. Усі мекканці з сумом згадували джерело Замзам, а для Абдуля-Мутталіба воно було заповітною мрією, адже джерело могло б суттєво полегшити йому завдання забезпечення водою прочан. Йому знову й знову снівся Замзам, і уві сні він отримав вказівку відкопати джерело. Він шукав його до того часу, поки йому не було відкрито, що шукати потрібно між двома ідолами, які розташовані біля Кааби. Він почав копати там, і несподівано потекла вода. Він продовжував копати, поки не знайшов двох золотих газелей, гроші й мечі свого предка Мудата.

Курайшити хотіли, щоб він поділився з ними знайденим, але він відмовився. Потім, передумавши, він запропонував кинути

жереб. У таких випадках мекканці писали свої імена на стрілах, а потім кидали їх всередині Кааби в певному місці, щоб рішення було винесено їхніми божествами. Згідно з цією лотереєю, Абдуль-Мутталіб отримав мечі, а статуетки були відправлені в Каабу. Абдуль-Мутталіб помістив газелей біля дверей Кааби, також там, як прикраси, він встановив мечі.

Абдуль-Мутталіб був рідним дідом Мухаммада. За тисячі років до цього Ібрагім молив Аллага про те, щоб Він піклувався про тих його нащадків, які залишаться жити в бідній долині Мекки, і щоб Він направив до них Посланця з їх числа, який би вів їх прямим шляхом. Потім Мухаммад скаже: «Я прийшов у відповідь на молитви мого прабатька Ібрагіма».

РОЗДІЛ I

НАПЕРЕДОДНІ ІСЛАМУ

До середини шостого століття світ поринув у пільму й невігластво, і забобони зупинили духовне життя. Жадібність і тиранія викривили людську мораль, переважна більшість людей жила в пригнобленому становищі. Народи, які до цього були вільними й активними, найстаріші в світі цивілізації – Ассирія, Фінікія та Єгипет – топтала лапа римського вовка², у той час як вавилонці ледь-ледь животіли під гнітом Персії, і все багатство їхньої землі, плідної землі Міжріччя, йшло в скарбницю перських царів та їхніх васалів. У Східно-Римській імперії клас привілейованих, – тих, хто мав багато рабів, – був невимовно багатим і звільнений від сплати податків, у той же час прості жителі підвладних їм земель повинні були сплачувати податки, – як грошові, так і натуральні. В Індії ситуація була не кращою: панувала жорстока кастова система, яка ділила народ на чотири класи (*варни*). Брахмани отримували всі привілеї, а недоторкані – страждання й приниження.

Араби, землі яких розташовувались між Перською та Східно-Римською імперіями, перебували в сумному становищі. Прикордонні племена часто перебували під владою Візантії або Персії, і багато людей боялись вторгнення візантійців або ж їхніх войовничих васалів. Їхня релігія, в минулому чистий монотеїзм, релігія патріарха Ібрагіма, зазнавала викривлення – покоління за поколінням – за сприяння інших народів: сабеїв, які поклонялись зіркам, або ж персів, які поклонялись вогню, а також інших народів, які дотримувались інших дивних вірувань, які переповнювали тоді світ. Вони приносили жертви кам'яним ідолам і живцем закопували своїх доньок.

² Велика Римська імперія в кінці IV століття була поділена на Західну та Східну. Перша невдовзі розпалася, а друга – Візантія – процвітала й протистояла Персії. – *Прим. ред.*

Візантійці були християнами, вони вважали себе господарями світу й хотіли, щоб усі люди були під їхньою владою й жили відповідно до їхнього тлумачення християнства. Коли копти Єгипту не пішли за ними й залишились при своїх віруваннях, які дещо відрізнялись від догм візантійців, останні жорстоко розправились з ними: відрізали їм руки й ноги, палили свічками, прирікаючи на повільну й болісну смерть. І все це лише через те, що вони не відрікались від свого монофізитського християнства.

Протягом усієї історії, коли люди забували про благородне походження своєї душі й з жадібністю дивились на світ та його багатства, Аллаг відправляв їм Посланця, щоб вказати людям втрачений ними шлях, і нагадати їм заповіді, які вони забули й якими нехтували. Але довгий час не було жодних знаків і слів від Аллага. Тоді людська думка досягнула своєї найнижчої точки, а дії зайшли занадто далеко: зло й вади заволоділи людьми. Цим подіям передувала ціла низка Посланців, але ось уже аж шість століть не було жодного послання, і навіть промінчик надії й милосердя не торкався землі. Панувала абсолютна тиша.

У той жорстокий і розпусний час жінки, діти та раби мали дуже мало прав теоретично, і ще менше насправді. Вони жили в муках та відчаї, день за днем, аж поки Аллаг не змилосердився над ними і не послав їм найвеличнішого зпоміж усіх Пророків, Посланця, який молився так: «Ти – Господь пригноблених і Ти – мій Господь».

Благородне і славне світло осяяло небеса зі сходу до заходу, від просторів Китаю до берегів Марокко, від Атлантики до Тихого океану, промені світла залили світ, промені світла, яке принесло справедливість і знання людству. Це було світло, яке йшло від милосердя Наймилосерднішого. Аллаг говорив Своему обраному Пророку в Корані: **«Ми відіслали тебе тільки як милість для світів»** (сура 21 «Пророки», аят 107). Але не будемо поспішати, давайте почнемо благородну повість спочатку.

РОЗДІЛ II

2.1. АБДУЛЛАГ, БАТЬКО ПРОРОКА

Абдуль-Мутталіб мав практично все: здоров'я, багатство, владу, його поважало плем'я. Але був у нього один привід для журби: він мав лише одного сина. У той час, коли араби пишалися своїми численними нащадками, у нього була лише одна дитина, а йому потрібно було багато-багато синів, які допомагали у благій справі, що була покладена на нього раніше. Ця справа полягала в забезпеченні прочан питною водою під час щорічної прощі до Кааби. Це був його почесний обов'язок, але він потребував значних зусиль. Крім того, він був зобов'язаний опікуватись Домом (Каабою) та їжею для прочан, до того ж постійно виникали суперечки, укладались договори й угоди.³ Абдуль-Мутталіб запрягся, що якщо в нього буде десять синів і всі вони досягнуть повноліття, то він принесе одного з них в жертву божествам Кааби.

Ішли роки, Абдуль-Мутталіб став головою роду, якого усі поважали, і в нього народилось одинадцять синів (за Ібн Хішамом – десять. – Прим. ред.). Він усвідомлював, що повинен дотриматись своєї клятви божествам Кааби, але ніяк не міг вирішити, хто з улюблених дітей повинен стати жертвою? Усі були дорогими для нього, особливо Абдуллаг, молодший син, який уже виріс і був надзвичайно красивим юнаком, найбільш статним серед усіх, ким пишалися курайшити. Абдуль-Мутталіб вирішив кинути жереб, щоб не довелось обирати самостійно. При цьому випало ім'я Абдуллага, – наймолодшого й найдорожчого для нього. Абдуль-Мутталіб знав, що він зобов'язаний виконати клятву, як би тяжко для нього це не було, але всі курайшити почали відмовляти його. Чому він повинен приносити в жертву перспективного юнака, гордість і радість племені Курайш?

³ Так, курайшити були проти того, щоб Абдуль-Мутталіб шукав Замзам біля їхніх ідолів, а потім вони ж претендували на колодязь і те, що було знайдено в ньому. Коли вони намагались завадити Абдуль-Мутталібу копати, тому він і дав клятву про синів. – *Прим. ред.*

Абдуль-Мутталіб не знав, як звільнитись від своєї жахливої клятви. Тоді найрозумніші люди Мекки порадили йому звернутись за порадою до відомої провидиці, яка жила в Тайфі.

Абдуль-Мутталіб прийшов до неї разом з кількома поважними мекканцями. Вона спитала, скільки на їхніх землях прийнято платити за людське життя, і вони відповіли, що десять верблюдів. Вона сказала їм, що потрібно кинути жереб (це робили жерці їхніх божеств) між Абдуллагом і десятима верблюдами. Якщо буде випадати ім'я Абдуллага, то вони повинні збільшувати кількість верблюдів кожного разу на десять до тих пір, поки не вдовольняться заміною.

З надією і острахом Абдуль-Мутталіб повернувся в Мекку. Він пішов до Кааби, де були стріли для метання, і попросив кинути жереб між Абдуллагом і десятима верблюдами. Дев'ять разів випадало ім'я Абдуллага, і кожного разу Абдуль-Мутталіб збільшував число верблюдів на десять: таким чином, воно досягнуло сотні. Десятий раз стріла вказала на верблюдів. Щоб переконатись у тому, що божества дійсно вдовольнились заміною, жереб був кинутий ще тричі, і кожного разу випадала стріла, що вказувала на верблюдів. Абдуль-Мутталіб був задоволений: він звільнився від своєї жахливої клятви й зміг врятувати свого улюбленого молодшого сина.

Коли Абдуллагу виповнилось 24 роки, батько вирішив, що йому потрібно одружитись, і обрав для нього Аміну, дочку вождя бану Зухра, наречену, гідну сина очільника курайшитів і правителя усєї Мекки. Після весілля Абдуллаг залишався в будинку її батька, за звичаєм арабів. Потім він забрав її у власний будинок, розташований поміж будинків роду Абдуль-Мутталіб.

Мекканці будували будинки згідно зі своїм становищем в суспільстві. Чим вище становище, тим ближче до Кааби. Будинки бану Абдуль-Мутталіб розташовувались найближче до Найстарішого Дому, оскільки цей рід був найшляхетнішим серед курайшитів, і ніхто не міг перевершити їх. Ті ж, чие становище було нижчим, жили далі від Кааби, відповідно, житла слуг й рабів були розташовані якнайдалі. Люди з підмоченою репутацією взагалі жили на околицях міста.

Абдуллаг не довго залишався зі своєю молодією дружиною. Невдовзі він поїхав у своїх торгівельних справах на північ, в Газу, як чинили в той час амбіційні юнаки. Мекканці жили переважно завдяки торгівлі й щорічно відряджали два торгівельних каравани: один влітку, а другий взимку. Влітку караван йшов на північ, в аш-Шам (сучасні Палестина, Сирія, Ліван, Йорданія), а зимою – на південь, в Ємен. Мекка була місцем зустрічі заходу й сходу, зв'язковою ланкою між товарними потоками з Візантії, Китаю та Індії.

Повертаючись зі своєї літньої експедиції, Абдуллаг зупинився в Ясрібі, щоб навідати дядьків по материнській лінії, з бану Наджар. Там він захворів, і караван повернувся до Мекки без нього. Абдуль-Мутталібу повідомили про хворобу сина, і він відправив його старшого брата, аль-Харіса, щоб той привіз Абдуллага додому.

Коли аль-Харіс прибув до Ясрібу, він дізнався, що Абдуллаг помер через місяць після відходу каравану і його вже поховали. Аль-Харіс повернувся до Мекки. Він приніс трагічну звістку своєму старенькому батьку й молодій дружині брата. Аміна була вагітна, але цій дитині не судилось побачити свого батька.

2.2. РІК СЛОНА

Абдуль-Мутталіба спіткало особисте горе, але згодом на Мекку звалилось і загальне нещастя: з півдня насувалась величезна армія. На її чолі був Абраха, абіссінець, який разом зі своїми воїнами подолав сотні миль, бажаючи зруйнувати Найстаріший Дім. Абраха захопив Ємен і підкорив його колись вільних жителів. Проте в цьому поході Абраху не цікавили землі, які переважно були пустелею: у нього була лише одна ціль – Мекка, і лише одне місце – Кааба.

Араби з великою пошаною ставились до Найстарішого Дому Ібрагіма та Ісмаїла. Вони долали сотні миль, прибуваючи з різних кінців півострова, щоб відвідати його. Проста й сувора, Кааба мала дивовижну духовну красу, яка відкривалась тому, хто наближався до неї. Абраха побудував церкву, витративши

на це чималі ресурси, використовуючи найкращий мармур, золото й слонову кістку, проте вона не могла зрівнятись з Каабою, і він захотів зруйнувати Найстаріший Дім.

Коли араби почули про це, два племена разом з добровольцями з інших племен намагались перегородити йому шлях, але зазнали поразки. Виступаючи проти великої армії Абрахи, його бойових слонів і метальної зброї, вони не мали шансів на успіх. Абраха рухався до Мекки, використовуючи полоненого араба як провідника.

Коли він дійшов до Мекки, її жителі стали на захист своєї улюбленої Кааби, першого дому на землі, побудованого для поклоніння Аллагу. Але згодом вони зрозуміли, що є занадто слабкими проти Абрахи та його великої армії, яка складалась з добре тренуваних воїнів і бойових слонів.

Абраха направив посла до Абдуль-Муталіба, правителя Мекки, передаючи через нього, що не хоче боротись з ними, а всього лише хоче зруйнувати Священний Дім. Якщо вони не будуть чинити опір, то він обіцяє зберегти їм життя. Абдуль-Мутталіб з делегацією мекканців вирушили на зустріч з Абрахою, сподіваючись, що переговори допоможуть врятувати Каабу.

Абраха висловив належну повагу при зустрічі з Абдуль-Мутталібом, обіцяючи повернути йому верблюдів, захоплених його воїнами, але про те, щоб помилювати Каабу, він навіть слухати нічого не хотів. Абдуль-Мутталіб та його товариші запропонували Абрасі третину усього багатства району Тіхами, але він відмовився. Він прийшов з більш багатих земель, і його не цікавили гроші й матеріальні блага; він прийшов лише для того, щоб знищити Найстаріший Дім. Цей Дім мав дивовижну силу, і поки він існував, у церкві Абрахи не було шансів повернути до себе серця людей.

Засмучений, з важким серцем, Абдуль-Мутталіб повернувся, щоб розповісти народу Мекки про те, що все втрачено й потрібно рятувати свої життя, сховавшись у горах.

Коли ж його запитали про те, що буде з Каабою, він сказав: «У Кааби є Аллаг⁴, Який захистить її».

Після цього жінок та дітей відвели в безпечні гори, а Абдуль-Мутталіб разом з чоловіками пішов молитись до Священного Дому востаннє. Вони молились, щиро просячи в Аллага захистити Його Дім. Абдуль-Мутталіб, пригорнувшись до дверей Кааби, молився до останньої хвилини.

Абраха направив до Мекки великого слона-вожака. Він міг миттєво зруйнувати стіни Кааби. Слон йшов до того моменту, поки не дістався до меж священного міста, а потім зупинився як вкопаний. Абраха та його воїни з усіх сил намагались зрушити його з місця, але він стояв непорушно. Тоді його направили в бік аш-Шаму. Слон зразу ж пішов, але як тільки його знову і знову повертали в сторону Кааби, він зупинявся й стояв, як гранітна брила.

Несподівано в небі з'явилися хмари птахів. Величезна згряя закрила обрій, наче дивовижною чорною хмарою. Несподівано вони полетіли вниз, кидаючи в Абраху та його людей маленькі чорні гострі камінці. Практично все військо загинуло, і лише небагатьом вдалось врятуватись.

Після того, як птахи зробили свою справу, Абраха й ті, хто вціліли, вирушили назад, до Ємену, де він і помер від шоку й виснаження.

Через багато років священні аяти з Корану були покликані нагадати про ці події мекканцям:

Чи бачив ти, як вчинив Господь твій з власниками слона? Чи Він не зробив їхні хитрощі невдалими? І наслав на них птахів згряями! Кидали вони в них каміння з обпаленої глини. І зробив Він їх подібними до ниви сточеної! (сура 105 «Слон»).

⁴ Ім'я «Аллаг» використовувалось в арабській мові задовго до народження Мухаммада, з часів Ібрагіма та Ісмаїла, які поклонялись єдиному Аллагу. З плином часу й під впливом інших народів араби почали поклонятись ідолам, але номінально все ще визнавали існування Аллага, і говорили, що всі інші божества підкоряються Йому. – *Прим. авт.*

Це і є застереженням про те, що ті, хто протистоїть Аллагу, обов'язково зазнають поразки, – і нагадування про милість Аллага, Який врятував Найстаріший Дім від нечестивців, коли люди були безсилими щось зробити.

Після цієї дивовижної події слава Кааби поширилась ще далі, її привабливість зросла, і араби приходили з усіх частин півострова, щоб відвідати Священний Дім. Повна загибель армії, яка прийшла задля того, щоб зруйнувати її, стала ще одним доказом святості Кааби. Це був 570-й рік н.е., і у зв'язку з його надзвичайним значенням для арабів, вони назвали його «Роком Слона».

2.3. НАРОДЖЕННЯ МУХАММАДА

У той час, коли люди раділи великій перемозі, яку подарував їм Аллаг, Абдуль-Мутталіб отримав хороші новини. Аміна повідомила про те, що в нього народився онук. Старенький був дуже радий, коли прийшов і взяв на руки дитину свого улюбленого сина. Він поніс його прямо до Кааби й після того, як обійшов її сім разів разом з дитиною, сказав: «О благословенне дитя, я назву тебе Мухаммадом. Народження цієї дитини збіглось зі славою та тріумфом Найстарішого Дому, благословенний же він!»

Коли люди спитали його, чому він назвав дитину Мухаммадом, обравши це ім'я, а не імена своїх предків, він сказав: «Тому що я хочу, щоб він був прославлений на небесах Аллагом і його хвалили люди на землі». Ім'я «Мухаммад» означає «гідний похвали».

На сьомий день після народження Мухаммада його дідусь влаштував велике свято за звичаєм арабів.

2.4. ГОДУВАЛЬНИЦІ

Тепер вони чекали прибуття годувальниць, які повинні були прийти з гір, що оточували Мекку. Повітря Мекки, розташованої між горами, вважалось нездоровим для немовлят. Тому серед арабських породіль шляхетного походження існував такий звичай – віддавати немовлят годувальницям з племен, які жили в пустелі на околиці, повітря якої надавало жвавості й сили. Деякі з цих племен особливо славились своїми годувальницями, серед них і бану Са'ад.

В очікуванні їхнього прибуття Аміна дала дитину Сувайбі, рабині⁵ Абу Джахля, родича Мухаммада, щоб та няньчила його. Сувайба піклувалась про нього лише кілька днів, але він був добрий до неї протягом усього її життя, а коли вона померла, розпитував про її сина, який помер раніше за неї.

Зрештою годувальниці з бану Са'ад прийшли, вони обирали немовлят, в яких був батько, а сиріт брати не хотіли. Мухаммад залишався без годувальниці, але коли плем'я вже збиралось покинути місто, Халіма, донька Абу Зуайба, сказала своєму чоловікові: «Я не хочу повертатись зі своїми подругами без дитини. Я піду й візьму того сироту». «Добре, зроби так, – сказав її чоловік. – Можливо, Аллаг зробить його благословенним для нас».

Халіма не наважилась взяти дитину одразу, бо її сім'я була біднішою за інших. Вона розповідала потім, що, забравши Мухаммада, вони почали отримувати більший урожай. А кількість її кіз збільшувалась і вони приносили більше молока, її курчата ставали жирними й великими, а люди говорили своїм пастухам: «Подивіться, де пасуться вівці Халіми, і женіть наших овець на те саме пасовище».

2.5. МУХАММАД У ПУСТЕЛІ

⁵ За Мубаракфурі, Сувайба була вільновідпущеною Абу Джахля, яку він відпустив на волю, радіючи народженню Мухаммада. – *Прим. ред.*

Якось вдень, коли Мухаммаду було три роки, його молочний брат прибіг до Халіми, кричучи: «Мамо, мамо! Дві людини в білому схопили мого курайшитського брата!»

Халіма згадувала: «Я побігла до нього разом з його молочним батьком. Він стояв, весь блідий. Я спитала:

— Що трапилось, синку?

І він відповів:

— Дві людини в білому прийшли й поклали мене на спину. Потім вони щось дістали з мене й пішли».

Халіма та її чоловік не знали, що й думати, але згодом вони забули про це, дитина почувала себе добре й швидко росла, набиралась сили.

Він залишався в пустелі, вдихаючи її чисте повітря й вивчаючи чисту арабську мову кочівників, поки йому не виповнилось п'ять років. Через багато років, жартуючи з друзями, він говорив: «Я найчистіший (істинний) араб серед вас. Я – курайшит і мене вигодовувало плем'я Са'ад».

Коли Мухаммаду було десь п'ять років, Халіма зустріла людей з Ефіопії, які дуже зацікавились дитиною й розпитували про неї. Потім вони сказали: «Ця дитина буде знаковою особистістю. Ми заберемо її з собою, у нашу країну, оскільки ми чули про неї до цього». Халіма сховала Мухаммада й згодом віддала його матері в Мекку, вважаючи, що там йому буде більш безпечно.

Халіма та її народ зберегли добру пам'ять про Мухаммада. Коли він виріс, то висловлював їй свою повагу подарунками, коли вона приїжджала, щоб відвідати його. Якось після того, як він одружився з Хадіджею, в горах був посушливий рік, і коли Халіма прийшла до Мухаммада, то поверталась додому уже з верблюдами, навантаженими водою й продуктами, і вівцями (їх було сорок голів).

2.6. ПОВЕРНЕННЯ В МЕККУ

Коли хлопчик повернувся в Мекку, Абдуль-Мутгаліб, тепер уже поважний старенький, оточив його ніжною турботою,

любов'ю та опікою. Він змайстрував собі ложе в тіні Кааби і всі його сини, приходячи до нього, сідали на землю на знак поваги. Але коли приходив Мухаммад, дід садив його коло себе, побивав по плечу й приділяв йому таку увагу, що ніхто жодного слова не сказав про те, що хлопчику потрібно сидіти низу, разом з дядьками.

Якось, коли Мухаммаду було десь шість років, мати вирішила разом з ним навідати дядьків його батька, бану Наджар в Ясрібі. Вона також взяла з собою Умм Айман, єдину рабину, яка залишилась від чоловіка. Коли вони прибули в Ясріб, Аміна показала хлопчику, де бував його батько Абдуллаг і де він похований.

Через місяць вони навантажили своїх верблюдів і вирушили в Мекку. Дорогою, у селі Аль-Абва, Аміна захворіла й померла. Там її і поховали, за кілька миль від могили Абдуллага.

Після того, як матір – єдину, кого Мухаммад знав з батьків, – поховали, вони повернулись в Мекку, сумний хлопчик і рабinya Умм Айман. Мухаммад ще більше прикипів до дідуся, а він – видатна людина, яка ніколи не приділяла стільки уваги своїм синам, став ще більш ніжним до цієї маленької, самотньої дитини. Але це було не все горе, приготоване для хлопчика, оскільки через два роки дідусь також помер. Мухаммад, якому було всього лише вісім років, усю дорогу йшов за поховальною процесією діда й плакав.

2.7. ПІД ОПІКОЮ АБУ ТАЛІБА

Смерть Абдуль-Мутталіба була тяжким ударом для всього клану бану Хашім, адже серед його синів не було людини, яка могла б посісти його місце. Жоден з курайшитів не мав такого розуму й характеру, такого відчуття справедливості й прямої, і жодну іншу людину так не поважали араби. Перед смертю Абдуль-Мутталіб доручив своєму сину, Абу Талібу, опікати Мухаммада. Абу Таліб не був ані найстаршим серед його синів, ані найбагатшим, – Аббас був набагато багатшим. Проте Абу Таліб мав шляхетний характер і його поважали всі курайшити.

Абу Талібу подобався Мухаммад, а потім він полюбив його як рідного сина, зі щирою вірністю, що підтвердилось наступними роками, роками труднощів і випробувань, коли він був твердим, як скеля, захищаючи Мухаммада від нападів курайшитів. Хлопчик мав серце, яке вміло любити й прагнуло любові, він був дуже чутливим, вразливим, милосердним і співчутливим. Він був настільки добрим, що зовсім скоро однолітки прозвали його «аль-Амін», що арабською означає «чесний, вірний, правдивий». І він виправдав це прізвисько, яке переслідувало його все життя, оскільки Мухаммад ніколи не говорив неправди. Навіть за найбільш незвичайних обставин він не говорив нічого, окрім істини.

2.8. ПОЇЗДКА В АШ-ШАМ

Коли Мухаммаду було майже дванадцять років, Абу Таліб вирішив поїхати з торгівельним караваном в ашШам. Він не думав брати з собою хлопчика, оскільки поїздка була довгою, а дорога через пустелю – це безліч труднощів і небезпек, нестача води. Але Мухаммад дуже хотів поїхати з дядьком, якого він полюбив, як батька. Абу Таліб сумнівався, але коли побачив, як хлопчику не хочеться розлучатись з ним, сказав: «Присягаюся Аллагом, я ніколи не залишу тебе одного».

Дорогою в аш-Шам караван курайшитів проходив повз келію християнського монаха Бахіри, який жив усамітнено в пустелі. Уже не вперше караван курайшитів проходив повз його обитель. Раніше він ніколи не звертав на них уваги, але цього разу приготував для них їжу й напоїг на тому, щоб всі прийшли скуштувати його страв. Відлюдник розглядав курайшитів, ретельно вглядаючись у кожне обличчя, а потім закричав: «Я ж наполягав, щоб ніхто з вас не знехтував моєю гостинністю!» Вони запевнили його, що всі тут, але він знову повторив свої слова. Вони ж відповіли, що всі тут, окрім маленького хлопчика, який наглядає за верблюдами. Бахіра

попросив привести його, коли Мухаммад прийшов, монах спитав, чий він син.

— Мій, — сказав Абу Таліб.

— Ти говориш неправду, — відповів Бахіра.

— Точніше, це син мого брата. Його батько помер, — пояснив Абу Таліб.

— О, все так, як і повинно бути, — сказав монах. — Ця дитина повинна бути сиротою.

Потім він почав розпитувати Мухаммада.

— У ім'я аль-Лата і аль-Уззи, — почав він. Це були два найбільш відомі ідоли курайшитів. Мухаммад зупинив його:

— Питай все, що хочеш, але не говори мені про них. Оскільки я не можу терпіти їх.

«Так і повинно бути», — подумав Бахіра. Він задавав Мухаммаду багато питань, а потім побачив між лопатками у хлопчика родимку. Для людини, яка розбирається в таких питаннях, вона означала ні що інше, як печать пророцтва. Бахіра сказав Абу Талібу, що у дитини велике майбутнє і порадив не виїжджати з хлопчиком за межі їхньої землі, переживаючи, що євреї впізнають у цій дитині ті риси, які побачив він, і забажають нашкодити йому. Мухаммад щасливо повернувся в Мекку й більше не їздив в аш-Шам з дядьком.

РОЗДІЛ III

3.1. ЖИТТЯ З ДЯДЬКОМ

Мухаммад продовжував жити зі своїм дядьком й виконувати ту роботу, якою зазвичай займались молоді люди в Мецці. Коли приходили Священні місяці, протягом яких араби припиняли ворогувати й здійснювали паломництво до Кааби, він або залишався в Мецці з дядьком, або ж відвідував ярмарки поблизу, - 'Указ і Зуль-Муджаз. На них продавали різноманітні товари, а люди читали вірші й змагались у красномовності. Араби були поетами за своєю природою, поезія була в них у крові. Переживаючи сильні емоції, вони завжди говорили віршами. Складали поеми про все: про свою історію та походження, про свої роди, про кохання й про своїх ворогів. Вірші були мовою їхніх сердець. І кожного року на ярмарку давали приз за найкращі поеми. Тексти поем вивішували на стінах, щоб усі могли їх бачити й читати; таким чином ці вірші ставали класикою. Багато критиків вважає, що це був золотий час арабської поезії.

Мухаммад слухав, дивився, захоплювався, але й критикував.

3.2. СОЮЗ ЧЕСТІ

Трапилось так, що один курайшитів через заздрощі вбив провідника каравану аль-Мунзіри — людину з племені Хавазін, оскільки сам хотів бути провідником. У результаті розпочалася війна між племенами Курайш і Хавазін, яка тривала чотири роки. Під час цієї війни Мухаммад збирав стріли для своїх дядьків, щоб вони могли їх повторно використовувати, і, можливо, в останній рік війни його вік уже дозволяв йому брати участь у битві.

Після цієї війни курайшити усвідомили, що їхня людина не мала рації, і якщо вони будуть і далі підтримувати її, то постраждає їхній престиж серед інших племен і може змінитись їхнє непереврене становище як доглядачів

Найстарішого Дому. Вони були охоронцями Дому Аллага, тому були зобов'язані — більше, ніж інші племена, — бути абсолютно чесними й неупередженими, навіть якщо мова йде про членів їхнього племені. Вони знали, що якби Абдуль-Мутталіб був живим, цього всього не трапилось би. Тепер серед них не було людини, яка б мала такі риси й авторитет, як Абдуль-Мутталіб. Різні гілки племені Курайш домовились разом виступати на боці скривджених, поки справедливість не буде відновлена. Мухаммад, хоча він і був молодим, був у захваті від цього договору, який був близький його величній природі. Він тепло згадував про нього потім, говорячи: «Я був свідком укладення союзу в домі Джудана, і якщо б мене закликали до боротьби за нього⁶, я б відгукнувся».

3.3. ЖИТТЯ МЕККИ

Війни між племенами тривали кожного року не більше ніж декілька днів. Між війнами в мекканців було достатньо часу для торгівлі, розваг і взагалі для налагодження свого життя. Вони любили випити, жінок, поезію й проводили шумно й весело теплі літні ночі. Мухаммад, який був тепер на порозі дорослого життя, не брав участі в цих вечірніх розвагах. Він мав глибокий, гострий розум і був спостережливим, а в світі було надто багато дивовижних речей, осягнення яких приносило набагато більше задоволення, ніж вино й забави.

Як і інші мекканські юнаки, він заробляв на життям тим, що пас чужих овець. Пізніше, згадуючи цей період свого життя, він зазвичай казав: «Муса перед тим, як став Пророком, був пастухом, і Дауд теж до того, як став Пророком, пас овець, і я також пас овець свого народу на пасовищі аль-Аджйад. Аллаг не робив жодну людину пророком, не зробивши її до цього пастухом». Ця робота гармоніювала з його схильністю до роздумів, з його незіпсованою природою. Мухаммад бачив відкриті простори, високі гори й небеса, які свідчили про велич

⁶Тобто якби це сталось в ісламі. — *Прим. ред.*

свого творення, і тут він перебував за межами Мекки, з її вузькими вулицями й ще вужчими забобонами й марним поклонінням ідолам.

Було тільки два виняткові випадки, коли він хотів взяти участь у веселому нічному житті міста, спустившись з гір. Залишивши овець на напарника, юний Мухаммад йшов у Мекку. Одного разу він побачив весільну процесію, захопився нею й зупинився подивитись на весільні обряди, але несподівано відчув млявість і заснув. Іншого разу коли він збирався спуститись з гір, він почув дивну, чарівну музику, сів послухати, заснув і не пішов у місто.

Так він залишився чистим і незіпсованим міським життям. Він жив спостереженнями, його захоплювала велич творіння, його дивовижна гармонія та різноманіття.

3.4. ТОРГІВЛЯ ДЛЯ ХАДІДЖІ

Мухаммад не прагнув заробити багато грошей або посісти високе соціальне становище. Він був спокійним і щасливим зі своїми вівцями. Але його дядько, який щиро любив свого племінника, бажав для нього більшого, аніж робота пастуха. В Абу Таліба було багато дітей і не дуже багато можливостей, щоб допомогти Мухаммаду. Не дивлячись на це, він хотів, щоб племінник посідав певне становище в суспільстві. Абу Таліб вважав, що він зобов'язаний допомогти йому, й почав шукати для юнака роботу.

Якось він почув, що Хадіджа, донька Хувайліда, хоче взяти на роботу людину з племені Курайш, яка б торгувала для неї. Хадіджа була прекрасною жінкою – розумною й талановитою. Вона була доволі багатю, бо отримала великий спадок від покійного чоловіка. Багато видатних курайшитів просили її руки, але вона відмовляла їм усім, вважаючи за краще незалежно й самостійно вести свої справи.

Коли Абу Таліб почув, що вона шукає працівника, то покликав свого племінника й сказав: «Племіннику, я не багата людина, і зараз у нас нелегкі часи. Я чув, що Хадіджа хоче

найняти якусь людину за 2 бакри, але я не буду нічого вирішувати за тебе. Хочеш, я поговорю з нею?» «Як забажаєш», – сказав Мухаммад.

Тоді Абу Таліб пішов до Хадіджі й сказав: «Хадіджа, чи не хотіла б ти взяти на роботу Мухаммада? Ти плануєш взяти якусь людину за 2 бакри, але ми для Мухаммада не погодимось на менше, ніж чотири».

Завжди ввічлива, Хадіджа сказала: «Навіть якби ти просив би за якогось гидкого іноземця, я змушена була б погодитись. Як же я можу відмовити, якщо ти просиш за близьку й дорогу для тебе людину?»

Мухаммад вирушив разом з Майсарою, людиною Хадіджі, якому Абу Таліб доручив піклуватись про племінника. Дорогою караван пройшов давні руїни народів Мадьян і Самуд, які відмовились від послання Аллага й були знищені за це. Тоді Мухаммад ще нічого не знав про це. Вони прямували в аш-Шам, де побачили розкішну рослинність і повноводні ріки, що сильно відрізнялось від сумних і одноманітних пейзажів пустелі. Скромний і чесний Мухаммад, торгуючи для Хадіджі, зміг принести більший прибуток, ніж ті, хто працював до нього. Завдяки своєму величому й благородному характеру він завоював прихильність і повагу Майсари. Коли караван дійшов до долини Аз-Захран на зворотному шляху до Мекки, Майсара сказав Мухаммаду: «Вирушай до Хадіджі раніше за нас і повідом, який прибуток Аллаг дав їй в руки. Вона буде дуже вдячна». Так Мухаммад поїхав один і дістався Мекки опівдні. Хадіджа стояла на балконі свого будинку. Вона впізнала його й спустилась вниз, щоб прийняти його.

3.5. ОДРУЖЕННЯ З ХАДІДЖЕЮ

Вони сиділи в її будинку і Мухаммад розказував про все дивовижне й чудове, що йому довелось побачити під час цієї успішної поїздки. Мухаммаду було 23 роки⁷, він був дуже

⁷За іншими даними йому було 25 років. — *Прим. ред.*

красивим, з темними ясними очима, чорним волоссям і бородою, з густими довгими віями. Його манери були вишуканими, його мова — витончена й щира. Він був не дуже високим, але й не дуже низьким. Він походив з древнього роду, чоловіки якого були правителями Мекки, їх боялись та поважали. Його манера тримати себе вселяла повагу, і щось особливе було в його очах, що змушувало підкорятись, хоча при цьому він залишався скромною, простою людиною.

Хадіджа була зворушена його розповіддю про те, що він бачив і що робив, і згодом вона зрозуміла, що покохала його, вона, яка відмовила стільком заможним курайшитам! Вона довірилась своїй подрузі Нафісі, і Нафіса пішла до Мухаммада, щоб обговорити це питання.

— Чому ти не одружуєшся? — спитала вона.

— У мене немає грошей для цього, — сказав Мухаммад.

— Припустимо, у тебе були б гроші, чи відмовив би ти красивій, достойній, багатій і шляхетній жінці? — спитала Нафіса.

— Але хто б це міг бути? — сказав він.

— Хадіджа, — відповіла Нафіса.

Мухаммад був дуже здивований, адже він знав, що Хадіджа відмовляла багатьом заможним людям. Йому подобалась Хадіджа, подобалась дуже сильно, але він навіть не думав про можливість одруження з нею. Тепер же він з радістю погодився. Був призначений день, коли він зі своїми дядьками прийшов у дім Хадіджі. Її родичі теж були там, і її дядько видав її заміж. А Мухаммад, за звичаєм арабів, заплатив йому махр — двадцять верблюдиць.

РОЗДІЛ IV

4.1. ПОДРУЖНЄ ЖИТТЯ

З цього моменту починається новий і щасливий період у житті Мухаммада. Здавалось, доля захотіла компенсувати йому сумні й самотні роки дитинства, даючи йому все найкраще з того, що Мекка, а може й уся Аравія, могла запропонувати. Хадіджа була прекрасною жінкою, і вони любили один одного великою й благородною любов'ю, яку зберегли протягом усього життя. Хадіджа стала для нього усім: дружиною, матір'ю, сестрою, другом і компаньйоном. Це був щасливий і гармонійний шлюб. Мухаммад – добрий, з чистими помислами, уважний до інших, і Хадіджа – розумна, витончена й прекрасна, яка завжди турбувалась про свого чоловіка. Вони ідеально підходили один одному. У них було багатство, честь, високе становище в суспільстві, але була у них одна причина для суму – коли Хадіджа народила сина, він помер. Мухаммад дуже хотів, щоб у нього був син, і Хадіджа теж мріяла про сина, але діти один за одним йшли в кращий світ.

Хадіджа боялась, що це гніваються ідоли Кааби й приносила їм пожертви. Але Мухаммад ненавидів ідолів і не поклонявся їм.

Усе ж у них було чотири доньки. У час, коли жінка вважалась нижчою істотою, і серед людей, які в доньках вбачали лише нещастя, Мухаммад виділявся тим, що був добрим і турботливим батьком своїх доньок. Він переймався їхнім вихованням, коли вони були маленькі й коли вирости, і дуже ретельно вибирав для них чоловіків.

4.2. ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

Мухаммад жив разом зі своїм народом, і хоча він не прагнув цього, люди все більше цінували й поважали його. Серце майбутнього Пророка, наповнене великою добротою,

притягувало до себе, він мав риси, які викликали повагу й захоплення.

У той час курайшити переймались станом Кааби, фундамент якої пошкодив сильний селевий потік, який зійшов з гір. Вони розуміли, що повинні перебудувати її, але хто відважиться наблизитись до священної споруди? Нарешті один з вождів курайшитів, Аль-Валід ібн Аль-Мугіра закликав на допомогу «богів» Кааби, потім взяв кирку й зруйнував частину стіни. Люди почекали до наступного дня, щоб дізнатись, чи не станеться з ним чогось. Коли вони побачили, що з ним усе добре, то відчули, що це знак: їм дозволено перебудувати Каабу. Потім вони почали руйнувати стіни й розчищати місце. У кожного роду курайшитів була своя ділянка стіни, яку вони повинні були розібрати й перебудувати наново. Мухаммад також долучився до роботи. Коли вони дійшли до твердого каменю, який не могла розбити кирка, вони зупинились і використали його як новий фундамент.⁸ Вони спустили з гір блакитний граніт для побудови стін. Коли стіни досягли зросту людини, вони вирішили, що прийшов час поставити на місце священний Чорний камінь, і лише після цього продовжити будівництво. Але яке плем'я гідне честі зробити це? Почались суперечки, розгорівся великий конфлікт. Усе це могло перерости в громадянську війну між родами, які були агресивно налаштовані один проти одного.

Коли Абу Умаййя з бану Махзум, найстарший і найрозумніший з них, побачив, що ситуація виходить з-під контролю, він сказав: «Почекайте, нехай перший, хто увійде, розсудить вас». Вони чекали, ревно й з нетерпінням виглядаючи перехожого. І побачили, що підходить Мухаммад. Курайшити прозвали його «аль-Амін» – «Правдивий» через його величний характер, чесність і щирість. Тепер вони всі погодилились, щоб він їх розсудив. «Це аль-Амін, – сказали вони. – Ми приймаємо його рішення». Вони розповіли йому сутність

⁸ Ці ніби спаяні між собою камені – фундамент Ібрагіма – залишаються недоторканими уже кілька тисячоліть, а стіни Кааби ремонтувались і перебудовувались кілька разів і після смерті Пророка Мухаммада. – *Прим. ред.*

питання, кожен зі своєї точки зору. Він помітив вогонь пихи в їхніх очах. «Принесіть плащ», – сказав Мухаммад. Коли йому принесли плащ, він поклав на цього священний Чорний камінь, а потім запропонував голові кожного роду взятись за його край: таким чином, вони всі отримали цю честь. Вони підняли камінь на підготоване місце, а потім Мухаммад взяв його з плаща й остаточно закріпив. Таким чином, конфлікт було вичерпано.

Курайшити завершили будівництво Кааби, зробивши її 18 ліктів заввишки, потім помістили туди головного ідола Хабала, а разом з ним – усі цінні речі, які могли вкрасти. Вони підняли двері високо над землею, щоб обмежити доступ всередину Кааби, а також зробили їй дах. Так був перебудований Стародавній Дім Ібрагіма та Ісмаїла, мир їм обом.

4.3. БАЖАННЯ УСАМІТНИТИСЬ

Спочатку Мухаммад вів торгівельні справи Хадіджі. У цьому він був доволі успішним, але в той же час він прагнув усамітнення, роздумів і духовного пошуку. Торгівля була для нього лише обов'язком, а значний прибуток, який вона йому приносила, не цікавив його. Хадіджа завжди співчувала й розуміла його. Вона відчула, що йому не дуже подобається торгівля, і звільнила Мухаммада від обов'язків, даючи йому вільний час, який він так хотів мати. Зрештою він здобув свободу й можливість усамітнюватись у горах для роздумів і молитов. На вершині гори Хіра була печера, куди він ходив і де проводив щорічно весь місяць Рамадан.

Така практика не була чимось особливим, придуманим Мухаммадом. Це був давній звичай арабів, звичай, якого вони дотримувались з часів Ібрагіма, мир йому, коли їхня релігія, релігія Ібрагіма та Ісмаїла, мир їм, була чистим поклонінням одному Аллагу. Роки й недосконалість пам'яті й природи людини зіпсували цю релігію й потроху вона звелась до поклоніння кам'яним ідолам. Але навіть після цього вони ще дотримувались деяких обрядів і звичаїв Ібрагіма, мир йому.

Цей звичай підходив чуттєвій природі Мухаммада. У печері на вершині гори Хіра він міг забути про все й думати лише про Вищу Силу, яка, здавалось, вела його до себе, до Істини, прихованої за образами матеріального існування. Він забував про себе, забував про їжу та пиття, і після багатьох днів поклоніння й духовного споглядання він повертався таким худим, що Хадіджа починала переживати за нього.

4.4. ПОСЛАННЯ КОРАНУ

Він пристрасно хотів пізнати істину, розгадати таємницю цього великого Всесвіту, цього величного творіння, але все, що він міг зробити – молитись і чекати, поки Вища Сила, яка керує його серцем, покаже себе, і тоді, можливо, істина буде відкрита йому.

Мухаммаду було сорок років, він характеризувався зрілістю суджень і гострим розумом. Якось до нього прийшло дивне видіння, яке повторювалось знову і знову. Він відчував, що це була істина, прихована за грубістю матеріального світу. Він молився, щоб більше дізнатись і осягнути. Шість місяців його не покидало відчуття й усвідомлення потойбічної реальності, більш величної, ніж матеріальний світ; усвідомлення Аллага, Господа й Творця всього суцього. Знову й знову відчуття цієї істини наближалось до нього до того часу, поки він не почав переживати за свій розум. Він розповів усе Хадіджі. Мудра й розумна, вона заспокоїла його, говорячи, що він – Аль-Амін, Правдивий, і що Аллаг ніколи не допустить, щоб він з'їхав з глузду. Вона знала, яким добрим був її чоловік, і розуміла, що божевілля не може бути нагородою за таку доброту, але вона навіть і не підозрювала, що Аллаг готував її чоловіка до великої й надзвичайно складної місії Посланця.

Сни Мухаммада починали вимальовуватись у істинну картину дійсності. Те, що він бачив уві сні, відбувалось у реальності, коли він прокидався. Так він міг зрозуміти, що його відчуття не були божевіллям і що сила, яка дала йому сни, здатна передбачати й формувати події.

Якось Мухаммад заснув у печері гори Хіра й до нього прийшов янгол зі згортком у руках. Янгол сказав:

— Читай!

— Я не вмію читати, — сказав Мухаммад.

Янгол міцно стиснув його, потім відпустив і знову сказав:

— Читай!

— Я не вмію читати, — повторив Мухаммад.

Янгол знову стиснув його, а потім відпустив і знову наказав:

— Читай!

Зі страху Мухаммад спитав:

— Що мені читати?

— **Читай! Ім'ям Господа твого, Який створив, створив людину зі згустку крові! Читай! І Господь твій — Найщедріший, Який навчив письма пером. Навчив людину того, чого вона не знала.**⁹

Це були перші аяти посланого Корану. Мухаммад повторив їх. Вони закарбувались у його серці, і янгол зник.

4.5. ТРИШКИ ПРО КОРАН

Як і більшість людей його часу, Мухаммад не вмів читати. Коли він говорив янголу: «Я не вмію читати», – то констатував факт. Араби любили поезію й часто експромтом складали вірші, але Мухаммад не був поетом, він ніколи не складав вірші, не писав і не читав, тому ці аяти були для нього чимось незвичайним і дорогоцінним. Дуже красива мова й походження цих слів робили їх дійсно безцінним скарбом. Кожен посланий йому аят він запам'ятовував надзвичайно ретельно, напружуючи увесь свій розум, але все ж таки боявся щось забути або переплутати. Так тривало до того часу, поки не були послані священні аяти, які запевнили його в тому, що не буде втрачена жодна літера, адже така воля Аллага. Від нього вимагалось не повторяти зразу ж за Джібріїлем, як він робив спочатку, а уважно слухати, адже янгол пояснив йому, як

⁹Сура 96 «Згусток», аяти 1-5. – Прим. ред

правильно читати Слова Аллага й яке вони мають значення і смисл. Аллаг говорить у Корані: **«Воістину, Ми зіслали Нагадування і, воістину, Ми бережемо його!»** (сура 15 «Аль-Хіджр», аят 9). Після цього Посланець заспокоївся й почав завчати аяти не поспішаючи.

Араби народжені для поезії, і це був золотий вік їхньої поезії, але мова Корану перевершила все, що було коли-небудь написано їхніми поетами й ораторами. Аяти Корану мають плавний ритм віршів, хоча й не є віршами, у той же час в них присутня дивовижна велич найкращої прози, хоча вони не є прозою. Їхній стиль величний без жодної помпезності, вишуканий і ясний без штучності та грубості. Арабська мова дуже красива, але в Корані вона досягла такої досконалості, якої не було до й після того. Не дивно, що Кораном захоплюються філологи й літератори, і водночас у високодуховної людини він викликає сльози, бо за літературною величчю криється духовна сила, яка по-різному діє на людей. Говорять, що Омар ібн аль-Хаттаб, у якого бували приступи гніву, одразу ж заспокоювався, як тільки чув рядки Корану.

Курайшити відчули, що Коран дав Мухаммаду зброю, якій їм нічого було протиставити, і в пориві гніву вони називали його «чаклуном слів», який захоплює душі людей неперевершеною красою своїх висловлювань. Це було наскільки далеким від правди, адже весь Коран звертається до розуму так само, як і до серця, змушуючи людину задуматись про причини й сенс буття, спонукаючи шукати істину.

4.6. ПОВЕРНЕННЯ ДО ХАДІДЖИ

Мухаммад був сильно наляканий. Що це було? Він і раніше відчував, що Аллаг Єдиний, що Він – Творець усього. Але хто нагадав йому про Нього? Чи не з'їхав він з глузду? Можливо, у печері був дух? Він вийшов з печери й почав пробиратись гірським схилом. У цей час він почув голос, який кликав його. Мухаммад подивися на небо. Там, над обрієм він побачив того

ж янгола, якого вже бачив уві сні. Зараз він не спав, але водночас чітко бачив янгола. Зі страху він подивився в різні боки, але куди б він не поглянув, він бачив перед собою прекрасне й величне створіння. Янгол наближався до нього все ближче й ближче, але потім повернувся назад і зник.

Зі страху Мухаммад спустився з гір до свого дому. Тим часом Хадіджа послала людину в печеру з їжею для чоловіка, але вона не знайшла його там. Він прийшов до неї, трясучись від страху й переживань, і попросив: «Накрийте мене, накрийте мене», – оскільки його сильно морозило. (Це свідчить про те, що контакт з надприроднім, наче великий електричний розряд, дуже виснажливий для людського організму.)

Коли йому полегшало, він розповів Хадіджі про те, що чув і бачив, а потім спитав її:

- Що зі мною?

Хадіджа вірила в здоровий глузд свого чоловіка. Вона сказала:

- Це хороша звістка, дорогий, присягаюся Тим, Хто владний над душею Хадіджі, я сподіваюсь, що ти – Пророк цієї нації. Аллаг ніколи не принизить тебе. Ти добрий до родичів, тримаєш своє слово, допомагаєш нужденним, підтримуєш слабких і відповідаєш на крик про допомогу.

Мухаммада заспокоїли її слова, його охопила сонливість і він заснув.

Хадіджа почала думати про те, що він розповів. Вона побачила, що Мухаммад спокійно спить, і вирішила піти до свого двоюрідного брата, якого звали Варака ібн Науфаль, а він був розумною людиною. За багато років до цього він припинив поклонятись ідолам, вивчав релігії й став християнином. Він перекладав уривки з Євангелії арабською мовою.

4.7. ВАРАКА ІБН НАУФАЛЬ

Вона пішла до нього, щоб розповісти історію Мухаммада. Спочатку він уважно слухав її, а потім закричав: «Свят, свят, свят! Присягаюся Тим, Кому підвладна душа Вараки, ти

повинна повірити мені, о Хадіджо, до нього приходив Великий Дух – той самий, який приходив до Муси. Він Пророк цієї нації, тому скажи йому, щоб був стійким. Адже на нього будуть зводити наклеп, його будуть переслідувати, з ним будуть воювати, і якщо я буду живий тоді, бачить Бог, я буду допомагати йому, чим зможу».

Хадіджа повернулася і побачила, що Мухаммад все ще спить там, де його накрили. Раптово він почав тремтіти, і його чоло покрилось потом, – уві сні він побачив янгола, який говорив йому:

«О закутаний! Вставай та застерігай! Звеличуй Господа свого, очисти свій одяг, уникай мерзоти та не виявляй милості, маючи сподівання отримати ще більше! Заради Господа свого будь терплячим!» (сура 74 «Закутаний», аяти 1-7).

Мухаммад підскочив. Хадіджа намагалась знову вкласти його, але він сказав: «Ні, Хадіджо, час сну закінчився. Джибриїль наказав мені йти до людей і закликати їх вірити в Аллага. Але кого я буду закликати? І хто відповідь на мій заклик?»

Будучи розсудливою і з гострим розумом людиною, Мухаммад одразу знав, що його місія не буде легкою. Хадіджа зі свого боку доклала всіх зусиль для того, щоб полегшити її. Вона добре знала Мухаммада, адже прожила з ним останні сімнадцять років. Вона знала його з дитинства, – і в три роки, і в двадцять, – і бачила, як він став чоловіком з великим, благородним серцем і стійкістю суджень. Він ніколи нікого не обдурив і не скочувався у божевілля, і хіба могли бути божевільними ці слова істини, повні неперевершеної величі й краси?

Вона оголосила про свою віру в Аллага й Мухаммада, як Його Посланця. Вона була першою людиною на Землі, яка повірила в нього, першою жінкою, і, після Мухаммада, першою мусульманкою. Слово «мусульманин» з арабської означає «покірний Аллагу».

РОЗДІЛ V

5.1. РЕЛІГІЯ В МЕЦЦІ ДО ІСЛАМУ

Приблизно за три тисячі років до народження Мухаммада релігією арабів Мекки була релігія їхнього предка – Ісмаїла, сина Ібрагіма, який оселився в Хіджазі й одружився там. Це було чисте поклоніння Одному Аллагу. Тобто безкомпромісне й чітке Єдинобожжя, позбавлене фальші й викривлень. Це Ібрагім та Ісмаїл, мир їм, відновили Каабу й зробили її священною для прочан. Але три тисячі років – це великий термін, а людський розум і пам'ять нестійкі й легко піддаються впливу. Поступово мекканці почали розглядати деякі природні явища як аспекти сили Аллага, потім почали вважати їх священними, а потім поклонялись їм. Викривлення й неправда накопичувались навколо стрижня істини до того часу, поки від неї не залишилась лише невелика частина. Сабей, з якими вони мали численні контакти і які поклонялись зіркам, також вплинули на них. І вони почали поклонятись метеоритам – як посланцям з небес, а потім й іншим природнім феноменам. Вони поєднали ці забобони з поклонінням Аллагу, говорячи, що це все нижчі «боги» й товариші Аллага. До того часу, коли народився Мухаммад, у них було триста шістьдесят ідолів навколо Кааби, і, таким чином, перший на Землі дім, побудований для поклоніння Аллагу, став місцем поклоніння ідолам. Вони запевняли, що вірні Аллагу, але при цьому поклонялись і приносили жертви камінню.

З цими віруваннями були пов'язані усі почесні обов'язки, такі як догляд за Каабою й годування прочан. Ці обов'язки могли виконувати й передавати в спадок (від батька до сина) лише люди шляхетного походження з племені Курайш. Кааба була не тільки центром їхньої релігії й громадського життя, але також – символом високого становища й престижу курайшитів серед усіх племен Аравії. Представники цих племен приходили кожного року з усіх сторін Аравійського півострова, щоб висловити сою пошану «богам» Кааби протягом священних місяців. Вони приходили також і для торгівлі в Мецці й на

сусідніх ринках. Вони поєднували бізнес і релігію, тому місяці їхнього перебування в місті були місяцями економічного процвітання мекканців. Оскільки у мекканців не було природних ресурсів і Мекка була розташована в пустелі, торгівля була життєва для її жителів і головним джерелом їхнього існування.

Мекканці використовували свою релігію в соціальному й економічному плані, і кожного, хто насмілювався б висловитись проти їхніх головних, «найбільш священних богів», чекало прокляття! Але ніхто й не намагався. Християни та юдеї в Мецці зазвичай були рабами нижчого статусу, їм було заборонено говорити про свою релігію на священних територіях, а їхні оселі розташовувались на околицях міста, далеко від священного Дому.

5.2. ОДКРОВЕННЯ ПРИПИНЯЮТЬСЯ Й ВІДНОВЛЮЮТЬСЯ

Мухаммад добре знав свій народ. Він розумів, що починається протистояння, що дні миру й поваги людей до нього закінчилися. З цього моменту усе його життя стане невтомною боротьбою з усіма силами зла, відкритим протистоянням всім людським слабкостям, егоїзму й моральним недолікам. Він пізнає ворожість, переслідування й невизнання. Багато хто почне звинувачувати його в брехні, і багато людей будуть боротись з ним, але що це в порівнянні з таємницею творення, яка нарешті відкрилась? Він мав мужність і силу присвятити себе служінню істині, чого б це не коштувало йому. Він був готовий, його переповнювала енергія, він був щасливий, але він не знав з чого почати. Він чекав, що знову з'явиться Джібріль, який буде керувати ним, але не було ні одкровення, ні послання, ні єдиного знаку від Аллага Всевишнього. Несподівано одкровення припинились.

Він чекав з надією, а потім зі страхом і переживаннями. Чому не з'являлось піднесене видіння? Чи є в цьому його вина?

Можливо, його вважають недостойним? Він хвилювався, він чекав у смутку й відчаї. Після того, як він бачив так чітко, чув так визначено й недвозначно, куди зникла ця велика надія? Невже усе безповоротно втрачене? Можливо, він не зовсім підходить для цієї місії й Аллаг відмовився від нього? Горе й жах втрати наповнили його серце. Шість місяців тривало мовчання (одні вважають, що цей період був довшим, інші – коротшим, але більшість коментаторів впевнені, що він тривав десь півроку). Шість місяців він не чув і не бачив нічого з одкровень, і це після того, як він зник чути й бачити щось кожного дня. Яка користь від життя, якщо його змістом не є істина, той високий ідеал, який, як йому здавалось, у якийсь момент був так близько? Яка користь від існування, якщо воно – не більше ніж життя в темниці матеріального світу? Змучений від фальшивого, бездумного життя мекканців, у повному відчаї він думав про те, щоб кинутись вниз з гори. І ось у ці хвилини глибокого суму до нього спустився янгол Джибриїль з наступними аятами:

«Клянуся ранком, клянуся ніччю, коли густішає вона, що не залишив тебе Господь твій і не зненавидів тебе. І, воістину, майбутнє для тебе краще за минуле! І, воістину, скоро наділить тебе Господь твій, тож будеш вдоволений ти! Хіба не знайшов Він тебе сиротою, і хіба не прихистив? І хіба не знайшов Він тебе заблуканим, і хіба не повів прямим шляхом? І хіба не знайшов тебе бідним, і хіба не збагатив?» (сура 93 «Ранок», аяти 1-8).

Ці аяти, в їхньому оригінальному коранічному звучанні, є шедевром літературної розкоші й психологічної проникливості. Вони починаються з драматичного контрасту між світлом і темрявою, ясным ранком і темною ніччю. Контраст між цими двома поняттями, так добре відомими Мухаммаду, повинен був допомогти зрозуміти дві речі, яких він не міг побачити. Ранок є істиною, яка відкрилась йому на мить і потім зникла, а ніч символізує шість місяців повного мовчання. Реальність духовного досвіду прийшла після мовчання, так як день змінює ніч. Він не повинен панікувати або думати, що день ніколи не настане. Мовчання повинне буде

прийти знову так само, як ніч настає після дня, але він ніколи не повинен боятись втратити істину, ніколи не повинен розчаровуватись в милості Аллага, яка, воістину, приходить після відчаю, так як ясний ранок приходить після нічної темряви. Цей урок, важливий для усіх мусульман, мав особливе значення для Мухаммада, першого мусульманина, життя якого було сповнене великих випробувань і приголомшливих тріумфів.

Відновлення одкровенень було великою радістю для Мухаммада. Він молився й дякував Аллагу знову й знову. Священні аяти переконали його в тому, що його не покинули, що Господь не залишив його. Він знову отримуватиме настанови, а значить, його народ не приречений на загибель, заглиблюючись у темряву забобонів. Одкровення від Аллага будуть продовжуватись, і людство дізнається про те, чого ніколи не знало.

Це було таке полегшення для Мухаммада й така велика честь, але в той же час він відчував, що ще не гідний такої великої честі. Прямий зв'язок із Всевишнім перевершує заслуги будь-якої людини, але він намагатиметься заслужити його, він буде працювати всім серцем, усією душею, щоб Аллаг був задоволений ним, Наймилосердніший, Який обрав його для цієї місії. Вона вимагала великої відповідальності й вселяла страх, але він уже полюбив її. Тому подалі від чорних думок про самогубство, подалі від сумнівів і зневіри. Його життя тепер буде присвячене служінню Господу.

Хтось може здивуватись, чому одкровення з неба припинилось на шість місяців після такого чіткого й недвозначного послання. Можливо, відповідь прихована в реакції Мухаммада. Спочатку він пов'язував усе побачене з розумовим розладом, він відчував страх непізнаного. Тому Мудрий Аллаг дав Своему Пророку час осмислити те, що відбулось, звикнути до цього, осягнути велич цього дару. Поступово приголомшливе видіння, від якого він утікав у горах, перетворилось на незвичайну, але вже не страхітливу ідею, хоча вона й була наповнена великою відповідальністю й різноманітними небезпеками. Потім, коли видіння припинилось, він усвідомив, наскільки дорогим воно було для

нього. Воно стало тим, що він ніжно полюбив і чого сильно бажав і чекав. Він так хотів цього, він відчував, що його життя втрачає сенс без цього одкровення. Увесь світ був нічим у порівнянні з цією великою істиною. Цей шестимісячний період дозволив йому оцінити все крізь призму отриманого знання й зрозуміти, що його життя без цього духовного контакту втратить сенс.

5.3. АЛІ І ЗАЙД

У Мухаммада й Хадіджі, окремо від їхніх доньок, жили два хлопці. Одним з них був Алі, син Абу Таліба, дядька Мухаммада. Пророк ніколи не забував добра, яке зробив для нього Абу Таліб у дитинстві, і коли він сам став незалежним і багатим, вирішив допомогти своєму дядьку. Він пішов до іншого дядька, Аль-Аббаса (який був дуже багатим, але трохи скупим), і сказав йому, що цей рік видався голодним, а в Абу Таліба багато дітей, чи не міг би Аль-Аббас взяти до себе одного з них, а Мухаммад – іншого? Аль-Аббас не міг відмовити, і Мухаммад взяв до себе Алі.

Іншим хлопчиком був Зайд ібн аль-Харіс. Якось Зайд заблукав і його викрали й продали як раба, Хадіджа купила його й подарувала чоловікові. Мухаммад звільнив хлопчика, а потім усиновив. Коли через кілька років батько й дядько Зайда змогли нарешті його знайти, вони запропонували Мухаммаду викуп за нього, але він запропонував забрати хлопчика без викупу, адже це їхній син.

Але несподівано Зайд відмовився покидати Мухаммада, хоча й був дуже радий бачити свого батька й дядька. Для маленького хлопчика Мухаммад був ідеалом людяності й благородності, і Зайд не хотів, навіть маючи можливість повернутись до своєї сім'ї, розлучатися з ним.

5.4. АЛІ СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ

Тепер Аллаг навчив Свого Посланця обрядам молитви, а Мухаммад навчив Хадіджу. Якось Алі, якому було приблизно десять років, зайшов у кімнату, де молились Мухаммад і Хадіджа. Він зупинився здивовано. А коли вони закінчили, запитав: «Перед ким ви падаєте долілиць?»

Мухаммад сказав: «Ми поклоняємось Аллагу, Який зробив мене Пророком і наказав мені закликати людей до Нього».

Він запропонував своєму двоюрідному брату повернутися до ісламу і не поклонятись ідолам, а також прочитав йому деякі одкровення. Алі, який мав поетичну натуру, сидів зачарований, а потім сказав Пророку: «Дай мені час порадитись з Абу Талібом».

Він провів неспокійну ніч, а коли настав ранок, прийшов до Мухаммада й Хадіджі й сказав: «Аллаг створив мене, не радячись з Абу Талібом. Навіщо мені радитись з ним для того, щоб поклонятись Аллагу?»

І з того часу він самовіддано йшов за Мухаммадом і виріс прекрасною людиною й видатним мусульманським лідером, висловлювання якого, сповнені мудрості й благочестя, вивчаються усіма мусульманами, непереможний меч якого майже півстоліття служив для підтримання істини.

Людина, яка відвідала Мекку того часу, описала наступну сцену: «У мене були ділові стосунки з Аль-Аббасом, і я пішов шукати його біля Кааби. Коли я сидів з ним, увійшла людина з сяючим обличчям. Він тримався гідно. З ним був милий хлопчик і жінка, вдягнена так, щоб приховати свою красу. Вони сім разів обійшли Каабу навколо, а потім почали молитись, схилиючись до землі. Усе, що робив чоловік, робив і хлопець, який стояв поруч, але трішки позаду нього, а також – жінка, яка стояла за ним. Я спитав Аль-Аббаса, чи це щось старе, і ми не знаємо про це, чи це нова форма поклоніння, а він сказав: «Це мій племінник Мухаммад, поруч з ним мій інший племінник – Алі, а жінка – це Хадіджа, донька Хувайліда й дружина Мухаммада; тільки вони на усій Землі моляться так, по-новому»».

Спочатку курайшити не сприймали серйозно того, що робив Мухаммад, воно їм видавалось дивним і не більше.

Наступним увірував Зайд ібн аль-Харіс. Зайд любив Мухаммада, як і всі, хто його знав, і увірував у нього. Як і Алі, Зайд виріс і став хорошим юнаком; він допомагав Мухаммаду й був хоробрим воїном.

5.5. АБУ БАКР СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ

Першим чоловіком, якого Мухаммад навернув до ісламу, був Абу Бакр ібн Абу Кухафа. Абу Бакр займався торгівлею й був добре відомий у своєму місті, де торгівці були панівним, аристократичним класом. Він походив з шляхетного роду Тайм племені Курайш. Йому було тридцять вісім років, але він уже був головою свого роду, маючи велику силу й вплив на курайшитів у цілому. Говорять, що він був одним з найкращих знавців генеалогії курайшитів та інших арабських племен, їхнього походження та взаємозв'язків.

Він був багатим, мав приємні риси й граційну, легку статуру. Він був доброю, життєрадісною людиною, яка піклується про свою сім'ю. Абу Бакр був вишуканим і невимушеним у спілкуванні як зі знайомими, так і з незнайомими людьми. Його поважали як одного з найрозумніших людей у племені Курайш, до нього часто приходили за порадою. Витончений і чутливий, він практично не цікавився звичаями курайшитів і ще менше – релігією. Він не брав участі ні в нічних гуляннях, ні в жертвоприношеннях ідолам. Він жив у тому ж районі, де й Мухаммад і Хадіджа, – там жило багато успішних торговців. Мухаммад і Абу Бакр знали й поважали один одного. Якщо хто-небудь міг вийти за межі вузького світогляду курайшитів, то це був Абу Бакр; і не важливо, що слова Мухаммада були незвичайними й новими. Абу Бакр уважно й до кінця вислухав його, а потім відкрито проголосив свою віру в Аллага й Мухаммада, як його Посланця. Він ніколи не сумнівався, адже чистому серцю істина сама свідчить про себе. Через багато років Пророк говорив: «Кого б я не закликав до ісламу, кожен

сумнівався, окрім Абу Бакра. Він повірив одразу ж і без краплі сумнівів». Так зародилася тепла дружба між двома чоловіками, яка росла й міцніла з роками й перетворилась на благородний, величний зв'язок, який може дати лише дружба. Неодноразово Абу Бакр ризикував своїм життям, рятуючи Мухаммада.

5.6. ВЕРХІВКА І ПРОСТІ МЕККАНЦІ

Спочатку Мухаммад зазвичай сідав біля Кааби разом з кількома віруючими й навчав їх словам Аллага. Багато з них були слугами й рабами, становище яких у суспільстві було набагато нижчим, ніж у курайшитів. Шляхетні люди племені Курайш хотіли присісти й розважити себе тим, що говорить Мухаммад, можливо навіть вловити кілька перлин мудрості, як говорили поети й співаки. Вони ще нічого не знали про важливість цього одкровення або про силу істини, яка повинна зруйнувати всю їхню соціально-економічну систему й дати їм нову, животворящу Віру. Мухаммад був одним з них, але те, що він сидів разом з цим простолюдом, було для них немислимим, принижувало їхню гідність й ображало їхніх видатних осіб.

Якось вони попросили Мухаммада змусити цих людей розійтись, щоб вони, курайшити, змогли посидіти з ним і послухати його. Мухаммад був скромним і добросердним, але все ж таки він виховувався у традиціях племені Курайш, де люди чітко поділялись на господарів і рабів. До того ж він несамовито хотів, щоб керівники курайшитів стали віруючими, адже якби йому вдалось це зробити, то вся Мекка пішла б за ним. Він майже був готовий поступитись їм, коли йому були послані наступні аяти:

«І не проганяй тих, які закликають до Господа свого зранку та ввечері, прагнучи до лику Його! Ти ніяк не відповідаєш за них, а вони ніяк не відповідають за тебе. Але якщо ти проженеш їх, то будеш серед несправедливих!»
(сура 6 «Скот», аят 52).

Ці слова найбільше шокували арабів. Вони були сповнені великого сенсу, вони означали, що ці прості люди мають рівні права з Мухаммадом. А якщо так, то й рівні права з усіма іншими!

Далі в Корані сказано:

«Так Ми випробовували одних іншими, щоб ті сказали: «Невже Аллаг дарував милість саме цим із нас?» Та хіба ж Аллаг не знає про вдячних?» (сура 6 «Скот», аят 53).

Якщо прості люди отримали перевагу в вірі, то шляхетні курайшити могли сказати: «Чи можливо таке, що вони змогли пізнати істину раніше за нас? Невже Аллаг обрав їх, а не нас?» Це був своєрідний екзамен, який могла пройти лише істинно добра людина, вільна від пихи й марнославства. На жаль, багато з них залишились у полоні цих недоліків і віддали перевагу чванливості й гордості, а не істині.

Чернь і недолюдки-курайшити, яких заохочували їхні господарі, почали відволікати й нервувати мусульман під час молитов, і послідовники Мухаммада шукали усамітнення в горах. Коли вони хотіли помолитись, то йшли в гори. Так тривало три роки, поки один юнак на ім'я Аль-Аркам, який став мусульманином і жив лише зі своїм стареньким батьком, не запропонував використовувати його будинок як місце для зібрань. Дім був достатньо просторим для такої мети, і Мухаммад погодився. Тепер ті, хто приймав іслам, йшли в цей дім, щоб засвідчити свою віру в Аллага та Його Посланця.

Абу Бакр, який був дуже відомою людиною з великими зв'язками, почав закликати людей до віри в Аллага, не дивлячись на те, що курайшити могли нашкодити йому самому або його торгівлі. Багато видатних курайшитів повернулися до ісламу через Абу Бакра, потім вони йшли до Мухаммада, щоб ще раз засвідчити своє прийняття ісламу й більше дізнатись про релігію. Кількість мусульман почала неспинно зростати, а одкровення від Аллага поступово навчали їх ідеям та ідеалам, далеким від уявлень їхнього народу й усього світу.

5.7. НОВІ ПРИПИСИ

Коран утверджував ідею про те, що всі люди, не зважаючи на багатство й суспільне становище, рівні перед Аллагом.

Ця ідея була абсолютно неприйнятною для арабів, які пишалися своїм походженням. Кожне плем'я ретельно записувало діяння своїх героїв і засновників, їх переповідали у віршах і прозі. Людина, яка не знала свого родоводу, була ніким і не могла посідати яке-небудь місце, окрім місця раба. Коран же вказував на те, що походження, багатство або діти, якими араби вихвалялись один перед одним, не мають ніякого значення, і що Аллаг дивиться лише на чистоту серця. Навіть іноземець може заслужити на милість Аллага, якщо він – праведна людина. Раса, нація, плем'я й стать не мають значення.

У священному аяті сказано:

«О люди! Воістину, Ми створили вас із чоловіка та жінки й зробили вас народами та племенами, щоб ви знали одне одного. Воістину, найшановніші з-посеред вас перед Аллагом — найбільш богобоязливі! Воістину, Аллаг — Всезнаючий, Всевідаючий!» (сура 49 «Кімнати», аят 13).

Чи означав цей аят те, що раби могли зрівнятись з ними? А ще була згадана стать. Звісно, жінка не повинна була навіть порівнюватись з чоловіком! Але чіткою й дивовижною мовою Коран продовжував пояснювати, що всі людські істоти – це нащадки Адама й Хавви, у них спільне походження. Що жінки – це особистості, які мають конкретні й беззаперечні права. І те, що для Аллага хороша жінка краща за поганого чоловіка, – це дуже сильно обурювало вождів курайшитів. Понад те, вдови, раби й усі найнижчі верстви суспільства були перелічені в Корані й отримували свої права й свободи. Нікого не забули.

Коран утверджував ще одну концепцію, яка здавалась арабам боягузливою й принизливою, – ідею прощення. Араби вихвалялись один перед одним своїми заслугами в кровній відплаті, яка дозволяла, наприклад, вбити винного в убивстві члена роду. Коран радив стримати відплату милосердям. Згідно з Кораном, вимагати відплати – це право людини, але вибачити – краще, за умови, що хтось міг домогтися відплати, але прощав – не через слабкість, а з благочестя, розуміння й твердої

впевненості в тому, що всі люди – брати й потрібно прощати свого брата, якщо той припустився помилки.

Щойно відкрились ці приписи Корану, мекканці почали розділятися на дві групи. Добрі, справедливі, розсудливі захопились цими ідеалами й сприйняли їх як незмінну істину, яка вартує того, щоб жити згідно з нею й померти за неї. Жорстокі, егоїстичні, тупі й пихаті почали боротись проти них, адже вони загрожували їхньому становищу в суспільстві, їхній економічній системі й релігії, яка давала їм привілеї й підносила над іншими арабами.

Не кожен був готовий на жертви заради пригноблених. Ці ідеї знайшли відгук у людей з вродженою чуйністю й добротою Абу Бакра, які зрозуміли, що їхні раби рівні з ними, і прийняли цю істину; у людей з високим почуттям справедливості Омара ібн аль-Хаттаба, які усвідомили праведність цієї ідеї й визнали її істинність, або ж у людей, наділених щедрістю Османа ібн Аффана, які пожертвували своїми привілеями заради пригноблених. Багато людей не хотіли ставати мусульманами тому, що Коран стверджував: бути мусульманином означає звільнити рабів заради Аллага, ставитись до жінки з абсолютною чистотою помислів, справедливістю й тактовною добротою, піклуватись про сиріт, як про власних дітей, віддавати їм їхнє майно одразу ж, як вони зможуть самостійно ним розпоряджатись, допомагати нужденним, відповідати на зойки тих, хто страждає, бути уважним і турботливим до своїх стареньких батьків, бути правдивим у словах, справах і думках, молитися Аллагу п'ять разів на день.

Для людей, які вели розкішний, нікчемний спосіб життя, заснований на праці рабів і слуг, це було дуже важливе питання (наприклад, у доньки Абдуль-Мутталіба, однієї з тіток Мухаммада, було сорок рабів, яких вона одного разу звільнила). Для людей, які думали, що, користуючись своїми чоловічими й господарськими правами, вони можуть брати все найкраще від життя, було справжньою жертвою дати рівні можливості слабким – жінкам, дітям і рабам. Для людей, найкращою насолодою яких була пиятика ночами з рабами й поетами, які оспівували їхню велич, шляхетність і походження

або їхні справи й висловлювання, – це означало абсолютно новий світогляд, зовсім іншу концепцію людини та її ставлення до Творця. Фактично, це був початок нового життя.

Іслам передбачав покірність Творцю, адже Аллаг не любить зарозумілих і марнославних. Це означало споглядання Його дивовижного Всесвіту й неперервне прагнення думати й осмислювати. Здатність до роздумів – це великий дар від Аллага, і людина зобов'язана використовувати його. Тоді, перш за все, вона мала творити добро, як активно, прагнучи покращити цей світ, так і пасивно, контролюючи свої примхи й бажання.

Винагородою за це буде Рай для тих, хто докладав зусиль і поклонявся Йому Одному. Мухаммад закликав людей відмовитись від поклоніння 360-тьом ідолам, розташованим навколо Кааби, тим ідолам, яким поклонялися їхні батьки й діди, з покоління в покоління. Те, про що він говорив, було не дрібницею, а навпаки – дуже важливим, але й нагорода також була не малою, вона була вищою за все те, чого людина могла досягнути самостійно.

Один за одним шляхетні, добрі, щедрі люди Мекки виривались з її задушливої атмосфери й приєднувались до невеликої групи Мухаммада. Впливові мекканці дивились на це здивовано, потім з тривогою, а потім з страхом. Вони відчували, що земля такає їм з-під ніг, і це їм не подобалось.

5.8. КАМЕНІ СПОТИКАННЯ

До ісламу їхня релігія була жертвоприношенням цапа або верблюда в дар ідолам, щоб потім вчинити відповідно до їхньої «волі». Іслам, своєю чергою, висунув такі моральні й духовні вимоги, яких вони не хотіли сприймати. Понад те, він увів дві концепції, які їхній матеріалістичний розум ніяк не міг осягнути. Це були ідея воскресіння з мертвих і поняття про винагороду й покарання. Як вони могли повернутись до життя з пилу? Вони вважали цю ідею неможливою для сприйняття. Священний Коран пояснював їм це на прикладі землі, яка

здається мертвою, але оживає при перших потоках води, які зрошують її, і на прикладі творення небес і землі, яке є набагато важчим завданням, ніж творення людини, і Тому, Хто створив людей вперше, не складно це зробити і вдруге. Насправді, це навіть легше.

Язичники збентежено слухали опис Судного Дня й того, як люди будуть відповідати за всі свої вчинки на Землі. Їхня релігія приділяла багато уваги земному світу, і ідея про те, що цей світ лише передус Світу Прийдешньому, здавалася їм дуже страшною. Поняття Пекла й покарання за гріхи було тим, чого вони боялись, і в той же час відмовлялись вірити в нього.

«Якщо це правда, що нас воскресять, – говорили вони Посланцю, – поверни назад наших батьків, якщо ти правий». Вони не могли зрозуміти того, що якщо отримають матеріальний доказ у відповідь на свої вимоги, то в чому ж тоді буде випробування Віри?

РОЗДІЛ VI

6.1 ПРОГОЛОШЕННЯ РЕЛІГІЇ РОДИЧАМ

Протягом трьох років Мухаммад таємно закликав людей до істинної віри в Аллага, звертаючись до тих, кого він знав, як людей розумних, готових до сприйняття істини. Потім Аллаг наказав Своєму Посланцю відкрито розповісти про істинну релігію своїй сім'ї. Мухаммад запросив своїх родичів на вечерю й заговорив з ними про Аллага, але Абу Ляхаб, дядько Пророка, розсердився й закликав усіх піти.

Мухаммад спробував ще раз. Він запросив їх на обід, і після того, як вони поїли, сказав: «Я не знаю жодної людини серед арабів, яка принесла б людям щось краще, ніж приніс вам я. Я приніс вам найкраще в цьому світі і в світі Наступному, хто ж підтримає мене в моїй місії?»

Вони відвернулись від нього й почали розходитись, коли Алі, який був ще хлопчиком, сказав: «Я підтримаю тебе, о Посланцю Аллага, я буду воювати з тими, хто проти тебе». Хашиміти (клан Мухаммада й Алі – бану Хашім) іронічно посміхались і поглядали то на Алі, то на Абу Таліба. Деякі голосно сміялись, але вони навіть не здогадувались, що всього лише через кілька років Алі стане грізним воїном неперевершеної хоробрості й відваги, і саме його ім'я буде викликати жах у їхніх серцях, а його слова благочестя й мудрості назавжди будуть збережені мусульманами.

Мухаммад прийшов до них з тим, що було чужим для їхньої культури, руйнувало їхню релігію, протистояло їхнім економічним і соціальним інтересам, і вони не були готові прийняти це. Їм було байдуже – істина це чи ні. Достатньо було того, що це вимагало від них певних жертв і суперечило їхнім примхам, бажанням і привілеям.

6.2. ХАМЗА СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ

Якось Абу Джахль (буквально, «батько невігластва»), який був одним з найбільш непримиримих ворогів нової релігії і в той же час – одним із головних серед курайшитів, дуже грубо вилаяв й образив Мухаммада. Пророк не відповідав на ці образи, оскільки він за своєю природою був людиною, яка не любила лихослів'я, і, окрім того, араби поважали старших за віком.

У Мухаммада був дядько, якого звали Хамза, який одночасно був його молочним братом. Хамза був сміливою і відважною людиною, зятим мисливцем. Кожного дня, повертаючись з полювання, він обходив Каабу. У той день, коли він їхав з полювання, йому розповіли про те, що зробив Абу Джахль. І він не зробив обходу Кааби, а вирушив прямо туди, де сидів Абу Джахль, і ударом лука розбив йому голову до крові. Люди з клану Абу Джахля, бану Махзум, намагались стати між ним і Хамзою, але боялись кровопролиття між родами, «батько невігластва» умовив їх не втручатися, визнавши при цьому свою провину. Тоді Хамза пішов до Мухаммада й засвідчив свою віру в Аллага та Його Посланця.

6.3. ЗАКЛИК КУРАЙШИТІВ ДО ВІРИ В АЛЛАГА

Після наказу закликати до ісламу своїх родичів, Посланець отримав розпорядження закликати до віри все плем'я Курайш. Вони всі добре знали його, знали, яким правдивим і морально чистим він був. Тому Мухаммад використовував це їхнє знання (а він прожив серед них сорок років) для того, щоб направити їх на шлях істини, щоб вони повірили в його місію. Він вийшов на пагорб ас-Сафа (той, на якому стояла Хаджар багато років тому, шукаючи воду) і почав кликати їх за іменами кланів. Почувши це, люди говорили: «Мухаммад вийшов на пагорб ас-Сафа» – і підходили до нього з усіх сторін.

Коли вони зібрались, він звернувся до них з такими словами:

- Скажіть, якщо я повідомлю вам, що за цією горою сховався загін вершників, ви повірите мені?

- Звісно, - відповіли вони. – Для нас ти поза всякими підозрами. Ми ніколи не чули від тебе й зерна неправди.

- Я Посланець застереження, - сказав він, - який прийшов до вас попередити про жахливе покарання, яке нависло над вами! О бану Абдуль-Мутталіб, бану Абд Манаф, бану Зухра, бану Тайм!

Перерахувавши всі клани курайшитів, називаючи ім'я кожного, Пророк продовжив:

- Аллаг наказав мені закликати моє плем'я до Нього. Не буде у вас щастя в цьому житті й наділу в наступному до того часу, поки ви не визнаєте, що Аллаг Єдиний.

Абу Ляхаб, який був товстим, запальним чоловіком почервонів від гніву й закричав:

- Нехай відсохне твоя рука навіки! Заради цього ти нас покликав?!

Коли араби в таких ситуаціях говорили про руку людини, то використовували мовний зворот, який означає ціле через часткове, іншими словами, він мав на увазі життя Мухаммада.

Мухаммад не відповів, оскільки Абу Ляхаб був його дядьком, а араби виховувались у давній традиції поваги до старших, але окрім цього, він був добрим, терплячим і прощав тим, хто його образив. Він знав, що собі вони спричиняють набагато більше шкоди, ніж йому. Невдовзі після цих подій було послано кілька аятів Корану як відповідь Абу Ляхабу, відповідь на його напади й на його самооману, оскільки тоді Мухаммад вказував на те, що ті, хто чинять зло, приречені на муки в наступному житті, Абу Ляхаб сказав, що викупить себе й своїх дітей і таким чином уникне цих мук, – а він був дуже багатою людиною.

Священні аяти говорять: **«Нехай згинуть руки Абу Лягаба й він сам! Ні багатство його, ні статки його не допоможуть йому. Увійде він у вогонь палаючий, а дружина його буде носити дрова! А на її шиї — мотузка з волокон пальмових!»** (сура 111 «Пальмові волокна»).

Абу Ляхаб – один з небагатьох курайшитів, ім'я яких згадується в Священному Корані. Він є прототипом людини, яка накопичує багатство й не витрачає його ні на що хороше. Це людина упереджень і вузького мислення. Останні два аяти цієї сури згадують Умм Джаміль, його дружину, яка кидала колочки на шляху Посланця, коли бачила його.

Коли вона почула священні аяти, які описують її, як ту, яка носить дрова, вона дуже розсердилась і вирішила закидати Мухаммада камінням, як тільки зустрине його. Вона збрала жменю каміння й пішла до Кааби, де він часто навчав людей і молився. Мухаммад сидів з Абу Бакром біля Кааби. Умм Джаміль підійшла до того місця, де вони сиділи, і заговорила з Абу Бакром про те, що його друг (вона мала на увазі Посланця) образив її, і якщо вона побачить його, то закидає цим камінням. Потім вона пішла, сильно гніваючись. Абу Бакр був дуже здивований і сказав:

— Але, Посланцю Аллага, невже вона тебе не бачила?

— Ні, — відповів Мухаммад, — Аллаг відвів від мене її погляд.

6.4. ВОРОЖІСТЬ ВЕЛЬМОЖНИХ МЕККАНЦІВ

Не лише Абу Ляхаб і його дружина вороже ставились до нової релігії. Багато вельможних мекканців відчували, що їхні привілеї та спосіб життя перебувають під загрозою. Вони не хотіли жертвувати своїми привілеями заради пригноблених; вони були неготовими відкинути звичаї багатьох поколінь заради Істини, оскільки ці звичаї оберігали їхні почесні титули й високе становище. І вони не бачили сенсу в тому, щоб ризикувати своїми економічними інтересами заради добра, навіть якщо це було добро й благо для всього людства.

Вони не були проти Мухаммада, як і проти того, щоб він був лідером, оскільки він походив з роду, члени якого багаторазово були вождями курайшитів і правителями Мекки. Він мав дуже

шляхетне походження, у нього були гідність, розум, багатство й хороші зв'язки. Курайшити були готові йти за ним, якщо тільки він відмовиться від своїх руйнівних ідей. Якщо він виявить більше розуміння й піде на компроміс з ними.

У Корані наводяться їхні слова: **«Коли їм читають Наші ясні знамення, говорять ті, які не сподіваються на зустріч із Нами: «Принеси нам інший Коран або зміни цей!» Скажи: «Не годиться мені змінювати його за власним бажанням. Я йду за тим, що дано мені в одкровенні. Я боюся, що, не послухавши Господа свого, буду покараний у Великий День!»»** (сура 10 «Юнус», аят 15).

Багато з них не змогли зрозуміти велику й страшну силу цих слів. Вони не розуміли, що Істину не можна змінювати за побажанням кого-небудь, адже вона – безкомпромісна. Вони припускали, що Мухаммад, маючи можливість зробити це, просто не хотів укласти з ними угоду. Але оскільки його ідеї коштуватимуть їм доволі дорого, і насправді уже коштували їм багато, вони вирішили зупинити його умовляннями або силою, а якщо зробити це не вдасться, то вбити його.

Ворожість Абу Ляхаба й таких як він не відвертала від віри тих, хто пізнав істину. Адже, як суха земля прагне вологи, так і вони прагнули – бути вільними від диявольських забобонів, від тупого поклоніння каменюкам, щоб з чистим серцем поклонятись Аллагу, Творцю Всесвіту, і жити зі всіма Його творіннями у любові й братерстві. Не було більше рабів, не було більше господарів, усі були братами в ісламі.

Як сильно відрізнялось це послання Істини від любові курайшитів до багатства, шляхетного походження й самовихвалювання. Вони вважали заклик Мухаммада любити всіх людей головною ідеєю, яка принижує їхню велич. Вони живцем ховали своїх доньок і приносили дітей у жертву Хубалу, своєму головному «божеству», думаючи, що це нормально. З приходом ісламу було послано, що ховати дітей живцем – це великий гріх, оскільки доньки як дорогоцінні камені й повинні виховуватись і навчатись з великою увагою; діти – це дар Аллага і ніхто не має права вбивати їх.

Це була релігія просвітництва, справедливості й милосердя. Ті люди, чії серця відгукувались на ці ідеї, були щасливі йти цим шляхом, терпіти скруту й жертвувати заради цього.

6.5. ДОКАЗИ Й КОНТРАРГУМЕНТИ

Вороги ісламу почали виявляти активність й організовували опозицію. Араби були вродженими поетами, ніщо не могло вразити їх більше, ніж хороші вірші, і ось, вони заплатили своїм поетам і почали налаштовувати їх проти Пророка, щоб вони поступово, натяками переконали людей, що Мухаммад – брехун, божевільний або ж просто зачарований. Посланець Аллага не відповів їм, він пояснював людям послані йому одкровення, і йому ніколи було звертати увагу на подібне. Але мусульмани-поети, серця яких були наділені даром поезії, відповіли такими переконливими аргументами, що змусили їх замовкнути.

Тоді язичники вдалися до іншої хитрості. Вони сказали, що якщо Мухаммад – справжній, істинний Пророк, то нехай він перетворить пагорб ас-Сафа на гору золота для них, або нехай виведе джерела води з землі, або нехай до нього прилетять чотири янголи, так, щоб вони могли бачити їх, або нехай буде послана для них книга з небес, або ж (вони все більше насміхались з нього) нехай він скаже, ціна на який товар підросте, а на який – впаде.

Аллаг звелів сказати їм наступне:

«Скажи: «Пречистий Господь мій! А я тільки людина, посланець!»» (сура 17 «Нічна подорож», аят 93).

Іншими словами, я – всього лише людина, я не можу творити чудеса, оскільки це може робити лише Аллаг. Вони вимагали чуда, але Аллаг Своєю мудрістю відмовив їм у єдиному доказі. Чудо передбачає порушення законів природи. Це легко для Того, Хто створив усі ці закони, але Він не зробив цього з трьох причин, про які розказано в Корані:

По-перше, коли попередні Пророки, мир їм усім, послані до інших народів, за волею Аллага здійснювали чудеса, то їх

обожнювали після смерті й поклонялись їм окремо від Аллага Єдиного. У результаті з'явилося багато забобонів і помилкових вірувань.

По-друге, коли в минулому люди вимагали чуда й Аллаг давав їм те, про що вони просили, багато з них все одно не ставали віруючими. Вони обіцяли увірувати, якщо отримають певний знак, а коли отримували його, то не наvertsались до істинної віри, і згодом вони зникали. На Аравійському півострові були руїни декількох цивілізацій, у яких була така доля. Коли Аллаг хоче помилувати людей, він не дає їм чуда.

По-третє, якщо б люди досліджували оточуючий світ, то виявили б сотні ознак сили й мудрості Великого Аллага. Усі творіння створені в ідеальному й правильному вигляді, для віруючих – це більший знак, ніж порушення законів природи. Коран говорить:

«Воістину, у створенні небес і землі; у розрізненні дня та ночі; у кораблі, що пливе морем, маючи в собі те, що приносить користь людям; у воді, яку Аллаг зіслав із неба та якою оживив землю після смерті її, розселивши там різних тварин; у зміні вітрів; у покірній хмарі, яка висить між небом і землею – в усьому цьому знамення для людей, які розуміють!» (сура 2 «Корова», аят 164).

6.6. ВИКЛИК

Курайшити, майстри поезії й риторики, у золоту добу цих мистецтв продовжували сперечатись і гратися словами, не дивлячись на те, чи була на те причина чи ні. Мухаммад, постійно отримуючи Одкровення, продовжував навчати людей, допомагати їм «і виводити їх з темряви до світла». Він навчав їх моралі, манерам поведінки й принципам, які набагато перевершували все те, що знали їхні батьки.

Він розповідав їм історії про давні народи, історії про тих із них, хто увірував, і про тих, хто не увірував. Коран давав точну інформацію про минулі покоління, про давні народи, які увійшли чи не увійшли в історію, народи, які лише Аллаг міг

вивести із забуття. Такі знання могли походити з джерела всіх знань. Коран розповідає ці історії не для того, щоб здивувати людей або просто надати їм історичну інформацію, а для того, щоб вказати на мораль, яка міститься в них. Спочатку розповідається одна або кілька історій, потім пояснюється їхній сенс, мораль, і, нарешті, виводиться закон або дається теоретичне узагальнення вищесказаного. Ці історії використані як приклади, які допомагають збагнути сутність теорії.

Люди дуже цікавились цим і гуртувались навколо Мухаммада, щоб послухати його. Шляхетні курайшити переймалися тим, як відвернути людей від Корану та його мудрості, вигадуючи огидну брехню. Так, побачивши, що Мухаммад, завжди уважний до інших, а особливо – до пригноблених, випадково зупинився біля білого християнського юнака на ім'я Джабр і сказав йому добре слово, вони поширили чутки, що Мухаммад днями сидів з цим юнаком і це він продиктував йому Коран. У відповідь на це Аллаг дає їм чіткий і надійний аргумент:

«Ми знаємо, що вони говорять: «Його вчить людина!» Але мова того, на кого вони вказують — чужа, а це — мова арабська, ясна!» (сура 16 «Бджоли», аят 103).

Араби були дуже чутливими до різноманітних варіантів своєї мови. А Коран перевершив не лише все те, що міг скомпонувати іноземець, але й все, що могли скомпонувати найкращі арабські майстри слова, які неперевершено володіють мовою. Як же його міг придумати іноземець? Коран перевершив усі людські можливості, кинув виклик людям, пропонуючи створити щось подібне:

«Якщо ви сумніваєтесь у тому, що зіслали Ми рабу Нашому, то принесіть суру, подібну до цієї! І покличте своїх свідків, окрім Аллага, якщо ви правдиві. А якщо ви не зробите цього — а ви ніколи не зробите цього! — то бійтеся вогню, в якому палають люди та каміння. Чекає він на невіруючих!» (сура 2 «Корова», аяти 23-24).

Не зважаючи на всі зусилля, курайшити не змогли створити нічого подібного до Корану. І ніхто за останні чотирнадцять століть не зміг зробити цього. Якщо хтось перевірить Коран з

будь-якої точки зору, на будь-якому рівні, то виявить, що людина не могла створити його, оскільки він має такі неперевершені літературні й філософські риси, історичні й наукові знання, і ні час, ні нові наукові відкриття не кинули й тіні сумнівів на його правдивість. Коран вказує на цю обставину наступними словами:

«Невже вони не замислюються про Коран? Якби він був не від Аллага, то вони знайшли б там багато протиріч!»
(сура 4 «Жінки», аят 82).

РОЗДІЛ VII

7.1. МУХАММАД НАПАДАЄ НА ІДОЛІВ

Посланець почав виступати проти ідолів Кааби, говорячи, що вони не можуть нічого бачити й чути, і що вони не можуть зробити нічого поганого чи хорошого. Окрім цих ідолів курайшити поклонялись янголам і джинам. Мухаммад вчив, кому б не поклонялась людина, окрім Аллага, кого б не зробила своїм покровителем чи помічником, – ніхто і ніщо не може завдати їй шкоди чи принести користь, лише тільки завдяки волі свого Творця. Доля людини під владою Єдиного Аллага. Він дає кожному наділ і їжу. Він дає життя й смерть, усі блага – під Його владою, і коли Він бажає чогось, то говорить йому «будь!» – і це з'являється.

«Якщо Аллаг торкнеться тебе лихом, то цього не відверне ніхто, крім Нього! А якщо Він побажає тобі добра, то ніхто не відверне Його ласки. Дарує Він її тим зі Своїх рабів, кому побажає! А Він — Прощаючий, Милосердний!» (сура 10 «Юнус», аят 107).

Лідери курайшитів більше не могли цього терпіти. Мухаммад псував їхніх рабів! Чи не достатньо шкоди він уже приніс їм своїми висловлюваннями про прощення й милосердя? Якщо він відвертає людей від їхніх «найбільш священних богів» і вчить, що тільки Аллаг може зробити їм добро, то навіщо цим людям підкорятись їм, благородним курайшитами? І що буде з їхніми почесними титулами й привілеями? Що буде з їхньою торгівлею, коли араби припинять здійснювати паломництво до ідолів, прибуваючи звідусіль?

Згодом вони повільно вбивали й катували кожного раба чи залежну від них людину, яка говорила подібне. Але Мухаммад мав вплив у суспільстві, він походив з одного з найвидатніших курайшитських родів. І перед тим, як він почав закликати людей до Аллага, він користувався серед них великою пошаною. Якщо б хтось погано обійшовся з ним, то його клан повинен був би негайно помститись. Мекка була б охоплена

міжусобицями через кровну помсту, громадянською війною, яка могла б бути закінчена лише повним знищенням однієї зі сторін. У міжусобицях такого типу як переможці, так і переможені програли б. Курайшити відчайдушно намагалися уникнути таких жажливих наслідків, але Посланець руйнував їхній світ.

Вони вирушили до його дядька, Абу Таліба, старого й поважного голови роду Хашім, і почали вимагати, щоб він вгамував свого племінника, який приносить їм стільки неприємностей. Абу Таліб не став мусульманином, але дуже сильно любив Мухаммада, який маленьким хлопчиком був довіреним йому Абдуль-Мутталібом і який виріс такою сміливою, мудрою, гідною людиною. Навіть це страшне одкровення Мухаммада, яке він не міг зрозуміти, було благородним і піднесеним. Абу Таліб відповідав їм увічливо, але твердо, даючи зрозуміти, що весь рід Мухаммада, як мусульмани, так і ті, хто не став мусульманином, однозначно захищатимуть його; так Пророк продовжував закликати до Істини, визнання Законів Аллага та Його милосердного Панування, а також – до відмови від ідолопоклонства.

7.3. СЛІПА ЛЮДИНА

Якось Мухаммад, не зважаючи на свою доброту, несхвально насупившись, подивився на одного з бідняків, яким Пророк завжди намагався допомогти. У той день він стояв з одним з вождів курайшитів, намагаючись переконати його навернутися до ісламу. Коли людина такого рівня приймала іслам, то його сім'я, залежні від нього люди, а інколи й весь його клан, йшли за ним. Мухаммад хотів направити на шлях Істини якомога більше людей, врятувати їх від згубного поклоніння камінню й від мук в Наступному світі. Неодноразово Коран оголошував йому м'яку догану за його надмірну турботу й переживання за людей.

«Можливо, ти побивася через те, що вони не вірують у цю розповідь?» (сура 18 «Печера», аят 6).

Поки Мухаммад розмовляв з цим провідним курайшитом, до нього підійшов бідний, сліпий чоловік. Він був сином Умм Мактум, ¹⁰ бідної жінки. Не маючи змоги побачити, що Мухаммад розмовляє з іншим, він втрутився і сказав: «Навчи мене чогось з того, чому навчив тебе Аллаг», – повторюючи ці слова знову і знову. Пророк побачив, що втрачає можливість навернення до ісламу цього курайшита, але сліпий не замовкав: «Навчи мене чогось з того, чому навчив тебе Аллаг». Мухаммад повернувся й пішов геть від нього. Дорогою додому йому стало соромно за те, що він не постояв і не поговорив з сином Умм Мактум, а одразу після цього випадку були послані наступні священні аяті:

«Насупився та відвернувся він, бо підійшов до нього сліпий. А звідки тобі знати, можливо, очистився б він? Чи запам'ятав би наставництво, і воно було б корисне йому. А тому, хто багатий, ти йому приділяєш увагу. Хоча не тобі відповідати за те, що не очиститься він. А хто приходить до тебе, поспішаючи, та ще й з острахом, то ти нехтуєш ним! Та ж ні! Воістину, це — нагадування! І хто бажає, той згадає його» (сура 80 «Він насупився», аяті 1-12).

Для Аллага важливі не лише особистості, які посідають високе становище в суспільстві, але всі ті, котрі хочуть йти прямим шляхом, бажають пізнати Його й навчатись Його словам. Мухаммад був посланий, щоб направляти людей не відповідно до їх статусу в цьому світі, а за їхньою серйозністю та щирістю в прагненні до Настанов Аллага. Людина може бути простою та бідною, але видатною перед Аллагом, а може бути видатною в очах своїх послідовників, але незначною для Аллага. Бог оцінює людей відповідно до того, що в їхніх серцях, а не залежно від їхнього походження, багатства, становища в суспільстві або ж впливу на інших людей.

Посланець навчив своїх послідовників цих аятів так само, як навчав їх кожного слова посланого Корану. Він усе доніс до людей точно й найкращим чином, нічого не приховуючи й нічого не додаючи. Ці аяті були докором йому, але, не

¹⁰Умм Мактум арабською – «мати сліпого». – Прим. ред.

зважаючи на це, він прочитав їх людям і пояснив їхній сенс так само, як пояснював усі інші частини Корану.

Коли б не проходив сліпий повз Мухаммада після цього, Пророк завжди був добрим і уважним до нього. Він зазвичай говорив з посмішкою: «Ти з тих, про кого мій Господь велів піклуватись».

Особистість Мухаммада, такого щирого й відкритого, розумного, тактовного й шляхетного, допомагала привернути людей до ісламу. Алі ібн Абу Таліб говорив про нього: «Не було нікого, хто побачив би його й не був зачарований його особистістю, хто дізнався про нього й не полюбив».

7.3. БОРОТЬБА ПРОДОВЖУЄТЬСЯ

Мухаммад усе активніше закликав людей до віри в Аллага, збільшувалась і кількість його послідовників, і кількість посланих аятів. І якось курайшити знову пішли до його дядька. Цього разу вони взяли з собою найкрасивішого юнака племені Курайш, якого звали Умар, і попросили Абу Таліба прийняти цього юнака як сина, а замість нього видати їм Мухаммада. Абу Таліб відмовився, і Мухаммад продовжував рішуче й мудро закликати до нової релігії.

Будучи за межами дому, Посланець був під опікою свого клану. А в своєму домі його втішала й заспокоювала найбільш співчутлива у світі дружина, яка усім серцем вірила в нього. Терпляча й розсудлива, Хадіджа пом'якшувала несправедливість і приниження, з якими він стикався за межами дому. Хоча вороги не змогли його вбити, боячись кровної помсти його роду, все ж таки вони завдали Мухаммаду багато неприємностей. Вони неодноразово кидали на нього нутрощі тварин, принесених у жертву їхнім «богам», коли він молився. Вони розкидали сміття біля його дому. Окрім того, у нього були дуже злі сусіди: Абу Джахль та Абу Ляхаб. Спочатку Пророк ви ставив людину біля дому, яка охороняла його, але якось священні аяти розповіли йому, що Аллаг дав йому захист від людей і він припинив охороняти будинок. Його

життя було під захистом, але він не був позбавлений несправедливості від невіруючих. Як і інші Пророки, він скуштував гіркої долі невизнання.

Лідери курайшитів боролись проти Мухаммада не тільки через своїх «богів», але переважно через загрозу пануванню сильних над слабкими в Мекці, адже вчення Мухаммада підривало його. Безперечним правом у цьому місті було розорення багатими купцями більш дрібних торговців, у тому числі й представників інших племен. Вони контролювали економіку Мекки за допомогою сили й обману. Коран вчить:

«Не пожирайте незаконно майна одне одного та не підкупляйте суддів, щоб свідомо, шляхом гріха, привласнити частину майна інших людей!» (сура 2 «Корова», аят 188).

Багато чого в Корані було спрямовано проти ладу, встановленого курайшитами, які мали владу. Це було засудження несправедливості, корисливості, жорстокого пригнічення слабких. Знищувався сам корінь зла їхньої соціальної та економічної системи. Навіть без нападів на ідолів і заклику поклонятись одному Аллагу, Мухаммад зробив вождів курайшитів своїми запеклими ворогами.

7.4. МУХАММАД ВИМАГАЄ КОМПЕНСАЦІЇ ВІД АБУ ДЖАХЛЯ

Людина стояла в центрі Мекки й кричала: «О жителі Мекки, я чужинець серед вас. Я прийшов до вас з верблюдами, яких продав Абу Джахлю. Я чекав доти, поки вичерпалось моє терпіння, але Абу Джахль не збирався називати ціну моїх верблюдів. Хто з вас заступиться за мене перед ним і захистить мої інтереси?»

Дехто з людей, до яких він звертався, були друзями й хорошими приятелями Абу Джахля, але вони не бачили причин для захисту цього чужинця й можливого засмучення свого друга. Потім один з них, думаючи, що це буде гарним жартом,

вказав чужинцю на Мухаммада. Пророк був недалеко від них, він молився біля Кааби. Друг Абу Джахля сказав: «Бачиш цю людину? Він заступиться за тебе перед Абу Джахлем».

Вони не сказали йому, що Абу Джахль був злим ворогом Мухаммада, який постійно задумував недобре проти нього. Вони припускали, що отримали унікальну можливість посміятись над Пророком завдяки цьому чужинцю.

Чужинець підійшов до Пророка, не знаючи ні того, ким він був, ні про його відносини з Абу Джахлем. Мухаммад вислухав історію цієї людини. Він міг ввічливо відмовитись від участі в цій справі, сказавши, що вона не може бути успішною, оскільки Абу Джахль не ставиться до нього прихильно, а він мовчки вступив на шлях правди, оскільки тут була несправедливість, яка потребувала компенсації. Він встав і пішов разом з цією людиною, сказавши, що вони разом запитають про гроші.

Курайшити здалеку спостерігали за тим, що відбувалось. Можливо, суперечка між Мухаммадом і Абу Джахлем обернеться громадянською війною між родами, тому вони послали свого шпигуна, щоб той точно дізнався все, що ці двоє скажуть один одному, і щоб він спостерігав за тим, що відбувається.

Коли Мухаммад і чужинець прибули до дому Абу Джахля, Пророк постукав у двері.

- Хто там? – спитав Абу Джахль.
- Мухаммад.

Абу Джахль вийшов, блідий і тремтячий.

- Чи можеш віддати цьому чоловікові його гроші? – спитав Посланець Аллага.

- Звісно, - відповів Абу Джахль, - якщо ти почекаєш трішки.

Він зайшов у дім, виніс гроші, віддав їх чужинцю, і той пішов своєю дорогою.

І хоча курайшити хотіли нашкодити Мухаммаду, коли вони зустрічались з ним, вони відчували страх і підкорялись йому, не дивлячись на м'яке поводження Пророка з людьми, його терплячість і схильність до прощення.

7.5. КУРАЙШИТИ ЙДУТЬ ДО АБУ ТАЛІБА ВТРЕТЄ

Курайшити пішли до Абу Таліба втретє й сказали:

- О Абу Талібе, ти наш старійшина, ти найбільш поважний серед нас, і твій статус найвищий. Ми просили тебе вгамувати твого племінника, але ти не послухав нас. Ми більше не будемо це терпіти, оскільки він ображав наших предків, не схвалював наших поглядів й засуджував наших богів. Або ти зупиниш його, або ми виступимо проти нього й проти тебе, і боротьба буде тривати доти, доки одна зі сторін не буде знищена.

Абу Таліб покликав Мухаммада, повторив йому слова курайшитів, а потім сказав:

- Племіннику! Помилуй мене й себе самого! Не давай мені випробувань, які я не в силі витримати!

Мухаммад мовчки, зі співчуттям подивився на свого дядька, добре розуміючи його становище. Але було ще й дещо більше, ніж людські почуття, щось дорожче, ніж їхні життя. Це було спасіння душ, надія на щастя в світі наступному. Тому він відповів незабутніми словами:

- О дядьку! Якщо мені навіть дадуть сонце в праву руку, а місяць – у ліву за відмову від цієї справи, то й тоді я не відмовлюсь від неї, поки Аллаг не приведе її до перемоги або поки я не загину!»

Він встав і повернувся, щоб піти, оскільки його серце було переповнене стражданнями й сумом. Абу Таліб побачив, як сильно занепокоєний Мухаммад і наскільки великою є його справа, заради якої він піддав своє життя та життя його близьких небезпеці. Він повернув його та сказав:

- Йди, племіннику, і говори, що хочеш. Я ж, присягаюся Аллагом, не видам тебе за жодних умов і ніколи!

Потім Абу Таліб покликав членів бану Хашім і бану Абдуль-Мутгаліб, головою яких він був і які були найближчими родичами Пророка, і попросив їх запрягтись, що вони будуть захищати Мухаммада.

Це був один зі звичаїв арабів. Якщо людина, яка перебувала під захистом свого роду, була ображена людиною іншого роду, то справою честі було помститись. Вони всі погодились, окрім Абу Ляхаба, який заявив про свою во рожість до них і перейшов до їхніх суперників.

Деякі з цих людей були мусульманами, деякі – ні, але Мухаммад був їхньою плоттю й кров'ю, і вони відчували, що він має право говорити, що хоче, як будь-який інший оратор, біля Кааби або на базарах. Вони не побажали залишитись осторонь і дозволити людям інших кланів позбавити його цього права.

7.6. КУРАЙШИТИ ПЕРЕСЛІДУЮТЬ МУСУЛЬМАН

Оскільки все більше й більше людей прислуховувались до Слова Аллага, курайшити хвилювались щораз більше. Вони почали жорстоко переслідувати й катувати своїх родичів-мусульман. Кожен рід переслідував тих своїх членів, які на вернулися до ісламу. Вони мучили їх, били, морили їх голодом, залишали їх помирати на пустельних, розпечених жарою скелях, які оточували Мекку. Серед мусульман були такі, що втрачали контроль над собою через ці страшні й болісні катування, і говорили те, що від них вимагали курайшити, але були й такі, хто, не зважаючи навіть на найжахливіші катування, залишались стійкими й незламними.

Проста сім'я Ясіра, яка складалась з батька, матері й сина, на вернула ся до ісламу, і тоді голова їхнього клану, бану Махзум, почав мучити їх у скелястій пустелі біля Мекки. Мусульмани, яких було не більше сорока, не могли їм допомогти. Побачивши, як катують цих людей, Посланець сказав: «О родину Ясіра, вашою винагородою є Рай». Дружина Ясіра (Сумая) померла мученицькою смертю, не зрікшись віри. Батько й син також відмовились підкорятись вимогам курайшитів, але їм якось вдалось витримати це жахливе

випробування.¹¹ Через багато років, коли мусульмани отримали наказ воювати зі своїми гнобителями за свободу релігії, син (Аммар ібн Ясір) став дуже хоробрим воїном ісламу.

Лють курайшитів не знала меж. Одна людина, аль-Валід ібн аль-Мугіра, виводив Біляля, свого чорного раба, у пустелю, під палюче сонце, клав йому на груди великий камінь і залишав його помирати повільною смертю, тому що він відмовлявся повернутись до ідолопоклонства. Але Біляль завзято повторяв: «Один, один, один» (маючи на увазі «Один Аллаг» – прим. ред.).

Якось Абу Бакр проходив повз нього й, побачивши його в такому стані, викупив його й подарував свободу. У Біляля був сильний, красивий голос. Багато років потому, коли мусульмани переселились у Медину, він став першим муедзином, який закликав віруючих до молитви. Незрівнянно прекрасні слова азану він вимовляв чистим, мелодійним голосом. Після смерті Пророка, він був звільнений з цієї посади першим халіфом, Абу Бакром, оскільки не міг більше закликати на молитву. Він полюбив Мухаммада так сильно й вірно, що це особливе доручення Пророка було занадто болісним нагадуванням про непоправну втрату.

Абу Бакр зробив своєю роботою викуп і звільнення нещасних рабів. Одним з них був Амір ібн Фухайра, якому від подарував волю й навіть запропонував працювати в нього пастухом.

Один раб, який володів ремеслом коваля, став мусульманином.¹² Тоді жінка, якій він належав, взяла його інструменти й катувала його ними. Вона не могла вбити його, адже раби коштували грошей, але вона могла мучити його кожен день. Якось Мухаммад проходив повз і побачив цю

¹¹ За іншими версіями (див. Мубаракфурі) сам Ясір теж загинув, а Аммар ібн Ясір під час катувань зрікся віри (на словах, але не в серці), і саме з цього приводу був посланий аят 106 сури 16 – див. нижче. – *Прим. ред.*

¹² За іншими джерелами (Мубаракфурі, Ібн Хішам) Біляль був рабом Умаї ібн Халяфа аль-Джумахі. – *Прим. ред.*

картину. Він відчув глибокий жаль до цієї людини, але не міг йому нічим допомогти, адже раби були власністю своїх господарів. Він тільки сказав: «О Господь мій, врятуй його, врятуй його!»

Слово «ансур», яке вжив Пророк, з арабської мови означає: «врятувати», «помститись» або ж «отримати перемогу». Воно поєднує в собі ці три значення. Цю жінку покусала скажена собака, і вона звернулася за допомогою до цілителів, які в той час використовували в таких випадках єдиний засіб – припалювання розжареним залізом. Її припалювали тими самими інструментами, якими вона мучила свого раба.

7.7. ОЧЕВИДНЕ Й ТАЄМНЕ ЛЮДСЬКОГО СЕРЦЯ

Одна людина втомилась від тяжких катувань і вимовила те, що вимагали від неї курайшити. Але серце її було сповнене глибокої віри, і вона була переконана, що те, з чим прийшов Посланець, було від Господа всього сущого. Вона відчувала себе спустошеною через сказане під примусом й пішла до Посланця, тремтячи від страху через те, що під загрозою тепер її відносини з Господом. У зв'язку з цим були послані наступні аяти Корану: **«Гнів Аллага й велика кара спіткає тих, хто залишив віру в Аллага після того, як її мав. Виняток — ті, які були змушені так зробити, але серце їхнє знаходило спокій у вірі — але ж не ті, хто сам розкрив свої груди невір'ю!»** (сура 16 «Бджоли», аят 106).

Цей аят стверджує: важливо те, що у людини в серці. За те, що людина повинна була сказати під тиском, вона не несе відповідальності перед Аллагом, а те, що приховане в серці, – ось що має значення. Людина відповідає не лише за те, що говорить без примусу, але й за свої почуття й думки, за те, що криється в її серці. У Судний День ніщо не буде мати значення – ні гроші, ні діти – ніщо, окрім чистого серця.

«День, коли не допоможе ні майно, ні діти, а лише чисте серце, з яким хтось прийде до Аллага!» (сура 26 «Поети», аяти 88-89).

У той час, коли за твердження або обіцянку, зроблену під тиском, ми не несемо відповідальності, то зворотна ситуація, тобто лицемірство є жахливим гріхом. Лицемірство – це заперечення Аллага в душі й показна віра на людях для того, щоб видаватись кращим. Не дивно, що лицемірів чекає найглибше полум'я Джаханнаму. Така оцінка людської поведінки містить глибоке розуміння й справедливість.

7.8. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ МУСУЛЬМАН ПРОДОВЖУЄТЬСЯ

Хоча курайшити, боячись кровної помсти, і не могли переконати Мухаммада, вони використовували усі можливі засоби й методи для того, щоб нашкодити йому, для тих справ, що були нижче їхньої гідності, вони підбурювали чернь і покидьків. Вони завдавали йому неприємності й принижували всіма можливими засобами. Вони звинувачували його в тому, що він брехун і чаклун, і докладали всіх зусиль, щоб відвернути віруючих від його вчення. Для людини такого шляхетного походження, вихованої в повазі, яку колись усі поважали, було нелегко витримати це все, але Мухаммад витримував усе з великим смиренням і терпінням. На нього була покладена така велика відповідальність, яка не покладалась до цього на жодну людину, і він не міг дозволити собі відволікатись від свого шляхетного завдання – вивести людей з мороку й темряви до світла Істини.

Несправедливість й образи, спрямовані у його бік, Мухаммад витримував з самоконтролем, але йому набагато складніше було миритися зі стражданнями тих, хто пішов за ним. Добросердний за своєю природою, він хвилювався за них більше, ніж за себе. У Корані сказано:

«Прийшов до вас Посланець із вас самих. Тяжко йому те, що ви страждаєте, і він піклується про вас — співчутливий та милосердний до віруючих» (сура 9 «Каяття», аят 128).

Чим більше курайшити намагались змусити мусульман відмовитись від поклоніння Аллагу, тим сильнішою ставала їхня віра – єдине спасіння для них і їхнього народу. Вони стали людьми, які відкинули все, окрім світла великої Істини, відкритої їм. Істини, яка зверталась одночасно і до серця, і до розуму. Вони стали терплячими та стійкими у своєму прагненні врятувати якомога більше людей від забобонів і поклоніння фальшивим «богам». Багато з них до ісламу жили розкішним життям. Вони більше не піклувались про своє нікчемне життя, про гроші, про привілеї й титули, якими вони насолоджувались колись. Бути відданими Аллагу для них було набагато важливіше, ніж цей світ і всі його спокуси. Іслам звільнив їх від обтяжливих ланцюгів звичаю, традиції, упереджень і матеріальних бажань. Вони переродились, і в їх оновленій свідомості не було нікого, окрім Аллага, Єдиного Творця всього. Вони служили Йому віддано й розуміли, що немає нічого, чим не можна було б пожертвувати заради Нього, оскільки будь-яка жертва не буде занадто великою, якщо принесена заради Аллага.

Мусульмани казали один одному: «Курайшити ніколи посправжньому не чули Коран». Вони були налаштовані проти нього, шовіністично захищали свої традиції та своїх ідолів, але насправді небагато хто з них мав можливість чути його. Хто повинен був піти до них добровольцем, щоб читати Коран?

Ібн Масуд, юнак, якому ще не було й двадцяти років, одразу ж погодився. Мусульмани заперечили, вважаючи, що для такої справи потрібна людина, яка належить до сильного клану, який міг би захистити його, адже того, хто читає Коран, можуть принизити або побити. Але Ібн Масуд наполягав на тому, що це повинен бути він. Зрештою, йому дозволили спробувати. Він сів біля Кааби й почав читати Коран – м'яко й мелодійно, як навчив його Мухаммад. Курайшити якийсь час наче зачаровані слухали його читання, потім один з них сказав: «Але це ж частина того, що приніс Мухаммад!» Тоді вони встали й почали

бити Ібн Масуда по голові, а він у цей час продовжував читати Коран. Коли він вже не міг продовжувати читання, він повернувся до мусульман, весь побитий і в крові. «Ми ж говорили тобі, що так може статись», – сказали вони йому. Він же відповів, що хоче повторити свій вчинок, якщо йому дозволять. Проте вони не дозволили. Такими були мусульмани, кожен з яких намагався виконувати складну й неприємну роботу, жалюючи своїх братів. Вони бачили приклад Мухаммада й наслідували його.

7.9. УТБА ІБН РАБІА ЙДЕ ДО МУХАММАДА

Курайшити не знали, що робити з Мухаммадом і його послідовниками. Мусульмани з кожним днем ставали сильнішими й чисельнішими, були готові терпіти гоніння й гноблення заради своєї релігії. Курайшити не були проти Мухаммада, навпаки – йому довіряли, як нікому, і коли вони їхали куди-небудь, саме йому залишали на збереження цінні й дорогі речі. Вони були проти тих нових принципів та ідей, які він проповідував. Через обмеженість свого сприйняття вони припускали, що Мухаммад може зупинитись, якщо вони дадуть йому те, чого він забажає. Вони не розуміли, що поширювати слова Всевишнього, щоб врятувати все людство від зла, будувати життя відповідно до Одкровення було для Пророка ціннішим, ніж цей світ і все, що в ньому є.

Вони послали одного з найповажніших старійшин, Утбу ібн Рабіа, щоб той домовився з Мухаммадом. Він сказав: «Племіннику, ти один з нас, ти маєш найвищий статус серед нас і маєш благородне походження, але ти приніс своєму народу дещо настільки серйозне, що воно спричинило розкол, тому послухай мене! Я зроблю тобі три пропозиції, можливо, одна з них задовольнить тебе. Якщо метою твого заклику є гроші, то ми можемо зібрати для тебе стільки грошей, скільки ти захочеш, і ти станеш найбагатшим серед нас. Якщо ти хочеш

поваги, то ми готові зробити тебе нашим вождем, і ніщо не буде роблено без твого наказу. Якщо ти хочеш здобути владу, то ми готові зробити тебе нашим правителем. А якщо те, що на тебе знаходить, – дух, з яким ти не можеш впоратись, то ми готові покликати лікарів, і вони лікуватимуть тебе, поки ти не одужаєш».

Коли він закінчив, Мухаммад не сказав нічого, а лише прочитав суру з Корану, «Ас-Саджда» («Земний уклін»). І Утба сидів, зачарований красою цих слів, істинністю й величчю їхнього сенсу. Перед ним була людина, яка не була божевільною, не хотіла грошей, влади або поваги. Це був заклик до справедливості, добра й вічної істини Єдинобожжя. Утба сидів і поважно слухав, відчуваючи силу й глибину сказаного. Він більше нічого не сказав Пророку, а повернувшись до курайшитів, порадив їм відчепитись від Мухаммада. Він висловився доволі дипломатично: «Залиште Мухаммада іншим арабам. Якщо вони переможуть його, ви позбавитесь від нього. А якщо він подолає їх своїми незвичайними словами, то вся слава дістанеться Вам, оскільки ви – його плем'я».

Курайшитам не сподобалась порада Утби, і те, яким він повернувся, але все, що вони могли зробити, – переслідувати беззахисних мусульман. Вони різними способами докучали їм, мучили їх та вбивали, перетворюючи життя віруючих на страждання. Коли вони чули, що хтось став мусульманином, то йшли до нього й говорили: «Ми знищимо твої надії й зганьбимо тебе». Якщо це був торговець, вони говорили: «Ми зведемо нанівець твою торгівлю й зробимо тебе банкрутом».

7.10. ПЕРЕСЕЛЕННЯ В АБІССІНІЮ

Багато мусульман були змушені приховувати свою релігію й молитись таємно у той час як усе, що їм було треба – вільно й спокійно молитись, а також мати можливість глибше вивчати свою релігію без страху. І Мухаммад порадив вразливим мусульманам тікати заради спасіння своєї релігії, покинути

Мекку й переїхати в Абіссінію (Ефіопію). Пророк сказав, що цією країною править людина, за якої нікого не переслідують. Вони непомітно покинули Мекку, чотирнадцять чоловіків і одна жінка.¹³ Користуючись гостинністю негуса (правителя) Абіссінії, вони жили там деякий час в мирі й спокої доти, поки не почули, що нібито курайшити більше не мучать мусульман. Вони повернулись, але виявилось, що ситуація набагато гірша, ніж до їхнього від'їзду, тому їм довелося повертатись назад в Абіссінію. Цього разу їх було уже вісімдесят (або 83 – прим. ред.) чоловіків, не рахуючи їхніх жінок і дітей.

Ці люди покинули Аравію, щоб врятуватись від курайшитів, але курайшити не залишили їх у спокої. Вони відправили послів з цінними подарунками до негуса Абіссінії. Посли сказали йому: « О великий правителю, деякі бунтарі з нашої землі ховаються на твоїй землі. Вони зрадили релігії їхніх батьків і не прийняли твою релігію (негус був християнином). Нас послали до тебе їхні господарі, батьки й родичі, – видатні люди їхнього народу, які знають їх краще за всіх, і ми просимо тебе видати їх нам».

Курайшити подарували патріархам дорогі подарунки й попросили видати їм мусульман так, щоб ті не зустрічались з негусом. Але, незважаючи на пораду своїх патріархів, правитель Абіссінії наполіг на тому, щоб мусульмани змогли висловитись на свій захист. Він покликав їх і сказав:

- Чому ви зреклися релігії своїх батьків і не приєдналися до одного з відомих вчень?

Людиною, яка говорила від імені мусульман, був Джафар ібн Абу Таліб, двоюрідний брат Мухаммада. Він сказав:

- О великий правителю, ми були нікчемними людьми. Ми поклонялись ідолам, їли мертвечину, жили в ненависті, нехтували своїми родинними зв'язками, були поганими сусідами, а сильні з нас гнобили слабких. Ми були такими доти, поки Аллаг не дав нам Посланця, – одного з нас, походження і чесність якого всім відомі. Він закликав нас поклонятись Єдиному Аллагу, заперечувати ідолів і священне

¹³ За іншими джерелами, їх було 10 або 12 чоловіків і 4 жінки. – Прим. ред.

каміння, яким поклонялись наші батьки. Він наказав нам тримати своє слово й бути правдивими, повертати довірене майно, бути добрими до родичів і сусідів, а також полишити гріхи й кровопролиття. Він заборонив нам непристойність і неправдиві свідчення, проїдати гроші сиріт і наговорювати на непорочних жінок. Він наказав нам молитись, виплачувати очисну милостиню (закят) і постити. Ми віримо в нього й дотримуємось того, що він приніс нам від Аллага. Тепер ми поклоняємось одному Аллагу, забороняємо те, що Він заборонив, і дозволяємо собі те, що Він дозволив.

Проте наш народ вороже налаштований проти нас, переслідує нас і знущається над нами, – і все для того, щоб ми знову поклонялись ідолам і повернути нас до того зла, в якому ми перебували раніше.

Коли вони стали переслідувати нас, гнобити й змушувати нас і намагались стати між нами й нашою релігією, ми прибули на твою землю й обрали тебе серед усіх правителів, щоб бути під твоїм захистом, сподіваючись, що на твоїй землі ми не стрінемося з несправедливістю, не будемо ображені.

- Чи можеш ти прочитати мені щось з того, що він приніс від Аллага? – спитав негус.

- Так, - відповів Джафар і прочитав йому аяти з сури «Марьям», які описують Ісуса, мир йому, і Марію.

«Та вона вказала на [Ісу]. Вони запитали: «Як ми можемо говорити з ним, коли він — немовля?» Він сказав: «Воістину, я — раб Аллага. Він дарував мені Писання й зробив мене пророком. Він зробив мене благословенним [усюди], де б я не був, зобов'язав мене молитися й давати закят, доки я буду жити, бути шанобливим до матері моєї й не зробив мене зверхнім, нещасним. Мир мені в день мого народження, в день моєї смерті та в день, коли я воскресну до життя!»» (сура 19 «Марія», аяти 29-33).

Коли патріархи почули ці слова, то налякались і сказали:

- Ці слова походять з того ж джерела, що й слова нашого Ісуса Христа.

А негус сказав:

- Це й те, що приніс Муса, походить з одного джерела. Ні, я ніколи не видам їх вам.

Таким чином, мусульмани мирно й благополучно жили в Абіссинії доти, поки Пророк не переселився в Медину, – тоді вони приєдналися до своїх братів по вірі.

Через багато років, уже після того, як весь Аравійський півострів підкорився Мухаммаду, до Пророка відрядили делегацію від негуса Абіссинії. Мухаммад наполіг на тому, щоб особисто піклуватись про цих людей. А коли його спитали, чому він сам прислуговує гостям, а не слуги або хтось з сподвижників, він відповів: «Вони добрі до моїх людей».

7.11. ОМАР ІБН АЛЬ-ХАТТАБ СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ

Омар ібн аль-Хаттаб був кремезним, міцним чоловіком у розквіті сил і славився своїм запальним, невгамовним характером. Він любив випити, боротьбу й змагання. Він збирав компанію й, читаючи вірші, вони пили всю ніч. Він був добрим до своєї сім'ї й родичів, але він був одним з тих, кого боялись мусульмани, і багато з них постраждали від його рук. Він докучав їм, говорив огидні речі й використовував будь-яку можливість, щоб нашкодити їм.

Але за жорстокою зовнішністю й грубими манерами Омара ховалось м'яке й чутливе серце. Коли він дізнався, що багато мусульман були змушені переїхати в Абіссинію, то відчув свою провину й почав уникати їх. Потім він подумав про Мухаммада, про людину, яка розділила курайшитів, і вирішив, що є тільки одне вирішення цієї проблеми – вбити його. Після смерті Мухаммада, припускав він, ці люди повернулися б додому, знову прийняли б релігію їхніх батьків, і всі знову були б єдині й щасливі.

Він чув, що Мухаммад і мусульмани зустрічаються в будинку Аль-Аркама, і ось, він узяв свій меч і пішов туди. Дорогою він зустрів Нуайма ібн Абдуль-Узза. Коли той

дизнався про його наміри, то сказав: «Воістину, Омаре, цим ти лише нашкодиш собі самому. Невже ти думаєш, що клани Абд Манаф і Хашім дозволять тобі ходити по землі, якщо ти вб'єш Мухаммада? Крім того, можливо, тобі спершу потрібно навести лад у власному домі?»

Омар, дізнавшись від Нуайма, що його сестра разом з чоловіком на вернулися до ісламу, у гніві побіг до їхнього будинку. Підходячи, він почув, як хтось читає Коран. Коли він підійшов, усе стихло. Він увійшов, і люто спитав: «Що за бурмотіння я чув?»

Коли його сестра та її чоловік відповіли, що нічого не було, він кинувся на Саїда (свого зятя). Сестра Омара намагалась розняти їх, вставши між ними, але він відкинув її в бік. Фатіма впала й розбила собі чоло, – і кров залила її обличчя. Омар подивився на те, що зробив, і відчув докори сумління. Він не хотів її поранити.

Його зять і сестра розлютились. Вони заявили, що стали мусульманами і, кидаючи виклик Омару, сказали, що він може робити з ними все, що хоче. Омар попросив показати йому те, що вони читали. Перед тим, як дати йому згорток, Фатіма попросила його пообіцяти, що він поверне його неушкодженим.

То були початкові аяти сури «Та ха». Омар був зачарований силою і величчю того, що він читав, істиною, яка відкривалась незалежно від того, подобається вона тим, що її заперечують, чи ні. Деякий час він сидів під враженням, а потім встав і пішов туди, де вчив Мухаммад, у будинок Аль-Аркама.

Коли він підійшов, люди зашепотіли: «Це Омар». Але Мухаммад не злякався й сказав, щоб його впустили. Омар увійшов, відкрито заявив про те, що стає мусульманином і виголосив свідчення віри: «Немає бога, окрім Аллага, і Мухаммад – Посланець Аллага». Пророк був надзвичайно радий, оскільки часто молився Аллагу про посилення нової релігії Омаром ібн аль-Хаттабом або ж аль-Валідом ібн аль-Мугірою, – ці двоє мали велику силу й вплив серед курайшитів.

Омар був людиною, яка не визнавала половинчастості. Наскільки жажливо він колись переслідував мусульман, настільки несамовито й натхненно він захищав тепер іслам. Він

нікому не дозволяв ображати мусульман, особливо знущатись над ними під час молитви. Сам він відкрито молився біля Кааби, щоб усі могли чути й бачити. Тепер мусульмани перестали ховатись у будинку Аль-Аркама – Омар приводив їх молитись до Кааби.

Він був людиною залізної волі й ясного, істинного сприйняття. Тепер, коли він пізнав істину ісламу, його обурювало те, що мусульмани, на боці яких правда, не можуть вільно поклонятись Аллагу. Він не знав компромісів у своїй вірі. І мусульмани здобули в ньому, як і в Хамзі, захист від зростаючої люті курайшитів.

РОЗДІЛ VIII

8.1. ЗАКЛИК ДО ІСЛАМУ УСІХ АРАБІВ. ВІДПОВІДЬ КУРАЙШИТІВ

Спочатку Мухаммаду було наказано закликати до віри в Аллага свій рід, а потім і всіх курайшитів. Потім він отримав наказ закликати до ісламу всіх арабів, а пізніше – усе людство. Як і все, що приніс Коран, цей процес був поступовим, поетапним. У законодавстві й ідейних положеннях Корану немає нічого довільного, несподіваного або ж надмірного. Він вільний від покvapності й деспотичності, якими часто характеризується робота людського законодавства. Тут же – поступовий і плавний перехід від обману до істини, від брехні до правди, мудрі настанови Того, під Чисю владою перебувають і час, і долі всіх людей.

Виконуючи настанови Аллага закликати до ісламу усіх арабів, Мухаммад вирішив звернутись до прочан, які приходили кожного року до Кааби з різних кінців Аравійського півострова. Курайшити дізнались про це й вирішили випередити його. Але як вони збирались зробити це? Тепер в кожному роді, в кожній сім'ї племені Курайш були люди, які вірили в Аллага та Його Посланця. І якщо комусь з цих людей зроблять зло, за кожного буде помста від його родичів, навіть від тих, які не стали мусульманами. Оскільки вони не могли зупинити Мухаммада силою, то нехай це буде хитрість. Першим типом зброї, який вони обрали, була пропаганда. Кілька років тому вони налаштували проти Мухаммада своїх поетів, але зазнали поразки. Тепер вони думали, як викривити його заклик і принизити його самого в очах арабських прочан, які приходили в священні місяці.

На одному з своїх зібрань вони вирішили таємно змовитись про те, що вони будуть говорити прочанам, щоб їхні слова не суперечили один одному й щоб вони, таким чином, не оббрехали самі себе. Хтось запропонував говорити прочанам, що Мухаммад провидець, але Валід ібн аль-Мугіра, який очолював зібрання, відкинув цю ідею. Він сказав, що чіткі,

величні слова Мухаммада дуже сильно відрізняються від бурмотіння провидців. Інший запропонував оголосити Пророка божевільним, але цю думку теж відкинули, оскільки такі прості й зрозумілі слова Мухаммада, як і вся його поведінка, були чітким доказом його психічного здоров'я. Нарешті Аль-Валід ібн аль-Мугіра запропонував назвати Мухаммада чарівником слів, який зачаровує людей своєю мовою й відвертає їх від релігії предків. Він розділив батька й сина, матір й дочку, брата з братом, і це, принаймні, вони могли довести. Серед них було багато таких прикладів. Прочанину достатньо буде поглянути на плем'я Курайш, яке колись було символом єдності й солідарності, – і це стане достатньою пересторогою для інших племен. Їм небезпечно слухати Мухаммада, він може їх зачарувати, розділити й зруйнувати їхню єдність! Про всяк випадок вони найняли людину, щоб та розповідала прочанам давні легенди Персії, якщо вони, нудьгуючи, заохочують послухати Мухаммада.

8.2. АТ-ТУФАЙЛЬ АД-ДАУСІ

Ат-Туфайль ібн Амр ад-Даусі наближався до Мекки. Він був людиною шляхетного походження, вождем свого племені, писав вірші й вирізнявся здоровим мисленням. Тому курайшити вийшли йому назустріч і застерегли від спілкування з Мухаммадом, щоб він і його плем'я не зазнали того, що терплять зараз вони.

Посланець Аллага зазвичай сидів біля пагорба аль-Марва, і ат-Туфайль, входячи в Мекку, почув кілька його слів до людей. Йому сподобалось те, що він почув, але він не наважувався підходити до Пророка через застереження курайшитів. Потім він сказав сам собі: «Нехай відмовиться від мене моя мати! Я поет і людина розсудлива, я можу відрізнити хороше від поганого, тому чому ж я не повинен слухати те, що він говорить? Якщо це щось хороше, я намагатимусь дізнатись більше, а якщо погане, то я завжди можу відмовитись від цього». Він послухав і зацікавився настільки, що пішов за

Мухаммадом до його дому, представився й попросив розповісти більше. Мухаммад почитав йому Коран, і ця людина стала мусульманином, а потім вирушила в свій рідний край.

Багато років потому, уже після звільнення Мекки, ад-Даусі прибув побачити Мухаммада в Медину на чолі великої делегації свого племені, яке повністю прийняло іслам, оскільки всі ці роки він закликав своїх людей до релігії Аллага. Деякі одразу відгукнулись на заклик, інші – ні. Але він був впертим і зумів багатьох повернути до ісламу.

Ад-Даусі був прикладом того, що сталося з багатьма, при чому іслам приймали не лише язичники, а також – юдеї та християни. Вони відчували, що Коран пояснив те, у чому вони сумнівались.

Народ Наджрану відправив делегацію з двадцяти християн для релігійної дискусії з Мухаммадом. Вони сиділи, говорили з ним і – стали мусульманами. Курайшити розлютились. Вони сказали до них: «Нехай принизить вас Аллаг, о ганебна делегаціє. Ваш народ прислав вас для того, щоб ви дізнались більше про цю людину, а не увірували в нього, покинувши свою релігію після розмов з ним».

8.3. ТРИ ПИТАННЯ

У своїй боротьбі проти Мухаммада курайшити звернулись за допомогою до юдеїв Хайбару. Вони були людьми Письма й знали давні книги, які нікому більше не були доступні. Юдеї одразу ж відповіли на прохання курайшитів і порадили їм задати Мухаммаду три питання, на які, за їхніми давніми книгами, не міг відповісти правильно ніхто, окрім Пророка.

Курайшити зраділи. Вони думали, що це завдання буде непосильним для Мухаммада. І вони запитали його: «Хто був тією людиною, якій Аллаг дав силу й можливість пройти всю землю у давні часи? Хто були ті юнаки, які покинули свій народ через те, що той не поклонявся Аллагу, і що з ними трапилось? Що таке дух?»

^[P]_{SEP} Давні книги юдеїв давали їм знання з

перших двох питань, але говорили, що тільки Пророк може знати відповідь на третє, оскільки такі знання має лише Аллаг.

Мухаммад чекав, сподіваючись, що прийде Джібріїль і дасть йому відповіді на ці питання. Але янгол не з'явився. Пророк усе чекав, а курайшити зневажливо насміхались з нього; йому нічого було їм сказати. Нарешті, коли його терпіння практично закінчилось, і він почав впадати у відчай, з'явився Джібріїль. Здивований Мухаммад спитав його, чому він не з'явився так довго. Джібріїль відповів, що янголи не посилаються без волі Аллага – Він один регулює всі їхні рухи й знає всі їхні дії. Потім він легко дорікнув Мухаммаду й нагадав: **«Господь твій не забуває нічого!»** (сура 19 «Марія», аят 64).

Аяти, принесені Джібріїлем, містяться в сурі «АльКахф» («Печера») і дають точну інформацію стосовно перших двох питань, а щодо духу в одкровенні було сказано, що таке знання не дається людині:

«Запитують тебе про дух. Скажи: «Дух [виникає] за наказом Господа мого. Але вам дано дуже мало знання про це!»» (сура 17 «Нічна подорож», аят 85).

Аллаг дав людині знання, які задовольняють його фізичні, розумові й духовні потреби, але те, що за межами розуму або, можливо, не принесе їй добра, – не було відкрито. Надприродне – це одна з таких областей, у якій людині не були дані знання.

Багато років потому, коли Мухаммад переселився разом з мусульманами в Медину, юдеї цього міста часто сиділи й вивчали те, що він пояснював віруючим. Наведені вище аяти здивували їх. Вони спитали:

- О Посланцю Аллага, ці слова послані вашому народу чи нам?

- Ці аяти послані нам обом, - відповів Мухаммад.

Юдеї відповідали, що їм була дана Тора, яка містить багато знань, а Мухаммад відповідав, що в ній достатньо знань для їхніх потреб, якщо б вони жили за ними, але порівняно зі Знанням Аллага – це крихта.

РОЗДІЛ ІХ

9.1. ПРОВІДНІ КУРАЙШИТИ СЛУХАЮТЬ ПРОРОКА

Лідери курайшитів боролись з Мухаммадом усіма можливими засобами – обмовляннями й брехнею, гоніннями мусульман і спробами підкупити їх і звабити грошима й рабіннями; в люті вони погрожували тим визначним людям, які стали мусульманами, вони платили поетам і співакам, щоб ті розповідали людям легенди давніх цивілізацій, сподіваючись на те, що це відверне й розважить народ; і ось, не дивлячись на це все, багато з них у глибині душі не були впевнені в своїй правоті, багато хто переживав внутрішню боротьбу й вагався.

Якось вночі чотири лідери курайшитів – Абу Суф'ян ібн Харб, Абу Джахль ібн Хішам, Аль-Ахнас ібн Шарік і Амр ібн Вахб – вирішили, незалежно один від одного, піти й послухати дивовижні слова Мухаммада, які той виголошує вночі, адже зазвичай Посланець усю ніч молився й читав Коран – аж до ранкової молитви.

Кожен з чотирьох чоловіків сидів і слухав у темряві, думаючи, що є єдиним слухачем, але коли настав світанок і кожен з них встав, щоб йти додому, вони зустрілись на перехресті. Вони почали дорікати один одному, і кожен запевнив, що піддався такій спокусі вперше й востаннє. Але наступної ночі їх ще сильніше тягнуло до дому Мухаммада, і кожен знову йшов, думаючи, що тільки він буде слухати Пророка. Зранку вони знову звинувачували один одного й домовились ніколи більше тут не з'являтися і не слухати Мухаммада, адже якщо про це дізнаються прості люди, їм потрібно буде ставати мусульманами. Але третьої ночі вони знову зустрілись, коли йшли крадучись від дому Мухаммада. Вони насправді злякались, що підкоряться Пророку, і заприсяглися один одному, що ніколи більше не наблизяться до його дому.

Наступного ранку Аль-Ахнас був схвильований. Він не міг викинути з голови велич і красу того, що він почув, його

глибоку мудрість і безпомилкову істинність. Він вдягнув плащ і пішов до дому Абу Суфьяна. Він спитав Абу Суфьяна, що він думає про те, що почув. Ібн Харб відповів, що він не знає, оскільки дещо з почутого він зрозумів, а дещо – ні.

Аль-Ахнас покинув його й пішов до Абу Джахля, якому задав те саме питання. Абу Джахль сказав: «Подумаєш! Ми й бану Абд Манаф (тобто клан Мухаммада) боролись один з одним за повагу. Вони годували бідних, і ми теж годували. Вони доставляли воду до Кааби (почесний обов'язок), і ми теж робили це; так відбувалось до тих пір, поки ми не уподібнились до двох скакунів, які біжать на рівних, шия до шиї. Тоді вони сказали: «Серед нас є Пророк, який отримує одкровення з небес». Коли ми спроможемося на таке? Присягаюся Аллагом, ми ніколи не повіримо йому й не увіруємо в нього».

9.2. ЗАЗДРІСТЬ ПРОВІДНИХ ЧЛЕНІВ ПЛЕМЕНІ

Ці слова Абу Джахля дуже значущі. Одною з головних причин того, що провідні члени племені Мухаммада не вірили йому, була заздрість. Він був одним із них, людиною, не янголом, який ріс серед них, жив таким самим життям і належав до того самого племені. То чому ж вони повинні йти за ним, поважати його й підкорятись йому? Чому люди прислухаться до його вчення? Вони мислили у вузьких рамках свого племінного менталітету, переповненого духом конкуренції й боротьби за першість і перевагу в славі й владі. Очевидно, вони дуже мало знали про істинні цілі Мухаммада.

9.3. РОЗДУМИ ЛІДЕРІВ КУРАЙШИТІВ

Спочатку вожді курайшитів не були проти самого Мухаммада, вони були проти Одкровення, яке він приніс, і проти ідей, які були в ньому. Коли ж вони побачили, наскільки

Мухаммада поважають, як уважно слухають його люди, коли він вчить їх і читає Коран, то почали заздрити йому. Вони не могли більше заперечувати красу й велич Корану, не могли більше ігнорувати істинність і справедливість його приписів, тому почали говорити один одному, що могли б повірити в Коран, якби тільки він був посланий комусь іншому, а не Мухаммаду. Чому саме він обраний серед усіх чоловіків племені Курайш? І вони назвали двох дуже багатих людей, які мали владу, – одного з Мекки й одного з Тайфа, багатого міста, де від почивали влітку шляхетні мекканці. Ці двоє були людьми великого багатства й влади. Коран наводить їм їхні ж слова, а потім відповідає наступними доказами:

«Вони сказали: «Чому цей Коран не зіслано якомусь великому чоловікові з двох селищ?» Невже це вони ділять милість твого Господа? Це Ми розподілили їхні засоби до прожиття в земному житті! Одним із них Ми дарували перевагу над іншими, щоб одні з них брали собі інших за слуг. Милість твого Господа краща за те, що вони собі накопичують!» (Коран, 43:31-32).

9.4. ОБРАННЯ ПРОРОКА

Обрання Пророка – це ретельно підготована й спланована (Аллагом) справа. У ній немає нічого випадкового. Він обирається з народження з мільйонів людей і виховується для своєї великої місії. Потім він перевіряється, проходить через випробування, поки не буде готовим для свого великого завдання, найбільш величного з тих, які довіряються людям. Мухаммад, останній і найбільший з усіх Пророків, не був винятком. Він говорив так: «Господь мій виховав мене, і виховав найкращим чином». У час, коли чоловіки були грубі й жорстокі, він був чистим, благородним, тактовним і уважним до інших і виховував ці риси у своїх наступників. Як і на всіх Пророків, на Мухаммада чекали тяжкі випробовування, і він сам витримав їх з незвичайною стійкістю, терпінням і мужністю.

Курайшити вимагали, щоб Пророком був хтось з великих людей Мекки або Тайфа, але вони не мали права вимагати, ні можливості обирати. Адже, як сказано в Корані: **«Аллаг знає краще, кому доручити Своє послання»** (сура 6 «Худоба», аят 124).

РОЗДІЛ X

10.1. БОЙКОТ

Курайшити постійно шукали дієві методи для того, щоб паралізувати заклик Мухаммада. Після численних обговорень вони вирішили укласти договір проти його роду й клану, тобто проти бану Хашім і бану Абдуль-Мутталіб, а також проти всіх мусульман у цілому. Вони оголошували повний бойкот, соціальний та економічний. Віднині вони не будуть нічого продавати мусульманам і купувати в них, не будуть одружуватись з їхніми жінками та видавати заміж за них своїх доньок. Курайшити записали цей договір і повісили його, як і будь-яке інше важливе оголошення, на стіні Кааби. Цей договір означав фінансовий крах як сім'ї Мухаммада, так і всіх мусульман у цілому, але віруючі ніколи й не думали покинути Пророка та його Послання. Вони знайшли притулок у гірській долині, де їхнє життя було сповнене труднощів і злиднів, але віра надавала їм сил, вони були впевнені, що їхня справа є правильною.

Потім курайшити пішли до трьох чоловіків, які були одружені зі старшими доньками Пророка, і просили їх розлучитися зі своїми дружинами. «Ви взяли ношу Мухаммада, поверніть же йому її. Нехай він піклується про них самостійно», – сказали вони цим людям.

Дві доньки Пророка були одружені з двома синами Абу Ляхаба, дядька Мухаммада та його злого ворога, людини, яка накопичила велике багатство, але за його допомогою нікому не зробила нічого доброго. Третя донька Пророка, Зайнаб, була одружена з Абу-ль-Асом, кузенем Хадіджі. Сини Абу Ляхаба розвелись з дружинами, як цього хотіли курайшити та їхній батько. Але Абу-ль-Ас був хоробрим і благородним чоловіком, як виявилось у результаті.

Цей бойкот почався на сьомому році місії Мухаммада й тривав три роки. Увесь цей час люди Пророка перебували на межі виживання, оточені гірськими вершинами. Вони проїдали своє майно, їхні діти росли худими й голодними, а старше

покоління слабшало з кожним днем, але вони не могли піти на уклін до курайшитських тиранів.

Курайшити думали, що цей бойкот буде уроком для тих, хто бажає стати мусульманином, буде віддякувати людей від ісламу, але мусульмани витримували все з терпінням і мужністю. Те, що доводилось відчувати Мухаммаду, те, з якою стійкістю та силою духу він це витримував (наприклад, він зазвичай прив'язував каміння до живота, щоб утамувати гостре почуття голоду), – навпаки викликало симпатію до нього та повагу багатьох людей. Зазвичай він раз на рік, під час священних місяців спускався з гір і звертався до прочан, ті ж відповідали йому симпатією та захопленням, вони захоплювались людиною, яка так багато страждала за свої переконання й віру.

Деякі курайшити самі були налякані власною жорстокістю стосовно членів свого племені. Один з них, Хішам ібн Амр, зазвичай вночі прокрадався до долини з верблюдами, навантаженими їжею. А потім відпускав верблюдів до табору мусульман.

10.2. ПОРУШЕННЯ Й РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

Хішам ібн Амр не зміг більше дивитись на те, у якому стані перебували мусульмани, і почав кампанію проти жорстокої й нелюдської поведінки курайшитів. Тому він пішов до другого курайшита на ім'я Зухайр і сказав йому: «О Зухайре, як ти можеш їсти й одружуватись з жінками, коли твої дядьки голодують у горах? Якщо б це були мої дядьки, я б не терпів такої несправедливості».

І ці двоє домовились разом зупинити цей несправедливий бойкот. Вони таємно поговорили з трьома іншими людьми, і вп'ятьох почали готувати громадську думку.

Потім якось, коли вони відчували, що час прийшов, Зухайр сім разів обійшов Каабу й звернувся до людей:

- О жителі Мекки, чи будете ви їсти й добре вдягатися тоді, коли бану Хашім живуть у злигоднях у горах? Присягаюся Аллагом, я не заспокоюсь до тих пір, поки цей договір не буде розірваний.

Почувши ці слова, Абу Джахль закричав:

- Ніколи! Він не буде розірваний!

Четверо інших почали захищати Зухайра. Люди навколо були налаштовані вороже, і Абу Джахль зрозумів, що його ніхто не підтримує і що зусиллями й наполегливістю цих п'ятьох людей справа фактично вирішена. Він побоявся висловлюватись, коли побачив, що залишився один, і тому промовчав.

Вони увійшли в Каабу, щоб розірвати ненависний договір, але виявили, що все вже зроблено до них. Терміти з'їли увесь договір, крім одного рядка: «З іменем Твоїм, Аллаг!»

Тепер люди Мухаммада змогли спуститись з гір, ку пувати й продавати, вести нормальне життя. Але ці три роки в горах сильно їм нашкодити, як фізично, так і матеріально. Хадіджа, ніжна й тендітна, не звикла до важкого життя, повного злиднів: її здоров'я було підірване. Абу Таліб, якому було за вісімдесят, теж відчував напругу й втому і згодом після повернення помер.

10.3. КУРАЙШИТИ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ З МУХАММАДОМ У АБУ ТАЛІБА

Курайшити боялись, що їхні відносини з Мухаммадом погіршаться після смерті Абу Таліба. І ось, вони пішли до людини, яка помирає, і попросили його посприяти їхньому примиренню з його племінником, щоб після його смерті плем'я Курайш не розколось через розбрат.

Мухаммад зустрів лідерів курайшитів у будинку свого дядька й сказав їм:

- Воістину, все, що я прошу, - це одне слово, яке ви дасте мені. З ним ви піднесетесь над арабами й підкорите собі всіх чужинців.

- Хоч десять слів, а не одне, - сказав Абу Джахль, - проси все, що хочеш.

- Скажіть: «Аллаг один» і припиніть поклонятися ідолам.

Вони обурились, і один з них сказав:

- О Мухаммаде, невже ти хочеш перетворити багатьох богів на одного?

Потім вони погодились один з одним, що це неприпустимо й що вони ніколи не домовляться з людиною, яка зовсім не готова поступитись. І вони покинули будинок Абу Таліба, так і не досягнувши згоди з Мухаммадом.

10.4. АБУ ТАЛІБ НА СМЕРТНОМУ ЛОЖІ

Абу Таліб був при смерті, і Мухаммад прийшов провідати його. Ця людина була дуже дорога йому. Він виховував його в дитинстві, опікувався ним у юності й навіть після того, як Мухаммад став дорослим чоловіком, він рішуче став між ним і злodianнями курайшитів. Пізніше, згадуючи цей період свого життя, Пророк говорив: «Курайшити ніколи не могли нашкодити мені по-справжнього до смерті Абу Таліба».

Тепер, коли Абу Таліб покидав цей світ, Мухаммад хотів допомогти йому потрапити у Рай. Він пішов до нього з надією, що тепер, перед смертю, його дядько зможе повернутися до ісламу. На жаль, він побачив біля нього інших вождів курайшитів. Пророк вмовляв Абу Таліба й переконував сказати лише одну фразу: «Аллаг Єдиний».

- Якщо ти тільки скажеш це, - говорив Пророк, - я зможу просити за тебе Всевишнього Аллага.

Абу Таліб любив свого племінника, любив як рідного сина, але не міг зрозуміти, чого весь цей час домагався Мухаммад. Він захищав його тому, що любив і тому, що Мухаммад був його плоттю й кров'ю, він вірив йому і поважав його, але цей незвичайний духовний контакт був поза межами розуміння

Абу Таліба. Його старечий розум, скутий звичаями, у свої останні миті життя не міг розірвати ці ланцюги й перейти на новий шлях мислення. Але оскільки він любив свого племінника він сказав:

- Якби я не боявся, що жінки курайшитів будуть говорити, що я зробив це через страх смерті, то я сказав би це, щоб порадувати тебе.

Тут втрутились Абу Джахль та інші чоловіки, говорячи:

- Ні, ні! Лише релігія Абдуль-Мутталіба.

Абдуль-Мутталіб, батько Абу Таліба й дідусь Мухаммада, був язичником і поклонявся кам'яним ідолам Кааби. Для цих засліплених людей головною цінністю було дотримуватись релігії своїх предків. Вони не запитували себе, чи істинна вона, чи чиста та чи є щось краще, ніж вона. Вони сліпо дотримувались всіх викривлень минулих поколінь, і це вважалось стійкістю й вірністю.

Мухаммад знову вмовляв свого дядька. Врятувати душу людини, яку він любив як батька, було дуже важливо для нього, але як тільки Абу Таліб потроху почав погоджуватись з ним, вожді курайшитів нагадали йому:

- Релігія Абдуль-Мутталіба.

Мухаммад зрозумів, що безсилий і не може змінити нерухомий, закостенілий розум старої людини, до того ж постійно втручалися інші. Вплив традицій і звичаїв, численних звичок протистояв Пророку. Він повернувся додому, сумний і пригнічений, а Абу Таліб помер язичником.

У зв'язку з цією подією прийшло одкровення, яке втішало Мухаммада, який не зміг врятувати старенького, дорогого його серцю.

«Воістину, ти не зможеш вказати прямий шлях тим, кого любиш, та Аллаг веде прямим шляхом, кого побажає. І Він краще знає тих, хто йде прямим шляхом!» (сура 28 «Розповідь», аят 56).

10.5. ХАДІДЖА ВІДХОДИТЬ В ІНШИЙ СВІТ

Через кілька місяців після смерті Абу Таліба Хадіджа, здоров'я якої було підірване в горах, теж відійшла в інший світ. Вона була чутливою й добросердною дружиною, соратницею у боротьбі, щирим другом, першою людиною на Землі, яка повірила в пророцтво Мухаммада. Хадіджі, яка присвятила все своє життя своєму чоловікові, своєму Господу, яка підбадьорювала й розраджувала його, Хадіджі, яка була частиною милості Аллага до нього, тепер більше не було. Це було найбільшою втратою. Зовнішня підтримка ослабла зі смертю Абу Таліба, а тепер були втрачені любов, і розуміння, і затишок у домі, бо Хадіджа померла. Мухаммад тепер залишився сам. Він покидав свій непривітний дім, щоб проповідувати й боротись заради Аллага, і знову повертався в цей непривітний тепер дім. І саме зараз, коли він пережив таку сумну й важку втрату, курайшити послали свою кампанію проти нього. Він був наче самотній промінь у темряві курайшитських забобонів.

Після смерті Абу Таліба напади й цькування курайшитів стали набагато жорстокішими й злішими. Дійшло до того, що хтось з черні обсипав пилом голову Мухаммада, що вважалося великим приниженням, але Пророк витримав це все з незвичайною стійкістю й терпінням в ім'я своєї місії. Він смиренно пішов до своєї доньки Фатіми, щоб вона очистила його. Фатіма не могла спокійно дивитись на те, як принижують її батька. Вона плакала, очищаючи свого батька від пилу, а Мухаммад заспокоював її: «Не плач, донечко, Аллаг захищає твого батька від людей».

Він мав на увазі, що Аллаг захистив його життя. Але страждання, приниження й несправедливість були ціною боротьби зі злом.

10.6. МУХАММАД ВИРУШАЄ В ТАЙФ

Курайшити були впертими й легковажними. Ті з них, хто були здатні зрозуміти що-небудь, уже навернулися до ісламу, інші ж і далі поклонялись ідолам. Мухаммад, який повинен був поширювати заклик якомога далі, шукав нові обрії, сподіваючись, що його слова знайдуть відгук у серцях інших людей.

Він вирушив до племені Сакіф, яке жило в Тайфі. Ці люди насолоджувались чудовим кліматом і родючими землями. Вони були багатими й дбали лише про світські справи. Понад те, у них був ідол, якого вони леліяли і яким вихвалялись перед іншими племенами.

Помірний клімат Тайфа приваблював влітку багатих курайшитів, а люди племені Сакіф відвідували Мекку під час священних місяців. Тому для них було важливо мати хороші стосунки з курайшитами. Мухаммад добре знав про це, але він намагався розірвати вузьке коло племені Курайш, яке оточувало його, а Послання Аллага було для нього набагато важливішим, ніж цей світ з усіма його багатствами. Він сподівався, що вони можуть усвідомити велич цього дару, посланого людям.

Він сам пішов до бану Сакіф. Вони прийняли його з обуренням і висміяли. Він пояснював, наводив приклади, але вони залишались глухими, сліпими й німими. Нарешті Мухаммад зрозумів, що вони не повірять, і попросив їх не розповідати про свій візит курайшитами, оскільки він знав, що ті будуть зловтішатись з його невдачі, але вони одразу ж поширили цю новину повсюди.

А коли він покидав їх, то вони намовили свою чернь і та закидала його камінням. Він ледь врятувався і знайшов собі сховок за стіною, яка належала двом синам Рабії. Потім він звернувся до Аллага:

«Господи мій! Тобі я скажуся на свою слабкість і беззахисність, на своє приниження від людей! О Наймилосердніший із милосердних, Ти – Господь слабких, і Ти – мій Господь! Кому Ти довірив мене? Чужинцю, який насупився, побачивши мене, або ворогу, якому Ти віддав у владу справи мої? Якщо Ти не гніваєшся на мене, то мені немає про що хвилюватися, а Твоя прихильність – найважливіше для

мене. Звертаюся до світла Лику Твого, який розсіює темряву і виправляє становище світу цього й світу іншого, щоб не охопив мене Твій гнів і не спіткав мене Твій гнів. Відмовлюсь від всього ненависного Тобі, поки ти не будеш задоволений. Немає сили й могутності, окрім як у Тебе!»

Два сини Рабії сиділи й здивовано слухали. Вони бачили людину, яка була найшляхетнішою з найшляхетніших. Що змусило її виставити себе під град насмішок, принижень і кепкувань натовпу? Він міг би бути найбільш поважним у своєму народі, якщо б тільки відмовився від цих страшних ідей. Сповнені жалю, вони послали до нього свого слугу, Аддаса, з гроном винограду.

Перед тим як взяти виноград, Пророк сказав:

- У ім'я Аллага, - а потім почав їсти.

Юнак здригнувся й сказав:

- Жителі цієї місцевості не говорять такого.

Посланець спитав його, звідки він родом, і слуга відповів йому, що він – християнин-несторіанець з Ніневії, і що зуть його Аддас.

- З країни праведної людини, Юнуса ібн Матта? – спитав Мухаммад.

- Ти його знаєш? – у свою чергу спитав Аддас.

- Так, - відповів Пророк, - ми з ним брати. Він був Пророком і я – Пророк.

Аддас нахилився й поцілував голову, руки й ноги Посланця Аллага, а сини Рабії з подивом дивились на це. Вони бачили, що сталось з тими, хто перестав йти шляхом своїх предків, тому покликали Аддаса й сказали йому:

- Аддасе, будь обережним! Дивись, не дозволяй, що ця людина звабила тебе перейти в його релігію.

Коли курайшити дізнались про те, що сталось, від бану Сакіф, вони були в захваті. Вони послали свої напади, але що б не довелось витримати, вистраждати заради Аллага, Мухаммад все витримував з великим терпінням, смиренням, волею й рішучістю. Навіть після такого ворожого прийому в Тайфі він не здався й продовжував звертатись до інших племен, які приходили в Мекку під час паломництва. Абу Джахль,

однак, не відставав від нього й усюди переслідував його, намагаючись принизити його самого і його місію в очах людей.

Посланець не просто чекав, поки племена прийдуть в Мекку, але прийшов до них сам, приходив у їхні будинки й говорив з ними, читав Коран і пояснював, що він – посланий з ним Пророк, але все було марно. Вони залишались байдужими до його заклику. Деякі відповідали доволі грубо, а бану Ашр сказали, що могли б піти за ним, якби він міг забезпечити їхні перемоги. Коли ж Мухаммад відповів, що на все воля Аллага, він став їм нецікавим.

10.7. ВОЗНЕСІННЯ НА НЕБЕСА

Чим більше люди відрікались від Пророка, тим більше любив його Аллаг; чим більше люди зневажали його, тим більше поважав його Аллаг. Мухаммад багато страждав і боровся, залишаючись стійким і незворушним, і тоді прийшла утіха й пошвавлення.

Якось уночі, коли він спав у будинку своєї двоюрідної сестри, Умм Хані, доньки Абу Таліба, його покликав янгол Джібріїль, з яким він спочатку відвідав мечеть Аль-Акса в Єрусалимі, а потім здійснив подорож з ним крізь сім небес.¹⁴ Це була дивовижна подорож, яка мала колосальне значення, пам'ять про неї буде підтримувати Пророка протягом усіх наступних років боротьби, терпіння й злиднів.

Він здійснив вечірню молитву з Умм Хані та її сім'єю, а потім усі вони пішли спати. На світанку Пророк сказав їм:

- Я здійснив вечірні молитви з вами в цій долині, потім я побував у Єрусалимі, де теж молився, і ось тепер я здійснюю ранкову молитву з вами.

- О Посланцю Аллага, - сказала Умм Хані, - не розповідай про це людям, бо вони не повірять тобі й будуть заперечувати це.

¹⁴ За Ібн Хішамом та іншими джерелами, Пророк пересувався на крилатій верховій тварині на ім'я Бурак. – *Прим. ред.*

- Воістину, я розповім, - відповів Пророк.

Потім він пішов до Кааби й почав розповідати людям про те, що з ним сталось. Безстрашний і незламний, він не переймався тим, що подумаютть або почнуть говорити про нього люди, він передавав кожне одкровення, яке йому було наказано передавати. Якось, з іншого приводу, він отримав наступні настанови:

«О Посланцю! Сповісти те, що зіслано тобі від Господа твого! А якщо не зробиш ти цього, то не сповістиш послання Його! Аллаг захистить тебе від людей. Воістину, Аллаг не веде прямим шляхом невірних!» (сура 5 «Трапеза», аят 67).

Він був сповнений рішучості розповісти про цю надзвичайну подію, навіть якщо б пів Мекки сміялось з нього, а друга половина її жителів не повірила б йому. Він робив те, що було наказано йому Аллагом.

Неодноразово Коран нагадує Мухаммаду про терпіння й смирення попередніх Пророків, неодноразово Аллаг звертається до Посланця зі співчуттям і говорить, що він повинен продовжувати цю величну справу, настільки важко це не було б.

Мекка слухала й дивувалась. Невіруючі раділи. Нарешті Мухаммад сказав щось настільки дивне й неймовірне, що його можна звинуватити в брехні. Як?! Вирушити в Єрусалим і повернутись додому за одну ніч, коли їм доводилось цілий місяць гнати своїх верблюдів, щоб дістатись туди, і ще місяць, щоб приїхати назад. Неймовірно! Для них це було настільки ж неймовірно, як сьогодні для нас видається мандрівка в іншу галактику. Стосовно вознесіння на небеса, то вони не могли навіть уявити цього.

Засумнівались у цьому навіть деякі віруючі й пішли до Абу Бакра з цією історією. Абу Бакр спочатку сказав їм, що все це – вигадки про Посланця. Коли ж його запевнили в тому, що сам Мухаммад говорив таке, Абу Бакр сказав: «Якщо він сказав це, значить це – правда. Він повідомляє мені, що настанови Аллага приходять до нього в будь-який час дня й ночі, а в це ще важче повірити, ніж в мандрівку до Єрусалиму».

Відрізняючись глибокою вірою, Абу Бакр відразу не зміг вийти за межі матеріальних знань свого часу. Люди не знали тоді швидшого способу дістатись до Єрусалиму, ніж на верблюдах, але він зрозумів, що отримання Одкровення від Аллага більш неймовірне, ніж нічна мандрівка в Єрусалим.

Він пішов до Кааби й знайшов там мекканців, які розпитували Пророка про мечеть Аль-Акса. Мухаммад ніколи до цього там не був на відміну від Абу Бакра, який був торговцем і багато мандрував, тому добре знав це місце. Пророк описував її, крок за кроком, і тоді Абу Бакр закричав від захоплення: «Ти сказав Правду, о Посланцю Аллага!»

З того дня Мухаммад дав Абу Бакру ім'я «Ас-Сіддік», «Найбільш Правдивий», оскільки його віра була настільки глибокою, що не знала меж. Протягом всього його життя, і коли Пророк був живий, і пізніше, коли Абу Бакр став халіфом, ця безмежна віра допомагала йому подолати найважчі випробування.

Заздрісні й обмежені курайшити продовжували розпитувати Мухаммада й вимагали конкретних доказів, нібито широку сферу надприродного можна описати поняттями обмеженого матеріального світу. Але Посланець люб'язно погодився. Він розповів їм, що дорогою бачив загубленого верблюда, а потім – господаря, який його шукав. Він покликав чоловіка й направив його до верблюда. В іншому місці він спустився, щоб попити й поставив посудину на місце особливим чином. Зворотною дорогою він бачив караван, який йшов у Мекку й до вечора він повинен прибути. І дійсно, увечері в Мекку прийшов караван, і прийшов араб-кочівник, і, вражений, розповів про те, що з ним сталось. Він втратив верблюда, а потім почув голос з-за хмар, який сказав йому, де шукати тварину. Тоді курайшити пішли туди, куди Мухаммад спускався попити, – і знайшли там посудину, яка лежала саме так, як говорив Пророк. Курайшити й далі розпитували, а потім перевіряли його відповіді з надією знайти те, що можна використати проти нього, але, на жаль, вони бачили, що всі матеріальні докази підтверджують його слова. Проте вони не відгукнулись на заклик Мухаммада, навпаки, ті, хто ненавидів Мухаммада, почали ненавидіти його

ще більше, ніж до цього. Коран був унікальним і всеохоплюючим, і неможливо було створити що-небудь схоже на нього, але це нічне перенесення Мухаммада в Єрусалим і на небеса було настільки незрозумілим для їхнього обмеженого розуму, що матеріальні докази цієї мандрівки просто доводили їх до сказу.

Прийняття з боку курайшитів, насмішки й напади на Пророка Аллага все посилювались, але він спокійно й терпляче продовжував свою справу. Ця неймовірна мандрівка сприятливо вплинула на Посланця й надихнула його. Вона змусила його дивитись далі теперішньої боротьби і тих повільних днів, сповнених страждань.

Коли Пророк потім описував цю дивовижну мандрівку, то говорив, що якщо б йому дозволили повернутись у це царство благодності й величі, він ніколи б не покинув його, і що жодному Пророку не посилались такі випробування, як йому, адже немає нічого тяжчого, ніж повернення у цей світ, повний суму й турбот, після перебування у світі вічної радості.

10.8. ДАР, ПОСЛАНИЙ ЛЮДИНІ

З вищих сфер, де він був під час свого вознесіння, де ніколи не ступала нога людини, яких не бачило людське око й які не міг собі уявити людський розум, Посланець приніс дар для віруючих. Цей дар був призначений для всіх людей, а не для нього, адже Мухаммад більше піклувався про тих, хто пішов за ним, ніж про самого себе; це було щось не з цього світу, не дорогоцінне каміння й зливки золота, воно мало вищу цінність для тих, хто розумів. Цим даром була молитва й зв'язок зі Всевишнім. Віднині мусульмани повинні були звертатись до свого Господа, стоячи перед Ним і виконуючи певні ритуали молитви, п'ять разів на день. Ці п'ять молитов Аллага завдяки Своему милосердю зараховує як п'ятдесят. П'ятиразова молитва – це відпущення гріхів й очищення душі, а ще вона може бути величезною душевною насолодою.

Посланець ні в чому більше не знаходив такої втіхи й насолоди, як у молитвах, і коли приходив час намазу, він зазичай говорив Білялю: «О Біляле, заспокой нас молитвами». У цьому світі було занадто багато страждань, болю й розчарувань, а в молитві, звертаючись до свого Господа, Мухаммад знаходив найбільшу радість цього життя. І коли він стикався з чимось нездійсненим, з дилемою, занадто складною для розуму людини, або з загрозою, з якою не могли впоратись руки людини, то він знаходив захисток і втіху в молитвах.

Молитва – дуже важливий духовний аспект релігії для всіх мусульман. І це один з п'яти стовпів ісламу.

Один з сподвижників якимось запитав Посланця про молитву, і Мухаммад сказав йому: «Як ти думаєш, якби перед домом одного з вас протікав струмок, і він здійснював у ньому омовіння п'ять разів на день, чи залишилось би на його тілі щось нечисте!»

Інший великий дар, принесений Мухаммадом, полягає в оцінці людських дій. Людина схильна грішити, і Аллаг Своєю милістю заохочує людину робити добро. Хто починає добру справу, але не закінчує її, це зараховується йому як здійснена добра справа, а якщо людина доведе її до кінця, то це зараховується їй як десять добрих справ. Той же, хто починає погану справу, але потім відмовився від неї – прощається, а якщо він все ж таки здійснив її, то вона зараховується йому як одна. Також ми знаємо з Корану, що добра справа винагороджується до семисот разів. Такою є велика Милість Аллага.

РОЗДІЛ XI

Послідовників Пророка в Мецці стало менше. Частина з них переселилась у Абіссінію заради своєї релігії; хтось сумнівався й повертався назад (в язичництво); але в тих, хто залишився, була глибока й щира віра. Ізольовані й оточені великою кількістю курайшитів, вони були згуртованою й сильною групою, яка злагоджено робила спільну справу. Але оскільки їх було мало, вони жили зі страхом знищення. Мухаммад же не занепадав духом. Він був впевнений, що Аллаг забезпечить перемогу релігії, незважаючи на ненависть невірних.

11.1. ПРОБЛИСК НАДІЇ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ З ЯСРІБУ (МЕДИНИ)

У цей сумний час з'являється проблиск надії – звідки, звідки ніхто не чекав. Він засіяв з Ясрібу. Після Мекки, це було місто, з яким у Мухаммада були найтісніші зв'язки.

Його дядьки, бану Наджар, були родом з Ясрібу. Могила його батька була там, а його мати була похована в селі неподалік. Ще маленьким хлопчиком Пророк побував у Ясрібі, відвідав могилу батька, і його дідусь, поважний і старий вождь курайшитів, раз на рік вирушав туди, щоб провідати могилу свого улюбленого сина.

Ясріб був більш приємним містом, ніж Мекка, з більш помірним кліматом і тінистою прохолодою дерев. Його жителі належали до двох племен: Аус і Хазрадж. Проживали там і кілька єврейських племен. Євреї, яких була меншість, розпалювали ворожнечу між ауситами й хазраджитами, щоб бути в безпеці й домінувати над іншими. Два племені постійно жили в стані війни, суперечок і взаємних нападів.

Євреї зневажали арабів за їхнє ідолопоклонство й розповідали про появу найближчим часом великого Пророка, описаного в їхніх давніх книгах, який повинен привести своїх послідовників до панування над усіма. Вірячи в те, що вони – обраний народ, вони припускали, що Пророк повинен

з'явитись серед них, і говорили арабам Ясрібу, що коли він прийде, вони знищать племена Аус і Хазрадж, як у давнину були знищені 'Ад, Самуд та інші племена арабів, або ж зроблять їх своїми рабами. Вони вважали, що цей день уже скоро прийде.

Полум'я ненависті й кровної помсти палало між ауситами й хазраджитами, і кожна сторона вирішила знищити іншу у випадку перемоги. Так кілька ауситів вирушили в Мекку, щоб просити допомоги в курайшитів. Там вони зустріли Посланця й слухали його слова з надією й здивуванням. Один з них сказав: «О мій народе, це набагато краще, ніж те, заради чого ми сюди прийшли», – і став мусульманином. Інші, хоча їх дуже зацікавила ця нова релігія, не стали так ризикувати, адже вони думали про майбутню битву й боялись чим-небудь викликати гнів курайшитів або образити їх, оскільки доля їхнього народу висіла на волоссині.

Це була смертельна битва. Спочатку більш успішними були хазраджити, але потім аусити потужними зусиллями змінили хід подій і наблизились до перемоги. Вони вже хотіли спалити будинки своїх ворогів і вирубати їхні пальмові дерева, але втрутився один з вождів. Він сказав, що два племені, як Аус, так і Хазрадж, настільки ослабнули, що вже не можуть обійтись одне без одного, і що краще мати в якості сусіда плем'я Хазрадж, ніж жити по сусідству з лисами. Він мав на увазі євреїв, адже знав, що єврейські племена Ясрібу можуть згодом стати панівною силою, незалежно від того, яке плем'я виживе, і перетворити вцілілих арабів на своїх рабів.

У результаті між племенами Аус і Хазрадж встановився нелегкий мир. Вони не могли довіряти одне одному й не могли довіряти євреям. Справою честі для хазраджитів, за правилами племінної війни, було взяти реванш за цю поразку. Наступна битва могла стати кінцем для обох племен.

11.2. ПЕРША ПРИСЯГА АЛЬ-АКАБА

Через рік з Ясрібу в Мекку прибуло багато прочан. Двадцять людей таємно прийшли присягнути на вірність Посланцю Аллага. Вони сказали йому: «Якщо Аллаг через тебе об'єднає нас, то на всій землі не буде дорожчої для нас людини». Євреї часто погрожували їм пророком, який ось-ось повинен був з'явитись і привести своїх послідовників до панування. Євреї молились і терпляче чекали цього дня, і це серйозно тривожило арабські племена Ясрібу, оскільки євреї дізнавались зі своїх давніх книг те, що араби вважали незрозумілим і таємничим.

Присягаючи Пророку, ці люди заприсяглись не поклонятись нікому, окрім Аллага, не красти, не брехати, не чинити перелюбу, не вбивати своїх дітей і підкорятись Пророку. Якщо вони будуть дотримуватись цього, то їхньою нагородою за це буде Рай; якщо ж вони не виконають щось або забудуть, то Аллаг може вибачити їх або покарати.

Пророк послав одного зі своїх сподвижників, Мусаба ібн Умайра, з ними, щоб він вчив їх Корану й ісламу. Мусаб походив з одного шляхетного роду курайшитів. До ісламу він жив у розкоші й насолодах, був безтурботним і розбещеним юнаком. Людям завжди кидалась в очі його приємна зовнішність і багатий одяг. Ставши мусульманином, він залишив усе, і навіть свою сім'ю, яка не навернулася до ісламу, і присвятив своє життя служінню Аллагу. Маючи чітке розуміння релігії й щирю віру, він був прекрасним знавцем законів ісламу. Він переселився в Ясріб, і щодня кілька його жителів приймали іслам «з його рук». Вибір Мусаба для цього завдання був неймовірно вдалим, і він прекрасно впорався з ним.

Проїшов рік і знов настали священні місяці. Це були місяці, у які араби зі всього півострова приходили в Мекку для здійснення прощі. Мусаб прибув туди трохи раніше з хорошими новинами. Він розповів Посланцю, як добре люди Ясрібу, аусити й хазраджити, приймали іслам, як багато було новонавернених і як сильно вони хочуть чути Слово Аллага й більше пізнати Коран.

11.3. ДРУГА ПРИСЯГА АЛЬ-АКАБА

У той рік було багато прочан з Ясрібу, серед них були ті, хто приїхав заради прибутку, оскільки то був сезон великої торгівлі, були й ті, хто прибув здійснити жертвоприношення «богам» курайшитів, але були серед них і сімдесят п'ять мусульман – сімдесят трое чоловіків й дві жінки. Вони таємно зустрілись з Посланцем на третій день ат-Ташрік, то був третій день після великого свята. Вони встали глибокої ночі, покинули свої намети, піднялись на гору й чекали Пророка у визначеному місці. Він прийшов у супроводі свого дядька Аль-Аббаса, який став головою бану Хашім і бану Абд Манаф після смерті Абу Таліба. Два цих племені присягнулися захищати Мухаммада, і Аль-Аббас прийшов вимагати від людей Ясрібу урочистої обіцянки, що вони будуть захищати Мухаммада, якщо він вирішить жити серед них. Таким чином, бану Абд Манаф і бану Хашім не будуть брати участь у непотрібній їм війні, яка може спалахнути, якщо жителі Ясрібу покинуть Пророка.

- О люди Хазраджу! – сказав він. – Ви знаєте, що Мухаммад – один з нас, і ми захищаємо його від інших членів нашого племені, які не поділяють наших поглядів стосовно його релігії. Тут він перебуває під захистом свого народу й є сильним на своїй землі, але він наполягає на тому, щоб приєднатись до вас і стати одним з вас. Якщо ви впевнені, що виконаєте це все, заради чого покликали його, і захистите його від усіх ворогів, тоді ви можете взяти на себе цю відповідальність. Якщо ж ви потім покинете його й зрадите після того, як він приїде до вас, то краще залиште його зараз.

Жителі Ясрібу сказали:

- Ми почули твої слова. Тепер говори ти, о Посланцю Аллага, вимагай чого ти хочеш для себе й свого Господа.

Посланець прочитав їм уривок з Корану, а потім розповів про іслам. Потім він сказав:

- Заприсягніться захищати мене так само, як своїх жінок і дітей.

Аль-Бара ібн Амр, який очолював своїх людей і був найповажнішою людиною серед них, уже присягав рік тому в Аль-Акабі й виконував усі обов'язкові для мусульманина ритуали.

Тепер заговорив він:

- Ми присягаємось, Посланцю Аллага. Ми – вроджені воїни, і це знання передається в нас від батька до сина.

- Пророче Аллага, - сказав інший з них, - існують угоди між нами й євреями, які нам доведеться розірвати. Якщо Аллаг дасть тобі перемогу, чи повернешся ти до свого народу або ж залишишся з нами?

Пророк усміхнувся й сказав:

- Моя кров – ваша кров, моя поразка – ваша поразка. Я – ваш, а ви – мої. Я буду боротись проти тих, проти кого ви боретесь, і буду другом ваших друзів.

Багато років потому, після багатьох перемог, коли Мекка була відкрита для нього, після утвердження його влади над усім півостровом, Мухаммад залишався вірним своєму слову. У своїй прощальній промові, перед тим як покинути цей світ, він закликав тих, хто буде правити після нього, бути добрими до жителів Ясрібу.

Вони встали, щоб виголосити присягу, але Аль-Аббас ібн Убада зупинив їх і сказав:

- О хазраджити, чи усвідомлюєте ви те, у чому присягаєтесь цій людині? Ви присягаєтесь боротися з червоними й чорними людьми (тобто з усіма народами, з усіма расами). Якщо ви думаєте, що втрата майна й загибель ваших вождів змусять вас зрадити його, то краще відмовтесь зараз. Але якщо ви зробите це, присягаюся Аллагом, це сором у цьому світі й у Наступному. Якщо ж ви впевнені, що залишитесь вірними своїй клятві, не дивлячись на втрати та смерть, тоді прийміть його, і це стане благом для вас у цьому й Наступному світі.

- Ми приймаємо його, - вони відповіли, - приймаючи й наші втрати грошей, і смерть наших вождів. Що ж буде нашою винагородою, о Посланцю Аллага, якщо ми виконаємо свої обов'язки?

- Рай буде вашим, - відповів Пророк.

Вони дали йому свої руки й присягнули. Потім Мухаммад сказав їм:

- Оберіть дванадцять представників з вас самих, які будуть поручителями за ваш народ!

Вони обрали дев'ять людей з племені хазрадж і трьох – з племені аус. Тоді Пророк сказав їм:

- Ви представляєте свій народ, як апостоли перед Ісою, сином Мар'ям, а я представник свого народу.

Потім поручителі заприсяглись йти за Пророком і підкоряться йому в багатстві й бідності, в хворобі й здоров'ї, завжди говорити правду й не боятись жодних нападів, сподіваючись на винагороду Аллага.

У горах під зірками вони присягли Пророку й відчували, що Аллаг – їхній Свідок. Вони клялись зі щирими серцями, які прагнули правди, і з чистими душами, які шукають істину. Це була присяга, яка змінила долю людства й змінила хід історії. Мільйони прийшли після них, покоління за поколінням, по всій землі, щоб засвідчити, що Аллаг Один і Мухаммад – Його Посланець.

Несподівано вони почули голосний крик, який перервав святкову нічну тишу. Їм довелось спуститись зі світу високих ідеалів в світ реальності й дріб'язкових чвар. Кричала людина, яка, виконуючи завдання, підслухала дещо з їхніх слів.

- О плем'я курайш, - кричав він щосили, - Мухаммад і відступники таємно домовились боротись проти вас!

Це була перевірка від Аллага для недавно навернених мусульман. Вони були меншістю на землі курайшитів, але довели, що вірні своєму Господу та Його Пророку. Вони не зрадили й не повернули назад, а стояли рішуче й чекали наказів Мухаммада. Аль-Аббас ібн Убада сказав:

- Присягаюся Аллагом, Який послав тебе з Істиною, якщо ти бажаєш, ми могли б завтра напасти на людей Міни з мечами в руках.

- Ми не повинні так діяти, - відповів Пророк. – Нехай всі повертаються в намети.

Вони повернулись і мирно спали до ранку.

Перед світанком курайшити почули новини. Вони пішли до наметів прочан з Ясрібу, щоб дізнатись про все, вивідати силою або навіть убити їх, але в перших наметах були язичники, які спали спокійно всю ніч. Вони з обуренням запевнили курайшитів, що вони не винні, й заприсяглись, що нічого не знають про це. Курайшити зрозуміли, що їм говорять правду. Мусульмани ж, які присягнули на вірність, мовчали.

Курайшити повернулись, не знаючи вірити чи ні почасти. З часом вони дізнались усю правду, але жителі Ясрібу уже були за межами досяжності. Вони змогли схопити лише одну людину, яка затрималась через торгівлю. Його мучили до того часу, поки двоє вельможних людей, чії інтереси він представляв під час літньої поїздки в ашШам, не запропонували йому свій захист і не врятували від мук.

РОЗДІЛ XII

12.1. НОВІ ОБРІЇ

Присяга Аль-Акаба означала, що віднині нова релігія буде відкрито розвиватись у місті, де люди зможуть поклонятись Аллагу вільно й без страху. Відкрито проповідувати свою релігію перед усіма людьми, віруючими й невіруючими, і за це їх не будуть мучити, переслідувати або ображати, – це була заповітна мрія мусульман Мекки, і після тринадцяти років терплячої боротьби Аллаг втілює їхню мрію в дійсність.

Мухаммад дозволив своїм послідовникам переселятись у Ясріб. Вони переселялись окремо, по двоє або по троє, так, щоб не привертати увагу курайшитів, але курайшити, завжди підозрілі й уважні, намагались завадити переселенню кожного, до кого могли дістатись. Вони мучили їх, кидали в тюрми, відбирали гроші й майно, або ж, навпаки, задобрювали їх, намагались звабити товарами й грошима, а також красивими дівчатами-рабіннями. Вони використовували всі методи для того, щоб зупинити бажаючих переселятись. Вони спокушали їх усіма можливими засобами. Наприклад, вони сказали одній людині¹⁵:

- Ти прийшов до нас бідняком, тепер ти – багата людина. Ти ніколи не покинеш це місто.

- А якщо я віддам вам усі свої гроші, ви відпустите мене?
– спитав він.

- Так, - відповіли курайшити.

Таким чином, він залишив їм усі гроші й переселився тільки зі своєю релігією, непорушний у своїх поглядах.

Мухаммад сердечно привітав його.¹⁶

Жодні хитрощі курайшитів не могли зупинити неперервний потік мусульман, які переселялись в Ясріб. Їхня релігія була для них дорожчою за багатство, будинки, сім'ї та батьківщину. Вони були задоволені й щасливі, рятуючи свою релігію, вони

¹⁵ Цю людину звали Сухайб. – *Прим. пер.*

¹⁶ Пророк сказав: «Сухайб виграв! У вигравші Сухайб!» - *Прим. ред.*

переселялись заради Аллага, залишивши позаду своє місто й свої суперечки.

Ніхто точно не знав, коли Мухаммад переселиться в Ясріб. Він залишався в Мецці, спокійний і впевнений, а мусульман там залишалось дедалі менше. Якось Абу Бакр попросив у Пророка дозволу переселитись у Ясріб. Мухаммад лише сказав: «Потерпи! Можливо, Аллаг дасть тобі супутника».

12.2. ЗМОВА КУРАЙШИТІВ

Кількість мусульман серед жителів Ясрібу сильно зросла завдяки щирим зусиллям віруючих, посланих Пророком для навчання місцевих людей Корану. Вони були значною силою, яка зміцнилась мусульманами, котрі почали прибувати з Мекки. Якщо тепер переселився б і Мухаммад, то за його мудрого й міцного правління вони стали б силою, думку якої потрібно враховувати. Саме цього більше за все боялись курайшити. Мусульмани могли б тоді напасти на Мекку й поставити під загрозу їхній торгівельний зв'язок з аш-Шамом. Тому курайшити повинні були завадити Пророку приєднатись до своїх послідовників. Якось вони знову зустрілись у Домі зібрань, щоб обговорити свої дії стосовно Мухаммада. Якщо вони дозволять йому піти, то він може стати більш небезпечним, вільним і сильним у Ясрібі. Якщо ж вони вб'ють його, то його родичі з бану Хашім і бану Абд Манаф вимагатимуть помсти за принципом «кров за кров». Це буде означати громадянську війну в Мецці.

Після довгих обговорень вони розробили диявольський план його вбивства таким способом, щоб за його кров не можна було вимагати помсти з якого-небудь одного клану й щоб жодна людина не відповідала особисто за скоєне. Вони відібрали велику групу молодих, кремезних чоловіків, по одному представнику кожного клану курайшитів. Вони дали кожному по мечу й наказали оточити дім Мухаммада. У момент виходу з дому вони повинні були напасти на Мухаммада. Таким чином, його кров була б на руках усіх

кланів курайшитів і родичі Мухаммада змушені б були взяти грошовий викуп за його кров, бо не змогли б виступити проти всіх курайшитів.

Пророк знав про те, що йому приготували, але він чекав від Аллага дозволу переселитись. Він чекав спокійно, впевнений у тому, що Аллаг дасть йому можливість безпечно переселитись у Ясріб. Священні аяти говорили йому:

«Хитрували ті, які не увірували, прагнучи або замкнути тебе або вбити, чи вигнати геть. Вони хитрували, але й Аллаг хитрував. Аллаг — найкращий із хитрунів!» (сура 8 «Трофеї», аят 30).

Його підтримував Господь, Який є володарем усього Всесвіту, тому він не боявся людей. Коли прийшов дозвіл, він пішов до Абу Бакра й попросив супроводжувати його в цій ризикованій мандрівці. Абу Бакр дуже зрадив, адже йому випало супроводжувати Пророка, а це був знак найвищої милості; і померти з ним, якщо доведеться, означає померти смертю мученика (шагіда), а це – найвища цінність. З того дня, як Посланець натякнув йому про супутника, він тримав напоготові двох верблюдів.

Вони не могли непомітно піти з Мекки вдень, а коли стемніло, прийшли юнаки-курайшити й оточили будинок Мухаммада. Пророк попросив Алі ібн Абу Таліба (маленький хлопчик, який колись запрягнувся підтримувати Посланця Аллаха, тепер став чоловіком, готовим і здатним нести відповідальність) спати цієї ночі в його ліжку, вдягнувши при цьому зелену накидку. А на ранок Алі повинен був віддати людям майно, залишене на збереження Пророку. Курайшити не вірили в Мухаммада як в Посланця Аллага, але, як не дивно, тільки йому довіряли свої цінні речі.

Алі ліг на місце Пророка, добре усвідомлюючи те, що це небезпечно.

12.3. МУХАММАД РЯТУЄТЬСЯ

У другій половині ночі Посланець зумів, за волею Аллага, непомітно пройти через ряди юнаків, які оточили його будинок. Він повернув до Абу Бакра, який уже чекав його, разом вони вийшли через вікно в задній стіні будинку. Усе, що вони взяли з собою, – це п'ять тисяч динарів Абу Бакра. Усе багатство, яке належало йому та Хадіджі, Мухаммад витратив на поширення ісламу. Займаючись торгівлею, Абу Бакр багато заробляв, і якось зумів відкласти сорок тисяч динарів, але після прийняття ісламу й трьох років бойкоту в нього залишилось тільки п'ять тисяч. Більшу частину грошей він витратив на звільнення рабів, яких переслідували, і допомогу бідним і нужденним мусульманам.

Вони попрямували на південь, у сторону Ємена, тобто в протилежному напрямку від Ясрібу, і сховались у печері Саур. Вони знали, що як тільки настане ранок, курайшити одразу почнуть шукати повсюди.

Асма, донька Абу Бакра, приносила їм їжу, а його син Абдуллаг проводив день з курайшитами, а вночі повідомляв їм новини про те, що курайшити збираються робити. Ібн Фухайра, раб, звільнений Абу Бакром і який працював у нього пастухом, кожного вечора приходив до них зі своїми козами й поїв їх свіжим молоком, а потім пускав отару слідами Абдуллага, щоб ніхто не помітив, куди він йшов.

Зранку курайшити виявили, що в ліжку спить не Мухаммад, а Алі ібн Абу Таліб. Усю ніч вони спостерігали за сплячим чоловіком у зеленій накидці, думаючи, що жертва нікуди не втече. Тепер вони були люті, зрозумівши, що їх перехитрили. Вони поділились на групи, і кожна з них шукала Пророка в певному напрямку. Кожного дня ці пошукові групи виходили з міста й повертались назад, так нічого і не знайшовши. Курайшити оголосили, що дадуть сотню верблюдів тому, хто доставить їм Мухаммада, живого або мертвого, або ж повідомить, де він сховався.

Нарешті одна з пошукових груп вирушила в напрямку Ємена дорогою, якою рідко користувались і яка проходила повз печеру Саур. Недалеко від печери вони зустріли пастуха. У нього спитали, чи не бачив він людей й описали йому

Мухаммада й Абу Бакра. Він зразу відповів, що вони могли б сховатись у печері, але він нікого не бачив. Одна людина з групи підійшла до печери.

Всередині печери Абу Бакр чув цю розмову поки Мухаммад молився. Абу Бакр, переживаючи за Мухаммада, підійшов до нього й став поруч. Мухаммад прошепотів йому на вухо: «Не сумуй, адже з нами Аллаг».

Коран описує цю сцену:

«А якщо ви не допоможете [Посланцю], то вже допоміг йому Аллаг, коли вигнали його ті, які не увірували. Він був одним із двох, коли вони сховалися в печері. Ось він сказав своєму приятелю: «Не журися! Воістину, Аллаг — з нами!» Аллаг зіслав йому спокій та підтримав його військом, якого ви не бачите. Він принизив слово тих, які не увірували. Слово Аллага — найвище! Аллаг — Всемогутній, Мудрий!» (сура 9 «Каяття», аят 40).

Коли курайшит підійшов до входу в печеру, то побачив, що він прикритий деревом, на якому павук зіткнув павутину, і помітив голубку, яка звила там своє гніздо. Ніхто не зміг би увійти в печеру, не пошкодивши гілок дерева й павутини й не відігнавши голубку. Тому він сказав своїм супутникам: «У печері нікого немає. Вона була зтягнута павутиною ще до народження Мухаммада!»

Дерево, павук, який плів павутину, і гніздо голубки з'явилися непомітно й врятували Мухаммада та його друга. Усе це було таким природнім, що здавалось простою випадковістю. Курайшити не бачили янголів і військ. Вони повернулись, думаючи, що в печері нікого не було.

12.4. ДОВГА ДОРОГА В ЯСРІБ

Через три дні, дізнавшись, що пошуки практично зупинились, Посланець вирішив вирушити в Ясріб. Асма, донька Абу Бакра, прийшла й принесла їм їжі на дорогу. Коли вони уже хотіли вирушати, вона не знайшла нічого, щоб прив'язати припаси до сідла, тоді вона розірвала свій пояс

надвоє, одним шматком підперезалась, а іншим – прив'язала згорток до сідла. Мухаммад посміхнувся і сказав: «Вона – власниця двох поясів». З того часу мусульмани знали її під цим ім'ям.

Прийшов провідник з племені ад-Дувайл з трьома верблюдами. Їм ще потрібно було бути обережними, оскільки багатьох спокушала висока винагорода курайшитів за їхнє затримання.

Провідник спочатку повів їх до Тіхами, до берега Червоного моря. Коли вони дістались до дороги, якою зазвичай ніхто не користується, він повів їх паралельно до берега моря, але на деякій відстані від нього. Вони їхали більшу частину дня й ночі, пересуваючись поміж розпечених, блискучих на сонці пісків і похмурих скель. Вони відпочивали опівдні – найтяжчий час для мандрівки, потім, ближче до вечора, з настанням прохолоди, вони знову вирушали в дорогу. Це була тяжка й довга мандрівка, але з вірою, терпінням і завзяттям вони продовжували рух.

12.5. СУРАКА ІБН ДЖУШУМ

Поки Мухаммад та його супутники продовжувались рухатись своїм нелегким шляхом до курайшитів прибули кочові араби й сказали, що бачили біля Червоного моря трьох чоловіків на верблюдах, і вони впевнені, що це їхав зі своїми друзями Мухаммад, за якого курайшити обіцяли винагороду. Воїн Сурака ібн Джушум, який хотів сам отримати винагороду, сказав, що він знає, хто це був: вони, нібито, люди з певного племені, а не Мухаммад із супутниками.

Сурака був сильним воїном, прекрасно володів будьякою зброєю, окрім того, він знав, що Пророк та його друзі неозброєні. З удаваною байдужістю він пішов до себе додому, сам, без допомоги слуги, осідлав коня, озброївся до зубів і таємно вирушив у сторону ймовірного табору Мухаммада.

Він шалено скакав, щоб спіймати їх. Раптово кінь сильно підкинув його. Це був чистий арабський скакун, який зазвичай

не поводив себе так з господарем, але Сурака вже бачив винагороду в своїх руках і гнав коня вперед. Скакун знову брикнув, але Сурака гнав його доти, доки не побачив вдалині Пророка та його людей.

У той момент Мухаммад та його супутники саме відпочили від полуденної спеки і, користуючись відносно прохолодою передвечір'я, збирались сідати на верблюдів і вирушати в дорогу. З переможним криком Сурака скакав прямо до них, але щойно він наблизився, його кінь потрапив у сипучий пісок. Земля почала затягувати їх обох – і коня, і людину. Незвичайний благоговійний страх охопив Сураку. Він відчув, що вся природа та його власний кінь у тому числі, визнає Пророка. Здавалось, що великі гори й похмурі скелі, і пісок стали на захист Мухаммада, оберігаючи його від ворогів і небезпек. Горе тому, хто наблизиться до нього з поганими намірами! Сурака закричав, прохаючи прощення й присягаючи, що не завдасть їм жодної шкоди. Пророк, добрий і вибачливий, одразу ж вибачив його. Земля під ним почала тверднути, і його кінь почав звільняти ноги з піску. Сурака попросив у Мухаммада слова, що гарантує йому мир і безпеку. За велінням Мухаммада провідник написав йому дещо на клаптику пергаменту, і Посланець попросив Сураку залишатись на місці й нікому не дозволяти переслідувати їх.

12.6. УММ МАБАД

Вони продовжувати йти, поки не дістались до табору Умм Мабад, доброї жінки, яка зазвичай годувала подорожніх і давала їм воду, що було дуже важливо в пустелі. Але того дня Умм Мабад не мала чого їм запропонувати. Вони попросили трішки фініків, але в неї їх не було. Тоді вони попросили трішки молока, але її чоловік забрав усіх кіз на пасовище, а ті, що залишились, були занадто слабкими для того, щоб йти на пасовище або ж давати молоко. Мухаммад попросив її дозволу подоїти одну з цих кіз, жінка відповіла йому: «Будь ласка».

Тоді він поклав руку на спину кози й сказав: «В ім'я Аллага». І почав доїти її. Потекло молоко. Першу чашку він дав Умм Мабад, не зважаючи на те, що вона відмовлялась, другу – Абу Бакру й третю – провіднику, сам же випив молоко останнім. Так само він подоїв і другу козу й залишив Умм Мабад бурдюки, повні молока.

Коли повернувся її чоловік, він здивувався: кози, занадто слабкі для того, щоб йти на пасовище або доїтись, змогли дати бурдюки молока. І він запитав у неї, як таке сталося. Вона ж відповіла:

- Я побачила благословенну людину, яка прийшла сюди з двома своїми друзями. Обличчя його сяяло, як повний місяць, і виражало спокій. Коли він мовчить, то біля нього створюється атмосфера незвичайної гідності, коли ж він говорить, то слова його подібні на дорогоцінне каміння. Його друзі підкоряються йому беззаперечно, виконуючи будь-яке бажання й слухаючись кожного його слова.

- А, - сказав чоловік, - це та сама людина, яку шукають курайшити! Якби я тут був, коли він приходив, я б став мусульманином.

- А чому не зараз? Ходімо за ним в Ясріб і приймемо іслам.

І вони вирушили за Пророком в Ясріб. Обоє стали хорошими мусульманами. А брат Умм Мабад також став мусульманином, воював за іслам й помер смертю мученика-шагіда.

12.7. ЧУДО КОРАНУ

Життя Мухаммада сповнене такими випадками, але більшість істориків не зупиняються на них детально. Вони згадують їх, оскільки ці події дійсно відбувались, і були свідки, слова яких не викликають сумнівів. Не було б цих чудес, Мухаммад все одно залишався б Пророком і Посланцем Аллага. Послання Мухаммада не вимагає чуда для свого підтвердження, оскільки воно саме по собі є чудом. Коран – це

не проза, але він характеризується величністю й плавністю найкращої прози. Він – не поезія, але в ньому присутній чудовий ритм, притаманний лише йому, який робить його легким для читання й запам'ятовування. Якщо ми додамо до цього велику силу виразності, його сувору й беззаперечну логіку, його дуже точні образи й його невимовну божественну властивість діяти як на серце, так і на розум, то не дивно, що араби, досвідчені критики в «золоту добу» своєї поезії, зробили висновок, що його створення – за межами можливостей смертного.

У наші дні, коли люди втратили здатність оцінювати літературну велич Корану, у ньому були знайдені такі наукові дані, які шокували вчених. І спеціаліст будь-якої сфери науки може знайти там достовірні свідчення зі своєї сфери знань.

РОЗДІЛ XIII

13.1. ІСЛАМ В ЯСРІБІ

Коли до Ясрібу дійшла новина про те, що Мухаммаду вдалось втекти від курайшитів і він прямує до них, мусульмани міста чекали його, затаївши в серцях надію й страх за нього. Вони знали, що дорога довга, а їхні вороги сильні та чисельні. Кожного дня вони виходили на околиці міста, сподіваючись зустріти й вітати дорогого гостя.

Сподвижники Пророка, які переселились раніше за нього, були вірними людьми, мудрими й кмітливими. Вони навчали людей ісламу, і завдяки цьому багато жителів Ясрібу стали мусульманами. Ось один з прикладів того, як приймали іслам шляхетні люди міста.

Два сподвижники Пророка, Мусаб ібн Умайр і Асад ібн Зурара, сиділи біля стіни й навчали людей Корану. Двоє з вождів Ясрібу¹⁷ почали сильно хвилюватись, побачивши людей зі свого племені біля чужинців.

- Піди й прожени цих двох, поки вони не обдурили наших простих людей, - сказав один іншому. – Я не можу піти, тому що один з них – мій двоюрідний брат.

Той пішов з наміром прогнати їх, але Мусаб, побачивши його, запропонував йому сісти й послухати.

- Якщо тобі сподобається почуте – добре, прекрасно, - сказав Мусаб, - якщо ж ні, то можеш забрати цих людей.

Вождь подумав, що ця пропозиція є раціональною, ткнув у землю свій спис і сів. Він переконався в істинності ісламу й повернувся до свого друга зовсім не таким, яким пішов. Той же був розлючений через те, що сталося, і сам пішов прогнати чужинців. Його так само запросили сісти й послухати, і він, як і його друг, став мусульманином.

Другий з них, Са'д ібн Муаз, відіграв визначну роль у підтримці Пророка й взяв участь у багатьох битвах за іслам. Ставши мусульманином, він одразу ж пішов до свого племені:

¹⁷Це були Усайд ібн Худайр і Са'д ібн Муаз. – Прим. ред.

- О бану Абд аль-Ашхаль, - сказав він, - що ви про мене думаете?

- Ти один з наших видатних людей, - відповіли йому, - шляхетного походження, наймудріший у судженнях і найрозумніший.

- Забороняється мені говорити з кожним з вас, чоловіком або жінкою, доти, доки ви не повірите в Аллага та Його Пророка.

І плем'я Абд аль-Ашхаль повністю прийняло іслам: всі його чоловіки, жінки й діти стали мусульманами.

13.2 АМР ІБН АЛЬ-ДЖУМАХ

Амр ібн аль-Джумах, один з вождів племені бану Саляма, тримає удома дерев'яного ідола, за звичаєм визначних арабів того часу. А один юнак з цього племені, який став мусульманином, кожну ніч витягував цього ідола й кидав його в стічну яму. Коли наставав ранок і Амр не знаходив свого ідола, він у люті йшов шукати його, витягував з нечистот і відмивав, а потім ставив на почесне місце, обсипаючи погрозами того, хто це зробив.

Це траплялось кожної ночі, поки Амр зрештою не розлютився остаточно й не повісив меч на шию ідолу, сказавши йому: «Захищай себе сам, якщо можеш».

Наступного ранку він виявив ідола міцно прив'язаного до мертвої собаки, а меч зник.

Коли згодом кілька людей з його племені заговорили з ним про іслам, він тільки радий був стати мусульманином, маючи такий досвід, який відкрив йому очі на всю дурість і беззмістовність ідолопоклонства.

РОЗДІЛ XIV

14.1. ПРИБУТТЯ ПРОРОКА В ЯСРІБ

Нарешті Пророк дістався до поселення Куба, яке розташовувалося неподалік від Ясрібу, де зупинився перепочити. Він залишався там впродовж чотирьох днів, поки не була збудована мечеть. На четвертий день, у п'ятницю, він вирушив у Ясріб. Мешканці міста, як і зазвичай, чекали на Посланця Аллага, видивляючись його зусібч.

Раптом один єврей закричав: «О мешканці Ясрібу, ось він їде!» Усі повиходили, щоби зустріти його, групами й поодиноці, поспішаючи з надією та благоговінням, радіючи та турбуючись про Пророка. Вони так багато чули про Мухаммада, але лише дехто з-поміж цих чоловіків та жінок, які п'ять разів на день повторювали його ім'я під час молитв, бачив його раніше. Прийшли жінки з музичними інструментами, вони співали пісню радості:

*«Зійшов над нами повний місяць і осяяв схили аль-Вада.
Маємо ми бути вдячними Богу нашому, поки є хоч один,
хто звертається до Нього. О посланий Аллагом! Явився
ти з велінням, яке ми повинні виконати безсумнівно!».*

Вони продовжували співати куплет за куплетом, поки Мухаммад не увійшов у місто. Всі хотіли подивитися на цю велику людину, як віруючі, так і ті, що не увірували. Мудра людина, яка витримала стільки випробувань та вирвалася з кільця убивць – вона хоча й належала до числа найбільш благородних курайшитів, тепер була прийнята у якості одного з них, і прибула, щоб жити з ними.

Вони слідували за його верблудицею, куди б вона не йшла. Кожен з-поміж шляхетних мешканців Ясріба вважав би за честь прийняти такого шанованого гостя, але Мухаммад ввічливо вибачався. Він відпустив повід і дозволив своїй верблудиці йти туди, куди її спрямує Творець. І вона йшла та йшла, а мусульмани слідували за нею, поки вона не схилила коліна. Мухаммад запитав чия це земля, і йому відповіли, що вона належить двом хлопчикам-сиротам з бану Наджар,

племені дядьків Пророка по материнській лінії. Їхній опікун сказав, що вони пожертвують цю землю громаді мусульман у якості подарунку, але Пророк наполіг на тому, щоби ця ділянка була куплена. Він розпорядився, щоб тут була збудована мечеть, а поряд з мечеттю збудували простий будинок для Пророка.

Ясріб, де зростав його дідусь та де був похований його батько, став тепер домівкою для Посланця Аллага, і відтепер його вже не називали старим іменем, а натомість він отримав нове, шляхетне, ім'я – «Осяйне місто», аль-Мадіна аль-Мунавара¹⁸, або, як ми називаємо його зараз, – Мадіна (Медина).

14.2. БАЙДУЖІСТЬ МУХАММАДА ДО РОЗКОШІВ

Пророк брав участь у будівництві власного будинку й мечеті, будинок його був дуже простим і не потребував багато засобів та зусиль для будівництва. Мечеть була широким простором, огороженим і частково вкритим пальмовими гілками, і це (просвіти у стелі, - *прим. ред.*) було єдиним освітленням для тих, хто молився вночі. Будинок був набагато меншим, одноповерховим, максимально простим, критим пальмовими гілками.

Посланець надавав мало значення матеріальним зручностям. Уся його енергія та думки були спрямовані на те, щоб допомогти людям увірувати в Аллага, вивести їх від мороку до світла. Люди, рівні йому за своїм суспільним становищем, у ті часи безтурботно жили в розкошах завдяки зусиллям численних рабів. А Мухаммад жив просто і скромно, і завжди, коли в його владі виявлялися раби, він звільняв їх, або

¹⁸ Або ж «Місто Пророка», аль-Мадіна ан-Набій. – *Прим. пер.*

ж, як це сталося з Сальманом Фарісі, вказував їм на спосіб здобуття свободи законним шляхом, без заколоту й бунту¹⁹.

Справжньою розкішшю і найбільшою насолодою для нього була можливість побути одному, занурившись у міркування та споглядання, або в молитви, звернені до Господа. Хвилина усамітнення в горах, далеко від суспільства, була для нього набагато ціннішою, ніж шовки, золото чи парча. Це не означає, що іслам забороняє життєві блага. Коран стверджує, що це є даром Аллага Своїм рабам. Таке скромне життя Мухаммада було радше справою особистої переваги, аніж божественною настановою. Однак, Коран радить бути поміркованими, і ті, хто вірує, не повинні бути ані скнарами, ані марнотратниками, а мають просуватися шляхом золотої середини.

Через роки, коли Посланець заволодів великими статками, він повністю витратив їх на милостиню бідним, на звільнення рабів і на зміцнення та поширення релігії Аллага. Він зазвичай говорив, що спадок пророків – не в цьому світі, а в Прийдешньому. Люди йшли за ним, надихаючись його прикладом: Абу Бакр, перший халіф, Омар – повелитель правовірних, в часи правління якого араби стали дуже багатими, Осман та Алі ібн Абу Таліб, третій та четвертий халіфи, – всі вони жили просто й скромно, віддаючи перевагу тому, щоб давати, а не брати, витрачати, а не накопичувати. Халіфи почали жити в розкошах, коли пройшов час перших мусульман і влада перейшла до Омейядів. Засновником цієї

¹⁹ Сальман Фарісі все своє життя шукав істину. Він був вогнепоклонником, потім – християнином. Потім Сальман дізнався про Пророка, який має з'явитися на землі арабів, але по дорозі туди Фарісі продали у рабство. Волею Аллага він все таки опинився в Ясрібі, а згодом туди переселився Мухаммад. Сальман одразу ж пішов до нього і став мусульманином. Але він залишався рабом (його власником був юдей). Одного разу Пророк підказав йому: «Відкупися у свого хазяїна!» Юдей визначив ціну – 300 пальмових дерев і 40 укїя (доволі значна сума грошей). Пророк сказав своїм сподвижникам: «Допоможіть своєму братові», і вони принесли саджанці – хто тридцять, хто двадцять, хтось десять. Сальман викопав ямки, а Посланець особисто посадив усі дерева. Потім Пророк приніс необхідну кількість золота, і Сальман був викуплений з рабства. – *Прим. ред*

династії був Абу Суфьян, про якого ми незабаром дізнаємося детальніше.

14.3. ЖИТТЯ В МЕДИНІ

У Медині, життя в якій нуртувало, було чотири групи мешканців. Це були люди з племен аус та хазрадж, які стали мусульманами. Їх називали «ансарамі» (себто «помічниками»), оскільки саме вони підтримали Посланця тоді, коли решта племен відмовилась від нього. Ще там були мусульмани з Мекки, відомі під іменем «мухаджирів» («переселенців»), оскільки вони залишили свої домівки і своє місто й переселилися в Медину заради Аллага, щоби підтримати Його Посланця. Також, там були аусити й хазраджити, які не навернулися до ісламу. Ця група постійно зменшувалася чисельно і майже ніяк не впливала на віруючих, адже мединські мусульмани були зміцнені одновірцями, котрі переселилися з Мекки. Однак ще була група тих, які назовні заявили про свою віру в Аллага та Його Посланця, але у дійсності таємно задумували зло супроти справжніх мусульман. Ця група була небезпечною, як буває небезпечним прихований, внутрішній ворог. Їх очолювала людина на ім'я Абдуллаг ібн Убайй, який сподівався стати правителем Медини до появи там Пророка. Він обурювався тим, що Посланець справляв величезний вплив на мешканців Медини, й обурювався присутністю великої кількості переселенців з Мекки, але тримав язик за зубами і, зачавшись, чекав відпоідної нагоди та моменту. Цю групу людей ми називатимемо «лицемірами» («мунафіками»), як називали їх віруючі. Окрім цих груп, було ще три потужних єврейських племені. Як можна було досягнути гармонії між цими групами? Відповідь на це питання можна було знайти тільки в ісламі.

Посланець уклав угоду, яка давала юдеям можливість безперешкодно дотримуватися їхніх релігійних обрядів та зв'язувала усі ці групи пактом про взаємозахист.

14.4. ДОГОВІР БРАТЕРСТВА

Щоби зміцнити мусульман для захисту вчення ісламу, яке було новим і чужим духові того часу, щоби ісламські принципи стали дійсною силою і способом життя, Посланець об'єднав усіх віруючих, призначив кожному брата в ісламі. Цей зв'язок мав усю святість настільки шанованого арабами кривного братерства. Пророк зробив побратимами кожного мухаджира з одним із ансарів, щоби мухаджири не відчували себе чужинцями на цій землі і щоб ансари забули свої старі суперечки і кривну помсту. Мухаммад обрав собі у якості брата Алі ібн Абу Таліба, свого юного брата у других, якого він любив як власного сина.

Цей крок виявився благочинним у всіх відношеннях. Корінні мешканці Медини пояснили своїм братам-мухаджирам звичаї міста, багато хто навіть розділив з ними свої домівки та майно. Природжена гостинність арабів у поєднанні з істинною вірою зробили цих людей самовідданими. Як мухаджири, так і ансари думали тільки про благо своєї маленької громади, а не про свою особисту вигоду. Мухаджири, які вивчали Коран ось вже впродовж тринадцяти років, допомогли своїм мединським братам у пізнанні релігії.

На початку мухаджири були гостями ансарів, але дуже скоро вони змогли знайти роботу і стати незалежними. Деякі працювали на полях ансарів і ділили врожай з ними, інші ж займалися торгівлею. Мекканці були знавцями у справі торгівлі, і багато хто з них за короткий час розбагатів і почав допомагати своїм братам, яким поталанило менше. Абу Бакр продовжував займатися комерцією, заробляв багато грошей і витрачав більшу їх частину на допомогу нужденним і на поширення ісламу.

Вони важко працювали і вдовольнялися малим з благ цього світу. Вони залишили спокійне життя в Мекці не заради досягнення матеріальних цілей, і відтоді, як вони пізнали й усвідомили Слово Аллага, вони були щасливими, живучи в мирі та свободі.

14.5. ЄДНАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ

Араби дуже ретельно підходили до питання шлюбу, оскільки для них родина була не тільки союзом двох людей, але й союзом між племенами. У родичів внаслідок шлюбу були як певні права, так і обов'язки по відношенню один до одного. У цей, поки що мирний час, в Медині Мухаммад видав свою доньку Фатіму заміж за свого брата у других Алі ібн Абу Таліба, який став могутнім воїном та великим вченим. Також він видав свою доньку Умм Кульсум заміж за Османа ібн Аффана, багатого торговця, який мав великий вплив серед мешканців, але став відданим мусульманином та щедро витрачав свої статки заради релігії Аллага. Потім Пророк сам одружився з Айшею, донькою Абу Бакра, з якою він був заручений ще в Мецці. Дещо пізніше, коли донька Омара ібн аль-Хаттаба стала вдовою, Мухаммад попросив її руки. Завдяки цим чотирьом шлюбом четверо найважливіших людию в ісламі об'єдналися в єдине, неподільне ціле. А двоє найближчих сподвижників Мухаммада, Абу Бакр і Омар, зайняли належне їм місце.

14.6. ЛЮДИ ДОВКОЛА ПОСЛАНЦЯ

Вивчення біографії будь-кого зі згаданих вище людей, які після смерті Мухаммада несли тягар поширення Слова Аллага вдалину та в ширину, показує, що, воістину, кожного з них по праву можна назвати великим. Історик, який намагається зрозуміти те сторіччя, дивується кількості виняткових людей в оточенні Посланця: Абу Бакр, такий добрий та морально чистий, але ще й твердий як криця, коли справа стосувалася принципів та постанов ісламу; Омар ібн аль-Хаттаб, людина, яка переробила себе заново, щоб служити релігії Аллага, з найглибшим почуттям справедливості й милосердя; Осман, який мав талант заробляти великі суми грошей і витрачав свої

статки на закупівлю різноманітних благ та озброєння для мусульман. Окрім цих найближчих сподвижників Пророка були сотні інших людей, які вважалися б великими у будь-якому сторіччі і з будь-якої точки зору, людей, подібних до Абу Убайди, якого Мухаммад назвав «совістю цієї нації», або ж до Халіда ібн аль-Валіда, якого він назвав «мечем ісламу». Аллаг зібрав довкола Свого Посланця благочестивих людей, здатних виконати своє дивовижне завдання.

РОЗДІЛ XV

15.1. СТОСУНКИ З ЄВРЕЯМИ

Спочатку євреї²⁰ Медини гарно ставилися по відношенню до Мухаммада. Вони бачили наскільки сильними є його послідовники і думали, що з часом зможуть їх використовувати у своїх війнах з християнськими племенами Наджрана. Мухаммад, який був доброзичливим та довірливим, зі щирістю сприйняв їхні вияви дружби й уклав з ними згадані вище угоди, які забезпечували їм свободу та безпеку. Він часто сидів з їхніми старійшинами, провадячи диспути з релігійних питань, навчаючи та пояснюючи, так само, як він вчиняв зі своїми послідовниками.

Але оскільки євреї були нещирими у своїх спробах зрозуміти Пророка, то замість того, щоб радіти спілкуванню з ним, вони почали боятися його. Ця нова релігія була такою ясною та логічною, що юдейські старійшини боялися реакції свого народу. Вони, однак, дозволили своїм одноплемінникам відвідувати уроки, які проводилися Посланцем, і не могли раптово, різко скасувати свій дозвіл.

Проте, одного разу сталася важлива й знаменна подія, яка викликала відверте невдоволення євреїв і показала їхнє справжнє єство. Їхній найбільш освічений вчений та відданий рабин пішов до Посланця для релігійного диспуту. Цей рабин знайшов у древніх юдейських книгах вказівки на те, що вже має з'явитися останній найвеличніший Пророк і, окрім того, там був ясний його опис. Рабин побачив у цьому описі Мухаммада, до того ж, все настільки точно співпадало, що він дедалі більше почав переконуватися в тому, що Мухаммад – істинний

²⁰ Англійське слово Jew перекладається і як «єврей», що означає належність до певного народу, і як «юдей», що означає належність до певної релігії – юдаїзму. Історично склалося так, що юдеєм практично не може бути людина не єврейської національності, тоді як євреї сповідують сьогодні і християнство, й іслам. В часи Пророка поняття «єврей» та «юдей» були тотожними, тому ми використовуватимемо обидва слова як синоніми. – *Прим. ред.*

останній і найвеличніший з усіх пророків, саме той, про якого було написано.

Цей рабин, якого Пророк перейменував на Абдуллага ібн Саяма, засвідчив Мухаммаду свою віру і висловив одне прохання. Він попросив Посланця запитати у євреїв, що вони думають про нього до того, як він оголосить їм, що на вернувся до ісламу.

Таким чином, Пророк скликав їх і запитав якої вони думки про свого рабина. Не розуміючи причини цього запитання, вони відповіли: «Він наш найбільш грамотний вчений, наш пан і син нашого пана, і найбільш велика людина з-поміж нас». Тоді Абдуллаг ібн Саям вийшов і оголосив їм про свій перехід в іслам, закликаючи їх зробити те саме, але вони відкинули його та істину, до якої він закликав. Вони негайно змінили тон і почали ганьбити його перед іншими євреями, щоби ніхто з них не пішов за ним.

Коли євреї зрозуміли, що не зможуть використати Мухаммада та його послідовників у війнах на своєму боці, і що їм не вдасться посісти домінуюче становище в Медині, вони почали вести нечесну війну проти Пророка, зводячи на нього грубий наклеп та брехню. Це була війна хитрих наклепів і слабких аргументів, вони використовували попередні Писання, оскільки знали їх дуже добре. Їхня мета полягала в тому, щоби захитати віру людей і змусити Посланця даремно витратити час та енергію, відповідаючи на питання, відповіді на які були їм відомі з їхніх власних книг. Вони сиділи з мусульманами, вдаючи, що увірують, і задавали такі питання, які були покликані тільки для того, щоби відвернути людей від учення Пророка. То були питання на кшталт такого: «Якщо Аллаг створив усе, то хто створив Аллага?». З цього приводу були зведені священні аяти: **«Скажи: «Він – Аллаг Єдиний, Аллаг Самодостатній. Він не народжував і не був народжений, І немає нікого рівного Йому»** (сура 112 «Очищення віри»).

Юдеї добре усвідомлювали, що Аллаг Один. Більшість приписів ісламу не були новими для них, як, наприклад, те, що Аллаг є незмінним, вічним і що Він – Бог усіх людей. Коран відрізняється від Біблії й Тори тим, що попередні одкровення

були спотворені людьми. Мета ж євреїв полягала у тому, щоби посяяти сумнів у серцях віруючих, використовуючи для цього різноманітні софізми та гру слів, але ухиляючись від сутності питання.

15.2. ІНТРИГИ ЮДЕЇВ

Вони почали задавати питання про події минулих сторіч, які мали для них символічне значення і знати про які міг тільки Пророк. Деякі зі священних аятів Корану були послані у відповідь на ці питання. Мухаммад міг точно відповісти на них, адже він був істинним Пророком, якого Аллаг підтримував Своєю непереможною силою. Єдиним способом знищити Пророка було зробити його грішним перед Аллагом, і вони розробили для цього свій жалогідний план. Декілька їхніх старійшин та рабинів пішли до Мухаммада і сказали: «Тобі відоме наше становище серед нашого народу. Якщо ми підемо за тобою, то всі вони також підуть за тобою». Потім вони пояснили, що розійшлися зі своїм народом у певному питанні. І якщо Мухаммад буде суддею між ними, ставши на їхній бік, то вони і весь народ підуть за ним. Таким чином, він врятував би багато людських душ. А вони знають, що це найзаповітніше бажання Посланця.

Незважаючи на своє бажання врятувати їх, Пророк відмовився від їхньої пропозиції, оскільки, згідно з настановами ісламу, мусульманин має судити справедливо, навіть якщо це обернеться проти нього самого чи проти його батьків. Мухаммад говорив: «Це моя доля – бачити, як люди намагаються якомога швидше потрапити в пекельне полум'я, і мій обов'язок – спробувати врятувати їх та витягнути звідти». У зв'язку з одним таким випадком Аллаг звелів йому бути на сторожі по відношенню до них:

«І суди між ними за тим, що зіслав Аллаг, і не підкоряйся бажанням їхнім, і стережись, щоб не збили вони тебе ні на крихту з того, що зіслали Ми тобі! Якщо ж відвернуться

вони, то знай, що бажає Аллаг покарати їх за деякі гріхи їхні, а, воістину, багато серед людей нечестивців!» (5:49).

Водночас юдеї спробували знову розпалити полум'я ворожнечі між племенами аус та хазрадж, адже раніше це завжди був надійний спосіб досягнути панування в Медині над обома племенами. Тепер, однак, аусити й хазраджити стали братами по вірі і часто разом обговорювали релігійні питання й рвено вивчали Коран.

Одного разу, єврей на ім'я Ша'с ібн Кайс проходив повз кількох ауситів та хазраджитів, котрі мирно розмовляли разом. Побачене розізлило його, і він погукав одного єврейського парубка, який стояв з ними, і попросив знайти зручну нагоду і згадати якусь певну битву з минулого. Парубок так і зробив, і вони почали суперечку, вихваляючись своїми уславленими воїнами, поки не розгорілася серйозна перепалка. Коли новина про те, що сталося, досягнула Посланця, він пішов до них і нагадав про високі цілі ісламу та братерські узи. Усвідомивши свою провину, присоромлені власною дурістю, представники обох племен були дуже раді, що їм вдалося повернутися на шлях віри, і заходилися обіймати один одного.

Іншого разу кількох євреїв, які нібито бажали послухати, чому вчить Пророк, зловили на тому, що вони таємно перешіптувалися і задумували щось у кутку мечеті, і Пророк наказав вигнати їх.

Євреї не знали, що робити з Мухаммадом. Вважаючи, що їм ніколи не вдасться досягнути панування в Медині, поки він там перебуває, вони пішли до нього і сказали, що всі великі пророки перебували в Єрусалимі. Й оскільки він – Пророк, йому також слід вирушити туди і вважати своє перебування в Медині лише проміжним етапом між Меккою та Єрусалимом. Звісно ж, вони не розповіли Посланцю про свої справжні наміри. Але до нього негайно прийшло одкровення від Аллага, яке розвіяло усі його сумніви стосовно цього питання.

15.3. НОВИЙ НАПРЯМОК (КИБЛА)

До цього моменту, протягом сімнадцяти місяців з дня гіджри в Медину, у мусульман та юдеїв був однаковий напрямок у молитві. Мухаммад відчував дедалі більше занепокоєння у зв'язку з цим і дуже хотів знайти такий напрямок, який був би свідченням чистої, незіпсутої віри і був би спільним з його пращурами, Ібрагімом та Ісмаїлом. Куди ж могли повертати свої обличчя представники такої древньої, але знову відродженої релігії? Пророк звернувся до Аллага за настановою, і веління Аллага прийшло:

«Ми бачили, як блукав небом погляд твій. І Ми спрямували тебе до киблі, якою ти будеш задоволений. Поверни ж своє обличчя у бік Забороненої Мечеті! І де б ви не були, повертайте обличчя своє саме у цей бік. Воістину, ті, яким дано Писання, знають, що саме такою є істина від Господа їхнього. Аллаг не оминє того, що робите ви!» (2:144)

Мусульмани надзвичайно зраділи цьому, оскільки значення нового напрямку було дуже великим; і ще більшою була відроджена надія. Мекка була батьківщиною Посланця, і в Мекці був збудований перший священний дім для поклоніння Аллагу. Мухаджири дуже тужили за цим місцем, духовний зв'язок з яким був сильнішим від усього на світі, але вони не змогли б навіть увійти туди самі. Аллаг, Який знає таємниці кожного серця, поверне їм все, що було пожертвуване заради Його релігії. Він поверне їм священний Дім, шанований прочанами впродовж сторіч.

Якщо їхньою киблою має бути Дім Аллага, це означає, що дійсно колись Аллаг дозволить Посланцю повернутися туди. Якщо їм наказано молитися у цьому напрямку, це означає, що воістину їм колись буде дозволено здійснити прощу й обійти довкола Кааби, як це робили їхні попередники, Ібрагім та Ісмаїл. Це був день надії та радості для всіх мусульман; день єднання нової релігії з її найдревнішими коренями.

15.4. РЕАКЦІЯ ЄВРЕЇВ

Тоді як для мусульман то був день радощів та надії, для юдеїв це був день смутку й розчарування. Розчарування з приводу того, що зі встановленням окремої кибли мусульмани стали повністю незалежними від них; і смутку через те, що їхні древні книги мовили, що останній і найвеличніший Пророк змінить напрямок релігії Аллага з Єрусалиму на Найстаріший Дім Ібрагіма. Про те, що їм було відомо це пророцтво, йшлося в аяті 114 сури «Корова» (див. попередній розділ).

Доти, доки Мухаммад молився в бік Єрусалиму, вони могли якось заперечувати його пророцтво і не відчували себе зобов'язаними негайно слідувати за ним, але оскільки підтвердилося, що він – дійсно Пророк, то вони більше не могли заперечувати цього, адже він був тим, на кого вони чекали впродовж багатьох сторіч, про кого говорили їхні книги і кому вони повинні були підкоритися. Гордощі «обраного народу» стали на заваді і перешкодили їм піти за арабом. А їхня жадоба влади не дозволила їм прийняти те, що у мусульман змінився напрямок і що це поведе за Мухаммадом багатьох простих людей. Вони хотіли зупинити це і почали доводити, що Мухаммад – не той Пророк, на якого вони чекали.

Їхні старійшини самі пішли до Посланця і сказали йому, що коли він змінить киблу мусульман назад, тобто до Єрусалиму, то вони підуть за ним. Одряду ж надійшло одкровення:

«Навіть якби ти показав тим, кому дано Писання, усі можливі знамення, вони все одно не пішли б за твоєю киблою; але й ти не підеш за киблою їхньою, і одні з них не підуть за киблою інших. А якщо ти підеш за їхніми бажаннями після того, як прийшло до тебе знання, то, воістину, будеш одним із нечестивців!» (2:145)

Мусульмани почали відокремлюватися, тоді як юдеї ставали дедалі ближчими до лицемірів та політеїстів.

15.5. ЗУСТРІЧ ТРЬОХ РЕЛІГІЙ

Тоді як релігійна суперечка між Посланцем та юдеями досягла свого апогею, з Наджрану прибуло шістдесят

вершників. Це були християнські священники та шляхта, і вони прибули задля того, щоби приєднатися до диспуту, і серед них були церковники, яких шанував та поважав сам візантійський імператор.

Нарешті зустрілися представники усіх трьох релігій. Юдеї заперечували усіх пророків, котрі не були євреями, а також заперечували прийнятий у християн догмат про те, що Іса – син Бога, наполягаючи на тому, що сином Божим був 'Узайр (Езра).

Посланець вказав на те, що настанови Аллага є вічними та незмінними. Те, що було повідомлено йому, повідомлялося й усім попереднім пророкам: Нуху, Ібрагіму, Юнусу, Мусі та Ісі, сину Мар'ям, мир їм усім. Це була звістка про те, що Аллаг Один, що у Нього немає ні сина, ані співтовариша, що Він – Творець Всесвіту і всього, що в ньому є. А відмінності між юдеями та християнами – справа рук людських. Посланець закликав їх принести Тору і прочитати її, адже у цій книзі йдеться про те, що Аллаг Один.

Коли Пророк побачив, що ці люди не сприймуть істину, навіть усвідомивши, що він говорить правду, він запропонував їм вчинити так, як звелів йому Аллаг:

«А якщо хто почне сперечатися з тобою після того, як до тебе прийшло знання, то скажи: «Покличмо ж наших і ваших синів, наших і ваших дружин, нас самих і вас самих, помолімося та й накличемо прокляття Аллага на брехунів!»» (3:61)

Християни Наджару усвідомлювали, що він говорить правду, і тому відмовилися молитися разом з ним про те, щоб прокляття Аллага впало на брехунів. Вони бачили наскільки чесно та справедливо він вчинив, і попросили його відрядити одного зі сподвижників, який розсудив би між ними та їхнім народом стосовно того питання, у якому вони розійшлися. Посланець обрав Абу Убайду ібн аль-Джарраха, людину глибоко віруючу та розсудливу, – яку Посланець називав «совістю цієї нації».

І хоча християни Наджрану переконалися в істинності слів Пророка, вони не проголосили свою віру в нього. Коли ж їх запитали, чому вони цього не зробили, то Абу Харіс, один з

найбільш знаючих з-поміж них, відповів, підбиваючи підсумок: «Що стримує мене, так це ставлення до нас візантійців. Вони поважають нас, зробили нас багатими й дали нам вплив. Якщо я розійдуся з ними, усе це зникне».

РОЗДІЛ XVI

16.1. ДОЗВІЛ ВОЮВАТИ

Впродовж тринадцяти років Посланець боровся проти поклоніння ідолам та невігластва в Мецці, і впродовж цих тринадцяти років мусульмани зазнавали жорстоких переслідувань з боку мекканців. Цього разу вони просили в Пророка дозволу відповісти їм силою. Пророк же говорив, що їм не веліли так вчиняти. Агресія породжує агресію, і варто було мусульманам почати спротив, коли вони перебували в Мецці, – ціле місто було б занурене в хаос війни, і мусульмани, яких Посланець намагався навчити терпінню, прощенню та милосердю, змушені були б вдаватися до насильства, щоби протистояти курайшитам, які значно переважали їх чисельно. У війні такого стибу обидві сторони виявилися б у програті. Аллаг же Своєю милістю підготував дещо краще для мусульман. Кому судилося увірувати мирним шляхом, той отримав змогу увірувати, і тим, хто мав сили переселитися в Медину, надана була можливість здійснити гіджру. Через два роки після гіджри у Мецці, серед багатобожників, залишилися тільки ті мусульмани, які були надто слабкими чи надто залежними для того, щоб розпочати нове життя на ново му місці. Посланець і мухаджири думали про цих бідних мусульман, які перебували під гнівом курайшитів, про своїх старих батьків, які не могли переселитися, про дітей, для яких нове життя було занадто важким, про свої домівки, майно та справи, які вони залишили. Курайшити ж продовжували мучити чи вбивати кожного мусульманина, який потрапляв їм до рук.

Іслам – це релігія, яка прагне миру, добра й справедливості, до того ж не пасивно, а активно. Недостатньо просто бути добрим, хорошим – воістину благочестива людина має стати на боротьбу зі злом і неправдою. В Корані є багато аятів, які змальовують віруючих як тих, «котрі велять творити схвалюване і забороняють те, що підлягає осуду».

Але для того, щоби заборонити те, що підлягає осуду, або встановити справедливість, людина має бути в змозі це зробити, мати відповідні можливості. Для цього потрібні і матеріальні засоби, і сила, щоби боротися за свою віру, і доти, доки мусульмани не досягнули такого становища, їм не дозволялося воювати проти тих, хто нападав на них. Зрештою, через п'ятнадцять років довготерпіння, вони отримали дозвіл воювати – в наступних аятах:

«Дозволяється тим, проти кого воюють, воювати, оскільки з ними вчинили несправедливо. Воістину, Аллаг здатний допомогти їм. Вони були несправедливо вигнані зі своїх домівок тільки за те, що говорили: «Наш Господь – Аллаг» (сура 22 «Проща», аяти 39-40).

Наведені вище аяти дають такий дозвіл тільки тим, хто ображений. Іслам заснований на справедливості та милосерді й ненавидить агресію. Священні аяти мовлять:

«Воюйте на шляху Аллага з тими, хто воює проти вас, але не переступайте межі дозволеного. Воістину, Аллаг не любить злочинців» (сура 2 «Корова», аят 190).

Іслам ненавидить агресію, але він також не приймає слабкість та відсутність спротиву. Мусульмани повинні відстоювати права, що дані їм Аллагом, мають боротися за справедливість та рівноправний світ, мають збирати усі можливі сили для досягнення цього.

Все своє життя Мухаммад був терплячим і вибачав. Він уникав сутичок і брав у них участь тільки після того, як були випробувані усі інші засоби. Коли ж застосування зброї було необхідним, він першим зустрічав ворога з неймовірною хоробрістю та стійкістю. Він бився найкращим чином, цілковито покладаючись на Аллага. Під час битви він не втрачав самовладання у відповідності з приписами Корану. Він ніколи не переступав меж необхідного і виявляв велике милосердя по відношенню до своїх ворогів, коли ті потрапляли йому до рук.

На новому місці, в Медині, мусульмани були у набагато кращому становищі, щоби протистояти курайшитам, адже тут вони були посилені ансарами, а місто було цитаделлю, з якої

вони могли вести перемовини чи вийти на боротьбу. Якби їм було дозволено воювати ще в Мецці, то вони б спричинили руйнування свого міста, міста Аллага, постраждали б жінки та діти, що суперечило настановам ісламу. Аллаг Всевишній Своєю мудрістю позбавив їх усіх цих прикростей. Тепер, якщо їм судилося боротися проти курайшитів, то вони битимуться тільки з чоловіками, і тільки з тими, які вийшли воювати проти них.

Мусульман було приблизно вдвічі менше, ніж курайшитів, і в них не було військового спорядження й засобів, необхідних для війни, адже більша частина їхнього майна залишилася в руках мекканців. Але священні аяти мовлять:

«Аллаг неодмінно допомагає тому, хто допомагає Йому. Воістину, Аллаг – Всесильний, Могутній» (сура 22 «Проща», аят 40).

Вони були сповнені бажання воювати за справу Алла га, хоча прекрасно розуміли якою є міць курайшитів та якою є їхня власна слабкість. А оскільки Аллаг дозволив їм воювати, то вони повинні були це робити. Мусульмани завжди мають бути готовими до битви за віру, оскільки віра вимагає не порожніх слів, а дій.

Вищенаведені священні аяти обіцяють перемогу. І правдивість цієї обіцянки підтверджена перебігом історії ісламу. Кожного разу, коли мусульмани воювали заради Аллага, за справедливість і правду, вони перемагали, навіть якщо матеріальні обставини були проти них. Але тоді, коли вони воювали керуючись світськими міркуваннями, перемога вислизала, навіть якщо їм сприяли матеріальні обставини. Читач помітить це, вивчаючи описи битв, у яких брали участь мусульмани.

16.2 ПОХІД АБДУЛЛАГА ІБН ДЖАХША Й РІШЕННЯ АЛЛАГА

Отримавши дозвіл воювати, мусульмани почали збиратися в загони з двадцяти й більше чоловіків, які виходили з Медини, щоб загрозувати торгівельним маршрутам курайшитів, цій яремній вені їхнього існування. Мусульмани сподівалися таким чином змусити курайшитів дійти згоди з ними. Ці озброєні загони здійснювали вилазки, а потім поверталися в Медину. Мухаммад уклав таким чином угоди з багатьма племенами в околицях Медини, а також з деякими племенами на узбережжі, тож, у випадку війни, вони не підтримали б мекканців, як це бувало раніше.

Одного дня, в місяці раджаб, Пророк послав Абдуллага ібн Джахша на чолі одного з таких загонів, і попросив його не розпечатувати листа з вказівками для нього доти, доки вони не відійдуть від Медини на відстань дводенного переходу, щоби перехитрувати курайшитських шпигунів. Через два дні Абдуллаг розпечатав листа і виявив у ньому наступний припис: «Йди в Нахлю, слідкуй там за курайшитами і дай нам знати, куди вони прямують». Нахля розташована між Меккою і ат-Тайфом.

Весь загін добровільно зголосився на цю справу, адже участь у поході була не обов'язковою і перед кожною вилазкою чи битвою мусульмани завжди обговорювали завдання, яке їм належало виконати. Двоє із загону вирушили шукати верблюда, який загубився, й були захоплені в полон курайшитами.

Наблизившись до Нахлі, Абдуллаг та його люди побачили караван, який віз товари, що належали курайшитами; його вів Амр ібн аль-Хадрамі, який переслідував мусульман Мекки, забирав їхнє майно та виганяв із власних домівок. Випадала нагода взяти реванш, але мусульмани коливалися, оскільки то був останній день місяця раджаб, одного з чотирьох заборонених місяців, впродовж яких араби не воювали. І, зрештою, вони не були впевнені: це останній день раджабу чи перший день наступного місяця, адже вирішити це питання можна було тільки побачивши новий місяць на небі. Однак, якби вони чекали наступного дня, то караван встиг би увійти в передмістя Мекки, де був би поза межами досяжності для них.

Вони подумали про всі страждання, яких завдали їм курайшити, а потім кинулися вперед на караван. Під час сутички один чоловік влучив стрілою в Амра ібн аль-Хадрамі та вбив його.

Абдуллаг та його люди повернулися в Медину з караваном та двома полоненими. Мухаммад був вражений. Він сказав: «Я ніколи не наказував вам воювати під час заборонених місяців». Він відмовився прийняти долю здобичі з захопленого каравану. Всі мусульмани засуди ли своїх братів за те, що вони воювали під час священних місяців і без дозволу Пророка.

Абдуллаг та його товариші почувалися винними, а всі мусульмани були засмученими. Курайшити ж тішилися. Це був випадок, яким вони не дозволили б собі знехтувати. Вони де тільки можна розповсюджували чутки про те, що Мухаммад та його послідовники воювали, захопили полонених та вбили людину під час забороненого місяця. Мусульмани, захищаючи своїх братів, відповідали, що це було перше число шаабану, а не останній день раджаба, але вони почувалися приниженими через такі пересуди. Глибоко в душі вони розуміли, що це їх постійно ображали, катували, переслідували й грабували, але їхнє обмежене сприйняття не могло піднятися над звичаями й традиціями, у повазі до яких вони були виховані. І тоді були послані ці священні аяти:

«Вони запитують тебе про битву в заборонений місяць. Скажи: «Воювати під час цього місяця – великий злочин. Однак збивати інших зі шляху Аллага, не вірувати в Нього, не пускати до Заповітної мечеті й виганяти звідти її мешканців – ще більший злочин перед Аллагом. Спокуса є гіршою, ніж вбивство. Вони не припинять воювати з вами, поки не відвернуть вас від вашої релігії, якщо тільки зможуть. А якщо хтось із вас відступиться від своєї релігії і помре невірним, то його діяння виявляться марними як в цьому світі, так і в Останньому житті. Вони є мешканцями Вогню й залишаться там навіки»» (сура 2 «Корова», аят 217).

І в цьому полягала справедливість прекрасніша, ясніша й більш визначена, ніж усе, що могли собі уявити мусульмани. Адже це курайшити вчинили підступно, це вони порушили

святість Дому Аллага, не пускаючи до нього прочан. Це курайшити зазіхнули на священне право мусульман вільно вірити й поклонятися Аллагу. Це вони порушили святість Мекки. А для Аллага не допускати прочан до Його Дому було більшим гріхом, ніж воювати під час заборонених місяців. Для Аллага відвертати людину від поклоніння Йому тортурами, переслідуваннями чи спокусами, – а отже піддавати небезпеці її безсмертну душу, – було більшим гріхом, аніж вбивство. Курайшити не мали права висловлювати невдоволення, адже це вони першими зазіхнули на найсвятіше.

Мусульмани заспокоїлись, дізнавшись, що не зробили нічого, забороненого Аллагом. В глибині душі вони весь час відчували, що це так, але, засліплені традиціями, вони не могли цього висловити чи показати справжні причини усього, що відбулося. Не один раз зустрічаються в Корані висновки та судження, які відрізняються від того, що думав та що відчував Мухаммад як особистість, чи від того, що думали його сподвижники.

Мусульмани раділи, але курайшити були непоступливими. Вони продовжували обурюватися й вести злісну пропаганду проти мусульман, так що Посланець зрозумів: він ніколи не доможеться взаєморозуміння з ними. Вони не будуть ні слухати аргументи, ані керуватися справедливістю. Через свої гордощі вони знехтували не тільки інтересами мусульман, але і своїми власними, недооцінювали і применшували силу послідовників ісламу. Сподівання на те, що загроза торгівельним маршрутам курайшитів дозволить досягнути угоди з ними зазнала краху. Якщо мусульманам судилося досягнути свободи поклоніння для себе та своїх сімей у Мецці, повернутися туди й здійснювати хадж без перешкод, то це мало здійснитися силою зброї. Мусульмани не були настільки численними й дужими, щоб напасти на Мекку, але вони могли загрожувати головному шляху курайшитів в ашШам, який проходив повз Медину.

16.3. КУРАЙШИТСЬКИЙ КАРАВАН

Поширилися чутки про те, що курайшитський караван, який повертався в Мекку, мав пройти поблизу Медини. Мухаммад відрядив двох чоловіків, щоб вони дізналися про це все, що тільки можна; але коли вони вирушили, йому стало відомо, що це дуже великий караван, у якому є доля майже кожного курайшита; його вартість оцінювалася сумою близько п'ятдесяти тисяч динарів (величезна сума грошей на ті часи). Він не став чекати повернення двох розвідників, а скликав усіх мусульман і розповів їм, що Аллаг, можливо, дозволить потрапити цьому в їхні руки, і що їм слід бути готовими до рішучих дій. Дехто з тих, хто не увірував, хотів взяти участь у цій операції заради власної вигоди, але Посланець відмовився від їхньої допомоги, хоча у мусульман було мало зброї та боездатних чоловіків. Оскільки битва мала відбутися між мусульманами та невірними, Мухаммад не захотів приймати допомогу політеїстів, а поклався на Волю Аллага.

Так само швидко, як Мухаммад дізнався про наближення каравану, Абу Суфьян, який вів цей караван, дізнався про те, що мусульмани мають намір напасти на нього й захопити. Цей караван супроводжувало лишень тридцятьоро курайшитів, а Абу Суфьян мав у ньому неабияку долю. Він переймався безпекою каравану і відрядив вершника на ім'я Дамдам, щоб той попередив курайшитів і покликав їх на допомогу.

Прибувши в Мекку, Дамдам відрізав вуха свого верблюда й роздер спереду свою сорочку, потім став на пагорбі й заволав: «На допомогу, на допомогу курайшита! Мухаммад та його люди хочуть напасти на ваш караван, але ви ще можете зупинити їх!»

Йому не довелося довго кричати, його почув Абу Джахль. Абу Джахль був людиною з різким характером, колючим поглядом та гострим язиком. Він почав закликати плем'я Курайш стати на захист каравану. Курайшитів не треба було довго прохати, адже майже кожен з них мав свою долю в цьому каравані. Але деякі з них, ті, які усвідомлювали, як жорстоко вони повелися зі своїми родичами-мусульманами, коливалися, вони сподівалися, що караван зможе спокійно повернутися в Мекку і без битви. Вони робили наголос на тому, що триває

війна між ними та племенем Кінда. Які могли бути гарантії того, що, якщо вони всі, як закликає Абу Джахль, вирушать на війну, плем'я Кінда²¹ не скористається нагодою й не нападе на Мекку під час їхньої відсутності?

Іноді доля людей залежить від, здавалося б, зовсім малозначущих подій. Саме тоді Сурака ібн Малік ібн Джу'шум, один з провідників бану Кінда, був у курайшитів і, зачувши про цю суперечку, пообіцяв, що його плем'я не нападе на них. Завдяки цьому Абу Джахль та його прибічники взяли гору.

16.4. КУРАЙШИТИ ГОТУЮТЬСЯ ДО ВІЙНИ

Курайшити виступили з Мекки, зібравши всю свою військову міць; серед них були і їхні слуги та раби, металники списів, які вселяли страх, та уславлені воїни. Вони робили це не для залякування мусульман, котрі, як вони знали, були слабкими, погано озброєними та малочисельними, але для того, щоб продемонструвати свою силу перед усіма арабськими племенами, як перед тими, які побачать їхній успіх, так і перед тими, які почують про це пізніше. Вони були настільки впевненими у своїй перемозі, що взяли з собою харчі для святкування після перемоги та музикантів, які мали грати для них під час бенкету. Вони йшли, сповнені гордошів і самовпевненості, як ідуть на параді.

Посланець залишив Медину, доручивши піклування про місто Абу Любабі²². Мусульман було лише близько 305 чоловік, і їм не вистачало верблюдів та зброї, один верблюд випадав на трьох, і поки один їхав верхи, двоє інших йшло

²¹ Ібн Хішам та Мубаракфурі зазначають іншу назву цього племені – бану Кінана. – *Прим. ред.*

²² Спочатку Пророк залишив у якості старшого в Медині Ібн Умм Мактума, сліпого сподвижника, але потім відрядив туди Абу Любабу, який вирушив з ним в похід, призначивши його головним у місті. – *Прим. ред.*

поряд з ним. Мухаммад наполіг на тому, щоби йому не виділяли окремого верблюда, і їхав по черзі, як усі. Він ніколи не дозволяв собі мати те, чого не було в інших мусульман.

16.5. ПОСЛАНЕЦЬ РАДИТЬСЯ ЗІ СВОЇМИ ЛЮДЬМИ

Мусульмани боялися, що караван вислизне від них, тому вони рухалися так швидко, наскільки це дозволяли їхні обмежені можливості, поки не дісталися долини Зафіран, де вони зупинилися на перепочинок. Там вони дізналися, що курайшити вийшли на захист свого каравану. Мухаммад зібрав усіх мусульман і повідомив їм новини. Спочатку він обговорив їх зі своїми найближчими сподвижниками, Абу Бакром та Омаром ібн аль-Хаттабом, а потім, давши мусульманам час для обмірковування нового розкладу сил, Пророк звернувся за порадою до всіх. Він постійно радився зі своїми людьми, адже, згідно з Кораном, справи мусульман найкраще вирішувати після спільного обговорення.

Аль-Мікдад ібн Амр встав і заговорив. Він сказав:

О Посланцю Аллага, продовжуй робити те, що звелів тобі Господь, а ми, присягаюся Аллагом, не скажемо тобі, як сказали євреї Мусі: «Йди та воюй разом зі своїм Господом, ми ж посидимо тут»²³. Але ми скажемо тобі: «Йди і воюй разом зі своїм Господом, а ми будемо воювати разом з тобою».

Люди слухали його слова мовчки. Мухаммад знову звернувся до людей, адже він завжди хотів, щоби вони висловлювалися вільно і діяли вільно. Якщо вони мали воювати, то повинні були це робити добровільно та з готовністю. Він повторив:

Скажіть мені, що ви думаєте про це?

Тоді Са'д ібн Му'аз, вождь ансарів, сказав:

Чи ти хочеш почути нашу думку, о Посланцю Аллага?

²³Сура 5 «Трапеза», аят 24. – Прим. ред.

Так, - відповів Мухаммад.

Ми віруємо в тебе і знаємо, що ти говориш істину. Ми присягнули тобі і обіцяли слухатися тебе й коритися тобі. Тож роби те, що забажаєш, і присягаюся Тим, Хто послав тебе з істиною, якщо ти попросиш нас перетнути море, ми перетнемо його з тобою, і жоден з нас не зволікатиме. Веди ж нас вперед з благословенням Аллага.

Пророк посміхнувся і сказав:

Йдемо вперед і радійте, адже Аллаг пообіцяв мені, що одне з двох точно буде нашим.

Він мав на увазі, що Аллаг або дасть їм змогу захопити караван курайшитів, або ж вони здобудуть перемогу в битві.

Коли вони досягнули долини Бадру, Пророк сам вирушив на розвідку, щоб здобути свіжу інформацію. Він зустрів одного діда і запитав у нього, що він знає про Мухаммада та його послідовників, щоби з'ясувати, які новини просочилися у ці місця, а потім розпитав його про курайшитів. Дізнавшись від цієї людини, що курайшити знаходяться неподалік, Мухаммад послав Алі ібн Абу Таліба з трьома людьми, щоб вони дізналися більше. Вони повернулися разом з двома юнаками, слугами курайшитів, які носили їм воду. Коли прибули ці юнаки, Посланець молився. Мусульмани почали розпитувати водоносів про караван, але вони не відповіли, тоді деякі почали бити їх. Юнаки почали говорити абищо, тільки б уникнути побоїв, і люди припинили бити їх.

Коли Мухаммад завершив молитву, то сказав:

Дивовижно! Коли вони говорили вам правду, ви били їх. Коли ж вони збрехали вам, ви дали їм спокій!

Потім він запитав юнаків скільки зібралось курайшитів, і вони відповіли, що не знають. Тоді він запитав їх скільки голів худоби вони ріжуть щоденно, і водоноси відповіли, що дев'ятеро чи десятеро голів. Виходячи з цього, Мухаммад міг зробити висновок, що сила курайшитів коливалася в районі тисячі осіб. Також він дізнався від цих водоносів, що всі шляхетні курайшити вийшли на боротьбу з ним.

Двоє з-поміж його людей прийшли до колодязя в долині Бадр й почули розмову двох рабинь. Одна з них запитувала

іншу, коли вона віддасть позичені гроші, та ж відповідала, що через день чи два прийде караван, і тоді вона зможе повернути їх. З цією інформацією вони повернулися до Мухаммада.

Абу Суфьян, який вів караван, був дуже обережним і завбачливим чоловіком. Він проїхав трохи вперед, побоюючись, що Мухаммад зі своїми людьми влаштував засідку на його шляху. Досягнувши долини, він зустрів людину і запитав у неї, чи бачила вона когось. Та відповіла, що не бачила нікого, за винятком двох чоловіків, які приводили напувати своїх верблюдів. Абу Суфьян підійшов до того місця, де зупинялися ті чоловіки, і, дослідивши верблюжий послід, вигукнув: «О! Це той різновид їжі, яким годують своїх верблюдів мешканці Медини!» Він швидко повернувся до каравану і повів його іншим, безпечним маршрутом. Наступного дня мусульмани дізналися, що караван вислизнув, а поряд залишилися лише воїни курайшитів.

Деякі люди почали коливатися, адже вони усвідомлювали, що в них надто нерівні сили з курайшитами. Їх було триста п'ять чоловіків, погано озброєних, зі слабким тилом, тоді як курайшитів було близько тисячі добре споряджених воїнів, потреби яких вдовольняли їхні слуги та раби. Багато серед них були досвідченими воїнами, тоді як багато з-поміж мусульман ніколи раніше не брали участі в битвах.

Якщо Мухаммад ухвалював рішення, він ніколи не вагався і не відступав. Він поклався на Аллага, щоби здійснилося те, що йому судилося. Якщо, по Волі Аллага, вони повинні битися з курайшитами, то вони будуть з ними битися. Мусульмани сподівалися захопити караван і відшкодувати собі частину збитків, заподіяних їм курайшитами, але у Аллага Всевишнього, Який визначає долі людей, були інші причини для цієї доленосної зустрічі.

Тим часом Абу Суфьян надіслав гінця до курайшитів зі звісткою про те, що їхній караван врятовано і що вони можуть спокійно повернутися. Але Абу Джахль не прислухався до цих слів, він не бажав полишати свою здобич. Він ненавидів Мухаммада, оскільки його чесність та мужність були прямо протилежними лукавству та боягузтву Абу Джахля. Мухаммад

і мусульмани повинні бути знищені, і з'явилася хороша нагода зробити це. Він повинен був будь-якими засобами стримувати курайшитів, і він заприсягнувся, що вони не повернуться, поки не пробудуть три доби в долині Бадру, святкуючи та бенкетуючи, щоби ніхто не думав, що вони повернулися, злякавшись Мухаммада, і тоді всі араби почують про їхній блискучий похід.

Всім курайшитам сподобалася ідея Абу Джахля, окрім бану Зухра, яке повернулося у Мекку. Курайшити займали вигідну стратегічну позицію, прикриваючи свій тил пагорбом, як щитом. Бачачи це, мусульмани вирішили, що, якщо курайшити захочуть залучити їх до участі в бою, то вони стоятимуть і битимуться. Дощ полеглим мусульманам перехід до Бадру²⁴, і коли вони досягнули першого колодязя, то зупинилися там і розташувалися.

Коли Аль-Хубаб ібн аль-Мунзір побачив де зупинився Пророк, то сказав: «О Посланцю Аллага, якщо таке повеління Господа, то ми ні на йоту не посунемося з цього місця, чи, може, ти сам обрав це місце зі стратегічних міркувань?» Мухаммад відповів, що обрав його зі стратегічних міркувань. Тоді Аль-Хубаб запропонував, щоб вони перемістилися нижче і засипали всі колодязі, окрім одного, тоді вони зможуть пити, а ворог – ні. Ця пропозиція була прийнята, і Аль-Хубаб побудував з колодязя водойму для того, щоб мусульмани могли пити з нього чисту воду.

Посланець використав цю можливість, щоб показати мусульманам, що він – смертна людина, яка може помилятися. Це допомогло мусульманам уникнути пасток, у які потрапили представники попередніх релігій. Коран вказує на те, що Мухаммад був тільки смертним і жив життям простої людини, таким же, як і оточуючі його люди, тому його не повинні були

²⁴ Всемогутній Аллаг послав тієї ночі дощ, який ущільнив пісок під ногами мусульман, омив їх та вселив упевненість в допомозі Всевишнього у їхні серця. Для курайшитів же він пролився сильною зливою, завадивши їм просунути вперед та розмив багнюку під їхніми ногами. – *Прим. ред.*

обожнити після смерті. Він не був далеким для своїх послідовників. Коран мовить:

«У Посланці Аллага був чудовий приклад для вас, для тих, хто сподівається на Аллага та Останній День і багато згадує Аллага» (сура 33 «Союзники», аят 21).

Са'ад ібн Му'аз запропонував збудувати невеликий навіс для Пророка, де він міг би залишатися під час битви. Він додав, що якщо Аллаг дарує їм перемогу, то це чудово і прекрасно, але якщо вони зазнають поразки, – тоді Пророк зміг би приєднатися до своїх послідовників в Медині, адже вони любили його так само сильно і підтримували так само, як і ті, хто вийшов з ним на битву. Посланець Аллага подякував йому та прийняв цю пропозицію.

Мухаммад не був боягузом, навпаки, він був абсолютно безстрашним. Алі ібн Абу Таліб говорив про нього, що в розпал битви він завжди був першим і найближчим до ворога. Він завжди був скромним, зовсім не схожим на героя-полководця, окрім надто складних ситуацій, з якими не міг впоратися ніхто інший, – саме тоді виявлялися його справжні хоробрість та мужність (як це було, наприклад, під час битви при Хунайні). Він намагався виховувати сміливість та впевненість у своїх силах у тих, хто оточував його, навмисне приймаючи на себе таку малозначну роль; тому деякі історики вказують на те, що велич Мухаммада полягала у його здатності виховувати великих людей. Він бачив найкраще в кожній людині і починав виховувати особистість зважаючи на ці якості.

Тепер мусульмани стояли один на один з лютим ворогом, який набагато переважав їх чисельно та збройно, тому їхньою найпершою турботою була безпека Посланця, якого вони любили усім серцем, і в дійсності багато хто був готовий віддати, і віддав, життя за нього. У такі моменти серця людей просвітлювалися, і їхня любов до свого Господа та Його Посланця горіла, неначе яскравий смолоскип.

16.6. АБУ ДЖАХЛЬ ХВИЛЮЄ КЛАНИ, ПРАГНУЧИ ЗБУРИТИ У НИХ БАЖАННЯ БИТВИ

Зайнявши позиції для битви, курайшити відрядили розвідників, щоб ті здобули інформацію про мусульман. І розвідники повідомили, що хоча у мусульман немає нічого крім мечів, але жоден з них не загине, не прихопивши з собою бодай одного ворога. Тепер курайшити завагалися, і ті, з-поміж них, які мислили тверезо, бачачи скільки знатних людей бану Курайш вийшло на поле бою, боялися, що за перемогу доведеться заплатити дорогою ціною. З племені можуть бути висмикнуті люди шляхетного походження, а через це може впасти престиж курайшитів серед інших арабів. Утба ібн Рабіа, один з їхніх вождів, встав і сказав: «О люди племені Курайш, ми нічого не доможемося б'ючися з Мухаммадом та його соратниками. Навіть якщо ви переможете їх, кожен з вас побачить смерть; будуть вбиті ваші брати, дядьки, кузени, люди одного з вами клану. Набагато краще повернутися назад і залишити Мухаммада іншим арабам. Якщо вони розіб'ють його, то це – те, чого ви хотіли. Якщо ж ні, то ви не піддасте себе тому, що вам ненависне».

Коли Абу Джахль почув ці слова, то підскочив від люті і пішов до Амра, чий брат був убитий мусульманами у місяць раджаб під час наскоку Абдуллага ібн Джахша, і сказав: «Поглянь на своїх союзників, які бажають повернутися, тоді як твоя помста є такою близькою. Вставай же швидше та оплакуй свого брата!»

Тоді Амр встав і почав оплакувати свого вбитого брата, підігруючи емоції й нагадуючи усім своїм кривним родичам, що для них – справа честі помститися за вбитого родича.

Перед битвою Пророк наказав своїм сподвижникам не вбивати тих, хто був добрим по відношенню до них під час переслідувань у Мецці. Звісно, вони прийшли сюди як вороги, готові вбивати та бути вбитими, але таким був Мухаммад – він ніколи не забував тих, хто робив добро йому чи його

послідовникам. Він умів не піддаватися почуттям і хвилинному збудженню, вмів бачити проблему ширше і вирішувати її благородно.

16.7. БИТВА БІЛЯ БАДРУ

Битва почалася, коли один з курайшитів спробував зруйнувати збудовану мусульманами водойму. Хамза, дядько Пророка, підняв свій могутній меч і негайно вбив його. Тепер вожді курайшитів викликали мусульман на герць. Вийшли декілька юнаків Медини, але курайшити сказали: «Ми не сварилися з вами, ми хочемо з наших людей!»

Вони кричали: «Мухаммаде, нехай вийдуть рівні нам люди з нашого народу!»

Вийшли Алі ібн Абу Таліб, Хамза та Убайда ібн аль-Харіс. Хамза, який під час битви був подібним до лева, який полює, швидко вбив свого супротивника, те ж зробив і Алі. Потім Хамза, у відповідності з правилами битви, допоміг Убайді, якому повелося нелегко. Тепер дві армії рушили на зустріч одна одній: армія тих, хто бився заради Аллага, і тих, хто бився заради власної пихи, щоби довести свою міць та перевагу. Щира віра мусульман зробила їх сильними, незважаючи на те, що їх було мало і вони були погано озброєними; а пихата гордість курайшитів робила їх надто самовпевненими, переконаними в тому, що перемога буде за ними.

Нарешті мусульмани зійшлися лицем до лица зі своїми катами, або, кажучи точніше, кожному мусульманину протистояло троє курайшитів, адже їх було втричі більше, ніж мусульман; понад те, у курайшитів була кавалерія, яка у древніх битвах відіграла життєво важливу роль, тоді як вся кавалерія мусульман складалася з єдиного коня. Кожного воїна курайшитів обслуговували його раби та слуги, а кожен мусульманин стояв сам по собі, не маючи в руках нічого, окрім меча, перед лицем чудово озброєної курайшитської шляхти. Але, незважаючи ні на що, мусульмани бажали битися з ними. Це був їхній обов'язок перед самими собою, перед їхніми

родичами, яких утримували в Мецці, і перед їхнім Господом. Вони бажали битися з ідолопоклонниками, і нехай Аллаг вирішує результат битви. А курайшити, які наполягали на битві навіть після того, як дізналися, що їхньому каравану вже нічого не загрожує, нагромаджували агресію на роки агресії, зло на роки зла.

Коли Мухаммад перебував у перших рядах, розставляючи своїх людей для битви, він побачив як їх мало у порівнянні з курайшитами і наскільки погано вони споряджені. Пророк був усім серцем з ними і, зробивши свою справу, він повернувся під призначений для нього навіс, щоби прохати допомоги в Того, Кого не здолати. Піднявши руки, він почав молитися, просити, благати, звертаючись до свого Творця: «О мій Господь, ось курайшити, які вийшли, сповнені пихи, щоби напасти на Твого Пророка. Господи, даруй нам Твою перемогу, ту перемогу, яку Ти обіцяв мені. О мій Господь, якщо Ти допустиш сьогодні знищення цих людей, то нікому буде поклонятися Тобі». Він молився і просив доти, доки його накидка не впала з плечей, але він цього не помітив і продовжував молитися та благати.

Абу Бакр, який перебував поряд з ним під навісом, підняв накидку й накинув йому на плечі, кажучи: «О Посланцю Аллага, не переймайся так сильно. Аллаг виконає Свою обіцянку». Але Мухаммад продовжував молитися доти, доки ним не оволоділа тиха, безтурботна дрімота, і він на мить побачив перемогу мусульман.

Коли він встав, то його побоювання та сумніви були розсіяні, адже відтоді, як він став Пророком, усі його видіння були правдивими. Посланець Аллага залишив навіс та пішов розповісти про це своїм сподвижникам, щоби підбадьорити їх надією на перемогу. Він сказав: «Присягаюся Тим, у Чий владі перебуває душа Мухаммада, того, хто сьогодні битиметься неухильно та мужньо, Аллаг неодмінно уведе до Раю».

Мусульмани стали подібними до позбавлених страху левів. Здавалося, кожен з них дорівнює у силі десяти ворогам. Кожен меч стинав голови, і забуті були час, місце, родинні зв'язки. Це був один з днів Аллага, день істини, яким цілковито керував

Він. Головні з тих, хто заперечував істину, загинули, але загинули по-різному. Зокрема, ті, хто був особливо жорстоким, хто був закоренілим у протистоянні Аллагу, були знищені небесним воїнством, а мечі мусульман, здавалося, перетворилися на коси, які стинали врожай для Джаганнаму (пекельного полум'я). Мухаммад же взяв пригорщу дрібненьких камінців і кинув її в бік курайшитів. Це був простий тілесний рух, але він спричинив безлад у лавах супротивника, серед людей та коней. Курайшити спотикалися, падали й засліплювалися, а коні тікали геть.

16.8. ОПИСАННЯ ЦІЄЇ БИТВИ В КОРАНІ

Мусульмани були вражені, побачивши, яке сум'яття сталося через пригорщу камінців. Не менше вони були вражені тим, з якою силою, могуттю та легкістю зусиль падали їхні мечі на голови ворогів. Після битви, коли вони повністю розбили ворога й повернулися в Медину, то дійшли висновку, що усі ці події були просто неймовірними. Тоді були послані такі аяті:

«Не ви вбили їх, а Аллаг вбив їх. Не ти кинув, коли кидав, а Аллаг кинув, щоби віруючі зазнали прекрасного випробування від Нього. Воістину, Аллаг – чує та знає» (сура 8 «Трофеї», аят 17).

Перше речення звернене до мусульман. Аллаг говорить їм про те, що це не вони вбивали політеїстів своїми мечами, а Він вбив їх. У другому реченні, зверненому до Посланця, Бог говорить йому, що це не він кинув пригорщу камінців та розладнав лави ворогів, але Аллаг зробив це. Людина діє по Волі Аллага, Який надає її діям сили і значущості або ж робить їх слабкими та незначними.

Нездоланний жах оволодів курайшитами, і вони кинулися тікати під натиском могутньої та великої атаки янголів, а мусульмани переслідували їх, вбиваючи та захоплюючи полонених. Гордовиті «царі людей», як називали їх араби,

тікали сповнені жаху, з ганьбою та приниженням. «Велике» воїнство було розсіяне по всій долині, курайшити у великому страху полишали поле бою. Біля Бадру вони планували катувати й мучити мусульман, а тепер їх самих переслідували, вбивали та захоплювали в полон. Вони виступали з помпою та зарозумілістю, щоби похизуватися перед усіма арабами, тепер же вони пізнали ганьбу поразки.

Про багато які з цих подій, котрі змінили хід світової історії, було сказано в аятах Корану за багато років до того, коли мусульмани ще були слабкими й малочисельними в Мецці. Тоді Аллаг сказав:

«Ця група буде розбита, і вони повернуть назад» (сура 54 «Місяць», аят 45).

Здивований Омар ібн аль-Хаттаб сказав: «Яка це група мається на увазі?» Адже на той час мусульмани мешкали в Мецці, перебуваючи у страху, і не знали, що на них чекає, – така битва і така перемога, якої ніхто не міг собі навіть уявити.

Священні аяти повідомили у ті дні в Мецці й про долю Абу Джахля. Він переслідував мусульман і підбурював інших це робити. Це він не дозволив курайшитам повернутися в Мекку і наполіг на тому, щоби залишитися на три доби в долині Бадру, сподіваючись знищити мусульман. За роки до цього в Корані було сказано про нього:

«Ми затавруємо його хобот»²⁵ (сура 68 «Тростина для письма», аят 16).

Хто міг образити «великого» Абу Джахля ібн Хішама чи вдарити його у носа? Слово «хобот» в арабській мові є зневажливим позначенням для носа пихатої та вузьколобої

²⁵ У попередніх аятах про нього сказано: «Не корися жодному мерзотнику, який дає багато клятв; хулителю, який поширює плітки; жадібному до благ, порушнику, грішнику, жорстокому, який ще й вихваляє себе, навіть якщо в нього буде багатство й сини! Коли йому читають Наші знамення, він говорить: «Казки давніх народів!» (сура 68 «Тростина для письма», аяти 10-15). – *Прим. ред.*

людини. Після битви біля Бадру Абу Джахля знайшли мертвим, з розбитим носом²⁶.

Після битви мусульмани провели ніч у Бадрі. Вони викопали велику яму для мертвих курайшитів і поховали їх там²⁷. Глупої ночі люди почули, як Мухаммад звертався до похованих у цій могилі: «О люди могили, Утба ібн Рабіа, Шайба ібн Рабіа, Умаййя ібн Халяф (він продовжував називати їхні імена одне за одним)! Чи переконалися ви в тому, що обіцяне вашим Господом – істина? Я ж, воістину, переконався, що обіцяне мені моїм Господом – істина».

Мусульмани сказали йому: «Але ж, Посланцю Аллага, вони ж мертві. Ти що, розмовляєш з мертвими?»

«Вони чують мене так само, як і ви, тільки не можуть мені відповісти», – сказав їм Пророк.

Люди почали обговорювати розподіл здобичі. Ті, хто збирав її, говорили, що вона належить їм. Ті, хто переслідував ворога, говорили, що в них більше прав на неї, так само говорили й ті, котрі охороняли Пророка від можливого нападу курайшитів. Мухаммад попросив їх принести усю зібрану здобич. Після цього він справедливо поділив її між ними, відібравши п'яту частину (хумс) на потреби бідняків та сиріт. Ті, які залишалися в Медині для охорони та управління містом, також отримали частку, так само, як і сім'ї вбитих мусульман. Отримали свою частку й ті, котрі охороняли Пророка. Жоден, з тих, хто мав право на здобич, не був обділений, адже іслам – це релігія братерства, у якій розподіляється як добре, так і погане.

Мусульмани ніколи раніше не захоплювали полонених, і тепер вони не знали що з ними робити. Двох чоловіків, які постійно мучили й жорстоко катували мусульман і, які були невичерпним джерелом зла в Мецці, вбили ще до повернення загону в Медину. Решту полонених доставили в Медину.

²⁶ Двоє юнаків-ансарів завдали йому смертельних ран, а потім його, ще живого, знайшов Абдуллаг ібн Масуд і відрубав йому голову. – *Прим. ред.*

²⁷ Згідно з Ібн Хішамом та Мубаракфурі, мертвих курайшитів кинули в старий колодязь, який пересох. – *Прим. ред.*

Мухаммад наказав своїм людям добре ставитися до них, поки вирішиться питання про те, що з ними робити.

РОЗДІЛ XVII

17.1. НОВИНИ ДОСЯГАЮТЬ МЕДИНИ

Мухаммад відрядив у Медину двох гінців попереду війська зі звістками про перемогу. Вони увійшли в місто через різні ворота і почали вигукувати хороші новини. Мусульмани Медини відчували полегшення і велику радість, адже їм була відома військова міць курайшитів і жалюгідне становище армії Пророка, але юдеї, язичники та лицеміри (ті, які назовні заявляли про своє навернення до ісламу, але насправді не приймали його) були шоковані й засмучені. Спочатку вони не повірили гінцям Пророка, для них нестерпною була сама думка про те, що мусульмани можуть перемогти. Вони побачили Зайда ібн аль-Харіса, вільновідпущеника Мухаммада, який сидів на білому лошаку²⁸ Пророка, і припустили, що Мухаммад та всі його люди вбиті, а Зайд виглядає таким збудженим через те, що надивився жахіть від курайшитів. Вони говорили, що Зайд не їздив би верхи на лошаку Мухаммада, якби той був живим. Коли ж виявилось, що Зайд говорить правду, і були перераховані імена вбитих шляхетних курайшитів, вони впали у відчай та пригнічення. Мусульмани вже мали рішучу перевагу в Медині, а якщо вони дійсно перемогли курайшитів, то незабаром вони мають стати цілковитими господарями міста. Супротивники мусульман не могли приховати свого розчарування та заздрості. Один юдей сказав: «Сьогодні нам краще було б провалитися крізь землю, ніж жити на ній, адже тепер вбиті найбільш благородні та найвеличніші люди, які були королями арабів та мешканцями священного Храму».

Це видається дивним, що симпатії юдеїв виявилися на боці політеїстів, які поклонялися ідолам, а не на боці мусульман, які поклонялися Аллагу, Єдиному Богові, як і вони самі. Але справа в тому, що юдеї вірили в те, що вони є обраним народом і в те, що жоден інший народ не має права на прихід Посланця від Аллага. Вони зненавиділи мусульман саме за те, що вони

²⁸ Згідно з іншими даними він сидів на верблюдиці Пророка (див. Мубаракфурі). – *Прим. ред.*

поклоняються Аллагу Єдиному, і ніколи не могли вибачити Мухаммаду його пророцтва. Якщо до цього додати ще й те, що вони раніше претендували на панування в Медині, а тепер і ці сподівання зазнали краху, то їхня реакція буде цілком зрозумілою.

17.2. ВХІД ДО МЕДИНИ

Головні сили мусульман увійшли в Медину на день раніше, ніж полонені. Коли ж полонені були доставлені в місто, Пророк розподілив їх між своїми сподвижниками і закликав мусульман добре ставитися до них, поки не буде вирішено, що з ними робити. На час цього відтермінування мусульмани розійшлися по своїх домівках. Полонені, які боялися люті Омара, пішли до Абу Бакра, щоби благати його заступитися за них, кажучи, що вони належать до одного з ним клану, і тому він не може допустити їхнього вбивства. Вони переконували його поговорити з Посланцем про захист їхніх інтересів.

17.3. АБУ БАКР І ОМАР

Посланець покликав своїх радників – Абу Бакра ібн Абу Кухафу та Омара ібн аль-Хаттаба. Обидва вони були людьми гідними наслідування та глибоко віруючими, але за темпераментом були цілковитою протилежністю один одному. Якщо Абу Бакр був невисокого зросту, акуратної тілобудови, смиренным та м'яким у поведженні, то Омар був високим, дебелим і відрізнявся грубуватим, запальним характером. Абу Бакр був співчутливим, милосердним та добрим, а його манери були приємними й вишуканими як для друзів, так і для недоброзичливців; Омар же був розсудливим та суворим, він іноді вживав різкі слова, позбавлені будь-яких лестоців. І якщо Абу Бакр дозволяв своїй інтуїції і доброті вирішувати справи за покликом серця, то в Омара було безпомилкове розуміння

справедливості, і він докладав усіх розумових зусиль, щоб досягнути сутності. А за суворою зовнішністю Омара ховалося золоте серце, і воно не дозволяло йому ані на йоту відступитися від істини й абсолютної справедливості. Абу Бакр розумів серцем так само добре, як і розумом, і він вважався одним з двох наймудріших чоловіків племені Курайш. Омар же кожне питання знову й знову піддавав перевірці, поки не бував вдоволеним і абсолютно впевненим в тому, що досягнув істини. Знаменним є те, що говорив Посланець про кожного з них. Абу Бакра він називав «ас-Сиддик» («Найбільш правдивий»), оскільки його віра була настільки глибокою та правдивою, що дозволяла йому долати всі перешкоди й перепони. Про Омара ж він сказав, що істина зійшла у його серце, оскільки воно остерігалось всього, крім абсолютної істини. Як ми побачимо далі, іноді священні аяти посилалися, щоби підтвердити думку Омара, навіть якщо вона відрізнялася від особистої думки Пророка.

Мухаммад любив їх обох і довіряв їм, хоча Абу Бакр був ближчим і дорожчим для нього, адже кожен з них мав благородний характер, і кожен з них був беззастережно відданим справі служіння ісламу. Кожен з них бачив сутність питання під іншим кутом, і думки цих двох людей, таких чудових, і все таки таких несхожих, допомагали Посланцю бачити речі з різних боків.

17.4. ПОЛОНЕНІ

Коли Посланець запитав, що вони думають про полонених, то Абу Бакр, завжди великодушний, заговорив про милосердя й прощення. Можливо, якщо цим заблукалим людям дати ще одну можливість, то вони зможуть пізнати переваги віри в Аллага завдяки виявленому по відношенню до них милосердю, і це буде краще, ніж вбити їх, невірних, та вкинути тим самим у пекельне полум'я. Він також говорив про родинні зв'язки між ними та мусульманами.

Мухаммад мовчки вислухав його, а потім попросив висловитися Омара. Омар сказав: «Посланцю Аллага! Це провідники невірних. Якщо ти покараєш їх, то Аллаг завдяки цьому приведе іслам до перемоги». Омар думав про роки катувань, які довелося пережити мусульманам від рук цих людей. Він також думав про те, що може статися, якщо вони опиняться на волі та повернуться із вже більшими силами й більшим жаданням помсти. І було б тільки справедливо, щоби ті, кого переслідували та вбивали, самі вбили своїх мучителів, і було б тільки розумною завбачливістю не дати цим найзапеклішим і найгіршим ворогам ісламу другої можливості знищити мусульман.

Потім знову заговорив Абу Бакр, добрий, доброзичливий і миролюбний. Справедливість – це добре, але милосердя навіть краще. Чи слід вбивати своїх одноплемінників, якщо це бідні заблукалі душі? І він знову заговорив про вибачення та прощення, адже вибачити тоді, коли можливим є справедливим покарання, – це і є справжній дух ісламу, як говорять про те багато аятів священного Корану.

Посланець не став коментувати почуте, але сказав, що йому потрібно усамітнитися і добре все обміркувати. Окрім того, він попросив усіх подумати про це питання і потім обговорити його між собою. Можливо, Мухаммад увесь цей час вже знав, що він буде робити, але він наполягав на тому, щоб його сподвижники розмірковували й ухвалювали власні рішення. Як під час битви, він взяв на себе навмисне непомітну роль, надавши їм можливість бути суддями, так і зараз він не міг накинути їм власну думку, навпаки, він використовував свою проникливість, щоб вони самі розмірковували, ставали більш активними та незалежними.

Мусульмани обговорили це питання між собою. Ці люди були їхніми родичами, дядьками, братами, кузенами, але ці люди також мучили їх впродовж тринадцяти років. Деякі, подібно до Абу Бакра, вірили, що милосердя й доброта допоможуть цим заблукалим стати на шлях віри; інші ж, подібно до Омара, були впевнені в тому, що смерть буде справедливою відплатою та помстою за всіх, кого

переслідували, катували та вбивали. Мусульманам потрібні були гроші, оскільки мухаджири залишили більшу частину свого майна в Мецці, тому частина з них вважала, що викуп – це непогана думка, адже чого ще можна досягнути вбивши цих полонених? Вони сперечалися, обговорювали, зважували, і ось до них вийшов Пророк.

Він сказав, що Абу Бакр – як Мікаїль серед янголів, який посилається з милістю Аллага та Його прощенням, і як Ібрагім серед пророків, який просив прощення для свого народу навіть після того, як вони вкинули його самого у вогонь. А Омар – наче Джібріль серед янголів, який посилається з гнівом Аллага та Його карою, і як Нух серед пророків, який просив Аллага не залишати на землі жодної домівки невірних; або ж як Муса, який просив про те, щоб загинуло багатство фараона. Потім Мухаммад звернув увагу на потреби мусульман, і вони вирішили взяти викуп, не звільняючи жодної багатой людини без його виплати.

І, обговоривши між собою це питання ще раз, вони остаточно вирішили вдовольнитися викупом. Один полонений був поетом, він підійшов до Пророка і сказав: «Мухаммаде! В мене є п'ятеро доньок. Чи не подаруєш ти їм мене у якості подарунку? Я ж обіцяю ніколи більше не боротися проти тебе і не говорити нічого поганого про тебе». Пророк дозволив йому піти без викупу, але він порушив своє слово, воюючи проти мусульман біля Ухуду, й був убитий.

З цього приводу були послані священні аяти від Аллага, щоби показати, що мусульмани обрали не надто мудре рішення. Але Аллаг Своєю милістю вибачив їх і дозволив їм взяти викуп, як вони й постановили, але було б набагато справедливіше, як пропонував Омар, вбити цих полонених. Мусульмани звернули погляди на багатство цього світу, але це – не найкраще для них. Аллаг підготував для них дещо набагато краще: безсмертя та вічне щастя.

«Не слід було Пророку брати полонених, поки він не пролив кров на землі²⁹. Ви бажаєте мирських благ, але

²⁹ «...Поки невірні мають владу і здатні спричинити зло, мусульманам не слід брати їх в полон. Коли ж проллється кров

Аллаг бажає Останнього життя. Аллаг – Могутній, Мудрий» (сура 8 «Трофеї», аят 67).

Дуже часто в Корані зустрічаються ідеї та думки, які повністю відрізняються від думки Мухаммада як особистості. Наступний аят також стосується полонених: «О Пророче! Скажи полоненим, які перебувають у ваших руках: **«Якщо Аллагу відомо, що у ваших серцях є добро, то Він подарує вам дещо краще, ніж те, що було відібране у вас, і вибачить вас. Воістину, Аллаг – Вибачливий, Милосердний»** (сура 8 «Трофеї», аят 70).

Якщо порівняти ці аяти, то можна дійти висновку, що Аллаг Своєю Милістю не бажав убивства полонених. Якби у Нього був такий задум, Він неодмінно повідомив би про це у вигляді веління Своєму Пророкові; але аят 67 мав на увазі дуже важливу мету. Він застерігав мусульман від спокушання грошима й матеріальними благами і давав зрозуміти, що ці полонені воістину гідні смерті, але Аллаг дарує їм життя, незважаючи на все скоєне, – це дарунок від Нього, Милостивого, Вибачливого. І щось хороше, що, можливо, є в них, відгукнеться на таку щедрість. Потім, в аяті 70 Аллаг дає їм надію та вітху, кажучи, що Він відшкодує кращим все, відібране у них, якщо Він побачить в них добро. Ніхто не забутий. Двері надії та прощення ніколи не бувають зачиненими перед людиною, навіть якщо вона заперечує існування Аллага і воює проти тих, хто поклоняється Йому.

17.5. НОВИНИ ДОСЯГАЮТЬ МЕККИ

Новини про катастрофічну поразку досягли Мекки. Спочатку мекканці не повірили їм. І дійсно, в це важко було повірити, адже мусульмани були надто слабкими у порівнянні з курайшитами; їм бракувало зброї та людей, і вони не мали

політейстів, будуть зруйновані їхні підступи та плани, мусульмани не скоять гріха, якщо збережуть життя полоненим невірним» (Тлумачення Корану. Ас-Са'аді). – *Прим. ред.*

військового досвіду. Коли ж мекканці остаточно дізналися про всі подробиці, ці звістки вразили їх, наче грім серед ясного неба. Абу Лягаб, єдиний вельможний курайшит, який не брав особистої участі в битві, хоча й відрядив туди замість себе свого боржника, був настільки враженим, що зліг у ліжку, будучи підкошеним надзвичайно сильною лихоманкою, і так ніколи й не підвівся. Через тиждень він помер.

Жінки курайшитів вирішили не оплакувати своїх покійників і не носити за ними траур, щоб мусульманські жінки не раділи, зачувши про це. Вони вирішили не ронити сліз доти, доки не відбудеться реванш. Чоловіки ж вирішили не починати перемовини з мусульманами про викуп полонених, поки не випаде підходяща нагода. Вони побоювалися, що мусульмани вимагатимуть за них надто високу ціну. Окрім того, вони домовилися, що всі гроші, отримані Абу Суфьяном від торгівлі й доставлені ним із врятованим від мусульман караваном, підуть на військові приготування та спорядження для битви, яка повинна буде відновити їхній престиж та честь, – адже вони прагнули реваншу.

17.6. КУРАЙШИТИ СПЛАЧУЮТЬ ВИКУП

Після терплячого очікування у сподіванні, що питання вирішиться якимось інакше, курайшити почали викуповувати своїх полонених. Один з полонених був злою на язик людиною і завжди говорив огидні речі про Посланця та мусульман³⁰. Омар ібн аль-Хаттаб зі злістю спостерігав за тим, як його звільняють, і сказав Пророку: «Дозволь мені вибити йому два передніх зуба, щоб висолопився його язик, тоді він ніколи більше не наважиться говорити проти тебе привселюдно». «Якщо я понівечу його, Аллаг понівечить мене, хоча я й Пророк», – відповів Мухаммад.

³⁰Це був Сухайль ібн Амр. – Прим. ред.

Серед речей, принесених у як викуп за полонених, Мухаммад впізнав намисто своєї доньки Зейнаб. Він був глибоко зворушений, адже згадав, що раніше воно належало його коханій Хадіджі, яка подарувала його доньці на день весілля. Зейнаб надіслала його, щоби викупити свого чоловіка, Абу-ль-Аса, який був серед полонених. Мухаммад сказав: «Якщо ти хочеш отримати свободу, то поверни мені Зейнаб і віддай їй це намисто». І він домовився з Абу-ль-Асом, і той, не будучи мусульманином, пообіцяв повернути Зейнаб (мусульманці заборонено одружуватися з не мусульманином). Він послав Зайда ібн аль-Харіса з двома чоловіками, щоби вони супроводили його доньку в Медину.

17.7. АБУ-ЛЬ-АС

Через декілька місяців після того Абу-ль-Ас вирушив у торгівельних справах в аш-Шам, везучи з собою гроші курайшитів, і його захопили в полон мусульманські воїни. Вони забрали у нього гроші, і він, під покровом ночі, прокрався в дім Зейнаб і попросив її вступитися за нього. Вона погодилася, йому повернули гроші (і відпустили), і він зміг повернути їх курайшитами.

Він повернув кожному курайшиту те, що тому належало, а потім встав і загорлав: «О люди племені Курайш! Чи є хтось серед вас, хто не отримав свої гроші назад?» Усі відповідали, що отримали належне. Тоді він сказав: «Тепер я свідчу, що немає божества, окрім Аллага, і що Мухаммад – Його Посланець. Єдина причина, через яку я не зробив цього, коли був у Медині, – це те, що ви подумали б, що я вкрав ваші гроші». Потім він попрямував у Медину і присягнув на вірність Аллагу та Його Посланцю; а Мухаммад повернув йому його дружину Зейнаб.

17.8. «ЛЮДИ-НЕВІГЛАСИ»

Незважаючи на те, що політеїсти завжди катували й убивали мусульман, які опинялися в їхніх руках, повністю ігноруючи їхні права та родинні зв'язки, Коран наказує мусульманам захищати полонених язичників та дотримуватися укладених з ними угод, адже вони – люди, котрі ще не зрозуміли. Дуже часто вони протистояли словам Аллага, не знаючи толком, чому вони протистоять. Тому їм треба було надати змогу слухати слова Аллага і потім відпускати у безпечне місце. Якщо після повернення до свого народу, де на них не чинилося жодного тиску, вони проголошували себе мусульманами, то їх слід було вважати такими. З цього приводу сказано у священному Корані:

«Якщо ж якийсь язичник попросить у тебе захисту, то надай йому захист, щоби він зміг почути Слово Аллага. Потім доправ його у безпечне місце, оскільки вони – люди-невігласи» (сура 9 «Покаяння», аят 6).

Багато хто з тих, котрі насміхалися й потішалися над ісламом стали поклонятися Аллагу; багато було й таких, котрі приходили з підозрами та бажанням перевірити істинність, а потім схилялися до покірливості. І серед полонених були такі, хто, ставши мусульманами, повернулися до своїх народів, щоби поширювати Слово Аллага.

РОЗДІЛ XVIII

18.1. АЛКОГОЛЬ

Оскільки Мухаммаду було наказано утверджувати закони Шаріату поетапно, то багато поганих звичок та звичаїв арабів викорінювалися поступово. Мусульмани постійно й систематично відлучувалися від усього неправильного, несправедливого, негідного та непристойного. Араби дуже любили випити, і перші аяти, які згадували алкоголь, говорять про те, що з пальмових дерев людина отримує хорошу їжу, а також алкоголь. Їжа позначена епітетом «хороша», а алкоголь залишений без епітету. Мусульмани залишили без уваги цю відсутність характеристики алкоголю й продовжували випивати до переселення в Медину. Аллаг Своєю мудрістю навчав їх правильним речам у потрібну хвилину і не завантажував їх питаннями не першочергової важливості тоді, коли їх мучили й переслідували через їхню релігію.

Коли ж вони оселилися в Медині й змогли молитися вільно й без страху, то отримали можливість спокійно вивчати приписи своєї релігії, і наступні послані аяти, які згадували алкоголь, вказали на те, що в ньому і в азартних іграх є як хороші, так і погані сторони, але зла і гріха в них більше, ніж користі. Люди почали думати, що якщо в цьому більше гріха, ніж користі, то краще триматися якомога далі від цього. Їхні думки готувалися до сприйняття того, що такі дії є несумісними з духовною свідомістю. Через деякий час був посланий наступний аят:

«О ті, які увірували! Не наближайтеся до намазу, будучи нетверезими, поки не почнете розуміти те, що вимовляєте...» (сура 4 «Жінки», аят 43).

Посланець відрядив одну людину, щоби та ходила вулицями Медини, проголошуючи, що не можна молитися тому, хто вживає алкоголь.

Мусульмани були віддані молитвам та вивченню Священного Корану, а оскільки впродовж дня потрібно здійснити п'ять обов'язкових намазів, то у молільників просто

не було часу, щоби випивати. Багато хто відмовився від випивки тільки тому, що могли отримати набагато більше задоволення від молитви, як вдень, так і вночі, адже більшість раннях мусульман, подібно до Посланця, проводили довгі нічні години в молитвах. І коли були послані нижче наведені аяти, то для мусульман вже була цілковито природною та сприйнятною легко думка про те, що слід утримуватися від споживання алкоголю. Ось ці аяти:

«О ті, які увірували! Воістину, п'янкі напої, азартні ігри, кам'яні жертovníки (чи ідоли) і стріли для гадання є скверною з числа діянь сатани. Стороніться ж її, - може ви досягнете успіху. Воістину, диявол за допомогою п'яних напоїв та азартних ігор хоче посіяти між вами ворожнечу та ненависть і відвернути вас від згадування Аллага й намазу. Невже ви не припините?» (сура 5 «Трапеза», аяти 90-91).

18.2. ЖІНКИ В ІСЛАМІ

Серед арабів впродовж того темного й жорстокого періоду людської історії так багато людей обох статей й усіх віків вважалися чиєюсь власністю, що жінки, менш сильні за своєю природою, розглядалися власне лише як належні комусь. Жінка могла бути багатою, навіть шанованою, але тільки як донька такого-то, дружина такого-то, чи сестра такого-то вождя чи правителя. Ніхто не думав про неї як про особистість з власними правами.

З появою ісламу та поступовим розгортанням одкровення Корану жінки отримували одне право за іншим. Першим було право самостійно думати, вірити і проголошувати свою віру. Жінка – особистість перед Аллагом, у неї є як права, так і обов'язки по відношенню до Нього і по відношенню до суспільства, в якому вона живе. І як особистість, яка несе відповідальність перед Богом, вона не повинна сліпо йти за переконаннями свого чоловіка чи батька, а має думати самостійно. І жінка, яка увірувала, йшла до Мухаммада й

присягала, заявляючи про свою віру в Аллага і Його Посланця так само, як це робили й чоловіки.

Вона отримувала право на освіту і право вимагати її, і це було обов'язком батька чи опікуна – дати освіту тій, якою він опікується. Якщо ж чоловік бачив неосвіченість своєї дружини, то вже його обов'язком було дати їй освіту.

Жінка отримала право на спадок від своїх родичів – батька, матері, чоловіка чи брата (якщо в останнього немає сина). Вона отримала право мати власність окремо від чоловіка й право керувати нею на свій розсуд. В кожному аспекті життя їй були надані ясні й справедливі права.

Серед арабів до ісламу жінки передавалися у спадок від батька до сина, подібно до майна. В ісламі ж подібні шлюби стали забороненими, і чоловік вже не міг одружитися з вдовою свого батька (своєю мачухою, – прим. ред.), яка відтепер отримала статус матері. Жінки отримали право самостійно обирати собі чоловіків, і якщо батько чи опікун видавали її заміж проти її волі чи без її згоди, то такий шлюб вважався таким, що не має законної сили, і вона мала право розірвати його.

Оскільки жінка не могла жити одна у тому племінному суспільстві, шлюб був більше справою соціальної важливості та зручності життя, ніж особистим вибором. Це був союз двох родів. До ісламу арабський чоловік міг перебувати в шлюбі з необмеженою кількістю жінок. Іслам же обмежив кількість дружин, яких чоловік міг мати одночасно, до чотирьох. І хоча чоловікові дозволено вільно обирати, він несе повну відповідальність за жінок, з якими він одружується, як за одну, так і за чотирьох. Він зобов'язаний підтримувати свою дружину (чи дружин) і дітей і ставитися по відношенню до них з однаковими увагою та турботою (багато мусульман вважають, що не зможуть виконати цю умову, тому чоловіки, які мають більше однієї дружини, зустрічаються не так часто). Юридично, морально й фінансово чоловік є відповідальним за свою сім'ю чи сім'ї. Це система, яка робить непривабливими (з точки зору зростаючої відповідальності – прим. ред.) кожен наступний шлюб, але дає таку можливість чоловікові, який

зіткнувся з певними життєвими обставинами. Перелюб – це тяжкий гріх згідно з ісламом, і у вигляді покарання за нього винних забивають камінням до смерті. І багатоженство є кращою системою для жінок, ніж становище, за якого законна дружина обдурена, а незаконна позбавлена усіх прав і посідає принижене й жалюгідне становище.

Закони ісламу звільнили жінок від їхнього рабського становища, і вони стали активними соратницями чоловіків у боротьбі в ім'я Аллага. Перед битвою Табук, коли у мусульман було недостатньо засобів, жінки Медини зібрали усі свої коштовності, сережки, браслети й передали цю велику купу прикрас Посланцю (на військові потреби). Чоловіки почали ставитися до них, як до соратниць у боротьбі. Під час інших битв, вони ходили між лавами воїнів і розносили їм воду для пиття. А під час битви Ярмук, де візантіїці вчетверо переважали мусульман кількістю, жінки, приєднавшись до чоловіків, взяли участь у самій битві.

Мусульманки зазвичай виносили поранених з поля бою і доглядали за ними. Одна жінка, яку звали Руфайда, зазвичай зводила великий намет за лінією зіткнення і збирала інших жінок як добровольців для догляду за пораненими.

Одкровення Корану надали жінкам нечувані на той час у світі права, і Мухаммад вчив мусульман дотримуватися приписів ісламу, їхнього духу та букви, особисто показуючи у цьому найкращий приклад. Він завжди ставився по відношенню до жінок з м'якістю та повагою. «Найбільш благочестивий серед вас той, хто найбільш благочестиво ставиться по відношенню до своїх жінок», – вчив він своїх послідовників. У прощальній проповіді Пророка однією з останніх настанов було повеління чоловікам уважно, з добротою та справедливістю ставитися до своїх жінок.

Коран закликає бути уважним, смиреним і добрим по відношенню до батьків, особливо – похилого віку, але мати посідає у цьому відношенні особливо шанобливе становище.

«Рай лежить під ногами матерів», – вчив Мухаммад своїх послідовників.

Під час підкорення Мекки один язичник попросив Умм Хані, двоюрідну сестру Мухаммада, взяти його під свій захист, хоча до ісламу тільки чоловік міг надавати подібне покровительство. Алі ібн Абу Таліб, брат Умм Хані, вирішив, що ця людина заслуговує смерті, але Пророк вказав на те, що Умм Хані має право брати під захист, кажучи: «Ми гарантуємо безпеку тому, кому гарантувала безпеку ти, Умм Хані». І хто наважився б зачепити людину, якій обіцяв захист Посланець Аллага?

18.3. РАБИ В ІСЛАМІ

Мекканське суспільство, як і більшість суспільств того часу, базувалося на праці рабів. Масове їх звільнення могло знищити економічну систему й згубити як хазяїв, так і самих рабів, оскільки надлишок робочої сили на ринку праці може бути таким само шкідливим, як і її нестача. Іслам підійшов до цього питання зі співчутливою мудрістю. Перші мусульмани були навчені тому, що їхні раби (мусульмани) – це їхні брати по релігії. Потім вони дізналися, що звільнення рабів – це вчинок, яким задоволений Аллаг. Наступним кроком було знання про те, коли і як слід звільняти рабів, щоби вони не виявилися покинутими й безпорадними в суспільстві. Мусульманин може звільнити свого раба чи дозволити йому викупити себе за певну суму грошей після того, як раб знайде для себе справу та засоби для існування. Однак не всі раби готові бути звільненими, а лишень ті, які можуть самі про себе піклуватися; а про тих, хто не може, повинні піклуватися їхні хазяї, щоби вони не стали тягарем для суспільства.

Дуже багато рабів було звільнено мусульманами, які старалися, щоби Аллаг був задоволений ними. Такі люди отримали назву «мавалі» (вільновідпущеники), й оскільки вони отримали свободу мирно й без насильства, то відчували глибоку приязнь до людини, яка їх звільнила, і для них великою честю було належати до її племені. Звичним явищем серед мусульман було побачити колишнього хазяїна та його

вільновідпущеника, які молилися поряд або билися пліч-о-пліч за справу Аллага. Вони більше не були хазяїном та рабом, а були братами по ісламу.

18.4. СИРОТИ В ІСЛАМІ

З приводу сиріт іслам постановляє, щоб опікун ставився до них так, як хотів би, щоб ставилися до його власних дітей у випадку його смерті. Сироту слід опікувати й давати йому щирі та мудрі поради. Якщо він володіє грошима, то вони повинні якнайкращим чином працювати заради його інтересів і в жодному випадку не повинні бути витраченими доти, доки сирота не досягне повноліття. Якщо опікун є бідним і потребує грошей, то йому дозволяється брати плату (відшкодування) із засобів того, ким він опікується, адже він управляє ними; якщо ж він не потребує, то йому слід утримуватися від такого. Сирота повинен отримати свої гроші в руки одразу ж, щойно досягне такого віку, що зможе самостійно вести свої справи.

18.5. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

У кожній життєвій ситуації іслам дає чоловікові чи жінці свободу вибору. Однак людина є відповідальною за свої вчинки та переконання. Чоловіку й жінці надається статус вільних, зрілих, мислячих створінь. Вони є вільними, але їхня свобода є невід'ємною від обов'язків. Мусульманин повинен керуватися Кораном, і на ньому лежить відповідальність перед Аллагом за кожну його дію, переконання та слово. Він є відповідальним не тільки за себе особисто, але й за всіх, хто перебуває під його опікою. Посланець зазвичай говорив: «Кожен з вас подібний до пастуха, а кожен пастух несе відповідальність за свою паству». Чоловік відповідає за свою сім'ю та за людей, які від нього залежать, жінка – за дім та дітей. Ця система дає свободу думки, свободу переконань та дій, роблячи кожну особистість

максимально багатою духовно, дозволяючи кожному зайняти належне місце в суспільстві, яке пасує до його можливостей та здібностей.

18.6. ВПЛИВ МУХАММАДА

Позитивні особисті якості Мухаммада відігравали важливу роль у наверненні людей до ісламу. Він ніколи не проповідував того, чого не робив сам, і ніколи не дозволяв собі або своїй сім'ї користуватися такими привілеями, якими не користувалися інші мусульмани. Він був скромним і піклувався про свою сім'ю. Одного разу він ремонтував свої сандалі, і це було нелегкою справою, а Айша, бачачи, як йому важко, почала читати Пророку вірші. Його обличчя одразу ж проясніло і він подякував їй за її турботу. Прості речі в житті приносили йому велику радість.

Під час подорожі з друзями він наполіг на виконанні певної частини роботи. Так, один з них зголосився готувати їжу, другий – носити воду, а Мухаммад запропонував, що він збиратиме дрова. «Але ми можемо зробити це замість тебе, о Посланцю Аллага», – сказали йому сподвижники, але він наполіг на своєму.

Одного разу, єврей, якому він заборгував, прийшов вимагати повернення боргу. Ця людина розмовляла з Мухаммадом грубо й агресивно, вважаючи, що Пророк не зможе швидко виконати свої зобов'язання. Він згадував (без поваги) і весь рід Мухаммада, що серед арабів вважалось великою образою. Омар ібн аль-Хаттаб не міг більше цього терпіти і вліпив йому ляща.

Посміхаючись, Мухаммад попросив Омара відпустити цю людину. «Нам слід було вчинити не так, як ти вчинив, Омаре. Я повинен був сказати, що поверну борг, а він же повинен був просити чемно. І хоча ще залишається три дні, йди в казну мусульман і заплати йому, і дай йому на додачу ще й подарунок».

Після того, як єврей отримав свої гроші, він повернувся й присягнув Мухаммаду, засвідчивши своє навернення до ісламу. Коли ж його запитали, чому він так вчинив, той відповів: «Прості смертні так не чинять, так чинять пророки».

РОЗДІЛ ХІХ

19.1. БАНУ КАЙНУКА

Після повернення в Медину мусульмани не змогли довго насолоджуватися миром та спокоєм, адже євреї ще більш наполегливо та підступно, ніж раніше, почали замишляти різні підступні речі супроти них. Вони не могли стерпіти керівництва Мухаммада у місті і не могли змиритися з перемогою мусульман. Вдень та вночі продовжувалася їхня підступна діяльність, і, що було найгіршим для віруючих, вони зводили наклепи на мусульманських жінок, що змусило Мухаммада відрядити посланця до бану Кайнука і вимагати припинення інтриг та дотримання домовленостей між ними. Бану Кайнука було одним з трьох великих єврейських племен, які проживали в Медині. Замість того, щоби дослухатися до цього застереження і дотримуватися домовленостей, які надавали їм як свободу, так і безпеку, вони кинули виклик Пророку.

Вони сказали: «Мухаммаде, не піддавайся омані, адже ви зустрілися з людьми, у яких немає знань про війну. Якщо ми будемо воювати з вами, то ви дізнаєтеся, що означає зіткнутися лицем до лица зі справжніми воїнами».

У Мухаммада не залишилося іншого виходу, окрім як прийняти цей виклик. Мусульмани оточили укріплення кайнукітів, і через п'ятнадцять днів облоги вони здалися. Мусульмани почали радитися: що робити з бану Кайнука. Одні пропонували обернути їх на рабів, інші ж просили Пророка виявити милосердя. Зрештою, було вирішено вигнати їх з міста, при цьому вони повинні були залишити свою зброю. Вони залишили Медину, прямуючи на північ, поки не досягнули Азріату на кордоні з аш-Шамом, де й оселилися.

19.2. АБУ СУФЬЯН ЗДІЙСНЮЄ НЕВЕЛИКИЙ НАБІГ НА ОКОЛИЦІ МЕДИНИ

Ненадовго в Медині запанував мир, адже потенційні змовники вщухли після вигнання бану Кайнука. Однак Абу Суфьян, який не бажав байдикувати й відсиджуватися в Мецці після такого приниження курайшитів, з невеликим загоном здійснив набіг на околиці Медини; вони зловили одного ансара, який разом зі своїм другом обробляв свою землю. Вони вбили цю людину, спалили декілька пальмових дерев та втекли. Абу Суфьян вважав, що це підніме престиж курайшитів серед арабів і дасть їм зрозуміти, що курайшити не бояться і мусульман і все ще здатні воювати з ними.

Мухаммад з кількома сподвижниками кинувся навздогін за Абу Суфьяном та його людьми. Чим ближче підходив Мухаммад, тим швидше рухалися люди Абу Суфьяна, стараючись уникнути зустрічі, і, зрештою, щоби ще прискоритися, вони кинули на дорозі свої харчі ³¹. Переслідувачі підібрали їх, і Мухаммад, побачивши, що Абу Суфьян намагається вислизнути будь-яким чином, вирішив повернути назад.

Цей набіг не підвищив престиж курайшитів, як сподівався Абу Суфьян, а навпаки, його втеча від Мухаммада довела, що мусульмани стали силою, з якою варто рахуватися.

Племена, які жили на околицях Медини, брали податки з курайшитів за захист їхніх караванів, які влітку рухалися в аш-Шам. Тепер вони почали побоюватися, що, оскільки мусульмани загрожують цій торгівлі, курайшити оберуть інший шлях, і вони позбудуться свого доходу. Їх обурювало, що мусульмани, які ще недавно були втікачами, котрі потребували захисту, завдали поразки могутнім курайшинам та вигнали бану Кайнука. Вони вирішили напасти на мусульман,

³¹ Це була їжа під назвою «савік», і цей похід Пророка отримав назву «похід савіка». – *Прим. ред.*

сподіваючись цим заслужити собі славу серед арабів та заробити назавжди вдячність уславлених курайшитів. Таким чином, вони зробили необхідні приготування й згуртувалися у велике військо.

Зачувши про ці переміщення, Мухаммад вирішив, що краще вийти їм назустріч, аніж чекати їхнього нападу на Медину. Він вийшов на чолі загону своїх сподвижників, але коли змовники почули про його наближення, то частина людей розбіглася, частина пішла в гори. Знову й знову вони збиралися разом і розбігалися, бачачи його наближення.

Єврейські племена Медини, дізнавшись про це, почали побоюватися за себе, особливо після того, як один з них, котрий постійно зводив наклепи на мусульман, зокрема й на мусульманських жінок, був страчений. Євреї пішли до Мухаммада, щоби висловити своє незадоволення. Він же сказав, що якби ця людина припинила зводити наклепи, то ніхто не завдав би йому шкоди. Потім він закликав їх укласти угоду й дотримуватися її. Вони розуміли, що такі угоди надавали їм усі права, якими користувалися й мусульмани, але, ображені й злопам'ятні, вони вичікували зручної нагоди, щоб зашкодити мусульманам.

19.3. ТОРГІВЕЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КУРАЙШИТІВ

Курайшити мали вибір. Головним джерелом їхніх прибутків була торгівля, їхній головний торгівельний маршрут проходив до моря повз Медину. Багато прибережних племен уклало угоди й домовленості з Мухаммадом, тож вони більше не могли захищати каравани курайшитів від нападів мусульман. Якщо вони не будуть торгувати, то швидко витратять свій капітал, якщо ж будуть, то існує безсумнівна загроза з боку Мухаммада для їхніх караванів по дорозі в аш-Шам. Порадившись між собою, вони вирішили випробувати інший

маршрут, через Неджд та Ірак. Так вони приготували караван, який віз золото й срібло в аш-Шам.

Один з курайшитів випадково обмовився про це мусульманину, а той усе розповів Мухаммаду, який відрядив Зайда ібн аль-Харіса на чолі сотні людей. Вони перехопили караван і доставили золото й срібло в Медину. Пророк справедливо й неупереджено розділив його між ними, вилучивши перед тим п'яту частину на потреби нужденних (бідняків, сиріт, вдів, тих, хто потрапив у борги заради Аллага, родичів та для звільнення рабів).

Голову каравану привели до Мухаммада, і Пророк говорив з ним про іслам. Цій людині сподобалося почуте, й вона навернулася до ісламу.

РОЗДІЛ XX

20.1. ВИВЧЕННЯ ПРИПИСІВ КОРАНУ

У Медині, де клімат був набагато кращим, Посланець вільно, не ховаючись та без страху навчав мусульман духовній та моральній сутності коранічних історій та настанов. Він також вчив їх тому, як і що повинні робити раби Аллага. Мусульмани любили Коран і намагалися вивчати його напам'ять. Коли посилався якийсь аят, вони вивчали його, від щирого серця прагнучи зрозуміти сенс. Аяти записувалися на пергаменті, кістках чи дерев'яних дощечках. Мусульмани розуміли, що недостатньо тільки запам'ятовувати Коран, що він має бути записаний впорядкованим чином, і що недостатньо просто знати його, а потрібно керуватися ним у житті. Тому вони вивчали Коран, чітко розуміючи, що він є Законом їхнього життя.

Абу Масуд розповідав: «Коли людина серед нас вивчала десять аятів Корану, то вона робила їх своєю звичкою до того, як починала вивчати наступні десять аятів».

Коран вчить, що благочестя – це не просто вистоювання молитви, здійснення поклонів чи обернення обличчя в бік Мекки; його сутність є набагато складнішою. Це й милосердя у всіх його проявах – у подачі милостині, у доброті по відношенню до людей, у звільненні рабів. Це й вірність своєму слову, і терпіння у хворобі та в нещасті, і виявлення твердості та сили у хвилину випробувань.

Мусульманин – частина громади, і, щодня перебуваючи всередині неї, він може служити Аллагу найкращим чином, і в цьому – також благочестя. Мусульманин повинен знати, як жити з людьми, адже благочестивий – той, хто допомагає своєму товаришу і таким чином поклоняється Аллагу. Благочестя полягає і у взаємних поступках між родичами та в повсякденному житті, і це – справжня перевірка для людини. Мусульманин повинен знати, як бути щирим, не ображаючи при цьому почуття інших людей, як бути добрим, не виявляючи слабкості й залежності, як бути безкорисливим та щедрим, не

стаючи марнотратним, як бути освіченим чи талановитим і не бути марнославним, як бути обдарованим більше від інших і не ставати при цьому пихатим.

20.2. ПРИКЛАД ПРОРОКА

Посланець, живучи серед них, день за днем своїм яскравим прикладом показував, яких вершин може досягнути людина. Він був таким розумним, щедро обдарованим, але, водночас, скромним, уважним і тактовним. Мусульмани віддано любили його, вивчали кожне його слово та вчинок, намагаючись у всьому бути схожими на нього. Пророк же не квапив їх, а навчав з добротою, терплячою турботою, навчаючи кожну людину у відповідності до її здібностей. Особливо м'яким він був з початківцями, а тим, кого відряджав навчати інші племена, велів також бути м'яким по відношенню до людей і полегшувати, а не ускладнювати.

20.3. МУДРІСТЬ АЛІ

Разом зі своїм братом у других, Алі ібн Абу Талібом, який пішов за ним ще тоді, коли був хлопчиком, Пророк вирішував найглибші та найбільш відповідальні справи, вважаючи, що Алі зможе відповісти на найскладніші запитання. У Алі були задатки великого вченого, і Мухаммад бачив, що він стає одним з найвеличніших вчених ісламу.

Одного разу Алі, який був ще молодим, не зміг відповісти на одне зі складних запитань Пророка, коли вони радилися стосовно законодавчих та юридичних проблем. Після того, як він не зміг відповісти, Пророк поклав свою руку йому на груди й помолвився за нього. Відтоді Алі був здатним відповісти на будь-яке питання, що стосувалося ісламу, і його судження відрізнялися глибиною та проникливістю.

Після того, як Посланець відійшов у інший світ, кожен з трьох праведних халіфів, які правили до Алі, зазвичай посилав за ним під час виникнення особливо складних питань. І Абу Бакр, і Омар призначали його своїм радником. Окрім того, Абу Бакр, перший халіф, один з двох наймудріших людей племені Курайш, зазвичай говорив: «Я шукаю захисту у Аллага від питання, на яке не зможе відповісти Абу-ль-Хасан (кунья Алі)».

РОЗДІЛ XXI

21.1. КУРАЙШИТИ ГОТУЮТЬ ВІЙСЬКО

Курайшити, яким довелося зазнати поразки та приниження перед усіма арабами, не могли заспокоїтися і не могли дозволити мусульманам спокійно жити. Їхня торгівля була під загрозою і в постійній небезпеці. Вони повинні були помститися, щоби відновити свій авторитет, знову поширити та ствердити свій вплив на прибережні племена і відвести небезпеку від своєї торгівлі. І буквально наступного дня після Бадру вони почали розподіляти гроші, отримані в результаті торгівлі Абу Суфьяна в аш-Шамі, на спорядження армії, здатної повернути їм втрачений вплив та пошану.

Велике військо, яке вони підготували, розділялося на три групи по тисячі чоловіків кожна. Всі вони були мекканцями, за винятком сотні чоловіків з Тайфу, і всі вони були добре спорядженими та підготованими. Вони мали дві сотні коней і три тисячі верблюдів, а також сімсот зброєносців.

Жінки курайшитів, очолювані Хінд, дружиною Абу Суфьяна, у якої батько, брат та близькі родичі були вбиті під час битви біля Бадру, наполягали, незважаючи на протести чоловіків, на своїй участі в очікуваній битві. «Якщо ви програєте, - погрожували жінки своїм близьким, - вороги зроблять нас рабинями». Таким чином, кожен чоловік мусив битися за свою дружину, сестру чи доньку. І для нього справою честі було захистити їх.

Аль-Аббас, дядько Пророка, був з курайшитами, коли вони готували цю величезну (як на ті часи) армію. Йому були відомі усі подробиці, і, незважаючи на те, що він був відданим курайшитом, щось спонукало його написати листа своєму племіннику, у якому він попереджав Мухаммада про наближення армії та детально змальовував усі подробиці. Він віддав листа одному арабу, щоби той доставив його, і, через три доби, той дістався до Медини та віддав листа Мухаммаду. Пророк повідомив про його зміст своїм близьким друзям, потім

відрядив двох братів для розвідки. Вони повернулися і принесли інформацію, яка підтверджувала лист Аль-Аббаса.

21.2. МУСУЛЬМАНИ ОБГОВОРЮЮТЬ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ

Курайшити йшли, поки не наблизилися на відстань усього лише п'яти миль від Медини. Мусульмани спали тієї ночі в мечеті, перебуваючи у бойовій готовності, адже вони побоювалися нічного нападу курайшитів. Коли настав ранок, Пророк зібрав на нараду старійшин Медини.

Мухаммад дотримувався думки, що вони повинні залишитися в місті, зміцнити його та захищати. Абдуллаг ібн Убайй, один з вождів Ясрібу, у якого був великий воєнний досвід і багато послідовників, дотримувався такої ж думки. Він сказав: «О Посланцю Аллага, ми билися так і раніше. Зазвичай ми зміцнювали місто, потім розташовували жінок та дітей в укріпленнях, звідки вони кидали каміння на ворогів, а ми, тим часом, зустрічали їх мечами. Наше місто, о Посланцю Аллага, – чисте, незаймане. Жоден ворог не ступав на його землю, окрім як будучи переможеним».

Слова Абдуллага ібн Убаййя були прихильно сприйняті радниками Пророка та ним самим, але деякі запальні юнаки, котрі не брали участі в битві біля Бадру і тепер палали бажанням якомога швидше зустрітися з ворогом, а також деякі з-поміж тих чоловіків, яким Аллаг дарував перемогу біля Бадру та можливість здолати, здавалося б, нездоланні перешкоди, сказали, що якщо вони залишатимуться в Медині, то курайшити можуть сказати: «Ми взяли Мухаммада та його людей в облогу у стінах Ясрібу, і ніхто не зважився вийти нам назустріч». Понад те, вони зможуть спалити поля й нападати на Медину знову і знову. Вони вказували на перемогу біля Бадру, коли мусульман було дуже мало, в них не було досвіду, вони були погано озброєними і перебували далеко від свого міста і своїх людей. Невже, Той, Хто дарував їм перемогу тоді, не

зробить цього і тепер, коли вони перебувають у більш вигідному становищі? Звісно, Аллаг здатний зробити це. Глибока віра та мужність, які спонукали їх так говорити, зворушили багатьох з тих, хто чув це, і тепер багато хто схилився до того, щоб вийти назустріч курайшитам, незважаючи на те, що курайшити прийшли з таким військом, якого їм ніколи раніше не випадало навіть бачити. Посланець приєднався до думки більшості. Ретельно виконуючи приписи Корану, він брався за справу після обговорення. Він сказав їм готуватися до битви і пообіцяв, що якщо вони будуть стійкими й терплячими, то перемога дістанеться їм. Потім він увійшов у свій дім, щоби одягнутися для битви, яка насувалася.

Після того, як Пророк пішов, Са'ад ібн Му'аз, вождь племені Аль-Аус, який схилився до того, щоб мусульмани залишалися в Медині, поговорив з юнаками, чії гарячі серця переконали Мухаммада битися з ворогом за межами міста. Він сказав, що вони спричинили тиск на Пророка і що це, можливо, недобре. Юнаки замислилися про це, і щойно Пророк, вдягнутий в обладунки, вийшов до них, вони сказали йому: «О Посланцю Аллага! Ми не будемо дотримуватися іншої думки, ніж у тебе. Роби те, що вважаєш кращим ти. Ми не будемо тиснути на тебе; рішення належить Аллагу і тобі».

Мухаммад відповів: «Я запропонував зробити так, але ви відмовилися. Жоден Пророк, вдягнувши обладунки, не складає зброю доти, доки Аллаг не розсудить між ним та його ворогами. Тож ви слухайтеся моїх наказів та коріться, і якщо ви будете стійкими і терплячими, то перемога буде за вами».

Ми вбачаємо у відмові Мухаммада повернути своє попереднє рішення неухильне слідування вченню Корана.

«Коли ж ти ухвалиш рішення, то покладайся на Аллага, адже Аллаг любить тих, хто покладається на Нього» (сура 3 «Родина Імрана», аят 159).

Мусульманин не повинен впадати у відчай і вагатися, а повинен покладатися на Аллага, Який має владу над усім. Йому слід не поспішаючи ухвалювати рішення, але після того, як воно ухвалене, мусульманин не повинен вагатися, хвилюватися, але повинен твердо йти вперед, щиро віруючи в

те, що вирішення усіх питань перебуває у владі Того, Хто має владу над кожною річчю.

21.3. АБДУЛЛАГ ІБН УБАЙЙ ДЕЗЕРТУЄ

Під час розташування армії на позиціях, Посланець побачив загін невідомих йому людей. Він запитав, хто вони такі, і йому повідомили, що це юдейські союзники Абдуллага ібн Убаййя ібн Салюля, і він сказав: «Нехай не будемо ми отримувати допомогу політеїстів проти політеїстів». (Багато юдеїв вірило в те, що Узайр – син Аллага; вони не поклонялися Одному Аллагу). Потім наказав їм повернутися. Мухаммад потребував людей та зброї, йому потрібна була підтримка ібн Убаййя, але для нього було набагато важливішим безкомпромісне слідування принципам ісламу та їхнє дотримання, - це було важливішим ніж люди та матеріальні цінності. І у найважчу хвилину він відмовився від такої допомоги, адже, у кінцевому рахунку, це означало би деякий компроміс.

Союзники Абдуллага ібн Убаййя сприйняли це як публічну зневагу, пішли до нього і сказали: «Поглянь, Мухаммад не дослухався до твоєї поради, а дослухався до думки своїх молокососів, а тепер ось він повертає назад твоїх союзників».

Абдуллаг ібн Убайй був настільки ображеним, що він негайно, перед початком битви, забрав своїх послідовників, суттєво послабивши цим самим лави мусульман. Залишилися тільки щиро віруючі. Їх було лишень сімсот, і в такій кількості вони постали проти трьох тисяч добре підготованих курайшитів, які палали жадобою помсти.

21.4. БИТВА УХУД

Увечері мусульмани рушили вперед та йшли, поки не дісталися до гори Ухуд. Вони проминули її і зробили своєрідним щитом, який прикривав їхній тил. Мухаммад

розташував на горі п'ятдесят стрільців з лука і сказав їм: «Захищайте наш тил. Ми побоюємося, що на нас нападуть ззаду. Перебувайте на своїх місцях. Не залишайте їх. Якщо ви побачите, що ми перемаємо, то не залишайте своїх місць доти, доки ми не увійдемо в їхній табір. Якщо ж ви побачите, що нам завдають поразки, то не намагайтеся допомогти нам чи підтримати нас. Ваше завдання – обстрілювати коней з луків. Коні не йдуть назустріч стрілам». Потім він наказав іншим загонам, зазначивши, що жоден загін не повинен починати битву до його команди.

Курайшити також зайняли позиції для битви. На правому фланзі, на чолі кавалерії був Халід ібн аль-Валід. На лівому фланзі був Ікріма ібн Абу Джахль, а прапор ніс Тальха, який перебував у центрі. Жінки курайшитів ходили туди й сюди між лавами воїнів, розпалюючи у них поривання до бою та наполегливість. Вони співали так:

*«Підете ви вперед – ми міцно будемо вас обнімати,
підкладемо вам під голови подушечки. Але якщо ви
відступите – ми одразу ж вас покинемо і ніколи
більше до вас не повернемося».*

Вони вдягнули прикраси й дорогоцінності, яскраві та пістряві, спокусливі сукні. А жінки мусульман були вдягнуті так, щоби не привертати уваги чоловіків, і розносили глеки з водою, щоби тамувати спрагу воїнів у цій розпеченій пустелі.

Кожен табір вирував емоціями – курайшити через спогади про приниження, жадобу помсти й бажання виявити хоробрість перед своїми жінками; мусульмани – через прагнення вільно та без страху поширювати Слово Аллага і високо піднести його над словом людським.

Мухаммад звернувся до воїнів з промовою, сповненою віри та мудрості, а потім дістав свого меча й сказав: «Хто візьме цей меч належним чином?»

Декілька юнаків скочили, щоби взяти його, але він тримав його доти, доки Абу Дуджана не запитав: «А що означає «належним чином», о Посланцю Аллага?»

Мухаммад відповів: «Нищити ним ворогів доти, доки він не зігнеться». Абу Дуджана був безстрашним воїном, людиною

виняткової відваги. Він встав, пов'язав червону пов'язку, яку носив тільки на війні, а ті, хто його знав, називали її пов'язкою смерті. Потім він взяв меч у Пророка і пішов уперед.

І ось почалася битва. Курайшити спробували розладнати лави мусульман зліва, але не змогли. Хамза, який був схожим на лева як під час полювання, так і під час битви, з бойовим гаслом Ухуду кинувся на курайшитів. Їхній прапорonosець Тальха кинув виклик: «Хто хоче битися зі мною?!», – й Алі ібн Абу Таліб почав прокладати собі дорогу крізь лави супротивника, щоби прийняти цей виклик. Він миттєво уражав своїх противників, а тим часом Абу Дуджана, з мечем Пророка в руці, вбивав кожного, хто траплявся йому на шляху. Він побачив людину із закритим обличчям, яка вбивала й виснажувала мусульманських воїнів. Він здійняв меча, щоби вбити цю людину, але дивний воїн зарепетував тоненьким голосом, і виявилося, що це – Хінд, дружина Абу Суфьяна, очільниця курайшитських жінок. Вона не побажала залишатися з жінками, очікуючи наслідків битви. Абу Дуджана не зачепив її. Пізніше він пояснив: «Я не бажав осквернити меч Пророка кров'ю жінки».

Хамза ібн Абдул-Мутталіб був одним з найкращих мисливців серед арабів. Під час битви біля Бадру він вбив багатьох шляхетних курайшитів, і тепер він прокладав собі шлях крізь лави ворогів подібно до потужної хвилі, яка змітала все на своєму шляху. У одного з вельможних курайшитів був чорний раб з Ефіопії. Ефіопи майстерно кидали списи. Хінд, дружина Абу Суфьяна, сказала цьому рабу, якого звали Вахші: «Якщо ти вб'єш Хамзу, то отримаєш свободу». Його господар пообіцяв те саме. Вахші никав серед бійців, поки не побачив Хамзу. Він розповідав потім: «Я взяв свого списа, добре розгойдав його та кинув. Він увійшов йому в живіт і вийшов з протилежного боку. Я почекав, поки він помер, потім забрав свого списа і повернувся у табір. Більше я ні з ким не бився. Я вбив його тільки для того, щоб отримати свободу».

Мусульмани продовжували битися у ім'я свого Господа з ворогом, який переважав їх чисельно, не турбуючись про те, виживуть вони чи загинуть. Померти заради Нього було їхнім

найвищим прагненням, загинути смертю мученика, якому обіцяно Рай, було для них найбільшою честю. Перед такою вірою та звитягою курайшити почали вагатися, слабшати та відступати, а потім втекли з поля бою. Незважаючи на величезну армію, на всю свою міць та досвід, вони знову рятувалися втечею. Вони зазнавали поразки та в безладі, урозтіч залишали свій табір.

21.5. ПЕРЕМОГА, ПОТІМ ПОРАЗКА

Бачачи, якими слабкими виявилися перед ними вороги і як далеко вони побігли з поля бою, мусульмани увійшли в табір і почали збирати здобич та захоплювати полонених. Це настільки привернуло їхню увагу, що вони не стали переслідувати ворога. Лучники, які бачили, те, що відбувалося, захотіли спуститися й зібрати свою частку здобичі та полонених. Один з них нагадав іншим, що Пророк наказав їм залишатися на своїх місцях за будь-яких обставин, але багато хто не дослухався до цих слів. Вони подумали, що битва вже завершилася, і сказали: «Пророк не сказав, що ми повинні тут залишатися після того, як Аллаг принизив багатобожників». Їхній командир говорив з ними, але марно. Усі вони спустилися зі своїх позицій, окрім небагатьох, які залишилися зі своїм командиром.

Побачивши, що відбулося, Халід ібн аль-Валід, блискучий стратег, використав можливість зібрати свою кавалерію, і тепер йому легко вдалося зламати опір небагатьох лучників, які залишалися на горі, і прорватися крізь цю заслону. Потім він вигукнув бойовий клич курайшитів, який був сигналом, котрий знаменував, що їм вдалося прорватися у тил мусульман. Курайшити, які тікали безладно, піднесли духом і почали зусібіч збиратися на цей клич. Мусульмани, які перебували у безладі і яких було мало, виявили себе у кігтях курайшитського яструба. Вони швидко покидали здобич і вихопили мечі, щоби битися, але даремно! І яка велика різниця була між тими, хто бився згуртовано, як один, мав тверду віру і воював заради

Аллага, і тими, хто бився тримаючи в руках покидьки цього світу і намагаючись врятувати лишень власне життя.

Вони билися безладно, будучи заскоченими зненацька; кожен бився сам по собі. Вони металися праворуч та ліворуч, не знаючи до ладу, куди повернути. А тут ще, щоби остаточно підірвати їхній моральний дух, почувся вигук якогось курайшита, що Мухаммада вбито. Тепер мусульмани билися з важким серцем, оскільки вони глибоко любили Пророка. Деякі навіть кинули зброю піддавшись відчаю.

Зачувши про смерть Мухаммада, усі курайшити кинулися до того місця, де він перебував. Кожен хотів взяти щось із його речей, щоби потім показувати як реліквію своїм дітям та онукам. Мусульмани ж билися довкола Пророка з неперевершеною відвагою, захищаючи його. Абу Дуджана своєю спиною, як щитом, захищав Мухаммада від стріл курайшитів, інші ж проливали дощ стріл на курайшитів, щоби відігнати їх. Умм Айман, одна з тих жінок, які з початком дня ходили з глеками і розносили воду тим, хто бився, кинула свій глек і схопила меч. Вона билася в ар'єргарді, захищаючи Пророка, поки не загинула. Нарешті, мусульмани змогли відігнати ворогів і відступили до гори. По дорозі Мухаммад впав в одну з ям, приготованих курайшитами, і зранив обличчя, але Алі ібн Абу Таліб допоміг йому піднятися на гору.

Деякі мусульмани були приголомшені чуткою про загибель Пророка і сиділи спантеличені на схилі гори. Юний воїн на ймення Анас ібн ан-Надр побачив їх і запитав:

Чому ви тут сидите?

Посланець Аллага мертвий, - сказали вони.

Який же сенс жити, коли він загинув? Вставайте і воюйте за те, заради чого він віддав життя, – сказав Анас. Він повернувся на поле бою і бився, поки не отримав сімдесят поранень. Після битви тільки сестра змогла впізнати його тіло, вона пізнала його тільки за кінчиками пальців рук.

Оскільки Мухаммад і ті, хто був біля нього, зійшли на гору Ухуд, люди почали розуміти, що він і досі живий, і почали гуртуватися довкола нього. У той же час Халід ібн аль-Валід, голова кавалерії курайшитів, також почув, що Пророк живий, і

кинувся йому навздогін. Поранений Мухаммад, який не зі своєї вини зазнав поразки, продовжував давати вказівки тим людям, які перебували довкола нього, продовжував керувати битвою. Він сказав їм: «Вони не повинні зайняти позицію, яка розташовуватиметься вище нашої». Тоді Омар ібн аль-Хаттаб і група інших мусульман перекрили шлях курайшитській кавалерії і завдяки безприкладній звитязі та стійкості змогли прогнати ворога.

Абу Суфьян, керівник курайшитських сил, який також невідступно переслідував мусульман, заволав: «Чи живий Мухаммад?» І коли ніхто не відповів йому, оскільки Посланець наказав не відповідати йому, вирішив, що Пророка вбито. Потім він запитав про людину, яка була другою за важливістю після Пророка: «Чи живий Абу Кухафа (тобто Абу Бакр)?» Знову ніхто не відповів, і він подумав, що Абу Бакра також вбито. Тоді він запитав: «А чи живий Ібн Аль-Хаттаб?»

Почувши своє ім'я, Омар не стримався і відповів: «Ти брешеш, ти – ворог Аллага!»

Тоді Абу Суфьян зрозумів, що вони живі, але він був таким щасливим через те, що їм вдалося здобути таку раптову й неочікувану перемогу, що не став скликати своє військо чи нападати на тил мусульман, хоча мусульмани були ослаблені. Він не зміг стриматися від вдоволеного вигуку: «Цей день за день Бадру! Зустрінемося з вами біля Бадру наступного року!»

21.6. УРОК

Зазнати поразки – це болючий досвід, але пережити його тоді, коли перемога вже, здавалося б, була в руках, – це, воістину, набагато гірше. Для деяких мусульман це було подвійне горе і подвійна скорбота, адже вони відчували відповідальність за загибель своїх товаришів, вони відчували свою провину за непослух наказам Пророка. Вони були попереджені Кораном після Бадру не захоплюватися багатством цього світу, але деякі знехтували цим застереженням. Тому біля Ухду їм довелося вчитися на

такому гіркому досвіді. Вони легко перемогли біля Бадру, незважаючи на свою малу чисельність та погане озброєння. Після битви священні аята нагадали їм, що вони обрали суєтні блага цього світу, але Аллаг побажав для них кращого. Він бажає для них вічного життя. Незважаючи на це, вони були прощені, і їм було дозволено взяти викуп та використати захоплені трофеї. Пророк говорив їм, що перемога буде їхньою, якщо вони виявлять терпіння та стійкість. Вони ж не виявили належного терпіння і піддалися спокусі здобиччю. Він наказав лучникам залишатися на схилі гори, але вони не підкорилися наказу. Результатом стала катастрофа.

21.7. КУРАЙШИТИ КАЛІЧАТЬ МЕРТВИХ

Курайшити гучно раділи, святкуючи свій тріумф, адже їм вдалося видерти перемогу в умовах, здавалося б, невідворотної поразки. Вони поховали своїх мертвих, а потім жінки курайшитів, очолювані Хінд, дружиною Абу Суфьяна, чий брат, дядько та дорогі їй люди були вбиті біля Бадру, почали калічити трупи мусульман. Хінд пішла до тіла Хамзи, для вбивства якого вона найняла чорношкірого раба Вахші, і дала вихід злості, яка накопичилася у ній. Вона розпанахала йому живіт, видерла печінку та пожувала її.

Коли курайшити пішли, мусульмани прийшли на поле бою. Коли Посланець побачив, що Хамза, його дядько та молочний брат, лежить мертвий та понівечений, ним опанував глибокий смуток. Загинув Хамза – найвеличніший серед воїнів та мисливців. Хамза, який впродовж чотирнадцяти років боровся за ствердження Слова Аллага. Хамза, який впродовж усіх цих років стояв наче могутній щит, захищаючи його від нападів та злочинів курайшитів. Мухаммад був розлючений, дивлячись на те, як жажливо він понівечений. Він власним плащем накрив його тіло, а потім сказав: «Якщо Аллаг коли-небудь дарує мені

перемогу над ними, я понівечу їх так, як араби ще ніколи не робили».

Нівечення трупів було не властивою для арабів справою. Цього уникало їхнє ество, і Абу Суфьян перед усіма заявив, що не винний у тому, що скоїла Хінд.

У зв'язку з цим були послані наступні священні аяти, звернені до Посланця:

«Якщо ви покарасте їх, то карайте їх так, як вони карали вас. Але якщо ви виявите терпіння, то так буде краще для терплячих. А тому терпи, адже твоє терпіння – тільки від Аллага. Не тужи за ними і не журись через те, що вони чинять підступно. Воістину, Аллаг – з тими, котрі є богобоязливими та хто творить добро» (сура 16 «Бджоли», аяти 126-128).

Щойно були послані ці аяти, Мухаммад вирішив вибачити курайшитів і заборонив мусульманам нівечити трупи.

Роки потому, коли Мекка лежала беззахисною біля його ніг, він повністю вибачив усіх її мешканців, а серед них і Хінд.

21.8. ПОМИЛКА І ПРОЩЕННЯ

Тяжко визнавати поразку, коли вона є наслідком власної помилки, але ще важче – коли вона сталася не з твоєї вини, а з вини інших. Віддати перемогу курайшитам, коли вона була вже так близько, програти битву після стількох років терпіння та жертв, – і все через людську любов до речей цього світу. Він зробив все, що міг, і перемога була б за ним, якби декілька лучників не порушили наказу і декілька воїнів продовжували переслідування ворога. Мухаммаду було важко прийняти це. Що робить генерал, коли програє битву через непослух деяких своїх воїнів? Для Мухаммада це не була битва за місто, для нього це була боротьба за виживання ісламу. І роки боротьби та жертв могли виявитися марними.

І у цей найбільш гіркий момент були послані священні аяти, щоби розрадити його та направити:

«Милістю Аллага ти був м'яким по відношенню до них. А якби ти був грубим та жорстоким, то вони неодмінно покинули б тебе. Пробач же їх, попроси для них прощення і радься з ними у справах. Коли ж ти ухвалиш рішення, то покладайся на Аллага, адже Аллаг любить тих, хто покладається на нього» (сура 3 «Родина Імрана», аят 159).

Коран звелів йому пробачити їх, оскільки Аллаг Своєю милістю вибачає тих, хто помиляється, і не просто вибачити їх, а радитися з ними у справах і, таким чином, відновити їхню самоповагу.

Аллаг надав Своїм рабам важкий та гіркий урок, але Він одразу ж відновив їхню самооцінку завдяки Посланцю, якого всі вони любили та поважали, і який вибачив їх та залучив до участі у справах. Як ми побачимо, їм було доручено знову спорядити армію в ім'я Аллага, і їхня впевненість у собі відродилася. Вони все ще були воїнами Аллага – навіть після такого жахливого неправильного вчинку, який занурив багатьох із них у глибокий відчай. Для того, щоби врятувати тих, хто скоїв вчинок ненавмисне, не треба тиснути на них чи викидати у відчай, але слід відкрити їм шлях до спокути, дати ще одну спробу.

Посланець, а слідом за ним і всі мусульмани, досягнули нових вершин прощення і нових обріїв взаєморозуміння.

21.9. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ВОРОГА

Наступного ранку вулицями Медини пройшовся оповісник, який закликав усіх, хто воював разом з Пророком біля Ухуду, знову бути готовими переслідувати ворога. Ніхто з тих, хто не брав участі у битві, не мав права приєднатися до цього війська. Мусульмани взяли свої мечі й були готовими битися, сповнені палкого бажання спокутувати свою провину. Тепер їх було менше семисот, і багато хто серед них був поранений, втомлений та виснажений, але вони виявили готовність переслідувати ворога, який учетверо перевершував їх чисельно, – ворога з високим моральним духом та райдужними

сподіваннями, зважаючи на нещодавню перемогу. Але, незважаючи на свої рани та горе, мусульмани відгукнулися на заклик. Жоден з тих, до кого він був звернений, не залишився осторонь.

Абу Суфьян, дізнавшись про їхнє наближення, злякався, що вони посилювалися підкріпленням з Медини й прагнуть помсти, і вирішив дізнатися більше. Людина, яка їх бачила, підтвердила його побоювання, кажучи, що ніколи ще не бачила такої кількості людей, і що всі вони палають бажанням помсти³². Щоби послабити моральний дух мусульман, Абу Суфьян надіслав їм послання в Хамра аль-Асад, де вони зупинилися, з погрозами, що він прийде й покінчить з ними раз і назавжди. У відповідь Мухаммад щонаочі розпалював велике вогнище на знак того, що отримав послання й чекає на курайшитів. Він чекав три ночі поспіль, але Абу Суфьян так і не прийшов. Курайшити бачили вогонь, як бачили його й інші араби, але не рушали з місця. Потім, на третій день, вирішивши, що вже достатньо надивилися на війну, вони поскакали в бік Мекки.

Незламний дух Мухаммада та його тверда віра в те, що Аллаг дарує їм перемогу проти значно переважаючих їх сил, якщо тільки вони не скоять злочин, зменшила біль поразки у битві біля гори Ухуд. Мусульмани відчували, що виконали свій обов'язок, відгукнувшись на заклик, і це послабило муки совісті; ті ж, котрі бажали їм загибелі, зрозуміли, що вони все одно залишаються силою, з якою потрібно рахуватися.

Незважаючи на їхню хоробрість та наполегливість у переслідуванні ворога, деякі з племен, які чекали слушної нагоди, вирішили, що настав час для нападу на мусульман, поки вони є ослабленими після битви біля гори Ухуд. Приблизно через два місяці після битви надійшли звістки, що бану Асад, підбурюване своїми вождами, йде на Медину. Пророк підготував загін зі ста п'ятдесяти чоловіків та призначив його керівником Абу Саляму. Він наказав їм

³² Згідно з Мубаракфурі, це був Мабад ібн Абу Мабад аль-Хузаї, який прийшов до Мухаммада після битви й став мусульманином. Пророк попросив його наздогнати військо Абу Суфьяна і спробувати відмовити його від повернення в Медину, що той і зробив. – *Прим. ред.*

рухатися вночі і ховатися вдень, а також використовувати шлях, яким рідко користуються, щоби захопити ворогів зненацька, оскільки їх було набагато більше.

Вони напали на ворога під прикриттям туману, на світанку. Люди племені Асад не очікували на падіння і не пручалися. Абу Салаяма відрядив одну групу мусульман переслідувати ворога, іншу – зібрати й принести здобич, тоді як сам залишався з третьою групою доти, доки вони не повернулися.

Абу Салаяма не довго прожив після цього, оскільки він страждав від рани, отриманої під час битви біля гори Ухуд. Вона ще не загоїлася повністю, і це нове напруження відкрило її. Посланець сидів біля його смертного ложа до останньої хвилини, адже той був одним з перших мусульман.

21.10. БАНУ ЛІХІАН

Бану Ліхйан, відгалуження великого племені Хузайль, готувалися до нападу на мусульман. Мухаммад відрядив людину дізнатися про це. Цей чоловік, Абдуллаг ібн Унайс, перебував у дорозі, поки не дістався до земель бану Ліхйан. Там він попросив про зустріч з їхнім вождем, бо представився людиною, яка бажає приєднатися до них, щоби воювати проти Мухаммада. Коли він переконався у тому, що цей вождь збирає воїнів для нападу на Медину, то зумів заманити його вбік від людей та вбив його. Жінки вбитого зчинили гвалт, але Абдуллагу ібн Унайсу вдалося врятуватися, перш ніж прибїгли одноплемінники вождя. Для бану Ліхйан це був болючий удар, але вони планували помститися за свого вождя.

21.11. ТРИ МУЧЕНИКИ

Одного разу в Медину прибула делегація від двох невеликих племен із запевненнями, що вони хочуть повернутися до ісламу, і їм потрібні люди, які зможуть навчити їх релігії.

Посланець часто відряджав своїх сподвижників для того, щоб ті навчали людей релігії, адже його мета полягала в тому, щоб поширити Слово Аллага якомога далі та викоринити зло поклоніння ідолам. Тому він відрядив з ними шістьох чоловіків для того, щоб вони навчали їх ісламу.

Невеликий загін проходив неподалік від земель бану Хузайль, і люди цього племені, знаючи про це, скористалися можливістю помститися за вбивство вождя бану Ліхйан. Шестеро мусульман виявили, що їх атакують тисячі озброєних людей. Вони дістали свої мечі, щоби захищатися, але хузайліти сказали, що не бажають їх вбивати, а хочуть лишень передати їх курайшитам за гроші. Для мусульман це було гірше, ніж смерть, тому вони вступили у нерівну боротьбу проти племені. Троє з них були вбиті у бою, а трьох захопили в полон.

Один із загиблих мусульман здійснив дуже примітну та благородну справу. Він під покривом ночі пробирався в Мекку і звільняв слабких та безпорадних мусульман з курайшитського полону.

По дорозі в Мекку один із полоняників зміг звільнити руки і спробував врятуватися. Хузайліти не змогли зловити його, але вони закидали його камінням так, що вбили.

Вони продовжували свій шлях з тими двома, що залишилися. Курайшити хотіли купити їх, щоби вбити у вигляді помсти за своїх родичів, які загинули у битві біля Бадру.

Перший, Зайд, був відданим воїном Аллага. Подібно до більшості раних мусульман він міг скористатися мечем, коли це було необхідно, окрім того, він проводив ночі у молитвах і багато днів постував. Його передали курайшитам і, перш ніж вбити, Абу Суфьян сказав йому:

О Зайде, чи не хотів би ти, щоби на твоєму місці мучився Мухаммад, а ти би врятувався разом зі своєю сім'єю?

Ні, присягаюся Аллагом, – відповів Зайд. – Я не хочу, щоби навіть колючка вколола палець Мухаммада, поки я сидів би у безпеці разом зі своєю сім'єю.

Після подібних випадків Абу Суфьян не раз говорив, перебуваючи у збудженому стані: «Ніколи мені не доводилося

бачити людину, яку б так любили його послідовники, як люблять Мухаммада його люди».

Другим полоненим був Хубайб. Перед смертю він впродовж деякого часу утримувався в ув'язненні у буодинку однієї жінки. Одного разу він попросив у неї ніж або бритву, щоб поголитися. Жінка майже забула про те, що він є ворогом, оскільки він був дуже добрим та набожним.

Вона послала до нього свого маленького сина з бритвою. Він тримав в одній руці лезо, а в другій – хлопчика, і сказав: «Хіба твоя матір не боїться підступності?». Потім відпустив його.

Коли його повели на страту, він попросив дозволу помолитися. Здійснивши два ракати, він сказав: «Я міг би із задоволенням молитися й довше, але не хочу, щоб ви подумали, ніби я боюся смерті».

Коли його прив'язали до стовпа, він раптом гнівно поглянув на них згори й вимовив: «О мій Боже! Перерахуй їх усіх і знищ їх повністю, не залиш жодного з них на землі!»

Так чи інакше, вони відчули, що цей крик подібний до прокляття. Вони відскочили убік на якусь мить, а потім повернулися і вбили його.

Двоє чоловіків загинули смертю шагідів (мучеників за віру). Вони могли врятувати себе єдиним словом, відмовившись від ісламу і повернувшись до поклоніння ідолам. Але вони залишилися вірними істині до кінця, до останньої миті, до останнього подиху.

Про таких людей Коран говорить:

«Серед віруючих є чоловіки, котрі зберігають вірність заповіту, який вони уклали з Аллагом. Серед них є такі, які вже виконали свої обов'язки (або померли), і такі, які ще чекають, але ніяк не зраджують своєму заповіту» (сура 33 «Союзники», аят 23).

Мухаммад та мусульмани тужили за цими людьми, які загинули мученицькою смертю, але виконали свій обов'язок, і вони продовжували молитися за них щовечора впродовж цілого року. Підступні племена вбивали й інших людей, відраджених з таким само дорученням. Але це не зупиняло поширення ісламу все далі й далі, і мусульмани не припинили

ризикувати своїми життями заради навчання людей Слову Аллага.

РОЗДІЛ XXII

22.1. ПІДСТУПНІСТЬ БАНУ НАДІР

Впродовж цих років юдеї не припиняли замишляти підступні речі і постійно намагалися посіяти непорозуміння та чвари між мусульманами, між мухаджирами та ансарями, між племенами Аус та Хазрадж. І тут виявилася мудрість ісламського братання мухаджирів та ансарів – це упередило багато непорозумінь. Юдеї разом з мунафіками (лицемірами, які ніби навернулися до ісламу, але насправді зробили це тільки з політичних міркувань) були постійним джерелом неспокою. Можливо, вони думали, що якщо не можуть завдати поразки Мухаммаду у відкритій війні, то це вдасться шляхом підступності чи змови.

Така нагода випала, коли Посланець з невеликою кількістю своїх людей вирушив до єврейського племені бану Надір, щоби обговорити з ними питання про гроші за кров³³, які треба було сплатити за двох вбитих помилково чоловіків. Ці люди були з племені бану Амір, союзного бану Надір.

Бану Надір зустріли Пророка надзвичайно гостинно і радісно, але задумали скинути на нього величезну каменюку, поки він сидів з ними, обговорюючи питання сплати грошей за кров. Він посидів з ними впродовж деякого часу, а потім раптово встав і, не кажучи ні слова, покинув це місце. Всі вважали, що він скоро повернеться, і чекали на нього, але він так і не прийшов.

Бану Надір не знали, що й думати. Якщо Мухаммад надприроднім чином дізнався про те, що вони хотіли зробити, то як же їм вчинити з його друзями? Якщо вони вб'ють їх, то він точно помститься за це. Краще всього було вдавати ніби нічого не сталося, і сподіватися, що їх не викриють. Тому вони залишалися гостинними по відношенню до його друзів, поки ті

³³ Вони сиділи під стіною одного з будинків бану Надір, з даху якого й задумано було скинути камінь. – *Прим. ред.*

не зрозуміли, що чекати вже немає сенсу і, залишивши бану Надір, вирушили на пошуки Мухаммада.

Дорогою вони зустріли людину, яка сказала їм, що Пророк вимагає їхньої присутності в мечеті. На їхні запитання була відповідь, що Мухаммад повернувся і пішов прямісінько в мечеть. Тому вони також пішли туди, де відбувалися найважливіші зібрання мусульман. Посланець пояснив їм, що відбувалося «за лаштунками», поки вони сиділи там. Потім він відрядив посла до бану Надір, щоби передати таке повідомлення: «Залиште моє місто, оскільки ви порушили договір між нами, коли задумали підступно вбити мене. Ви маєте десять днів, щоби полишити місто. Кого з вас знайдуть після десятиденного терміну, того вб'ють».

Бану Надір були вражені, дізнавшись, що Мухаммаду відомі всі їхні злочини до найменших подробиць. Все, що вони могли сказати послу, який був їхнім союзником до того, як став мусульманином, так це:

Ніколи не думали, що ти можеш принести нам такі слова.

Серця змінюються, – відказав він.

Поки вони ще не вирішили, що їм робити, до них прибув посланець від провідника лицемірів Абдуллага ібн Убаййя ібн Салюля, який передав, що у нього є дві тисячі воїнів, які готові разом з ними відійти у їхні фортеці та захищати їх. Багато хто з них не довіряв ібн Салюлю. Чи не роздавав він раніше обіцянки кайнукітам, а потім, у вирішальну мить, зрадив їх? Але їхній вождь, Хуйайй ібн Актаб, сказав: «Я надішлю Мухаммаду повідомлення, що ми не залишимо свої домівки і своє майно. Нехай робить, що хоче. Все, що нам потрібно, так це зміцнити наші фортеці і засісти в них. Їжі нам вистачить на рік, а наші джерела води не пересихають цілий рік. Мухаммад не буде тримати нас в облозі впродовж цілого року».

Тому після завершення десятиденного терміну бану Надір не покинули місто, вважаючи, що їхні фортеці та воїни Абдуллага ібн Убаййя зможуть захистити їх. З цього приводу священні аяти говорять:

«Хіба ти не бачиш, що лицеміри говорять своїм невірющим братам з-поміж людей Писання: «Якщо вас

виженуть, то ми підемо разом з вами і ніколи нікому не підкоримося супроти вас. А якщо з вами битимуться, то ми неодмінно допоможемо вам». Аллаг свідчить про те, що вони є брехунами. Якщо вони будуть вигнані, то ті не підуть разом з ними. Якщо з ними битимуться, то вони не допоможуть їм. А якщо навіть вони допоможуть їм, то задкуватимуть, після чого вже ніхто не допоможе їм» (сура 59 «Зібрання», аят 11-12).

Коли минув десятиденний термін і стало зрозуміло, що бану Надір не збираються відходити, мусульмани взяли їх в облогу. Коли мусульмани брали штурмом фортецю чи дім, євреї руйнували будівлю і ховалися в іншій будівлі. Марно вони чекали, що Абдулаг ібн Убайй виконає свою обіцянку. Адже все, чого він хотів, так це спричинити побільше неприємностей Мухаммаду їхнім спротивом; насправді він ніколи й не планував допомагати їм. На це вказав і священний Коран.

Зрештою, вони зрозуміли, що програли, і попросили перемир'я та дозволу залишити місто. Їм це дозволили. Кожному було дозволено взяти з собою вантаж, який повезе верблюд, на власний розсуд: гроші, одяг, товари і т.п. Вони йшли, залишаючи мусульманам багато зброї, щитів, а також свої землі. Вони вирушили в Хайбар, де мешкало багато єврейських племен і де деякі з них володіли землею, тоді як інші з-поміж них вирушили в Азрійат, біля аш-Шаму, куди відбуло плем'я бану Кайнука ще раніше.

Мухаммад розділив землі бану Надір між мухаджирами, які залишили свої землі та гроші заради Аллага; таким чином, вони стали незалежними від ансарів, корінних жителів Медини. Він призначив п'яту частину річних прибутків з цих земель на потреби бідняків.

22.2. ВИХІД НАЗУСТРІЧ КУРАЙШИТАМ

Ансари погодилися поступитися своєю часткою цих земель бідним мухаджирам, які залишили свої гроші та майно у Мецці. Про ансарів у Корані сказано:

«А ті, які жили вдома (у Медині) та увірували до них, люблять тих, хто переселився до них і не відчують ніякої потреби у тому, що дароване їм. Вони віддають їм перевагу перед собою, навіть якщо вони самі потребують. А ті, хто вберігся від власної скупості, є тими, хто досягнув успіху» (сура 59, «Зібрання», аят 9).

Так само, як і всьому іншому, Аллаг навчав їх милосердю поступово. Спочатку їх навчили тому, що давати щось, якщо є така можливість, – це свята справа. Давати те, що не є потрібним для самого себе. Потім їх навчили тому, що не слід давати речі у поганому стані, а в такому, у якому той хто дає, сам міг би їх прийняти. І третьою ступінню було давати те, що подобається і що є дорогим для самого себе. Священні аяти мовлять:

«Ви не досягнете благочестя доти, доки не будете витрачати з того, що ви любите, і що б ви не витрачали, Аллагу відомо про це» (сура 3 «Родина Імрана», аят 92).

Четверта і найвища ступінь – давати те, що є необхідним для самого себе. Небагато людей здатні досягнути такої ступені, але ранні мусульмани, чия віра була чистою та надзвичайно глибокою, і перед якими був живий приклад Мухаммада, досягали такої ступені. Ансари були щасливими віддати землю мухаджирам, хоча вони самі потребували її і хотіли її, як зазначає цей аят Корану.

Мухаммад постійно щось давав. Один з тих, хто знав його, сказав, що він давав так, ніби ніколи не міг збідніти.

Одного разу якась жінка подарувала йому відріз тканини, яка була потрібна йому для виготовлення одягу. Трохи згодом, до нього прийшов дехто і запитав чи немає у нього у що загорнути покійника, і він негайно віддав нову тканину. Він не міг спокійно дивитися на те, як хтось потребує те, що в нього є, й одразу ж віддавав необхідне такій людині, віддаючи їй перевагу перед власною сім'єю. Незадовго до смерті обладунки Пророка були закладені єврею, щоби забезпечити їжею його родину.

Йому діставалося багато трофеїв і викупу, але все це він витрачав на потреби бідних.

Одного разу Омар ібн аль-Хаттаб побачив Пророка, який спав на грубій циновці, яка залишала сліди на його тілі. Омар заплакав, адже він любив Мухаммада. Посланець запитав:

Що змусило тебе плакати, сине Аль-Хаттаба?

Цезар та хосрой Ірану сплять на м'яких пухових пеїринах, а ти, будучи Посланцем Аллага, спиш на грубій циновці.

Мухаммад сказав:

Ти ж не бажаєш, уподібнившись до них, оволодіти цим світом і втратити Прийдешній?

Звісно, ні, - відповів Омар.

Тоді так і має бути, - промовив Мухаммад.

Абу Бакр також вів подібний спосіб життя. Хоча він був багатим торговцем, більша частина його грошей витрачалася на потреби бідняків і на звільнення рабів. Коли ж його запитали, чому він не живе більш комфортно, він відповів: «Мені неважно дозволяти собі те, чого не дозволяє собі Посланець Аллага».

Роки потому, коли Омар став халіфом, чия держава перетворилася на величезний халіфат, його запитали, чому він не може бути менш вимогливим та суворим по відношенню до самого себе, і він сказав: «У мене є двоє друзів, які обрали цей шлях до мене. Я боюся, що коли ухилюся від них, то втрачу шлях».

22.3. ПОВЕРНЕННЯ ДО БАДРУ

Впродовж якогось часу Медина могла спокійно перепочити. Мухаджири були щасливі знову оволодіти землею, тоді як з ансарів був знятий тягар допомоги своїм братам мухаджирам та піклування про них. Вони вивчали Коран напам'ять, вони віддавали перевагу тому, щоб проводити ночі в молитвах, а багато хто міг читати Коран напам'ять, роблячи це від щирого серця, адже вони підносилися до його розуміння і дбайливо зберігали у пам'яті вивчене. Однак місяці промайнули швидко, і настав час відповісти на виклик Абу Суфьяна, який сказав: «Цей день за день Бадру! Зустрінемося з вами біля Бадру».

наступного року!» Він мав на увазі, що битва біля гори Ухуд була помстою курайшитів за завдану їм мусульманами поразку у битві біля Бадру, але остаточний переможець усе ще не визначений, і настав час вирішити це питання.

Той рік був посушливим у Мецці, і Абу Суфьян сподівався відтермінувати зустріч до наступного року, тому він надіслав у Медину послання, у якому йшлося про те, що він прийде з великим військом і повністю знищить мусульман. Деякі люди перелякалися через це, і почали сподіватися, що якось зможуть уникнути битви, але Мухаммад розгнівався і сказав, що піде до Бадру, навіть якщо йому доведеться йти туди самому. Після такого зауваження мусульмани, які від щирого серця любили Пророка, приготувалися до війни. Вони вирушили до Бадру і почали чекати на ворога.

Абу Суфьян вирушив зі своїм військом з Мекки, але на третій день походу він придумав дещо краще й сказав курайшитами: «О люди племені Курайш! Цей рік – посушливий, а війні сприяє тільки врожайний рік. Тому я повертаюся у Мекку, повертайтеся ж і ви».

Вісім днів Мухаммад чекав біля Бадру. Увесь цей час мусульмани могли торгувати й отримувати прибуток, адже Бадр був місцем базару, а також і тим місцем, куди приходили по воду. Потім вони повернулися в Медину у блиску слави та з піднесеним настроєм.

З цього приводу священний Коран мовить:

«Тих, які увірували та чинили праведні справи, Він обдарує винагородою сповна і навіть примножить її Своєю милістю. А тих, які вважали для себе принизливим поклонитися Йому та виявляли пихатість, Він піддасть болючим стражданням. Вони не знайдуть собі замість Нього ні покровителя, ані помічника. О люди! Ви вже отримали доказ від вашого Господа, і Ми звели для вас ясне світло» (сура 3 «Родина Імрана», аят 173-174).

Тепер усі араби змогли побачити, що саме курайшити боялися зіткнення, а не Посланець Аллага. Мусульмани стали силою. Але замість того, щоби спробувати налагодити з ними хороші стосунки, багато з-поміж язичницьких племен почали

готуватися до битви з ними. У них були свої причини: економічно їхні статки були пов'язані з благополуччям курайшитів, політично для них неприйнятною була влада мусульман над головними дорогами Аравії, соціально вони боялися руйнування традиційного способу життя, яке в релігійному та соціальному відношеннях було зосереджене довкола їхніх ідолів. Якби Мухаммаду вдалося викоренити поклоніння ідолам на всьому Аравійському півострові, то це означало б викорінення їхніх звичаїв та руйнування суспільного устрою.

Коли Мухаммад чув про такі приготування, він зазвичай відряджав військо на чолі з одним зі своїх сподвижників, або ж очолював його сам, щоби запобігти походу ворога на Медину. Щойно ці племена чули про наближення мусульман, то одразу ж тікали в гори, оскільки ними керувала не віра чи релігійні наміри, а тільки бажання панувати і грабувати. Вони знали, що мусульмани не відступають, а б'ються доти, доки не впадуть смертю мучеників заради Аллага або ж не переможуть. Ці племена не були готовими померти заради награвованої здобичі, і вони знали, що перемога може коштувати їм надто дорого, тому вони змовлялися, єдналися, але щойно зачували про наближення Мухаммада, завжди тікали геть. Щоб убезпечити себе від цих племен, мусульманам доводилося здійснювати далекі походи по всьому Аравійському півострову, досягаючи при цьому меж Сирії. Вони дуже страждали від спеки, голоду й спраги. Їм доводилося битися з ворогами, які вчетверо чи вп'ятеро переважали їх чисельно, але вони йшли з серцями, сповненими віри й радості від того, що їм випала велика честь бути воїнами Аллага.

22.4. ВЕЛИКА БОРОТЬБА (ДЖИГАД)

Одного разу, повернувшись після битви, Мухаммад сказав своїм сподвижникам:

Ми залишили малий джигад і повернулися до великого джигаду.

А що це таке великий джигад, о Посланцю Аллага? – запитали його сподвижники.

Це джигад, який людина веде сама з собою, - відповів він.

Мухаммад вірив, що кожна особистість, яка буде наполегливо боротися з собою, зможе досягнути найвищих можливостей своєї душі. Він вчив своїх сподвижників:

«Мій Господь схвалив для мене дев'ять якостей, яких я рекомендую вам дотримуватися. Він звелів мені бути щирим, як явно, так і таємно; бути справедливим під час задоволення та гніву; бути поміркованим у статках та в нужді; вибачати того, хто спричинив тобі зло; давати тому, хто позбавив тебе чогось; підтримувати стосунки з тим, хто обірвав їх; і нехай мовчання буде глибоким розмірковуванням, мова – молитвою, а сприйняття приносить уроки».

РОЗДІЛ XXIII

23.1. ЮДЕЇ ЗМОВЛЯЮТЬСЯ З ЯЗИЧНИЦЬКИМИ ПЛЕМЕНАМИ

Іслам продовжував поширюватися, досягаючи найбільш віддалених районів, вороги ж ісламу ставали дедалі більш несамовитими та відчайдушними. І найгіршими з ворогів були юдеї. Безпосередньо перед приходом Мухаммада з'явилися усі ознаки того, що скоро з'явиться Пророк Аллага. Вони вірили, що цей Пророк має бути з-поміж них, адже вони – обраний народ. Завдяки усім питанням і перевіркам, які вони влаштовували Мухаммаду, юдеї знали, що він говорив істину. Вони знали про те, що він обраний Пророком ще зі своїх книг, у яких були точні його описи, але вони не пішли за неписьменним арабом. Поширення ісламу дало Мухаммаду світську владу, якої вони так жаждали і домагалися, тому вони обурювалися й були невдоволені його правлінням. Їхні вожді збиралися разом, вони змовлялися, задумуючи підступні речі і зрештою дійшли думки, що всі племена Аравії, усі язичники, мають об'єднатися для того, щоби знищити мусульман.

Старійшини племені Надір, на чолі з вождем Хуйаййем ібн Актабом, вирушили, щоб зустрітися з курайшитами, і захопили з собою вождів деяких язичницьких племен, які проживали поряд з Меккою. Вожді курайшитів запитали їх, як вони мають, і юдеї відповіли, що чекають виступу курайшитів на Медину, тоді вони змогли б приєднатися до них і зустрітися з Мухаммадом. Потім курайшити запитали їх про бану Курайза, єдине єврейське плем'я, яке не розірвало договір з Мухаммадом і все ще мешкало у Медині. Вони відповіли, що бану Курайза також очікує приходу курайшитів, тоді вони змогли б виявити свою істинну сутність і битися на боці курайшитів. Ці слова спокушали бану Курайш, але вони все ще вагалися.

З кожним днем ставало дедалі зрозуміліше і зрозуміліше, що Мухаммад не брехун та не навіжений. Ті з них, хто був в Бадрі чи біля гори Ухуд, бачили дивний та незбагнений феномен.

Вони відчували, що за Мухаммадом там стояла могутня сила. Вони вже зовсім не були впевнені у тому, що боротьба з ним це справедлива справа. У сумнівах вони порадилися зі шляхетними людьми з племені Надір, які користувалися у них великою повагою завдяки знанням подібних речей, які видавалися курайшитам досить туманними. Вони сказали юдеям:

«Ви є людьми першої Книги, і ви більше від інших знаєте про те, у чому полягає наше розходження з Мухаммадом. Чия ж релігія є кращою, наша чи його?»

Юдеї запевнили їх у тому, що їхня релігія – поклоніння ідолам – є кращою, ніж поклоніння Єдиному Аллагу. Стосовно цих слів Коран мовить:

«Хіба ти не бачив тих, кому дана частина Писання³⁴? Вони вірують в джибта й тагута³⁵ і говорять заради невіруючих: «Ці йдуть більш правильним шляхом, аніж віруючі». Вони – ті, кого прокляв Аллаг, а кого прокляв Аллаг, тому ти не знайдеш помічника» (сура 4 «Жінки», аяти 51-52).

На жаль, ненависть та заздрощі у серцях юдеїв були такими великими, що зробили їх зрадниками Істини та зрадниками Аллага, Якому вони поклонялися. Вони продовжували тиснути на курайшитів і не полишали Мекку доти, доки не видерли у них обіцянку виступити на Медину й воювати з мусульманами.

З цією обіцянкою юдеї вирушили до семи інших племен. Вони обіцяли їм легку перемогу й багату здобич, запевняючи, що курайшити очолять битву. Тепер кожне плем'я, яке «мало зуб» на мусульман, готове було виступити на Медину, спокусившись обіцянкою легкої перемоги та легкої здобичі.

³⁴ Слово «Писання» (чи «Книга») використовується в Коорані по відношенню до Тори, Євангелії та Корану – усім разом. Тому юдеї названі як «ті, кому дана частина Писання». – *Прим. авт.*

³⁵ Імена ідолів, яким поклонялися мешканці. – *Прим. авт.*

23.2. ПЛЕМЕНА ГОТУЮТЬСЯ ДО ВІЙНИ

Курайшити вирушили на війну під проводом Абу Суфьяна. Вони мали чотири тисячі піших воїнів, триста чоловіків на конях і півтори тисячі людей на бойових верблюдах. Прапор вручили в Будинку зібрань Осману ібн Тальсі, чий батько був убитий під час битви біля гори Ухуд. До них приєдналися бану Фузара, які відрядили на війну тисячі воїнів, зокрема одну тисячу чоловіків на бойових верблюдах. Два менші племена виставили по чотири сотні воїнів кожне, до них приєдналося плем'я Асад, тож в цілому об'єднана армія нараховувала десять тисяч воїнів. Абу Суфьяна призначили керівником усіх цих військ.

23.3. КОПАННЯ РОВУ

Мусульмани були стривожені звістками про орди, які виступили проти них. На нараді було вирішено, що з такою величезною силою краще всього битися перебуваючи в місті, попередньо зміцнивши його. Серед мусульман був один перс, Сальман Фарісі³⁶, який багато подорожував у пошуках істини, поки не знайшов її у словах Мухаммада. Він знався на військовій тактиці і знав різні хитрощі та мистецтва, про які араби й не чули. Сальман запропонував викопати рів довкола міста. Мусульмани з готовністю підхопили цю нову для них ідею. Завдяки важкій наполегливій праці рів був викопаний за шість днів. Мухаммад особисто брав участь у роботі. Одного разу, коли він киркою розбивав великий камінь, звідти вихопився жмут яскравого світла. Сподвижники запитали його про те, що це за світло, він же посміхнувся і сказав, що це – хороша звістка про те, що настане день, і світло ісламу засяє над землями, які належали тоді хосрою Персії та імператору

³⁶Див. примітку 19 на стор. 85. – *Прим. ред.*

Візантії. І мусульмани звернулися з молитвою до Великого Аллага. Перська імперія та Візантія були тоді двома величезними потугами, які панували в світі. Вони побоювалися таких сусідів, як араби, і їхні володіння гігантськими масивами простягалися на заході та на сході, оточуючи Аравію.

Почувши про це, лицеміри, юдеї та язичники почали сміятися. Ці слова видалися їм смішними і вони скрізь та повсюдно передавали їх, навіть не здогадуючись про те, що багатьом із них судилося стати свідками правдивості передбачення Мухаммада. Вони говорили: «Мусульмани – на межі знищення, їх ось-ось зітруть з лиця землі, а Мухаммад розповідає їм про те, що землі Візантії та Персії будуть належати їм, і вони, дурні, вірять йому».

Менш ніж через три роки після смерті Посланця Аллага ці пророчі слова більше не здавалися жартом, а стали доконаним історичним фактом. Священні аяти говорять у відповідь на знущання язичників:

«Скажи: «О Аллаг, Владарю царства! Ти даруєш владу, кому побажаш, і відбираєш владу, у кого побажаш. Ти звеличусь, кого побажаш, і принижусь, кого побажаш. Все благо – у Твоїй Руці. Воістину, Ти є здатним на будь-яку річ...» (сура 3 «Родина Імрана», аят 26).

23.4. ЖІНКИ Й ДІТИ

Жінки й діти розташувалися в укріплених будинках позаду ровів та куп каміння, якими були оточені ці будинки для захисту. Потім чоловіки на чолі з Мухаммадом вийшли і розташувалися таким чином, що пагорб став захистом між ними та ворогом.

Наступаючі війська планували швидко напасти на Медину, вбивати, грабувати, мародерствувати – і повернутися з перемогою, навантаженими здобиччю. Вони здивувалися, коли виявили, що місто оточене ровом. Це було щось дивне! Вони не знали, як обстрілювати супротивника через цей рів. Спонтелічені та розгнівані, вони звинуватили мусульман у

боягузстві через те, що ті не вийшли на відкриту битву, а сховалися за ровом; про такий спосіб араби ніколи раніше не чули. Вони влаштували невелику перестрілку з луків, а потім, розчаровані, отаборилися і почали спостерігати.

23.5. ХУЙАЙЙ ПЕРЕКОНУЄ БАНУ КУРАЙЗА

Хуйайй ібн Ахтаб, вождь юдеїв, побоювався, що племена, позбавившись ілюзій, можуть повернутися назад. І потім буде дуже важко, якщо взагалі можливо, зібрати їх знову разом. Вже Гатафан, друге за величиною плем'я після бану Курайш, починало виявляти ознаки занепокоєння та невдоволення. Тоді він пішов до них і почав переконувати, що бану Курайза, останнє єврейське плем'я, яке не розірвало договір з Посланцем і чії укріплення знаходилися всередині міських стін, готове виступити на їхньому боці і припинити допомагати мусульманам їжею та водою, (а мусульмани були обложені зусбіч, окрім сторони бану Курайза), і що вони відкриють ворота, і тоді воїни знищать мусульман впродовж лічених годин.

А після цього він вирушив обробляти курайзитів. Спочатку їхній вождь, К'аб ібн Асад, нічого йому не обіцяв і не хотів слухати його. Він знав, яким справедливим був Посланець, і усвідомлював, які великі переваги й безпеку давала угода з ним. Мухаммад ніколи не відступався від цього договору у жодній його частині, поки вони самі не порушили його. А ці племена не були настільки надійними. Хуйайй тиснув на Ка'аба, обіцяючи йому владу й славу серед усього єврейського народу, звертаючись до його почуттів юдея. Зрештою, він здався.

На довершення усього, до мусульман дійшли звістки про підступність бану Курайза. Мухаммад послав трьох людей, щоби вони перевірили правдивість цих чуток. Це були голова племені Аус, яке було союзником бану Курайза до ісламу,

голова бану Хазрадж, другого важливого племені Медини, й один з видатних мухаджирів.

Коли вони увійшли в укріплення бану Курайза, то зіткнулися зі злобою та ворожістю. Са'ад ібн Му'аз, голова ауситів та колишній союзник бану Курайза, намагався застерегти їх від наслідків розірвання договору, який захищав їх, і закликав не ставати зрадниками міста, яке дало їм притулок, але все було даремно. Вони були впевнені, що мусульман знищать, і дали волю задрощам та злості. Подібно до язичницьких племен, вони були збуджені й жадали мусульманської крові. Вони сипали образами та мало не побили своїх високих гостей. Троє послів повернулися, щоби доповісти Пророку про підступність бану Курайза.

Бану Курайза попросило у племен десять днів на підготовку. За цей час племена повинні були розпочати битву, яка стане важкою до того моменту, коли буде готове бану Курайза. Племена розподілили між собою стратегічні позиції. Одна частина мала увійти в Медину збоку, інша – з підвищення, тим часом Абу Суф'ян з головними силами мав вступити у бій з Мухаммадом та його військом, – він стояв навпроти рову, готовий до дій.

23.6. МОМЕНТ ВИПРОБУВАННЯ

Мухаммад був спокійним, сповненим відваги та надії. Він робив свою справу, розташовуючи мусульман на бойових позиціях, зі впевненістю та спокійним серцем. Для істинно віруючих настав момент випробування, і вони приготувалися померти, б'ючись за свою віру, адже були удостоєні великої честі – загинути заради Аллага. Але ті, чия віра була слабкою, – лицеміри, які пристали до ісламу тільки заради мирських вигод, перебували у цілковитому сум'ятті. Навернення до ісламу заради мирських благ зрештою виявилось поганою ідеєю! Коран змальовує їхній стан такими проникливими словами:

«Аллаг знає тих із вас, які відвертають людей від участі у війні, і тих, котрі говорять своїм братам: «Йдіть до нас!». Вони беруть у війні нікчемну участь, оскільки вони є скупими по відношенню до вас. Коли ними оволодіває страх, ти бачиш, як вони дивляться на тебе. Їхні очі обертаються, наче у того, хто втрачає свідомість перед смертю. Коли ж страх минає, вони ображають вас гострими язиками і скупляться на добро. Вони не увірували, і Аллаг зробив марними їхні діяння. Це для Аллага було легко» (сура 33 «Союзники», аяти 18-19).

Радіючи підступності бану Курайза, декілька воїнів ворожих племен, яким не терпілося вбивати, виявили більш вузьку частину рову і на конях перестрибнули через нього. Серед них був і уславлений курайшитський воїн Амр ібн Абд Вудд.

Він гучним голосом заволав, знаючи, що немає рівного йому супротивника: «Хто битиметься зі мною?»

Серед мусульман жоден не наважувався вступити в поєдинок з Амром. Ніхто не рухався. І ось Алі ібн Абу Таліб, безстрашний і сповнений безмежної віри, підвівся, щоб прийняти виклик. Алі був дуже молодим і не мав такого досвіду й досконалого володіння технікою поєдинку, як ібн Абд Вудд, але, незважаючи на це, він не міг дозволити, щоб виклик, кинутий ворогом Аллага, залишився без відповіді. Мухаммад подивився на свого двоюрідного брата, – юнака, якого він виростив як сина, але не заборонив йому робити задумане, адже усіма його вчинками керувала віра в Аллага. Мусульмани затамували подих, хвилюючись за Алі.

Коли ібн Абд Вудд побачив, хто прийняв його виклик, то сказав:

Небоже (звернення до молодших у арабів), я не хочу вбивати тебе. Твій батько завжди ставився до мене добре.

Алі не відповів на цю репліку, але заговорив з цієї людиною так, як іслам наказує звертатися до ворогів. Він запропонував йому поклоніння Аллага замість поклоніння ідолам. Коли Амр відмовився, Алі сказав:

У такому випадку я тебе вб'ю.

Я не хочу тебе вбивати, - сказав Амр ібн Абд Вудд.

Але я хочу вбити тебе, - відповів Алі, і не витрачаючи більше слів даремно, він підійшов до ібн Абд Вудда, жбурнув його на землю і одним ударом покінчив з ним. Мусульмани у зачудуванні закричали: «Аллаг Великий!». І дійсно, Алі не зміг би зробити цього без допомоги Аллага. Решта курайшитів повтікала назад. Невже там, серед мусульман, був такий же видатний воїн, як ібн Абд Вудд, чи навіть більш видатний, аніж він? Вони повернули коней і перестрибнули через рів назад.

Увечері інший курайшитський воїн, випробовуючи талан, спробував перестрибнути через рів, але впав у нього і зламав собі шию. Абу Суфьян відрядив до Мухаммада послів, щоби викупити його труп за сотню верблюдів.

Мухаммад сказав: «Заберіть його, він нікчемний, і ціна його також є нікчемною». Він мав на увазі, що ця людина не варта навіть того, щоби взяти за неї викуп, і що вони можуть безперешкодно забрати його.

Вночі усі племена палили величезні багаття, щоби нажахати мусульман. Куди б вони не подивилися, скрізь можна було бачити багаття ворожих племен, які тягнулися в пустелю без кінця й краю. Тим часом фанатично налаштовані курайзити, не вдовольнившись самим тільки розірванням угоди, часто виходили зі своїх укріплень і вешталися містом між будинками, у яких перебували жінки та діти мусульман, знаючи, що чоловіки перебувають біля пагорба Саль і протистоять курайшитами.

Щоби зменшити напір на мусульман, Мухаммад спробував домовитися з племенем Гатафан. Він запропонував їм третину врожаю Медини за те, щоби вони не воювали й повернулися назад. Однак, ці перемовини не відбулися, оскільки деякі мусульмани, з якими він порадився, сказали, що не робили такого ніколи раніше, і тепер, коли Аллаг дарував їм благо у вигляді ісламу, вони відчувають себе у повній безпеці під Його захистом, і немає потреби здійснювати такий вчинок³⁷.

³⁷ Мединці не принижувалися перед племенем Гатафан, коли вони усе ще були політеїстами. Тепер же вони не бажали віддавати своє майно язичникам, коли самі стали мусульманами та покладалися на Аллага. – *Прим. ред.*

23.7. ХИТРИСТЬ НУАЙМА

Людина на ймення Нуайм, яка нещодавно навернулася до ісламу, вирішила взяти юдеїв хитрістю. І, отримавши дозвіл Пророка, Нуайм пішов до бану Курайза, щоби поговорити з ними. До прийняття ісламу він був їхнім союзником, і вони ще не знали про те, що він став мусульманином. Він розповів їм, що племена хвилюються, що вони не задоволені таким тривалим очікуванням. Якою ж буде їхня доля, якщо племена передумують після того, як бану Курайза вже розірвало договір з Мухаммадом?! Вдаючи, що він занепокоєний їхньою долею, він порадив їм не воювати на боці язичників доти, доки ті не нададуть їм підтвердження доброї волі. «Нехай вони дадуть вам заручників, – сказав Нуайм, – тоді вони не покинуть вас і не залишать Мухаммаду».

Потім він пішов до курайшитів, які також не знали про те, що він став мусульманином. Кажучи, що він прийшов повідомити їм секретні дані, він розповів, що люди Курайза жалкують про розірвання договору з Мухаммадом і зроблять все, щоби умиротворити його. «Вони збираються попросити у вас заручників і вбити їх, щоби заспокоїти Мухаммада. Тож, якщо вони прийдуть просити заручників, ви будете знати, що думати», – сказав їм Нуайм. Потім він пішов до племені Гатафан і сказав їм те саме.

Щоби перевірити слова Нуайма, Абу Суфьян відрядив посла до Ка'аба ібн Асада, вождя бану Курайза. Він пейредав Ка'абу, що його військо перейде в наступ одразу ж, щойно він отримає відповідь Ка'аба. Ка'аб відповів послу, що наступний день – це субота, а вони нічого не можуть робити в суботу. Це образило Абу Суфьяна, і він надіслав їм нове послання:

«Зробіть іншу суботу святом, а завтра виходьте битися разом з нами. Якщо ви відмовитеся від нашої угоди, то завтра ми нападемо на вас». Бану Курайза відповіли, що вони не

можуть битися в суботні дні, і що Елохім³⁸ прокляне тих з-поміж них, хто зробить таке. І на додачу до цього вони вимагали заручників. Тепер у Абу Суфьяна не було сумнівів стосовно застереження Нуайма. Бану Гатафан також повністю повірили йому, і між племенами та їхніми юдейськими спільниками встановилася атмосфера взаємної недовіри, у якій почали поширюватися сумніви та підозри. Незважаючи ні на що, Абу Суфьян і вожді решти племен призначили час атаки на ранній ранок наступного дня, оскільки відчували, що не можуть більше зволікати.

23.8. БУРЕВІЙ

Настала ніч, а разом з нею прийшов неочікуваний гість – лютий вітер, безжальний у своїй навіженості. Він перекидав намети ворогів Аллага, вбивав їхніх коней та верблюдів. У темряві, під завивання вітру, дивний страх уразив їхні серця. Невидима сила громила їх та завдавала удари зусібіч. Потім почулися пронизливі крики про те, що мусульмани прийшли знищити їх. На деяких напали їхні ж тварини, які подуріли від буревію. Тальха ібн Хувайлід вигукнув: «О курайшити, Мухаммад звалив на вас прокляття, рятуйтеся, рятуйтеся!»

Вони металися спантеличені, спотикаючись у темряві. Потім, під час затишку, який настав перед світанком, Абу Суфьян встав і сказав: «О курайшити, ми перебуваємо у ворожому та безлюдному місці. Наші коні і верблюди мертві, бану Курайза зрадили угоді з нами, і ми чули від них недобрі слова. Ви самі бачили, що вночі ми постраждали від буревію, тож давайте повернемося назад. Я за повернення в Мекку».

Курайшити взяли з собою тільки легкі речі, які вони могли донести, і пішли в Мекку пішки, а вітер тим часом так само не давав їм спокою. Плем'я Гатафан і дрібніші племена вчинили

³⁸ Елохім – так юдеї називають Бога. Це ім'я є співзвучним імені «Аллаг», як називають Бога арабською мовою не тільки мусульмани, але й араби-християни. – *Прим. ред.*

так само. Так розбіглася найбільша армія, яку ідолопоклонники коли-небудь збирали проти мусульман. Мусульмани провели ніч спокійно, більшість із них молилася, потім вони зібралися разом на вранішню молитву, не знаючи, що принесе їм цей день.

Настав ранок, і мусульмани побачили, що пустеля перед ними спокійна та позбавлена життя. Куди й поділася армія, яка тут перебувала? Вона зникла, наче її ніколи й не було. Спочатку вони вийшли обережно, побоюючись, що це якась засідка, але незабаром розвідники повідомили достовірні дані: вони на власні очі бачили, як Абу Суфьян та залишки його армії рухаються в бік Мекки. З цього приводу священний Коран говорить:

«Ось вони напали на вас згори та знизу, і тоді погляди завмерли, серця досягнули горлянки, і ви почали робити припущення стосовно Аллага. Там віруючі зазнали випробування та сильного потрясіння. Ось сказали лицеміри й ті, чії серця уражені недугом: «Обіцянки Аллага та Його Посланця були лишень оманною»» (сура 33 «Союзники», аяти 10-12).

Далі аяти описують, як Аллаг послав вітер для порятунку тих, які увірували, і для катування політеїстів. Аллаг не покладає на душу більше, ніж вона може витримати. Він випробовував мусульман, але під кінець врятував їх від невірних і нерівної битви. Табір мусульман знаходився на відстані лишень трьох миль від табору язичників, але буревій не завдав їм жодної шкоди і не налякав їх.

23.9. ОБЛОГА БАНУ КУРАЙЗА

Опівдні того ж дня оповісник пройшовся вулицями Медини, закликаючи усіх віруючих збиратися біля укріплень бану Курайза, яке розірвало угоду з мусульманами і погодилося відчинити ворота ворогу, припинивши підтримку мусульман їжею та водою. Окрім того, поки мусульмани-чоловіки були на війні, люди племені Курайза тинялися містом, погрожуючи

дітям та жінкам. Вони виявилися зрадниками, їм не можна було більше довіряти і неможливо було дозволити їм залишатися у міських стінах.

Алі ібн Абу Таліб йшов попереду, він ніс прапор, а інші йшли за ним. І вже було достатньо усього того, що вони чули, але коли Алі наблизився до укріплень бану Курайза, то почув образи на адресу Пророка і наклепи на мусульманських жінок. Трохи згодом підійшов Мухаммад, і Алі попросив його не наближатися до укріплень. «Чому? – посміхнувся Мухаммад. – Можливо, ти чув те, що вони говорять про мене? Коли вони мене побачать, то припинять».

Згідно з давніми книгами юдеїв, одна їхня група, яка порушила суботу, була перетворена на мавп та свиней.

Тепер Мухаммад звернувся до них: «О брати мавп та свиней, чи не принизив вас Аллаг і чи не впало на вас Його прокляття?»

Мусульмани продовжували прибувати, поки їх не зібралось достатньо багато, тоді Мухаммад звелів їм взяти в облогу укріплення бану Курайза. Облога тривала двадцять п'ять днів, поки юдеї не зрозуміли, що їм не залишається нічого іншого, окрім як спробувати домовитися з Посланцем. Вони надіслали повідомлення, що хочуть переселитися в Азрійат, як це зробили до них інші єврейські племена, але Пророк відмовив їм, сказавши, що їм доведеться підкоритися його рішенню. Вони не бажали такого повороту подій і попросили своїх колишніх союзників, плем'я Аус, вступитися за них перед Мухаммадом.

23.10. СУД НАД БАНУ КУРАЙЗА

За своєю сутністю Мухаммад був добродушним і толерантним, він не терпів грубості, але як могли пом'якшитися його почуття після усіх злочинів цих людей, які обдурили самі себе? Єврейським племенам, які задумали його вбити, було дозволено залишити Медину і взяти з собою все що завгодно, за винятком зброї. Усі його вчинки більше були схожими на захист, ніж на помсту. Усім шляхетним

курайшитами, які роками переслідували його та інших мусульман, було дароване прощення після звільнення Мекки. Коран говорить про нього:

«Ми послали тебе тільки у якості милості для світів» (сура 21 «Пророки», аят 107).

Відмовляючись від рішення Мухаммада, бану Курайза відкидали милість Аллага заради людського суду, тоді як усе, що їм було потрібно, – це милість, а не справедливість. Адже, згідно з людськими законами, справедливою відплатою за зраду була смерть. Усе, що їм було потрібно, – це милість Аллага, яка могла виявитися тільки завдяки Посланцю, але вони зверталися до своїх колишніх союзників, племені Аус, щоби ті заступилися за них; точно так само бану Кайнука, зазнавши поразки, зверталися до хазраджитів.

Таким чином, аусити прийшли до Мухаммада і сказали:

О Посланцю Аллага, чи дозволиш ти нам те саме, що дозволив хазраджитам та їхнім союзникам?

Звісно, – відповів Пророк. – Ви хочете, щоб один з вас виступив у якості судді між мною та бану Курайза?

Так, – відповіли аусити.

Тоді нехай вони оберуть одного з вас, щоб він розсудив між ними та мною, – сказав Мухаммад.

Він відмовився від свого права потерпілої сторони, від своєї влади переможця і дозволив юдеям самим обирати у судді того, кого вони побажають. Але, Волею Аллага, вони неначе самі підписали власний смертний вирок, обравши ту людину, яку не повинні були обрати, – Са'ада ібн Муаза. Вони забули, що саме Са'ад приходив, щоб застерегти їх від згубних наслідків розірвання угоди; вони забули, що саме Са'ад чув, як вони лаяли Пророка і бажали загибелі мусульманам. Вони забули, що перед ним вони виявили свою огидну сутність, показавши, що не поважають ні присяг, ані договорів, ні це місто, ні цю землю, а шанують лише юдейський народ.

Перш ніж обійняти обов'язки судді між Мухаммадом та бану Курайза, Са'ад попросив в обох сторін заприсягнутися, що вони приймуть його рішення, потім він попросив юдеїв

вийти з укріплень і скласти зброю. А потім було оголошено його рішення.

Усіх чоловіків бану Курайза слід стратити, усіх жінок та дітей – обернути на рабів. Якби вони прийняли рішення Мухаммада, то їх не спіткала б така доля, але вони більше довіряли своїм союзникам серед людей, а не покладалися на милість Аллага.

Мухаммад не скасував рішення Са'ада, оскільки присягнувся дотримуватися його, але він висунув одну вимогу. Він поставив умову, щоб сім'ї не розлучали, і так вчив своїх сподвижників: «Хто розлучає матір та дитину, також буде розлучений у загробному житті з тими, кого любить».

Перш ніж стратити, чоловікам бану Курайза запропонували стати мусульманами. Іслам стирає все, що було до нього, і що б людина не зробила у невігластві, до прийняття ісламу, усе це вибачається їй. Така людина приймається іншими мусульманами у якості брата і уподібнюється до новонародженого. Тільки четверо відгукнулися на цей заклик, рятуючи себе, свої сім'ї та майно. Усі інші відмовилися, а один з їхніх старійшин заявив, що це все було визначено наперед Елохімом для бану Ісраїль.

Немає великої різниці у засадах та основних догматах ісламу та юдаїзму, у ритуалах же різниця є великою, але як часто люди віддають перевагу зовнішній стороні справи, не заглиблюючись у її сутність.

Са'ад ібн Муаз був смертельно пораненим курайшитською стрілою незадовго до облоги бану Курайза. Тоді він сказав: «О мій Боже, якщо війна з курайшитами ще триватиме, дозволь мені жити, адже я буду запекло боротися з тими, хто ображав Посланця, виганяв його і вчиняв з ним несправедливо. О Господи, нехай я помру мученицькою смертю, якщо Ти вирішив припинити війну, і не дозволь мені померти раніше, ніж я отримаю відшкодування від бану Курайза». Незабаром Са'ад помер від ран.

Після того, як пригнічені курайшити повернулися в Мекку, вони ніколи більше не виймали меча проти Мухаммада.

РОЗДІЛ XXIV

24.1. БАНУ АЛЬ-МУСТАЛІК

Впродовж деякого часу мусульмани насолоджувалися миром, якщо не рахувати кількох вилазок задрісних та жадібних племен. Коли надійшли новини, що бану аль-Мусталік готується до війни, Мухаммад взяв ініціативу у свої руки і вирушив на зустріч з ворогом, поки той ще не був готовий.

Відбулася невелика битва, у якій перемогли мусульмани, але дорогою назад виникла суперечка через воду між слугою Омара ібн аль-Хаттаба та одним хазраджитом.

Хазраджит вигукнув: «Допоможіть, рятуйте, о люди Хазраджу!»

У відповідь слуга Омара заволав: «На допомогу, на допомогу, о мухаджири!»

24.2. АБДУЛЛАГ ІБН УБАЙЙ ІБН САЛЮЛЬ

Суперечка була негайно припинена, але Абдуллаг ібн Убайй, очільник лицемірів, який для видимості прийняв іслам, але все ще продовжував задумувати недобре проти мусульман та використовувати для цього будь-яку нагоду, щойно почув ці крики, одразу ж почав підбурювати та сіяти смуту.

Він говорив: «Ми пустили мухаджирів у наше місто і пригріли їх у наших домівках, а тепер вони хочуть вигнати нас. Відгодуй свою собаку, а вона тебе ж і з'їсть. Присягаюся Аллагом, коли ми повернемося в Медину, то шляхетні неодмінно виженуть нікчемних». Він мав на увазі, що мешканці Медини виженуть мухаджирів. Це мало зруйнувати силу та міць мусульманського суспільства.

Люди почали повторювати слова його, які наче злий вітер пронеслися над табором. Вони почали розділятися на групи;

згадалися і колишні суперечки, і старі образи. Ці слова кружляли доти, доки не досягнули до Мухаммада.

Омар ібн аль-Хаттаб, який перебував біля Пророка і ненавидів будь-яку підлість і таємні інтриги, сказав: «Накажи Білялю відтяти йому голову».

Посланець м'яко дорікнув йому: «Ти ж не хочеш, щоб люди говорили, ніби Мухаммад вбиває своїх союзників?». І дійсно, для сторонніх Абдуллаг ібн Убайй виглядав як союзник Пророка та його радник.

Пророк вчив своїх сподвижників не бути підозріливими і довіряти тому, що людина говорить про себе, залишаючи решту на Суд Аллага. Він неухильно вірив, що злі задуми та змови проти нього не спричинять йому шкоди, адже все відбувається тільки по Волі Аллага Всемогутнього.

Щоби загасити полум'я смуту й зупинити криві просторікування серед людей, адже плітки й наклеп є гріхом в ісламі, він наказав вирушати, хоча у них зовсім не було часу для перепочинку, – припинити чутки, які поширилися серед них, було набагато важливіше, ніж відпочити. Вони все йшли та йшли, а Пророк не давав команди зупинитися доти, доки під кінець дня вони не стали надто втомленими для того, щоби думати про Абдуллага ібн Убаййя та його слова або про причину суперечки, яка сталася. Усе було забуто під час тривалого й виснажливого переходу.

24.3. БАТЬКО Й СИН

Коли вони прибули в Медину, поширилася чутка про те, що Абдуллаг ібн Убайй будет обезголовлений. Не раз і не двічі спричиняв він мусульманам неприємності. За будь-якої нагоди він намагався нашкодити. У Абдуллага ібн Убаййя був син, якого також звали Абдуллаг, він був щирим мусульманином, і тепер він стояв перед жажливим вибором. Якщо Пророк накаже обезголовити його батька, то справою честі, згідно зі звичаями арабів, було би вбити того, хто вб'є його батька. Якщо він не зробить цього, то не зможе дивитися в очі своїм

співплемінникам, оскільки не виконає свого синівського обов'язку. Він знав, що не зможе спокійно дивитися, як убивця батька сидить, їсть і молиться поряд з ним; але також він знав, що якщо вб'є таку людину, то буде покараний за це у потойбічному житті, адже Аллаг створив душу забороненою, і людина не має бути вбитою без справедливої причини. Він був цілковито спантелечений, потім, у хвилини жажливого відчаю, у нього виникла думка, що він сам повинен вбити власного батька. У такому випадку йому не довелося б вбивати невинну людину.

Він пішов до Посланця, перебуваючи у жалогідному стані, і попросив дозволу на вбивство власного батька. Абдуллаг ібн Убайй був занадто небезпечною людиною, щоби залишати його живим, але, дивлячись на юнака, який стояв перед ним, Мухаммад сказав: «Ми не вб'ємо його; ми будемо добрими по відношенню до нього і дозволимо йому бути нашим соратником, поки він перебуває серед нас». Він дарував батьку повне прощення через співчуття до його сина.

Абдуллаг ібн Убайй не припинив свої підступи і злі наміри супроти Пророка. Те, що Мухаммад дарував йому життя, здавалося йому ще більш принизливим та образливим. Він згуртував довкола себе усіх лицемірів та пристосованців, так, що навіть його одноплемінникам стало соромно за нього, і вони почали дорікати йому відсутністю вдячності. Згадуючи лицемірів, чийм лідером він був, Коран говорить Посланцю:

«Чи проситимеш ти для них прощення, чи не проситимеш, Аллаг все одно не вибачить їх, навіть якщо ти попросиш для них прощення сімдесят разів, адже вони не увірували в Аллага та Його Посланця. Аллаг не веде прямим шляхом нечестивих людей» (сура 9 «Покаяння», аят 80).

Коли Абдуллаг ібн Убайй помирав, Посланця погукали помолитися за нього. Омар ібн аль-Хаттаб, який був тоді поряд, пізніше розповідав: «Я сказав: «О Посланцю Аллага, невже ти молитимешся за ворога Аллага?» І я перелічував його злочини, а Посланець лише посміхався, поки я чинив на нього тиск. Потім він сказав: «Залиш мене самого, Омаре, я зробив вибір.

Мені було сказано: **«Чи проситимеш ти для них прощення, чи не проситимеш, Аллаг все одно не вибачить їх, навіть якщо ти попросиш для них прощення сімдесят разів»**. Якщо мені відомо, що коли я перевищу сімдесят разів, Аллаг вибачить їх, то мені слід вчинити саме так». Потім Пророк молився за нього і йшов у поховальній процесії, а також сидів біля його могили, поки не здійснив задумане».

Омар, зразок неухильної справедливості, продовжував: «Я був присоромлений своєю надто сміливою поведінкою з Посланцем Аллага, але незабаром був посланий аят, який містив таке повеління: **«Ніколи не здійснию намаз за кимось із них і не стій над його могилою, адже вони не увірували в Аллага та Його Посланця і померли нечестивцями»** (сура 9 «Покаяння», аят 84). Відтоді Пророк ніколи більше не молився за лицемірів, поки не відійшов в інший світ, на зустріч зі своїм Господом».

24.4. НАКЛЕП

Часто, йдучи на війну, Пророк брав з собою одну зі своїх дружин. Він не обирав сам, яка жінка поїде з ним, а кидав жереб. Коли він вирушив у похід проти бану аль-Мусталік, то Айші, доньці Абу Бакра, випало супроводжувати його. Айша була невеликого зросту, стрункою та граційною, тому чоловіки, які несли її паланкін, не могли сказати, є вона в ньому чи її там немає, оскільки не відчували зміни ваги. Коли Пророк раптово наказав вирушати в Медину, Айша саме ненадовго залишила свій паланкін. Вона вже йшла назад, але помітила, що загубила своє намисто, і повернулася, щоби його знайти. Вона шукала й шукала, поки зрештою не знайшла його, і пішла назад у табір мусульман. Коли ж вона прийшла, то побачила, що всі покинули це місце. Вважаючи, що вона перебувала в паланкіні, носильники підняли його і вирушили в дорогу.

Айша, вихована Абу Бакром та навчена Мухаммадом, довірилася Аллагу; вона знала, що Він не забуває ні про кого. І вона сиділа в порожньому таборі й чекала, сподіваючись, що її

відсутність помітять і за нею повернуться, або ж хтось буде проходити повз. Їй не довелося довго чекати, адже Сафван ібн аль-Му'атталъ, мусульманський юнак, проходив повз через деякий час. Він був здивований, коли побачив її, як вона там сиділа, і сказав: «Воістину, ми належимо Аллагу і до Нього повертаємося»³⁹. Ці слова мусульмани говорять перед лицем біди. Більше не кажучи нічого, оскільки перед ним була дружина Пророка, він підвів свого верблюда, щоби вона змогла на нього сісти. Сам же він йшов поряд так швидко, як тільки міг, намагаючись наздогнати армію, але вона прибула в Медину раніше. Він та Айша, яка сиділа на його верблюді, дісталися до міста трохи пізніше. Сафван доправив Айшу до її домівки та пішов собі далі.

Айша була улюбленицею Пророка. Щоразу, коли вона заходила до його дому, ще коли була маленькою дівчинкою, він опікав її, був добрим до неї та цікавився її справами. Він багато навчав її та був задоволений її розумом, здатністю схоплювати все на льоту, її красномовністю та кмітливістю.

Аморальні люди в Медині, бачачи, що вона повернулася на верблюді Сафвана, а не в своєму паланкіні, почали перешіптуватися: «Що змусило її покинути свої ноші? Де та як стріла вона Сафвана?» Від одного до іншого ця історія поширилася і стала пліткою, яку обговорювало все місто. Люди почали розділятися. Були такі, котрі відмовлялися повірити в таку ганебну брехню, були ті, що коливалися, не знаючи чому повірити, були й такі, які не тільки сприйняли, але й поширювали далі злісну брехню. Деякі були готові захищати Айшу, інші ж були готові повірити найгіршому. Абдуллаг ібн Убайй вирішив, що це благодатне поле, щоби посіяти чвари. Нарешті ця історія дійшла до Пророка. Він не міг повірити, що таке говорили про дівчину, яку він знав з дитинства і якою опікувався з раннього віку, поки вона не стала жінкою великого розуму, чистоти та граційності. Але оскільки він був чоловіком, ця історія засмутила його.

Айша помітила, що він чимось заклопотаний, помітила легку прохолоду у стосунках з нею, і вона не знала, чим

³⁹Сура 2 «Корова», аят 156. – Прим. ред.

пояснити таку раптову перемену. Чи була причиною цього присутність Джувайрії серед полонених? Чи посяде Джувайрія її місце в житті Пророка? Це правда, що він одружився з нею, щоби врятувати престиж бану аль-Мусталік, але хто може розповісти як змінюється людське серце? Айша раніше не відчувала такого прохолодного ставлення, навпаки, з нею завжди раніше поводитися ласкаво та ніжно. Мухаммад з усіма був зразком чемності, але до неї він виявляв дещо більше, набагато більше. Це розбило їй серце, і вона захворіла від горя.

До неї прийшла матір, щоби доглядати за нею під час хвороби, і коли б Мухаммад не заходив попитати про неї, він говорив доволі формально, запитуючи одночасно і про неї, і про її матір. Це жахливо ранило її. Вона попросила дозволу перебраться в дім батька, щоби матір могла краще доглядати за нею, й одразу ж отримала такий дозвіл. Айша мало не померла з горя. Невже вона вже припинила бути необхідною для нього? Вона, яка була його улюбленою дружиною?

Люди продовжували говорити про це, і Пророк звернувся до них в мечеті, кажучи, що вони несправедливі по відношенню до нього, його сім'ї та юнака, про якого йому відоме тільки хороше.

Один чоловік з племені Аус сказав: «О Посланцю Аллага, якщо ті, хто образив тебе – наші брати з племені Аус, ми позбавимо тебе від них. Якщо ж це наші брати хазраджити, то накажи нам, і ми підкоримося, адже вони заслуговують на те, щоби позбутися своїх голів».

Дуже стара чвара між племенами Аус та Хазрадж знову була готовою до відновлення, адже один із хазраджитів сказав: «Так, ти говориш таке тільки тому, що знаєш, що ті, котрі образили Пророка, мають бути хазраджитами, а не людьми з племені Аус».

Люди почали лаятися, і треба було вжити увесь такт та розум Мухаммада, щоби в Медині не спалахнула громадянська війна. Одкровення від Аллага потішило б його серце і з'ясувало б ситуацію, але не було послано жодного слова з цього приводу. Йому доводилося діяти на власний розсуд. Це було

випробування для нього, для Айші, для мусульман, але тоді вони не розуміли цього.

Нарешті, історія дійшла до самої Айші. Вона була просто вражена. Хвора та слабка, вона мало не втратила свідомість від цих жахливих припущень, потім усі ті страждання, які вона мовчки терпіла, знайшли вихід. Вона почала плакати й хлипати, адже серце її було розбите.

Вона не могла зупинити сльози, і, все ще плачучи, сказала матері: «Може Аллаг вибачить тобі, матінко, але чому, знаючи, що люди розповідають про мене таке, ти нічого не говорила мені?»

Матір спробувала заспокоїти її, пояснюючи, що кожній жінці, яку люблять та у якої є суперниці, не unikнути пересудів, але це не втішило Айшу. Мухаммад був нещасливим, як він міг сумніватися у ній? Вона сиділа й плакала, коли у її кімнату увійшов Пророк. Її батько й матір також були там.

Мухаммад сказав: «О Айшо, побійся Бога! Якщо те, про що говорять люди, правда, звернися до Аллага і покайся, адже Аллаг своєю милістю приймає каяття».

Вона була вражена. Невже він і насправді засумнівався у ній? Вона подивилася на своїх батьків і сказала: «Відповісте за мене?»

Вони сказали: «Ми не знаємо, що й сказати».

Сльози знову потекли їй з очей. Невже і її батьки засумнівалися у ній? І тоді вона розсердилася на всіх. Як він міг? Як могли вони? Ті, хто знав її так добре. Вона повернулася до них і сказала: «Ні, я не буду каятися в тому, чого не робила. Аллаг знає, що я невинна. Я не буду зізнаватися у тому, чого не було. Але якщо я почну все заперечувати, то ви мені все одно не повірите». Вона замовкла на якийсь час, а потім додала: «Я скажу лишень те, що говорив батько Йусуфа: «...Краще виявити терпіння. Тільки Аллага слід просити про допомогу проти того, що ви розповіли»⁴⁰.

Тут вона зробила те, що іноді роблять люди старші та мудріші, ніж вона. Вона звернулася по допомогу до Того, Хто

⁴⁰ Сура 12 «Юсуф», аят 18. – Прим. ред.

відповідає на заклик стражденного. Й одразу після цього Мухаммад почав тремтіти й відчув легке підвищення температури тіла, що завжди передувало одкровенню від Аллага. Його накрили й залишили, щоби він отримав послання від Аллага.

Айша говорила: «Я не боялася. Я знала, що є невинною, і знала, що Аллаг не образить мене, але дивлячись на своїх батьків, я відчувала, що їхні душі готові були залишити тіла від страху, що одкровення від Аллага може підтвердити те, про що говорили люди».

Мухаммад встав, витираючи піт з лоба. (Зв'язок з невидимим, який змушував тріпотіти серце і який важко було перенести, завжди виснажував його). Він сказав: «Радій, о Айшо, адже Аллаг послав доказ твоєї невинності». Потім він пішов у мечеть і прочитав людям те, що отримав у вигляді одкровення:

«Ті, які звели наклеп на матір правовірних Айшу, є групою з-поміж вас самих. Не вважайте це злом для вас. Навпаки, це є добром для вас. Кожному чоловікові з-поміж них дістанеться зароблений ним гріх. А тому з них, хто взяв на себе більшу частину цього, підготовані великі муки» (сура 24 «Світло», аят 11).

Священні аяти продовжують вказувати на те, що мусульманам слід думати тільки добре один про одного, і не слід ні про кого говорити погане. А наклепи та брехня є огидним та мерзенним гріхом.

«Ви поширюєте брехню своїми язиками і говорите своїми вустами те, про що у вас немає жодного знання, і вважаєте, що цей вчинок є незначним, хоча перед Аллагом – це великий гріх» (сура 24 «Світло», аят 15).

24.5. ВИПАДОК З ТУ'МА

Мухаммада просили вирішувати різноманітні справи, як значні, так і дрібні. Іноді в Корані згадувалися та обговорювалися малозначущі справи, а великі залишалися без

уваги. У будь-якому випадку, для цього є своя принципово важлива причина. Якщо незначна справа навчала арабів чомусь такому, чого вони не знали або чим нехтували, то воно висвітлювалося в Корані й використовувалося надалі як випадок, на який слід посилатися.

Одного разу, чоловік на ймення Ту'ма вкрав нагрудник (частина обладунків), який був схований у мішку з пшеницею. Він взяв цей мішок і сховав у будинку одного єврея. У мішку була дірка, і зерно просипалося по всьому шляху до будинку цього єврея. Коли власник нагрудника помітив його пропажу, то зміг прослідкувати увесь шлях, зроблений злодієм, до самого єврейського дому; про цю подію він повідомив Мухаммада. Єврей сказав, що Ту'ма приніс мішок до нього в дім, а сам Ту'ма заперечував, що вкрав нагрудник, і звинувачував у цьому злочині єврея. Потім люди Ту'ми прийшли до Мухаммада й почали присягатися, що це єврей вкрав нагрудник, і просили захистити Ту'му. Пророк, який був дуже справедливим і вимогливим, зокрема й по відношенню до самого себе, нікого не запідозрив у брехні. Понад те, адже нагрудник було знайдено саме в будинку єврея. Він схилився до того, щоби захистити Ту'му, коли були послані наступні священні аяти:

«Ми послали тобі Писання з істиною, щоби ти розбирав суперечки між людьми так, як тобі показав Аллаг. А тому не вступайся за зрадників» (сура 4 «Жінки», аят 105). **«Якби не милосердя та милість Аллага до тебе, то група з них мала б намір увести тебе в оману, однак вони вводять в оману тільки самих себе й нічим не шкодять тобі. Аллаг послав тобі Писання й мудрість і навчив тебе тому, чого ти не знав. Милість Аллага до тебе є великою!»** (сура 4 «Жінки», аят 113).

Потім священні аяти вказують на те, що якщо людина здійснила гріх, а потім покалася, то вона дізнається, що Аллаг – Милостивий, Прощаючий. Але якщо вона сама здійснює поганий вчинок, а потім намагається перекласти його на невинну людину, – то це дуже великий гріх. І це стосується усіх без винятку подібних випадків.

До ісламу, коли шляхетна людина здійснювала щось погане, то на це дивилися крізь пальці, але коли такий само поганий вчинок скоював хтось простий – його карали.

Мухаммад заборонив таке упереджене ставлення, оскільки приписи Корану однаково стосуються як шляхетних і багатих людей, так і звичайних. Він вчив своїх послідовників: «Аллаг знищує народи через те, що шляхетна людина серед них робить щось погане – і вони не карають її, а коли злочин коїть звичайна людина – карають її».

РОЗДІЛ XXV

25.1. ЯК МУХАММАД ПОКЛОНЯВСЯ АЛЛАГУ ВСЕВИШНЬОМУ

У попередніх розділах ми описали особистість Мухаммада як Посланця Аллага до людей, лідера, правителя, суддю й полководця. Але був ще один важливий бік його особистості, якому ми приділяли надто мало уваги, і який дуже важко описувати, оскільки Мухаммад не виставляв його на показ. Перш ніж стати Посланцем Аллага й лідером людей, Мухаммад був перш за все і більше від усього людиною, яка поклоняється Аллагу. Задовго до того, як він став Посланцем, він залишив шляхи, вигадані людьми, і знайшов притулок в аскетичній усамітненості в пустелі. У нього була чиста і сприйнятлива душа, яка прагнула поклоніння. Він поклонявся, шукав вічну Істину, був рабом, який жадав встановити зв'язок зі своїм Хазяїном.

Можливо, це спадкова риса характеру, ми знаходимо її у всій лінії його попередників, аж до таких далеких його предків, як Ібрагім та Ісмаїл, мир їм. Ібрагіму було наказано принести в жертву власного сина, і Ісмаїл добровільно пішов з ним, щоби бути принесеним в жертву, оскільки такою була воля Аллага. Жертвопринесення наприкінці хаджу символізує цю пам'ятну подію, коли Аллаг Своєю Милістю замінив Ісмаїла жертвовною твариною. Ми знаємо також, що пра-пра-прадід Мухаммада Кусайй ібн Кіляб був благочестивим шейхом, який бажав, щоб гості Аллага (прочани) приймалися та обслуговувалися краще всіх. Його дідусь, Абдуль-Мутталіб, знайшовши золоті мечі та сперечаючись через них з курайшитами, розташував їх у якості прикраси біля дверей Кааби. Коли прийшов Абраха з великим військом, щоби зруйнувати її, і не було у нього гідного супротивника, Абдуль-Мутталіб сказав: «Кааба належить Аллагу, і Він захистить її». І хоча батько Мухаммада помер молодим, ця духовна тенденція вже встигла виявитися і в ньому, а його рабиня, яка згодом стала нянькою Мухаммада, часто говорила йому: «Я бачу в тобі благочестя твого батька».

Мухаммад був наділений такою ж духовною перевагою, і це благочестя оберігало його характер від усього неправедного і неприйнятного. Він пішов великим шляхом, як його древній пращур Ібрагім. Коли ми вперше зустрічаємо його, як зрілого чоловіка, то виявляємо, що він уникав веселощів, пошани, захопленості суспільним життям Мекки, яка прагнула мирських благ, і торгівлі, у якій він мав успіх, – усім цим він готовий був пожертвувати заради перебування в усамітненні у печері Хіра. Рік за роком він залишався там, особливо під час Рамадану. Він проводив у печері багато днів, поклоняючись Богу, забувши про час та місце. Він не переймався через їжу та пиття і не думав про них, навіть коли їх не було, і Хадіджа, бачачи, яким виснаженим він був після цих періодів поклоніння, наполягала на тому, щоби йому приносили їжу.

З плином років, у міру того, як його стосунки з Творцем, Який направляв його, ставали дедалі глибшими та ближчими, він мало говорив про Того, Хто був для нього ближчим і дорожчим, ніж власне життя. Він говорив лише те, що йому наказувалося говорити, – не більше, і не менше. Він говорив те, що стосувалося компетенції Пророка, але його власне ставлення до Аллага було глибоко особистою справою, конфіденційною, хоча і про це ми все ж таки отримали достатньо примітної інформації від тих, хто жив з ним, а також від сподвижників, які запитували його про все, щоби слідувати його прикладу. Він був глибоко сприйнятливим та чутливим по відношенню до того, що інші не могли бачити, глибоко обізнаним про Істину, яка ховалася за щільною запоною матеріального, він усвідомлював присутність Аллага більше, ніж присутність людей, які оточували його. Він говорив своїм сподвижникам: «Поклоняйтеся Аллагу так, наче ви бачите Його, адже, хоча ви й не бачите Його, Він бачить вас».

Одного разу, під час здійснення хаджу зі своїми сподвижниками, він почув, як вони дуже гучно зверталися до Аллага, і сказав: «М'якше, адже Той, до Кого ви звертаєтеся, не є ні глухим, ані німим».

Айша розповідала, як він зазвичай проводив довгі нічні години в молитвах. Стоячи він читав Коран, падаючи долілиць – звертався до свого Господа.

Іноді він виснажував себе молитвами, забуваючи про час і місце, оскільки глибоко усвідомлював милість Аллага по відношенню до нього і великодушність дару Корану, який був переданий людям через нього. Він відчував, що, скільки б він не молився, цього не буде достатньо, щоби належним чином віддячити Аллагу і виразити всі його почуття. Він втомлювався до такого стану, що були послані аяти, які говорили йому:

«Та ха. Ми послали тобі Коран не для того, щоб ти став нещасним, а тільки у якості настанови для тих, хто боїться» (сура 20 «Та ха», аяти 1-3).

25.2. ДЕЯКІ МОЛИТОВНІ ЗВЕРНЕННЯ ПРОРОКА

Нижче наведені деякі молитовні звернення, які він зазвичай вимовляв і яким навчив деяких своїх сподвижників. Він вчив кожного у відповідності до його здібностей до розуміння та відповідно до конкретних потреб:

«О Аллаг, вибач мені скоєне і те, що я можу скоїти; як явне з цього, так і потаємне; вибач мої гріхи, про які Ти знаєш краще від мене, адже Ти Всезнаючий. У Твоїй Владі добро та зло. І немає божества, окрім Тебе».

Він чітко розумів, що Аллаг має владу для того, щоб дарувати усе, що завгодно, і тому молився сам і вчив своїх послідовників молитися для задоволення усіх потреб, які стосуються як цього світу, так і Прийдешнього.

Абу Умама розповідав: «Я чув, як Посланець молився дуже багато про що, я ж не міг усього цього запам'ятати, і я сказав йому: «Ти молив так багато про що, що я не можу пригадати нічого з цього».

Він відповів: «Чи сказати тобі, як зібрати тобі все, про що я молився? (І він мовив:) *«О Аллаг, я прошу Тебе про краще з*

того, про що просив Твій Пророк Мухаммад, і я прошу Твоєї допомоги проти гіршого з того, проти чого просив допомоги Мухаммад, Твій Пророк. Ти надаєш підтримку, і все перебуває у Твоїй Владі. Немає сили та могутності, окрім як у Тебе»».

Шахр ібн Хаушаб розповів: «Я запитав в Умм Салями (дружини Пророка), які молитовні звернення він повторював найчастіше, перебуваючи в її домі, і вона відповіла: «*О Ти, Який може змінювати серця, залиш мені серце сповнене незламної віри в Тебе*».

А також: «*О Аллаг, зроби мою релігію благом для мене, адже це основа мого існування, і зроби цей світ благом для мене, адже це місце, де я живу, і зроби для мене благом світ Прийдешній, адже це місце мого призначення, зроби життя таким, щоб воно збільшувало для мене все хороше, а смерть – позбавленням від усього зла*».

Коли Абу Бакр, який був дуже близьким до Мухаммада, запитав його про молитовне звернення, він навчив його наступним словам: «О Аллаг, я багато грішив, і ніхто, окрім Тебе, не може дарувати прощення, яви ж бо Свою милість і даруй мені прощення. Адже Ти – Милостивий, Прощаючий».

Абу Бакр був відданим, глибоко віруючим мусульманином, але Посланець знав, що навіть найкраща людина не є абсолютно безгрішною. Всім слід просити прощення, адже людина є схильною грішити, і Пророк зазвичай говорив своїм сподвижникам: «Я прошу прощення в Аллага понад сімдесят разів на день».

Він вчив своїх послідовників, що Аллаг поряд, і що молитва приймається, якщо людина не просить про щось погане, що дозволяється у деяких релігіях, чи поки вона не скоїть гріх, тоді її молитва не буде почута. Але для цього потрібне терпіння. Терпіння – це доброчесність, яка удостоїлась високої оцінки в Корані, вона є ознакою істинної віри. Посланець сказав: «Молитовні звернення раба приймаються доти, доки він не почне просити про щось гріховне або заборонене, чи виявляти нетерплячість».

Коли його запитали, що означає виявляти нетерплячість, він відповів: «Це той випадок, якщо людина скаже: «Я молився й

молився, а мої молитви залишилися без відповіді», і потім вона стає жорсткою та припиняє молитися.

Іноді молитовні звернення людини не отримують прямої відповіді (для її ж добра), але людина може отримати дещо хороше чи навіть краще, ніж те, що вона просила, якщо вона молилася з чистим наміром.

«Немає на землі такого мусульманина, який не отримав би те, про що він молить, або замість цього рівнозначне зло не було відвернуте від нього, окрім тих випадків, коли моляться про скоєння гріха чи розірвання родинних зв'язків».

«О мій Боже, я прошу в Тебе захисту від Твого гніву і прошу Твоїї поблажливості і молю Тебе про вибачення і позбавлення від покарання. Я молю Тебе про допомогу. І скільки б я не дякував Тобі за блага й милості, надані Тобою, цього все одно не буде достатньо. Ти є таким, яким Сам описав Себе».

Один зі сподвижників запитав Мухаммада: «О Пророче Аллага, що мені слід говорити?» І він відповів: «Скажи: *«О мій Боже, вибач мене, яви мені милість, прийми моє каяття і настав мене на істинний шлях»*. Так ти досягнеш успіху і в цьому житті, і в Прийдешньому».

Також, він говорить: *«О мій Боже, я звертаюся до джерел Твоїї милості та до можливостей Твого прощення. Молю Тебе про захист від гріха, достаток у всьому хорошому, перебування в Раю та порятунок від Вогню»*.

А також: *«О Аллаг, я прошу Твоїї допомоги проти всього того, що не схвалюється у поведінці, вчинках та бажаннях»*.

«О Аллаг, даруй мені праведність і допоможи побороти зло, приховане у мені самому».

25.3. ПІСТ

Мусульмани мають постувати впродовж місяця Рамадан, окрім тих випадків, коли людина хворіє, перебуває в дорозі, та в деяких інших випадках. Під час Рамадану, місяця посту, Посланець ще більше, ніж зазвичай, поклонявся Аллагу, використовуючи для цього всі можливі шляхи: благодійність,

читання Корану, молитви. Останні десять днів цього місяця він як правило проводив в усамітненні, щоби увесь цей час віддавати своєму Господу. А того року, коли він залишив цей світ, він провів в усамітненні останні двадцять днів цього місяця.

Одного разу під час Рамадану його сподвижники помітили, що він їсть тільки після заходу сонця і не їв нічого до такого ж часу наступного дня, тому деякі з них почали робити так само, але помітили, що це важко робити постійно. Коли Посланець дізнався про те, що вони так робили, то заборонив їм це⁴¹, кажучи: «Ні, я не схожий на вас, коли я тримаю піст, то ніби отримую їжу й воду».

З особливим, найбільшим завзяттям він молився під час Рамадану і заохочував своїх сподвижників робити це. Зазвичай він здійснював додаткові молитви (саят ат-таравіх) в мечеті, після останнього намазу. Коли мусульмани дізналися про це, то почали групами приходити в мечеть, щоби молитися разом з ним.

Він побоювався, що це стане обов'язковою для всіх традицією, звичаєм, тоді як багато хто не зможе витримати додаткових молитов після цілого дня посту, тому він припинив молитися з ними в мечеті і почав робити це вдома. Мусульмани, зрозумівши, що він вчинив таким чином через співчуття до старих та дуже юних, почали молитися додатково у себе вдома, так само, як і Пророк Аллага. Кажуть, що в такі години в Медині гул молільників долинав з кожної оселі.

Окрім посту в місяць Рамадан, він зазвичай регулярно постував і впродовж інших днів, тож багато хто відчув, що має робити те саме. Айша розповідала, що він тримав піст так довго, що вона вже думала, що він ніколи не припинить піст, а потім він впродовж тривалого часу не постував. Відомо, що він постував впродовж перших трьох днів місячного місяця, а потім – трьох днів повного місяця, – це так звані «три білих дні» (дванадцятий, тринадцятий і чотирнадцятий). Також, він зазвичай тримав піст по понеділках та четвергах.

⁴¹ Це було до того, як Аллаг наказав усім мусульманам тримати обов'язковий піст впродовж місяця Рамадан. – *Прим. ред.*

Він говорив, що піст у місяць Рамадан є обов'язковим для тих, хто фізично здатний його витримати, а додаткові дні посту є бажаними. Ті, хто через хворобу не зміг тримати піст у Рамадан, могли нагодувати бідняка за кожен пропущений день посту. У ті дні, коли мусульманам належало виконувати особливо важкі завдання, він показував їм, що не тримає піст.

РОЗДІЛ XXVI

26.1. СЛОВА ПРОРОКА

Минуло шість років відтоді, як мусульмани переселилися з Мекки в Медину, і багато чого відбулося впродовж цих років. Іслам ріс та поширювався по всьому півострову, ген до кордонів аш-Шаму й Іраку. Одкровення від Аллага продовжували надходити до людей та вчити їх, як слід жити, а мусульмани з благоговінням вивчали священні аяти. Деякі вивчали їх напам'ять, інші ж записували на пергаменті, пласких кістках чи на дереві. Були такі люди, які знали напам'ять весь Коран, всі аяти до єдиного, люди, які щоденно сиділи з Посланцем Аллага та обговорювали з ним кожен тему, яку їм важко було зрозуміти. Мухаммад пояснював і наводив приклади своїми словами, навчаючи Корану.

26.2. ВІДВІДУВАННЯ СТАРІЙШОГО ДОМУ

Приблизно через рік після того, як мусульмани переселилися в Медину, їхньою киблою (напрямок у молитві) стала Кааба, Старійший Дім, – перша будівля на планеті, яка була зведена для поклоніння Аллагу. Вона була відновлена Ібрагімом та Ісмаїлом (мир їм), предками арабів. Коли ж її реконструювали в часи Мухаммада, то саме він поставив Чорний камінь на місце. До цього Дому араби з усіх частин півострова здійснювали прощу у певні місяці року. Впродовж цих місяців араби утримувалися від війни. Коран стверджує, що цей Дім – для всіх людей, і кожна людина має право прийти до цього Дому для поклоніння своєму Господу, кожна людина має право на безпеку у цей час і кожна людина має право мирно здійснювати прощу до нього. Це був найдавніший звичай, настільки ж давній, як і сам Найстаріший Дім.

Через шість років життя в Медині Мухаммад оголосив, що хоче здійснити прощу⁴² до Старійшого Дому, і запропонував усім, хто побажає, долучитися до нього. Він хотів запевнити курайшитів, що прийшов з миром, як прочанин, а не для битви.

Коли прочани дісталися Зу-ль-Хуляйфи, то всі вони вдягнули однакове просте вбрання (іхрам), яке символізувало їхню рівність перед Аллагом, покору та смиренність перед Ним. Вони помітили жертвоних тварин, підготованих для принесення в жертву під час прощі до Кааби, і не взяли з собою ніякої зброї, окрім тієї, яка може знадобитися прочанину. Цього разу Пророка супроводжувала його дружина Умм Саяма.

Коли курайшити дізналися про наближення Мухаммада, то почали сумніватися, чи з миром він прийшов. У них було стільки пихатості та ненависті, що вони не бажали бачити в Мецці мусульман навіть у якості прочан. Вони зібрали військо і вислали його назустріч, щоби зупинити мусульман. Ним командував Ікріма ібн Абу Джахль, а Халід ібн аль-Валід керував кавалерією. Посланець з прочанами просувалися, поки не дісталися Усфана поблизу Мекки, де зустріли людину з племені Кальб, яка повідомила їм, що курайшити є незламними у своєму рішенні не допустити їх в Мекку. Вони вдягнули обладунки і заприсягнулися Аллагом, що Мухаммад не увійде в місто.

Пророк сказав: «Горе курайшитам, війна виснажила їх! Що вони втратять, якщо залишать мене іншим арабам? Якщо ті мене переможуть, то саме цього й хочуть курайшити. Якщо ж ні, то вони могли б прийняти іслам з честю. Якщо інші араби мене переможуть, то курайшити битимуться зі мною, маючи переважаючі сили. Що ж собі думають ці курайшити? Присягаюся Аллагом, я буду продовжувати боротися за те, для чого мене послав Аллаг, поки не буде дарована перемога цій справі чи поки не відокремиться ця ключиця». Він мав на увазі, що боротиметься до смерті.

⁴² Це була мала проща – умра, яка здійснюється у будь-який час року, тоді як велика проща, хадж, здійснюється впродовж певних (заборонених) місяців і закінчується у визначені дні місяця зу-ль-хіджа.
– Прим. ред.

І хоча курайшити ненавиділи Мухаммада й були підлими та жорстокими у своїй ворожості, Пророк, як це видно з його слів, турбувався про них та про їхнє становище. Він боровся проти них, оскільки вони були неправими; він намагався привести їх до істини за будь-яку ціну, але він щиро жалів їх. Він знав, що рано чи пізно Аллаг дарує йому перемогу, і він хотів, щоб курайшити зрозуміли це і покаялися, а не вступали у позбавлену сенсу війну зі Всемогутнім.

Посланець продовжував мирно рухатися в бік Мекки, наполягаючи на тому, щоби не вступати в бій, адже він прийшов як прочанин. Курайшити послали до нього людей з племені Хуза'а, щоби ті виявили його справжні наміри, і вони, поговоривши з Мухаммадом, переконалися в тому, що він прийшов з миром. Вони переказали це курайшитам, але ті розлютились і сказали, що навіть якщо це правда, він все одно не увійде в Мекку, адже що подумують араби? Що Мухаммад змусив їх пустити його?!

26.3. ПОСЛИ

Тоді курайшити відрядили до Мухаммада очільника ефіопських воїнів, яких вони найняли для захисту Мекки. Перш ніж говорити з цією людиною, Посланець звелів своїм послідовникам виставити наперед жертвних верблюдів. Побачивши цих тварин, посол курайшитів переконався, що мусульмани прибули для здійснення прощі, і повернувся, не поговоривши з Мухаммадом, оскільки він побачив, що курайшити не праві: вони не мали права забороняти мусульманам або будь-кому ще відвідувати Дім Аллага. Повернувшись до курайшитів, він доповів їм про те, що бачив, але вони сказали йому, що він надто довірливий і нічого не розуміє. Він розсердився і сказав, що його люди не домовлялися з курайшитами про те, що їм доведеться виганяти прочан від Дому Аллага. І якщо вони не дозволять Мухаммаду здійснити релігійні обряди, то ефіопи залишать Мекку. Вони

постаралися заспокоїти його і умовили почекати доти, доки вони остаточно не вирішать цю справу.

Потім вони вирішили послати людину, відому своєю проникливістю та тверезістю суджень, – Урву ібн Масуда, але він чемно відмовився, оскільки бачив, як вони ставилися до тих, хто дотримувався іншої думки, ніж вони. Курайшити натиснули на нього, запевняючи, що підкоряться його рішенню, і, зрештою, він погодився.

26.4. УРВА ІБН МАСУД У ЯКОСТІ ПОСЛА

Коли він прийшов до Мухаммада, то повідомив йому, що армія, яка вирушила з міста, щоби заступити йому дорогу, перебуває далеко від Мекки. (Мухаммад, намагаючись уникнути будь-яких сутичок з курайшитською армією, обрав важкий шлях, яким майже не користувалися, тоді як армія курайшитів залишилася на звичному шляху). Тож дорога на Мекку була відкритою, і перед ним лежало беззахисне місто. Урва сказав: «Мекка подібна до очищеного яйця у твоїй руці».

Слідуючи своїй сутності та вченню Аллага, Мухаммад був надзвичайно чесним та правдивим, тому, коли він оголосив, що прийшов у якості прочанина, то саме це й мав на увазі, без якогось таємного задуму. Йому випала нагода захопити Мекку та принизити своїх ворогів без особливих зусиль чи кровопролиття, але він не скористався нею. Пророк не відмовився від своїх слів, що він прийшов з миром, навіть тоді, коли мекканці вийшли на битву з ним. Він відповів Урві, що прийшов у якості прочанина, і як прочанин просить дозволу увійти в місто.

Урва був дуже вражений, і, повернувшись до курайшитів, сказав: «Я бачив хосроя Ірану у його державі, імператора Візантії у його державі, негуса Ефіопії у його царстві, але я ніколи не бачив людей, які б так любили свого провідника, як мусульмани люблять Мухаммада. Вони ніколи не

відступляться від нього, тож думайте про те, що збираєтеся зробити».

Мухаммад відрядив посла до курайшитів, сподіваючись переконати їх, але вони вбили верблюда цієї людини і вбили б його самого, якби не втрутилися ефіопи. Потім натовп курайшитів вийшов з міста під покровом ночі і кидав каміння в мусульман. Близько п'ятдесяти з них схопили й привели до Мухаммада, який звільнив їх та відпустив додому. Адже він прийшов не для того, щоби битися або захоплювати полонених.

26.5. МІСІЯ ОСМАНА

Пророк знову спробував досягнути взаєморозуміння з курайшитами. Цього разу він відрядив до них благородного посла, якого вони добре знали та поважали, – Османа ібн Аффана. До прийняття ісламу він був одним з видатних курайшитів, а опісля він став відданим мусульманином та зятем Мухаммада. Він був чоловіком, якого всі любили та поважали, – надзвичайно щедрим, великодушним та щирим.

Першим, кого побачив Осман, коли увійшов у Мекку, був Абан ібн Саїд. Осман попросив Абана взяти його під свій захист. Абан погодився і обіцяв йому безпеку на час перемовин з курайшитами. І Осман вирушив на зустріч з вождями племені Курайш.

Вони сказали йому:

Османе, якщо ти хочеш відвідати Найстаріший Дім, то ти можеш це зробити.

Він відповів:

Не випадає мені відвідувати Дім Аллага раніше Посланця Аллага.

Тоді курайшити повідомили йому, що урочисто присяглися не пускати Мухаммада в Мекку.

Тепер почалися тривалі і складні перемовини, настільки тривалі, що табору мусульман дісталася чутка, нібито курайшити вбили Османа, людину, яка була однією з найдобриших та найбільш великодушних серед усіх людей і яка

прийшла до них з мирним дорученням під час забороненого місяця і перебувала на Священній території. Це було вже занадто навіть для Мухаммада. І він сказав: «Ми не підемо звідси, не вступивши в бій з ними».

Мусульмани прийшли у якості прочан, вони не мали зброї, щитів, коней та бойових верблюдів. Вони прийшли, щоби звернутися до Аллага, – беззбройні та вдягнені в іхрам, одяг смирення. Але у пориванні благородного гніву, всі вони зібралися біля Мухаммада, який стояв під деревом, і один за одним почали присягати йому в тому, що битимуться на смерть. Коли всі вони присягнули, Пророк звів свої руки разом і сказав: «А це присяга Османа, оскільки Осман, живий він чи мертвий, не залишиться б осторонь від цієї присяги вірності».

Незабаром вони почули, що Осман живий, але зайнятий тривалими перемовинами. І коли через деякий час Осман сам з'явився в таборі, вони були дуже раді.

Чутка про смерть Османа була перевіркою для них. Чи стануть вони битися без зброї, поклавшись на Аллага, чи будуть тремтіти від страху, заклопотані лише обставинами матеріального світу? Коран говорить:

«Аллаг залишиться задоволеним віруючими, коли вони присягали тобі під деревом у Худайбії. Він знав, що у них в серцях, і дарував їм спокій та нагородив їх близькою перемогою» (48:18).

Після повернення, Осман сказав, що хоча курайшити тепер і переконалися в тому, що Мухаммад прийшов не заради битви, вони все одно не дозволять йому увійти в місто через свої гордощі, адже вони заприсяглися, що не пустять його в місто цього року. Вони побоювалися, що араби почнуть говорити, ніби вони дозволили йому увійти в місто, бо злякалися його.

26.6. ХУДАЙБІЙСЬКИЙ ДОГОВІР

Далі відбулися ще важчі та складніші перемовини. Курайшити прислали одного зі своїх вождів, Сухайля ібн Амра, вести їх, а він виявляв ворожість та нечемність по відношенню

до Мухаммада, який терпів все це з найвищою стійкістю та самовладанням. Сухайль ібн Амр висував одну вимогу за іншою, а Мухаммад погоджувався, і якби у мусульман не було їхньої великої віри, вони ніколи б не погодилися з умовами такого договору.

Серед цих умов була й така, що мусульмани не увійдуть в Мекку цього року, але зможуть прийти як прочани через рік. Серця мусульман охопив смуток. Невже вони подолали сотні миль для того, щоби повернутися назад, коли перед їхніми поглядами вже постало Священне місто? Це була їхня батьківщина, осердя усіх їхніх сподівань, і вони сприйняли усі зроблені поступки як велике приниження.

У звичайних ситуаціях Мухаммад радився зі своїми сподвижниками, але коли він отримував веління від Аллага, то ретельно дотримувався його в усіх деталях, не беручи до уваги нічиєї думки, ні своєї власної, ні почуттів інших, ані своїх власних почуттів.

Після укладання угоди, Омар, який був безжальним по відношенню до ворогів Аллага, підійшов до Абу Бакра й сказав:

Це ж язичники?

Абу Бакр відповів:

Звісно ж, язичники, Омаре.

А ми ж бо мусульмани? – продовжував Омар.

Цілком правильно, – сказав Абу Бакр.

Тоді чому ж ми йдемо на компроміс з нашою релігією?

Притримай язика, Омаре, адже я присягаюся в тому, що він – Посланець Аллага, – сказав Абу Бакр.

Я також присягаюся в цьому, – мовив Омар.

Потім, усе ще перебуваючи в гніві, він пішов до Мухаммада й сказав йому те саме, що й Абу Бакру.

Мухаммад відповів м'яко:

Я раб Аллага та Його Посланець. Я не чиню непослуху по відношенню до Його наказів, а Він не дозволить мені загинути раніше встановленого часу.

Дивлячись на цей договір з відстані чотирнадцяти сторіч, не можна не зачудуватися його мудрістю. Курайшити були, як

помітив Мухаммад, виснажені війною і слабшали з кожним днем дедалі більше, тоді як мусульмани з кожним днем посилювалися, і їхня кількість зростала. Цей договір був єдиним, що могло врятувати «обличчя» курайшитів та пом'якшити їхнє гірке почуття приниженої гідності. Для мусульман же очікувати наступного року здавалося надзвичайним приниженням, але один рік – це не так багато в історії нації, і один рік – це не велика ціна за мирне входження на Священну територію.

Також, не надто великою виявилася ціна, яку довелося заплатити за припинення нескінченної війни помсти між курайшитами та мусульманами. Якби вони почали наполягати на битві, то це означало б, що війна триватиме доти, доки одна сторона не знищить іншу. Мусульмани були сильнішими, але чого б вони домоглися, якби знищили власних родичів та розорили власну батьківщину? І те, що здавалося їм великим приниженням, насправді було єдино можливим виходом, єдиним шляхом до примирення.

Панування силою зброї – це панування над тілами людей, але не над їхніми душами, а Аллаг Великий визначив, щоби серця й душі цих впертих курайшитів сповнилися ісламом.

Коран пояснив мусульманам, що в Мецці було багато чоловіків та жінок, які, так само, як і вони, вірили в Аллага, але не могли відверто оголосити про свою віру. І якби мусульмани отримали дозвіл воювати в Мецці, то ці люди постраждали б разом з язичниками від рук мусульман, що призвело б, своєю чергою, до жакливих наслідків, адже завдання шкоди невинному неодмінно тягне за собою гнів Аллага.

26.7. ОБРЯДИ ПАЛОМНИЦТВА У ЦЬОМУ ВИНЯТКОВОМУ ВИПАДКУ

Мухаммад попросив прочан виконати обряди умри там, де вони перебували, поза межами священної території, і там само

здійснити жертвопринесення. Але вони були такими засмученими, що сиділи в зажурі й нічого не робили. Мухаммад був наляканий цим і увійшов у свій намет з жахом в очах. Інші народи, які у стародавні часи не корилися велінням Аллага, були знищені. Він сказав своїй дружині: «Умм Саямо, мусульмани загинуть! Вони відмовилися виконувати наказ Аллага».

Але ця зріла й збагачена життєвим досвідом жінка сказала: «Ні, о Посланцю Аллага, вони просто засмучені. Йди й сам виконай обряди умри, і вони підкоряться».

Тоді Мухаммад приніс у жертву тварин і після цього поголив голову, згідно з правилами паломництва. Побачивши це, усі мусульмани встали й наслідували приклад свого улюбленого Пророка, і ситуація була врятована завдяки розумній пораді цієї доброї жінки, Умм Саями.

А коли мусульмани збиралися відходити, наче для того, щоби зробити їх ще більш нещасними через цей договір, до них прибіг один з тих, хто увірував в Аллага й жив у Мецці, щоби приєднатися до них. Але, згідно з укладеним договором, Мухаммад зобов'язався повертати назад тих курайшитів, які захотіли б приєднатися до мусульман і тікали до нього, тоді як будь-якому мусульманину, який ставав віровідступником, безперешкодно дозволялося повертатися до курайшитів. І ось, родичі цієї людини прийшли, щоби забрати його силоміць, він же волав: «Допоможіть, порятуйте, мусульмани! Невже ви залишите мене на поталу язичникам?!»

Мусульмани ледве стримувалися. Мухаммад, чия віра в мудрість Аллага могла зрушити гори, і який, можливо, знав про те, що мало незабаром статися, сказав: «О Абу Джандаль, будь терплячим. Аллаг пошле тобі полегшення, а також і іншим пригнобленим. Ми уклали угоду з цими людьми і заприсяглися Аллагом, тому не порушимо її».

Теоретично умови цього договору, укладеного на десять років, здавалися неприйнятними, але у дійсності перебіг подальших подій підтвердив його велику мудрість; мусульмани не відступалися від віри і не поверталися до курайшитів. Якби хтось і пішов, то він був би без усякої користі

для Аллага. Тримати таких людей в Медині було би тільки лицемірством. Набагато краще – дозволити їм йти туди, куди вони прагнули серцями. А мекканці, які вірили в Аллага, як і обіцяв Мухаммад, отримали Його підтримку; вони об'єдналися в нові групи і ставали твердішими у вірі, якої їх намагалися позбавити. А трохи більше, ніж через два роки вся Мекка на вернулася до ісламу, а цей договір втратив свою силу. Але на той момент, мусульмани бачили, що людину переслідували й били за те, що вона увірувала в Аллага, адже їм не дано було бачити майбутнє, хоча воно й було таким близьким. І лише віра в Аллага та Його Посланця дала їм силу витримати це болісне випробування.

26.8. ПРОРИВ

Мусульмани просувалися у напрямку Медини з болем у серці, і по дорозі між Меккою та Мединою, наче промінь світла, були послані ці священні аяти Корану:

«Воістину, Ми дарували тобі явну перемогу, щоби Аллаг пробачив тобі гріхи, які були раніше і які будуть згодом, щоби Він довів до кінця Свою милість до тебе і провів тебе прямим шляхом, і щоби Аллаг надав тобі велику допомогу» (сура 48 «Перемога», аяти 1-3).

Для мусульман не було більш добрих слів. Вони поєднували в собі прощення, надію, впевненість та велику щедрість, – все, що могло потішити їхні серця.

Цей договір аль-Худайбія насправді був проривом. Те, що вони вважали ганебною поразкою, обернулося почесною перемогою, досягнутою без кровопролиття та руйнувань.

Незабаром після цього договору стало зрозуміло, що увесь Аравійський півострів буде осяяний Істиною слів Аллага і схилиться до милосердного правління ісламу.

Значення цих аятів є дуже знаменним. Посланець, до якого вони були звернені, дуже зрадив великій щедрості свого Господа – прощенню гріхів та помилок усього життя та даруванню колосального успіху, який перевищував усілякі

сподівання. Він сповнився таким почуттям вдячності, що вистоював молитви, славлячи та вихваляючи Аллага, доти, доки не пухли його ноги. Якось Айша з благоговінням запитала його: «Але, Посланцю Аллага, адже Аллаг вибачив усі твої гріхи, чому ж ти молишся так довго?»

«Але ж мені треба бути вдячним рабом», – м'яко пояснив він.

РОЗДІЛ XXVII

27.1. ІСЛАМ ЧЕРЕЗ ДВАДЦЯТЬ РОКІВ

Після майже двадцяти років боротьби Мухаммаду судилося проголосити свою релігію усьому людству. «Ми послали тебе тільки у якості милості для світів»⁴³, – стверджує Коран. Впродовж цих двадцяти років він постійно отримував Послання від Аллага, і благородні постанови ісламу набули своєї остаточної форми. Згідно з ретельним планом, кожен з мерзенних звичаїв арабів у слухний для цього час був замінений набагато більше істинним та духовно чистим; певна річ, розпочато було з найголовнішого – з веління поклонятися тільки Аллагу і відмовитися від визнання лжебогів. Постійно, крок за кроком, рік за роком, мусульмани підводилися до прямого шляху, і не давався їм новий урок доти, доки не був засвоєний попередній.

Після того, як було наказано поклонятися одному Аллагу, були явлені інші базові принципи ісламу; серед них той принцип, що ні гроші, ні влада, ні походження не мають для Аллага жодного значення, і тільки чистота серця підносить одну людину над іншою. І разом з цим принципом, який зруйнував класову систему арабів, прийшла ідея про те, що життя людини на землі є випробуванням, і що її становище в житті прийдешньому залежить від її справ у цьому світі.

Щойно цей світогляд був сприйнятий, мали місце наступні кроки. Мусульмани щоденно надихалися прикладом Мухаммада та вченням ісламу, яке охоплює все, від великих і благородних принципів релігії до дрібних деталей суспільної поведінки. Наприклад, мусульманин не входить у дім без дозволу і не залишає його не попрощавшись. Якщо його вітають, він відповідає таким само чи кращим привітанням. І немає такої області життя, стосовно якої іслам не дає рішення, справедливого й точного. Немає також такого аспекту стосунків між людьми, який би не регулювався зі

⁴³Сура 21 «Пророки», аят 107. – Прим. ред.

справедливістю, милістю та з особливим піклуванням про більш слабких, таких як жінки, діти чи ті, котрі перебувають у залежності.

Обговорення усіх цих приписів ісламу не є завданням цієї книги. Варто лише зазначити, що вони змінили арабів, перетворивши їх з народу розгнужданого, аморального, зіпсутого, який живе величезною кількістю забобонів та жорстоких звичаїв, на народ, який почав щиро поклонятися Аллагу і став володарем високої моралі. З людей, які живцем закопували своїх новонароджених доньок, приносили у жертву кам'яним ідолам своїх синів і мучили до смерті рабів, вони перетворилися на людей, які почали оберігати власних доньок наче справжні коштовності, знищувати ідолів та звільняти своїх рабів. Замість того, щоби розважатися і пиячити ночами, вони почали проводити ночі у молитвах та інших благочестивих справах. З людей, чиею гордістю та радістю були багатство й діти, вони перетворилися на людей, для яких найбільшим щастям стало наблизитися хоч на крок до того, щоби Творець був задоволений ними.

27.2. ЗАКЛИК ДО ІСЛАМУ СВІТОВИХ ПРАВИТЕЛІВ

Одного разу Мухаммад вийшов до своїх сподвижників і сказав: «Аллаг послав мене як милість для всіх людей. Тож не сперечайтесь стосовно мене, як сперечалися апостоли стосовно Іси, сина Марйам».

І сподвижники запитали: «А як сперечалися апостоли, о Посланцю Аллага?»

«Він закликав їх до того самого, до чого я закликаю вас. І деякі визнали його місію та підкорилися. Інші ж зненавиділи це і залишилися осторонь».

Потім він повідомив своїм сподвижникам, що збирається надіслати листи імператору Візантії Іраклію, хосрою Ірану, мукавісу Єгипту, аль-Харісу, гассанідському правителю аль-

Хіри, і Базану, хім'яритському правителю Йемену, а також негусу Ефіопії, щоби закликати їх до ісламу.

Сподвижники погодилися виконати цю місію, і Пророк приклав до листів спеціально виготовлену для нього печатку зі срібла з написом «Мухаммад, Посланець Аллага». Кожного правителя Мухаммад закликав поклонятися Одному Аллагу та відмовитися від усього іншого; кожному він повідомляв, що в ісламі (а це слово по-арабськи означає «покоря Аллагу») він здобуде спасіння, і нагадував про відповідальність за підданих. Кожен відповів згідно зі своєю сутністю та розумінням ним релігії.

Негус Ефіопії тепло й шанобливо відгукнувся на лист Посланця Аллага, адже він вже багато знав про іслам та мусульман, які переселилися в його країну коли їх переслідували вдома. Мухаммад надіслав йому ще одного листа з проханням дозволити мусульманам, які там залишалися, повернутися на батьківщину, і вони, отримавши такий дозвіл, повернулися на чолі з Джафаром ібн Абу Талібом.

Мукавкіс, голова коптського Єгипту, який перебував у залежності від Візантії, відгукнувся дружніми словами на лист Мухаммада. Він написав, що знає про те, що у цей час мав з'явитися Пророк, але він чекав його з боку аш-Шаму, де пророки з'являлися у давні часи. Він побоювався, що копти Єгипту не приймуть це нове послання, і переймався своїм становищем серед них, якщо сам стане мусульманином. Він надіслав Посланцю Аллага багато подарунків, зокрема й двох рабів, Марію та Сірін, а також білого мула, і це було чимось новим для арабів.

Коли Іраклій, візантійський імператор, отримав листа Мухаммада, то не став розпитувати про нього послів, а почав шукати інших арабів, які перебували в його країні. Він знайшов групу торгівців на чолі з Абу Суфьяном, непримиренним ворогом Пророка.

Коли ці люди постали перед Іраклієм в оточенні шляхетних візантійців, він запитав:

Хто з вас є найближчим його родичем?

Абу Суфьян, з чиею донькою Мухаммад одружився, коли та перебувала у злиднях та страждала в Ефіопії, відповів:

Я є його найближчим родичем.

Іраклій, людина спостережлива та розсудлива, сказав: Вийди наперед, а твої супутники нехай стоять позаду тебе.

А потім він сказав іншим:

Якщо він брехатиме, піднімайте руки.

Після детального розпитування Абу Суфьяна, Іраклій сказав:

Я запитав тебе про його походження, і ти сказав, що він є шляхетного походження, так само, як і всі пророки, – вони обираються з-поміж найкращих людей свого народу. Я запитав, чи говорив хтось із вас раніше те, що говорить він, і ти відповів, що ні. Якби ти сказав, що раніше хтось говорив подібне, то я міг би сказати, що він наслідує інших. Я запитав тебе, чи був хтось із його предків правителем, і ти відповів, що не було такого. Якби ти відповів позитивно, я міг би сказати, що він прагне посісти трон своїх предків. Я запитав тебе, чи знаєш ти його як брехуна, і ти відповів, що він ніколи не брехав раніше. Тож я стверджую, що якщо він ніколи не бреше стосовно людей, то він не став би брехати стосовно Бога. Я запитав, чи пішли за ним вожді його народу, і ти сказав, що тільки слабкі, жінки й діти зробили це. Я запитав тебе, чи збільшується кількість його послідовників, чи ж вони розсіюються, і ти відповів, що їх стає дедалі більше. Я запитав, чи ставав хтось з-поміж вас гіршим після навернення до його релігії, і ти відповів, що ні. Такою є велич віри, ніхто не може відмовитися від неї, пізнавши її силу. Я запитав тебе, чи зраджував він, і ти відповів, що ні. Такими є пророки: вони не зраджують. Я запитав тебе, чи боровся ти проти нього, і ти відповів, що так, і війна тривала між вами роками. Ти спричиняв йому шкоду, а він спричиняв шкоду тобі. Такими є пророки, їм завжди протистоять. Я запитав тебе, що він велить вам, і ти відповів, що він велить поклонятися Одному Аллагу і забороняє поклоніння ідолам, а також закликає до молитов, хороших справ, щирості та духовної чистоти. Якщо те, що ти мені сказав, – правда, то він буде володіти землею, на якій я зараз стою, і

якби він був тут, я би поквапився зустрітися з ним і обмив би йому ноги.

Коли Іраклій прочитав лист Мухаммада своєму оточенню, то почався жажливий гамір та шум. Абу Суфьяна та його супутників попросили залишити приміщення. Іраклій надіслав Пророку найтеплішу відповідь, тож деякі історики впевнені в тому, що він став мусульманином, тоді як інші стверджують, що ні, але це могло би статися, якби він не зіткнувся з таким спротивом з боку свого оточення.

Коли лист Мухаммада, який містив заклик до ісламу, прочитав хосрой Персії, його реакція була зовсім іншою. Він шойно зазнав поразки від візантійського імператора й перебував у поганому настрої. Він роздер лист на шмаття і наказав своєму вассалу, правителю Йемена, вирушити в Хіджаз і доставити йому голову Пророка.

Коли Мухаммад дізнався про те, як відгукнувся на його заклик правитель Персії, то сказав: «Нехай Аллаг роздере його царство!» Через кілька днів хосрой помер, і його змінив інший⁴⁴, а через декілька місяців до влади прийшов новий правитель. Іранський трон став предметом суперечок, і якийсь принц сховався на трон тільки для того, щоби бути скинутим та обезголовленим своїм наступником. Сотні були вбиті та обезголовлені, і перська імперія продовжувала слабшати і грузнути в хаосі міжусобиць доти, доки мусульмани не завоювали Іран та залежні від нього території, що сталося в часи правління Омара ібн аль-Хаттаба.

Коли до Мухаммада прибули посланці від Базана, правителя Йемену та вассала перського хосроя, він повідомив їм, що їхній правитель помер, і попросив повернутися з цією звісткою до Базана. Мухаммад запропонував Базану⁴⁵ стати

⁴⁴ Хосрой Парвіз був убитий власним сином Шируйїє. – *Прим. ред.*

⁴⁵ Пророк дізнався про смерть хосроя з Одкровення, у день його смерті, а для людей того часу, враховуючи відстані та можливості тодішнього зв'язку, це видавалося неймовірним. Звістка від Мухаммада, яка надійшла набагато раніше офіційного повідомлення, вразила Базана, і він став мусульманином, а його приклад наслідував його народ. – *Прим. ред.*

мусульманином і стати його намісником у Йемені. Базан прийняв цю пропозицію, і Йемен став однією з ісламських земель.

Аль-Харіс, гассанідський правитель і васал Іраклія, повідомив імператору, що отримав листа від людини, яка запевняє, що є Пророком, і попросив дозволу перетнути кордон з військом, щоби битися з ним. Іраклій відповів, що він також отримав подібного листа, і що Гассанідський король міг би вчинити набагато краще, якби прибув в Єрусалим і взяв участь у святкуванні перемоги Іраклія над Персією.

27.3. ЄВРЕЙСЬКА ДЕРЖАВА В ДЕРЖАВІ

Договір аль-Худайбія зробив південь Аравії безпечним для мусульман, але на півночі проживали найбільш численні та сильні племена євреїв, які мали настільки великий вплив всередині півострова та за його межами, що сформувалася ніби окрема їхня держава всередині держави арабів.

Деякі виселені з Медини єврейські племена приєдналися до племен Хайбара, збільшивши таким чином їхню чисельність та силу. Марно було укладати договори та угоди з цими племенами, адже вони, на чолі зі своїм лідером Хайаййем ібн Актабом, свого часу приєдналися до арабських язичників і вирушили разом з ними в похід, щоби знищити мусульман у Медині (див. роз. 23 про Битву біля рову – *прим. пер.*). Кожне єврейське плем'я, з яким Мухаммад укладав договір, порушувало його у вирішальну мить, тому не було іншого виходу, окрім як вступити у війну з цими племенами та підкорити їх.

Мухаммад одночасно отримав веління проголосити свою релігію усьому людству і вступити у війну з євреями Хайбару, і він провадив ці дві акції одночасно. Деякі історики стверджують, що було помилкою вчиняти саме так, адже євреї, які мали великий вплив поза межами півострова, могли

домогтися військової підтримки у хосроя Персії і візантійського імператора, які отримали листи Мухаммада із закликом до ісламу, і такими величезними силами вони могли б розбити мусульман. Але Посланець Аллага не займався політикою – Посланець Аллага корився наказам свого Господа і покладався на Нього.

Євреї Хайбару не звернулися за іноземною допомогою, вони вважали, що їхніх власних сил більш ніж досить для того, щоби подужати Пророка та його людей. Вони мали все необхідне для цього: людей, гроші, силу та військовий досвід. Увесь Аравійський півострів зачав подих, адже ніхто не знав, як вирішиться це питання. Віруючі в Аллага знали, що Він дозволить Своему Посланцю взяти гору; вони не вважали, що євреї з усіма їхніми укріпленнями та численним військом мають якусь перевагу. Курайшити ж робили ставки на предмет того, хто стане переможцем.

Мухаммад вирушив на чолі півторитисячного війська. Тим часом, євреї, готуючись до битви, розташували в двох укріпленнях своїх жінок та дітей, у третьому – свої цінності, а четверте зайняли воїни. На відміну від євреїв, які спричиняли клопоти тим жінкам та дітям мусульман, які ховалися вдома, під час облоги Медини, мусульмани не стали наближатися до укріплень, у яких перебували жінки й діти євреїв, а також до того, у якому знаходилися цінності, але звернули увагу на чоловіків у четвертому укріпленні, адже іслам зобов'язує не спричиняти шкоди жінкам, дітям та старим людям, а також не спалювати будинки й поля, якщо тільки вони не зайняті ворогами.

Жорстока битва розгорілася біля четвертого укріплення, і п'ятдесят мусульман загинуло впродовж першого ж дня. З боку євреїв втрати були дуже великими, було багато вбитих, включаючи і їхнього вождя; але на його місце одразу ж став інший, і битва розгорілася з новою силою.

Пророк попросив Абу Бакра очолити штурм воріт, і він хоробро бився разом зі своїми воїнами, але євреї виявили наполегливість і ворота не були взяті. Наступного дня Пророк послав Омара ібн аль-Хаттаба на прорив. Омар був хоробрим

та несамовитим у бою, але, незважаючи на це, йому не вдалося виконати завдання. На третій день Пророк послав Алі ібн Абу Таліба і вручив йому прапор, наставляючи словами: «Тримай цей прапор і бийся доти, доки Аллаг не відчинить перед тобою цю фортецю».

Алі, міцно скроєний та цілковито безстрашний, бився доти, доки один з євреїв не вибив у нього щит. Алі відер двері цього укріплення і бився, використовуючи їх у якості щита, поки укріплення не було захоплене.

Таким чином, найпотужніші на півострові єврейські племена були підкорені. Землі євреїв перейшли під контроль мусульман. Мухаммад не переймався особистим збагаченням і призначив річний дохід з більшої частини цих земель бідним, адже доля пророків не в цьому світі, а в Прийдешньому.

27.4. КІНЕЦЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ ВЛАДИ НА ПІВОСТРОВІ

Після захоплення Хайбару євреї попросили дозволити їм залишитися на цій землі та доглядати за пальмами для мусульман, стверджуючи, що вони краще знаються на цьому. Тоді Посланець уклав з ними угоду про те, що вони залишаються і будуть віддавати половину врожаю за умови, що у випадку необхідності ці землі можуть бути відібрані у них. Євреї Фадаку не намагалися воювати з Посланцем, а запропонували укласти з ними подібну угоду, і це було дароване їм. Пророк бився з євреями Ваді аль-Кура, після чого уклав з ними таку само угоду. Мешканці Тіхамі уклали з Посланцем договір про сплату джізї⁴⁶ і залишилися на своїй землі.

⁴⁶ Джізья – податок, який сплачують немусульмани, які проживають в ісламській державі, за те, що вона забезпечує їх цілковитий захист та свободу віросповідання, не вимагаючи виконання ними військової повинності. – *Прим. ред.*

Це був кінець єврейської влади на півострові, і хоча племена євреїв усе ще залишалися на його території, вони вже не були важливою політичною силою чи незалежним формуванням всередині арабської держави. Вони використовували свою хитрість та владу, усю грубу силу та легковірність політеїстів, щоби знищити Посланця, але Аллаг визначив інакше. Зрештою, вони зазнали поразки і підкорилися Мухаммаду.

Посланець призначив дохід з цих єврейських земель бідним, для звільнення рабів і на загальні потреби релігії, себто для поширення та зміцнення ісламу. Для себе особисто він не взяв нічого; він вчив своїх сподвижників: що б не залишали пророки, усе це – для милостині, адже їхня доля знаходиться не в цьому світі, а у світі прийдешньому, у вічному житті.

І хоча сподвижники Мухаммада не були пророками, вони також не переймалися нічим, окрім релігії, і тому бачили набагато далі меж цього світу. Одного разу Омар ібн аль-Хаттаб прийшов за порадою до Посланця. Після однієї битви він отримав ділянку землі і хотів віддати її бідним. Але він не міг вирішити, як це краще зробити. Чи варто йому продати цю ділянку і поділити гроші між бідняками? Посланець порадив йому залишити землю в себе, зберігаючи капітал, але щороку роздавати прибуток, який отримується з неї. Так Омар і зробив: він призначив прибуток для бідняків, і це був перший дар такого штибу в історії ісламу.

РОЗДІЛ XXVIII

28.1. ПРОЩА (УМРА ВІДШКОДУВАННЯ)

Минув рік, і, у відповідності до Худайбійського договору, мусульмани отримали право увійти в Мекку для здійснення прощі. Мухаммад оголосив про свій намір здійснити умру, й тисячі людей почали стікатися до нього, їх було навіть більше, ніж минулого року. Усі вони прийшли беззбройними, у них були тільки мечі у піхвах, усе це відповідало умовам договору аль-Худайбія. Мухаммад, відчуваючи, що не може довіряти курайшитам, вислав сотню вершників на розвідку, суворо наказавши їм не ступати на священну територію.

Зачувши про наближення Мухаммада, курайшити вирішили залишити священну територію мусульманам, а самим сховатися у горах, де вони встановили намети, і перечекати там, поки прийде та піде ця дивна людина, яка, хоча й була однією з них, готова була, у випадку потреби, битися з усім світом за свою віру.

Мусульмани наблизилися з півночі і, щойно побачили Найстаріший Дім, проголосили слова тальбійї⁴⁷: «Ось я перед Тобою, о мій Боже, ось я перед Тобою!» З натхненням, надією та благоговійним страхом наближалися вони до Найстарішого Дому Ібрагіма й Ісмаїла, очолювані Мухаммадом, який їхав на білому верблюді. Коли він досягнув мечеті, то зійшов на землю і, оголивши праве плече й руку, підійшов до Кааби і сказав: «О мій Боже, пошли милість людині, яка показала їм сьогодні, що у ній є сила». Потім він підійшов до того місця, де знаходився Чорний камінь, і почав здійснювати обряд паломництва, й усі, хто був з ним, почали робити те саме; коли вони здійснювали

⁴⁷ Пророк дізнався про смерть хосроя з Одкровення, у день його смерті, а для людей того часу, враховуючи відстані та можливості тодішнього зв'язку, це видавалося неймовірним. Звістка від Мухаммада, яка надійшла набагато раніше офіційного повідомлення, вразила Базана, і він став мусульманином, а його приклад наслідував його народ. – *Прим. ред.*

таваф (обхід), то їхні оголені праві плечі були звернені у бік курайшитів, які спостерігали за ними⁴⁸.

Абдулаг ібн Раваха, який був поетом, побачив курайшитів, які стояли з вибалушеними очима, охоплені благоговійним страхом, і у пориванні найбільшої радості та збудження він хотів накинутися на них з бойовим гаслом, але Омар стримав його. Адже це був поганий момент для такого вчинку.

Мухаммад сказав йому: «Герпи, о ібн Раваха, і краще скажи: «Немає божества, окрім Аллага. Він дарує перемогу Своєму рабу й силу Своім воїнам, і Один розгромив племена»». Ібн Раваха повторив ці слова, а слідом за ним їх повторили всі мусульмани, і вони розносилися вітром і відлунювали в горах, пролунавши над усією Меккою.

Обійшовши Каабу сім разів, Мухаммад пішов до пагорбів Сафа і Марва, що робили араби ще з часів Ібрагіма, і мусульмани повторили це за ним. Потім він здійснив жертвопринесення біля пагорба Марва й після цього поголив свою голову, згідно з правилами паломництва.

Вони перебували в Мецці впродовж трьох днів, адже саме такий термін надавав їм договір аль-Худайбія. Мухаджири відвідали свої домівки й родичів, при цьому вони брали з собою ансарів у якості почесних гостей. У Мецці встановилася атмосфера свята й щирості, ніжних спогадів та вимріяних сподівань.

Мекканці були дуже вражені, коли побачили настільки величну і все ж таки істинну віру й те, як дивовижно змінилися мусульмани. У Мецці, серед курайшитів, жили чотири прекрасні сестри, які, хоча й були мусульманками, не могли залишити рідне місто. Мухаммад назвав їх четвіркою відданих сестер; старша з них була дружиною його дядька, Аль-Аббаса.

⁴⁸ Курайшити чекали людей, ослаблених ясрібською лихоманкою, але мусульмани усім своїм виглядом демонстрували силу. З цією метою Пророк наказав вдягнути одяг прочан (два шматки тканини, які обертаються довкола нижньої та верхньої частин тіла) таким чином, щоби полотно проходило під правою пахвою, а обидва його кінці закидалися на ліве плече. Окрім того, Мухаммад звелів мусульманам обходити Каабу швидким кроком, і курайшити, побачивши усе це, були вражені силою та витривалістю цих людей. – *Прим. ред.*

Молодша ж сестра, Маймуна, дуже хотіла бути разом з мусульманами, бути ближче до Посланця. Вона розповіла про це своїй старшій сестрі, а та розповіла усе своєму чоловікові, і той звернувся з цим до племінника. Маймуна походила з однієї з найшляхетніших родин племені Курайш, до того ж, вона була була тіткою Халіда ібн аль-Валіда. Коли Аль-Аббас запропонував Мухаммаду одружитися з нею, а відмовитися означало образити цю родину, Пророк подумав, що це хороша нагода дещо потішити спалювану гордість курайшитів, створивши новий родинний зв'язок. Він сподівався, що це допоможе встановити атмосферу дружби та доброї волі.

Протягом цих трьох коротких днів мусульмани нарешті відвідали Найстаріший Дім, до якого так давно линули, побували на Священній території, зверталися з молитвами вдячності, а також використовували можливість пройтися землею їхньої улюбленої Мекки, відвідати тих, хто був надто старим для переселення, й розрадити слабких, які були прикуті до язичників такими зв'язками, які неможливо було розірвати. Після того, як сплив визначений термін, до Мухаммада прибули двоє представників курайшитської верхівки й попросили його та всіх мусульман, котрі прибули з ним, залишити Мекку, згідно з умовами договору. Мухаммад, намагаючись будь-якими методами відкрити Мекку для мусульман, запропонував зробити так, щоб він одружився з Маймуною тут, у Мецці, і тут же відсвяткувати весілля та влаштувати бенкет. Верхівка мекканців різко відмовила; ці люди бачили як сильно мешканці Мекки хочуть бути разом з мусульманами, і якщо б вони прийняли пропозицію сісти з Пророком за один стіл, то Мекка назавжди була б відкритою для мусульман.

Мухаммад не став затримуватися у Мецці після цього. Він віддав своїм послідовникам наказ вирушати в дорогу й попросив, щоби Маймуну доставили в Саріф, де вони й побралися. Вона була останньою з дружин Пророка і прожила після його смерті ще п'ятдесят років. Коли вона помирала, то

попросила, щоби її поховали в Саріфі, де вона провела свій «медовий місяць» з Пророком.

28.2. ХАЛІД ІБН АЛЬ-ВАЛІД

Халід ібн аль-Валід був людиною проникливою, наділеною гострим розумом. Він походив з роду бану Махзум, сильного клану, якому споконвіку доручалася справа захисту Мекки. Знання воєнної техніки передавалося в них у спадок, і вони були видатними у цій справі. Окрім того, саме Халід ібн аль-Валід перетворив поразку курайшитів у битві біля гори Ухуд на перемогу.

Усі свої юні роки Халід прожив в атмосфері ворожості по відношенню до Посланця, адже його батько, один з найголовніших та найвпливовіших курайшитів, був запеклим ворогом Мухаммада. Халід, однак, був доволі спостережливим та мав власну думку. Б'ючись із дивовижною хоробрістю, битва за битвою, він бачив, як малочисельні, бідні, погано озброєні та недосвідчені мусульмани ламають природній плин речей. Він почав вивчати слова Мухаммада, як робили усі вороги Пророка, у сподіванні знайти в них щось суперечливе або неодоладне, для того, щоби використовувати це для відвернення людей від нього.

Халід вивчав слова Пророка та виявив, що вони сповнені істини, про що би він не говорив. І ось, одного разу на нараді курайшитів він підвівся і сміливо, як у бою, сказав: «Кожному, у кого є розум, стало зрозуміло, що Мухаммад – не чаклун і не поет, що його слова є словами Господа світобудови. І обов'язок кожної розумної людини – піти за ним».

Його слова викликали шквал обурення на цьому зібранні, і його звинуватили у відступництві від релігії предків.

Халід відповів: «Ні, я підкорився Господу усього суцього після того, як істина відкрилася мені». Потім він вирушив у Медину, щоби присягнути Мухаммаду й стати мусульманином.

І ще два родовитих курайшити навернулися до ісламу після прощі мусульман у Мекку. Один з них, Амр ібн аль-Ас, стане полководцем, якому судилося завоювати Єгипет.

РОЗДІЛ XXIX

29.1. БИТВА МУТА

Мухаммад послав армію до візантійських кордонів, у аш-Шам, щоби покарати племена за вбивство послів, відряджених туди для заклику до ісламу. Армія налічувала три тисячі воїнів, а прапор командира було вручено Зайду ібн аль-Харісу. У випадку його загибелі він мав перейти до Джафара ібн Абу Таліба, а якщо й той загине, то до Абдуллага ібн Равахи. Халід ібн аль-Валід також вирушив разом з цим військом. Він щойно став мусульманином і прагнув виявити відвагу, служити релігії, яка відкрила йому свою істину.

Перш ніж вони вирушили в дорогу, Мухаммад зробив те, чого зазвичай не робив, висилаючи армії. Здавалося, він боявся за них; і він молився сам і наказав усім мусульманам молитися про успішне їхнє повернення, потім вийшов попрощатися з ними й провів їх до самих околиць. Він закликав їх не вбивати жінок, дітей, підлітків та сліпих людей, не руйнувати будинки і не нищити дерева.

Вони сподівалися захопити зненацька людей, які вбили їхніх братів, але коли вони дісталися Мути в аш-Шамі, то виявили, що ці люди дізналися про їхнє наближення й підготувалися до зустрічі з ними, зібравши разом усі сусідні племена. Вони також потурбували намісника Іраклія на цих землях і попросили у нього сприяння, й Іраклій надіслав декілька загонів, щоби зміцнити їхні й без того потужні лави.

Коли три тисячі мусульман дізналися, що на них чекає, то деякі з них сказали, що краще повідомити Пророку про чисельність ворога й потім очікувати його наказів. Багато хто погодився з цим, і ця думка перемогла б, якби Абдуллаг ібн Раваха, котрий був не тільки пристрасним поетом, але й мужнім воїном, не сказав їм гнівно, що вони ухилиються від того, заради чого сюди прийшли, – честі загинути заради Аллага. «Ми воюємо не зброєю та кількістю, а Великою Релігією, яку дарував нам Аллаг», – зазначив він.

Усі вони були зворушені цими словами й вирішили йти вперед. Таким чином, ці три тисячі стали лицем до лица з армією, яка, за деякими даними, налічувала у загальному підсумку двісті тисяч людей.

На кордонах аль-Балки вони зустріли візантійські легіони й загони племен, і в селі під назвою Машаріф відбулася жорстока битва. Зайд ібн аль-Харіс вирвався вперед з прапором, чудово розуміючи, що це означає смерть, і хоробро бився, поки не загинув. Джафар ібн Абу Таліб узяв прапор з його рук і керував битвою доти, доки не загинув мученицькою смертю. Вороги вбили його коня, і він бився пішим, поки йому не відрубали правицю, тоді він став тримати прапор у лівій руці. Коли ж відрубали і її, то він тримав його обрубками рук, поки його не вбили. Тепер настала черга Абдуллага ібн Равахи очолити битву.

Він затримався на хвилину і вимовив такі вірші: «Присягаюся, душе моя, що ти підеш вперед!

Клянуся, змушу я тебе».

Потім він прийняв командування і бився доти, доки також не загинув. Хто міг би взяти прапор після цього, чудово розуміючи, що це означає бути порубаним на шматки? Халід ібн аль-Валід взяв його. Халід був військовим генієм рідкісного таланту, і він бачив, що мусульмани почали хаотично метатися праворуч та ліворуч між двома величезними силами. Тоді він зробив обхідний маневр і вступив у ар'єргардний бій. Подейкують, що дев'ятеро мечів зламалися у його руках того дня. Битва тривала, поки не настала темрява, й армії мусульман та візантійців розійшлися на ніч.

Насолоджуючись нічною прохолодою, Халід розробляв свої плани. Перед світанком він змінив позиції своїх людей. Він розташував правий фланг на місці лівого і поміняв місцями центр і тил. У тилу він виставив довгу лаву воїнів, які мали марширувати, створюючи у потрібну мить якомога більше гамору й шуму, щоби виникло враження, ніби велика армія вирушає на допомогу мусульманам.

Коли настав ранок, візантійці побачили картину, яка відрізнялася від учорашньої (через зміни позицій), і почули

сильний гуркіт, який долинав здалеку. Вони злякалися, що з Медини йде велике військо для посилення мусульман. Якщо три тисячі змогли вистояти супроти них і майже отримати перемогу, то що буде, коли велика армія зміцнить їх? Вони відступили і більше не билися з мусульманами. Тоді Халід зміг відійти і повернутися з армією до Медини: він врятував її від знищення набагато потужнішими силами супротивника.

Візантійці заспокоїлися, коли мусульмани залишили їхню територію, але арабські племена цих теренів із захватом спостерігали за тим, як билися мусульмани. Це були такі самі араби, як і вони, але вони змогли подолати страх перед грізними візантійськими легіонами і не побоялися вступити з ними у бій, виявивши при цьому неабияку звитягу. Що ж дало їм неперевершену силу і терпіння? Без сумніву, у їхній новій релігії мало бути щось таке, що звільнило душі людей. Один з їхніх вождів, який до того ж був головою візантійського загону, став мусульманином, і його не змогли налякати ні погрози, ні спокуси Іраклія. Йому відтяли голову, але північні племена почали вивчати й любити іслам. Багато людей з племен Гатафан, Саляман, Ашджа', Аббаса, Заб'ян і Казан стали мусульманами.

29.2. МУХАММАД ВІДВІДУЄ СІМ'Ю ДЖАФАРА

Коли новини про загибель у бою Зайда ібн аль-Харіса і Джафара ібн Абу Таліба досягли Медини, Мухаммад пішов у дім Джафара. Джафар був його кузенком, одним з тих, котрі першими навернулися до ісламу. Він очолював мусульман в Ефіопії, коли вони переселилися туди, щоби вільно поклонятися Аллагу, а потім, після того, як Мухаммад попросив їх повернутися на батьківщину, він жив у Медині. Він був людиною, у якій поєднувалися віра та хоробрість.

Коли Посланець прийшов, він застав удома Асму, дружину Джафара, яка щойно спекла хліб і купала двох його маленьких синів.

Він сказав їй: «Піднеси до мене синів Джафара». Він посадив їх собі на коліна, і сльози почали текти по його обличчю.

Асма сказала: «Нехай мої батьки будуть викупом за тебе, о Посланцю Аллага. Невже щось сталося з Джафаром і тими, хто з ним?».

«Так, – відповів Мухаммад. – Його сьогодні вбили». Потім він залишив дім Джафара і сказав тим, хто був з ним, щоби вони приготували їжу для сім'ї Джафара, адже ті не могли самостійно подбати про себе того дня.

Люди були здивовані сльозам на його обличчі. Він же сказав їм: «Це – горе, яке відчуває друг, коли втрачає друга».

Дорогою назад він зустрів доньку Зайда і погладив її по плечу.

29.3. КУРАЙШИТИ ПОРУШУЮТЬ ДОГОВІР

На відстані усе видається інакше, і мусульмани в Медині зустріли насмішками армію, яка повернулася, тому що для них повернутися, не розгромивши армію невірних, було великою ганьбою. Здавалося, їм було неважливо, що армія невірних налічувала двісті тисяч людей, а військо мусульман – лише три тисячі воїнів. Вони зустрічали армію такими словами: «Що ж ви почали тікати заради Аллага?», а також великою кількістю подібних зауважень.

Єдиною людиною, яка щиро вітала воїнів та підбадьорювала їх, був Мухаммад. Він похвалив їх за звитягу, виявлену при зустрічі з набагато переважаючими силами ворога, і назвав Халіда «мечем Аллага» (Сейфуллаг). Люди здивувалися такому титулу й думали, що Халід навряд чи заслужив його, але через декілька років, вже після смерті Мухаммада, Халід

завдав поразки і Візантії, й Ірану у ім'я Аллага, й цей титул був на вустах у всього світу.

До курайшитів дійшли чутки про те, що мусульмани нібито розбиті, і що в битві біля Мута знищена їхня бойова сила. Тоді вони вирішили, що можна безкарно порушити Худайбійський договір, не боячись відплати. Вони звернулися по допомогу до своїх союзників, бану Бакр, у яких була стара ворожнеча з бану Хуза'а, союзниками Мухаммада; і люди племені Бакр вбили декількох хузаїтів. Це було нахабне порушення договору аль-Худайбія, згідно з яким Мухаммад і так надавав курайшитам стільки поступок, що мусульманам він здався принизливим. Незважаючи на це, коли курайшитам здалося, що мусульмани послаблені, вони розірвали цей договір. Делегація від хузаїтів прибула до Пророка, просячи його про допомогу, і він запевнив їх: «О хузаїти, вам буде надана допомога». Він ненавидів війну й кровопролиття, роблячи усе можливе, щоби уникнути їх, але ще більше він ненавидів агресію та підступність. Тепер не залишалось іншого виходу, окрім завоювання Мекки, міста, яке він любив і намагався врятувати. Він почав збирати загони, не кажучи їм про мету походу.

Курайшити почали усвідомлювати те, що накоїли. Вони помилилися у розрахунках – мусульмани не були такими слабкими, як вони вважали, а вони порушили мирний договір і без якоїсь причини напали на союзників мусульман. Мухаммад був готовий до відплати. Він був людиною, яка ніколи не порушувала жодного пункту укладеного ним договору, людиною, яка ніколи не порушувала даного слова. І якщо він обіцяв Хуза'а, що надасть їм підтримку у відбитті агресії, то він був готовим це зробити, яку би ціну не довелося за це заплатити.

29.4. АБУ СУФЬЯН У ЯКОСТІ ПОСЛА

Вони відрядили Абу Суфьяна, найголовнішого серед їхніх керівників, у якості вісника миру. Абу Суфьян побоювся йти одразу до Мухаммада, оскільки усвідомлював неправоту

курайшитів. Тому, він спочатку пішов у дім своєї доньки, Умм Хабіби, яка була дружиною Пророка. Донька прийняла його не дружньо. Вона попросила його не сідати на ліжко Мухаммада. Почувши це, шановний Абу Суфьян не знав що й подумати, і він запитав, чи вважає вона його надто визначним для цього ложа чи ж ложе надто хорошим для нього. Вона відповіла: «Ти – невіглас-язичник, а це – ложе Пророка».

«О, горе мені, дитино, після того, як ти покинула мене, зло опанувало тобою», – сказав він, розсердившись. Злий і збуджений, тепер він пішов до Мухаммада. Він запропонував мир і продовження Худайбійського договору на наступні десять років. Мухаммад був дуже чесним, він не став би вводити ворога в оману, як роблять сьогодні деякі під час війни; але, водночас, він не міг відкрито оголосити війну, адже він сподівався й молився про те, щоб увійти в Мекку без кровопролиття, а це можна було зробити тільки раптово. Тому він встав і залишив Абу Суфьяна, не сказавши йому ні хорошого, ні поганого слова.

Тоді Абу Суфьян спробував умовити Абу Бакра допомогти з перемовинами, - добросердного, м'якого, миролюбного Абу Бакра, але він помилився у його оцінці. Усе своє життя Абу Бакр був м'яким і смиренним, за винятком тих випадків, коли справа стосувалася принципу. Тепер же Абу Бакр був таким само твердим, як і Мухаммад.

Майже втративши надію, Абу Суфьян спробував умовити Омара. Омар, як завжди прямолінійний, сказав: «Я скажу тобі так! Якщо б у мене не було ніякої зброї, окрім рук, то я все одно бився би з вами навіть голіруч!»

Потім Абу Суфьян пішов до Алі ібн Абу Таліба, але Алі сказав, що нічого не може зробити для нього. Абу Суфьян діймав і не таких визначних людей, які до того, як стали мусульманами, були б щасливі просто поговорити з «великим» Абу Суфьяном, але все було даремно. Тоді він, втомлений, принижений та невдоволений, забрався геть з Медини.

29.5. МАРШ НА МЕККУ

Мухаммад наказав загонам, які зібралися, швидко виступати на Мекку. Він сподівався захопити місто зненацька і, таким чином, уникнути тривалої й виснажливої боротьби, він знову й знову молився про те, щоби не було битви на Священній території Кааби, яка споконвіку була святинею для людей.

Армія швидко рухалася вперед. Араби ніколи раніше не бачили такого великого війська, окрім того, дорогою багато племен, які навернулися до ісламу, приєднувалися до неї, і вона ставала дедалі більшою у міру наближення до Мекки.

Курайшити й досі не знали про те, що насувається на них. Вони все сиділи, сперечаючись та дискутуючи про те, що слід робити з Мухаммадом. Аль-Аббас, дядько Пророка, залишив курайшитів з їхніми нескінченними розмовами й вийшов з Мекки зустрічати Пророка. Ще двоє – кузени Мухаммада з бану Хашім – також вирушили зустрічати його, кожен окремо. Раніше їх розпирали гордощі, і тому вони не бажали слухати істину, тепер же вони слізно просили про зустріч з Мухаммадом. Спочатку Пророк відмовився, адже вони говорили про нього огидні речі й роками переслідували мусульман. Коли один з них заявив, що піде в пустелю, щоби померти від голоду та спраги, Мухаммад, завжди добросердний, пом'якшився і прийняв їх. Вони заявили, що вірували в нього як в Пророка, і стали мусульманами.

Хоча аль-Аббас, дядько Пророка, тепер був мусульманином, він був наляканий тим, яке велике військо зібрав його небіж. Мекка була його містом, і він боявся за неї. Він поговорив про це з Мухаммадом, і той був радий за допомогою аль-Аббаса увійти у Мекку мирно. Вони домовилися, що аль-Аббас піде до курайшитів і повідомить їм про побачене, й порадить не чинити спротиву вступу мусульман у Мекку. Потім він сів на білу мулицю Пророка, щоби безперешкодно проїхати через величезне військо мусульман, і вирушив у Мекку.

Коли він був уже зовсім близько від Мекки, то почув два знайомих голоси, які долинали з темряви. То були голоси Абу Суфьяна і Будайля ібн Варки, яких курайшити вислали на розвідку. Абу Суфьян говорив: «Я ніколи раніше не бачив такої великої кількості вогнів і такого величезного табору».

«Я думаю, що це плем'я Хуза'а піднялося на війну», – сказав Будайль.

«Плем'я Хуза'а надто малочисельне й слабке для того, щоби утворити такий табір», – заперечив Абу Суфьян.

Аль-Аббас погукав їх на ймення, які були відомими всередині клану, щоби вони зрозуміли, що перед ними не ворог. Для того, щоби переконати їх у тому, з чим він йшов, він запропонував показати їм табір Мухаммада⁴⁹.

Коли вони проходили між рядами, воїни одразу ж пропускали їх, знову впізнавши мулицю Пророка. Вони йшли доти, доки не дісталися до шатра Мухаммада, і Пророк попросив аль-Аббаса привести їх до нього вранці. Вони заночували в таборі, а вранці аль-Аббас привів їх до Посланця. Абу Суфьян, гордий і сильний, беззастережно оголосив про те, що увірував. Він сказав, що раніше вірив у інші божества, окрім Аллага, але нарешті зрозумів, що всі вони є облудними. Потім аль-Аббас попросив Пророка виявити приязнь по відношенню до нього. Він сказав: «Абу Суфьян – людина, яка любить почесні, дай же йому щось, щоби потішити його самолюбство».

«Звісно, – сказав Мухаммад. – Той, хто увійде в дім Абу Суфьяна, буде в безпеці; той, хто увійде у власний дім і зачинить двері, – у безпеці; і той, хто перебуватиме на території Кааби, – також буде в безпеці».

Незважаючи на усі роки переслідувань та образ, Посланець бажав врятувати життя й честь своїх ворогів. Він нікому не бажав мститися і не був злопам'ятним.

Мухаммад розділив військо на чотири частини, кожна з яких мала входити в Мекку зі свого боку. Вони отримали суворі накази просуватися мирно і не вступати в бій без крайньої необхідності.

⁴⁹ Згідно з Мубаракфурі та Ібн Хішамом, з аль-Аббасом поїхав тільки Абу Суфьян, а його супутники повернулися в Мекку.

– Прим. ред.

29.6. ЗАВОЮВАННЯ МЕККИ

Коли вони наблизилися до Мекки, Мухаммад помітив, що там не було ніяких приготувань до спротиву, і він зупинився, щоб помолитися й подякувати Аллагу, адже бажанням його серця було увійти в Священне місто, до Найстарішого Дому, без кровопролиття⁵⁰. До нього дійшла чутка, що Са'ад ібн Убада, командир одного з підрозділів, сказав: «Сьогодні день великої битви, і заборонене більше не є забороненим». Він негайно змістив його і замінив його сином, який був більш дебелим, але й більш поміркованим.

Троє з чотирьох загонів не зустріли спротиву і змогли мирно увійти в Священне місто. Четвертий загін, очолюваний Халідом ібн аль-Валідом, зіткнувся з групою непримиренних ворогів Мухаммада, які вийшли для битви. То була тільки невелика група стрільців, і Халід зміг швидко розсіяти їх. Два мусульманських воїни, які відділилися від свого загону, загинули, й було вбито п'ятнадцятеро ворогів.

Нарешті в Мецці запанував мир, і настав спокій, якого місто не знало впродовж довгих років. Мусульмани змогли нарешті повернутися у свої домівки, і Дім Аллага нарешті був повернений для поклоніння Йому Одному.

Для Пророка був зведений намет неподалік від могили його дідуся, там само була похована і його улюблена дружина Хадіджа, нехай буде Аллаг вдоволений нею. Його запитали, чи не бажає він відпочити у своєму власному домі, він же відповів: «Ні, вони не залишили для мене дому в Мецці». Він залишався впродовж деякого часу у своєму наметі, молився і дякував Аллагу, потім він пішов до Кааби і обійшов довкола неї сім разів. Біля нього почали збиратися люди, і тоді він прочитав їм ці аяти священного Корану:

⁵⁰ Наближаючись до Мекки, Пророк їхав, низько схилившись до сідла своєї верблюдиці, на знак смирення і вдячності Аллагу за перемогу, якою Він вшанував його. Будь-який полководець, який відчуває близьку перемогу, їхав би гордовито, з високо піднятою головою, але Посланець Аллага і в таку мить залишався вдячним рабом свого Господа. – *Прим. ред.*

«О люди! Воістину, Ми створили вас із чоловіка та жінки й зробили вас народами та племенами, щоб ви знали одне одного. Воістину, найшановніші з-посеред вас перед Аллагом — найбільш богобоязливі! Воістину, Аллаг — Всезнаючий, Всевідаючий!» (сура 49 «Кімнати», аят 13).

29.7. ЗАГАЛЬНЕ ПРОЩЕННЯ ТА ТРИУМФ ІСТИНИ

Курайшити прийшли, щоби дізнатися, якою буде їхня доля. Вони не давали спокою мусульманам, переслідували їх, бивали та позбавляли свободи, – і це тривало роками; тепер же вони були в руках мусульман, в руках Мухаммада, людини, для знищення якої вони зробили все, що було у їхніх силах.

Він же подивився на них, посміхаючись, і сказав:

О люди племені Курайш, як ви вважаєте, що я зроблю з вами?

Ти милосердний брат і благородний родич, – сказали вони. Йдідь, ви всі є вільними людьми, – відповів Мухаммад.

Потім він увійшов у Каабу. Всередині, на стінах були зображення пророків та янголів. Він подивився на зображення Ібрагіма й сказав: «Може Аллаг вибачить їх. Це так вони намалювали шанованого старця?» Янголи були зображені у вигляді вродливих жінок, а він пояснював, що янголи – це не чоловіки й не жінки, а істоти зовсім іншої природи. Він наказав видалити усі ці зображення, і після цього стіни зробили чисто білими. Потім він взяв ланцюг⁵¹ і, підійшовши з ним до ідолів, почав завдавати їм ударів одному за одним, розбиваючи на шматки. При цьому він читав такий аят:

«І скажи: «Прийшла істина, і зникла неправда, бо, воістину, неправда мусить зникнути!»» (сура 17 «Нічне перенесення», аят 81).

⁵¹Можливо, що це була палиця або лук. – *Прим. ред.*

Таким чином, Найстаріший Дім Ібрагіма був очищений від ідолів і знову став Домом для поклоніння Аллагу Єдиному, як це й було в часи давніх предків Мухаммада, – Ібрагіма й Ісмаїла. Після цього Пророк пішов помолитися на пагорб ас-Сафа.

Перш ніж Посланець увійшов у Каабу, Алі ібн Абу Таліб пішов до її доглядача, Османа ібн Тальхи, який був язичником і силоміць забрав у нього ключі від Кааби. Ібн Тальха протестував, кажучи, що якби він знав, що Мухаммад є Пророком Аллага, то сам віддав би йому ключі.

Після завершення обрядів відвідування Найстарішого Дому, Мухаммад повернув ключі доглядачу-язичнику. Цілковито приголомшений, Осман ібн Тальха запитав, чому Пророк віддав ключі йому. Мусульмани були при владі, і місто повністю підкорилося їм. Тоді Мухаммад відповів словами з Корану:

«Воістину, Аллаг наказує вам повертати довірене майно його власникам. І коли ви судите між людьми, то судіть справедливо! Воістину, яким же прекрасним є те, чим Аллаг повчає вас! Воістину, Аллаг — Всечуючий, Всевидячий!» (сура 4 «Жінки», аят 58).

І Осман ібн Тальха навернувся до ісламу, підкорившись Тому, Хто звелів людям поклонятися справедливості, навіть коли міць і перемога на їхньому боці. Ключі від Кааби, повернуті йому Пророком, залишаються свяतिною, яка передається у цьому роду від батька до сина й досі.

Коли ансари, корінні мешканці Медини, побачили просту, але водночас величну Каабу, яка вселяла благоговіння, незвичайне розташування Мекки в оточенні пагорбів, схожих на фортеці, її особливу атмосферу, духовну красу і те, як гарно ставився Мухаммад до цієї землі, вони сказали один одному: «У Мецці знаходиться Священний Дім, у Мецці пагорби Сафа і Марва, Мекка – це місце Ібрагіма й батьківщина Мухаммада, тут він жив і зростав. Звісно ж, він не захоче залишити усе це і повернутися в Медину разом з нами».

Мусульмани Медини боялися того, що він залишить їх тепер, коли у нього з'явилася можливість жити у рідному місті.

Поки вони обговорювали усе це, Пророк молився. Він завершив молитву, підвівся і запитав їх, про що вони говорили. Вагаючись і соромлячись, вони розповіли йому про свої побоювання.

«Нехай вибачить вас Аллаг, – сказав він. – Моє життя – з вами, і моя смерть буде серед вас». Як завжди, Мухаммад був чесним. Він не збирався порушувати слово, дане ним десять років тому під час присяги аль-Акаба. Це були люди, які відкрили для нього своє місто і свої домівки, коли майже всі заперечували його, і, незважаючи на святість Мекки чи любов до неї, яка була у його серці, він не міг віддати їй перевагу перед ними.

Мекканці захоплено дивилися на Пророка і на мусульман, на людей, які стали такими добрими, духовно чистими й благородними. Вони бачили, як сильно люблять Мухаммада його послідовники, як вони люблять і довіряють один одному, і з якою добротою та доброзичливістю вони ставляться до всього людства і до всіх творинь. Вони дивилися на спокійну безтурботність та умиротворення, якими насолоджувалися ці люди, – і цей спокій не мав нічого спільного з матеріальним світом, але був сповнений духовного змісту і почуття того, що істина, тайна Всесвіту відкрилася їм.

Незважаючи на загальне прощення, деякі мекканці побоювалися того, що Мухаммад не забуде їхні злочини. То були люди, які катували мусульман, а також Хінд, яка знущала над трупом Хамзи, дядька Пророка і його молочного брата, який був таким дорогим йому. Можливо, Хамза був найвеличнішим воїном та мисливцем, якого коли-небудь знали араби, але Хінд розпанахала йому живіт і жувала його печінку. Не в характері Мухаммада було виношувати зло чи помсту проти того, хто тепер був слабшим. Він вибачив усіх і помилював усіх. З усією щиросердністю він сказав мекканцям, що ніжно любить їх, і що не буде рівного їм народу, якщо вони ніколи не зйдуть з істинного шляху. Мухаммад надіслав послання про гарантії миру та безпеки тим людям, які втекли з Мекки, коли він увійшов туди. Вони безперешкодно могли повернутися у свої домівки, до своїх сімей. З усіх жителів

Мекки тільки четверо було страчено. Це були люди, які здійснили вбивства з особистих мотивів, тому вони були засуджені до смертної кари згідно з приписами ісламу⁵².

Тепер більшість курайшитів стали мусульманами – чоловіки, жінки й діти. Вони присягнули Мухаммаду і почали вивчати релігію, яка стала їхньою надією, гордістю та сенсом життя до кінця їхніх днів. Посланець Аллага залишався в Мецці впродовж п'ятнадцяти днів. Щодня Біляль виголошував азан, заклик на молитву, й усі мусульмани: мухаджири, ансари, мекканці й представники різних племен – залишали свої справи і йшли до Кааби на молитву. І Мухаммад очолював молільників. Ніхто не був ображений і пригнічений – усі були братами в ісламі.

⁵² Загалом, поза законом було оголошено вісьмох чоловіків та декілька жінок, зокрема й Хінд, але більшість з них повернулися до ісламу й стали згодом хорошими мусульманами, гідними похвали. (Див. Мубаракфурі, Ібн Хішам). – *Прим. ред.*

РОЗДІЛ XXX

30.1. БИТВА ХУНАЙН

У цей період миру та єднання надійшла звістка про те, що племена Хавазін та Сакіф збираються напасти на мусульман. І знову їм довелося залишити свої сім'ї, щоби відповісти на виклик і виконати свій обов'язок. Їхнє становище у цій битві було не таким, як у всіх минулих битвах. Раніше мусульмани поступалися своїм ворогам чисельністю та озброєнням, часто набагато. Тепер же вони мали усе необхідне: людей, зброю, досвід, – для того, щоби здобути легку перемогу. Їхнє військо складалося з дванадцяти тисяч людей: десять тисяч тих, хто підкорив Мекку, були посилені двома тисячами мекканців, тоді як сили ворогів нараховували близько чотирьох тисяч чоловіків.

Кожне плем'я йшло окремим загоном, слідуючи за прапороносцем. Халід ібн аль-Валід йшов на чолі загону бану Сулайм. Вони йшли доти, доки не дісталися долини Хунайн, де й отаборилися на ніч. Досить задоволені своєю чисельністю вони казали один одному: «Сьогодні ми є непереможними, з нами ніхто не зрівняється сьогодні».

Щойно почало світати, вони почали групуватися, причому Халід був, як завжди, в авангарді, а Мухаммад у цей час перебував у тилу. Раптово, подібно до розбурханої стихії, з гірських вершин на них лавиною кинулися тисячі воїнів, нападаючи в єдиному пориванні. Ця раптова атака заскочила їх зненацька, і сум'яття оволоділо ними. Дещо невідоме ввижалося їм у передсвітанковому напівморозі, й це нажахало їх: вони почали тікати з поля бою.

Мухаммад бачив, що племена біжать у сум'ятті одне за одним. «Куди, куди?», - запитував він, сидячи на своїй маленькій білій мулиці.

Коли Абу Суф'ян побачив втечу, то сказав з іронією: «Тепер вони бігтимуть, поки не дістануться до моря». Він мав на увазі, що їхня поразка буде безмежною.

У наступ ворогів вів чоловік, який їхав на чорному бойовому верблюді і ніс чорний прапор, закріплений на верхівці довгого спису. Коли загони бігли повз нього, Мухаммад побачив цього чоловіка і рушив уперед на своїй маленькій білій мулиці, щоби зустрітися лицем до лица з цим грізним ворогом. Однак, один з його сподвижників, усвідомлюючи, що це рівносильне самогубству, схопив за стремено мулицю, щоби стримати її, а аль-Аббас, дядько Пророка, який мав могутні легені, заволав: «О ансари, які поклялися захищати й допомагати! О мухаджири, які присягали під деревом! Мухаммад живий, тож ідіть до нього!»

Вітер підхопив ці слова, і вони луною озвалися в горах. Істинно віруючі почули їх і почали гуртуватися довкола Посланця. Вони приходили звідусіль і чулися вигуки: «Я прийшов, я прийшов у відповідь на твій заклик». Вони приходили, усвідомлюючи, що йдуть на вірну смерть. Але вони прийшли, щоби померти разом з Мухаммадом. Ворогів було чотири тисячі, і билися вони у чудовому бойовому порядку, тих же, хто відгукнувся на заклик, було лишень шість сотень.

30.2. СИТУАЦІЯ ЗМІНЮЄТЬСЯ

Потім сталося чудо. Ці шість сотень, Волею Аллага, змогли змусити тікати чотири тисячі й перетворити, здавалося б, неминучу поразку на перемогу. Поволі почали повертатися й інші, і до кінця дня мусульмани отримали цілковиту перемогу. Коран говорить:

«Аллаг уже підтримав вас у багатьох місцях і в день Хунайну, коли вражала вас численність ваша, яка нічим не допомогла вам. Стала вузькою для вас широка земля й ви повернулися спинами!» (сура 9 «Покаяння», аят 25).

Це був такий самий урок, як і біля Ухуду – важкий, чіткий урок, який вони мали засвоїти. Перемога приходить від Аллага і тільки від Нього. Вона не залежить від озброєння або чисельності, адже коли їх було мало і в них не було достатньо зброї, але вони поклалися на Аллага, Він дарував їм

перемогу; але коли вони сподівалися на свою чисельність, Він позбавив їх Своєї підтримки, і вони побігли так, неначе ніколи раніше не бачили поля бою. Коли ж шість сотень довірилися Аллагу і виявили готовність померти заради Нього і заради Його Пророка, Аллаг знову підтримав їх і дарував їм перемогу. Цей урок рятував мусульман завжди, особливо впродовж років жорстоких битв у ім'я розбудови халіфату, коли далеко від своєї землі вони стикалися лицем до лица з арміями Візантії, Персії та берберських племен, які набагато переважали їх чисельністю.

Мусульмани змогли захопити багато полонених і зібрати багату здобич, але вони дізналися, що вожді племен Хавазін та Сакіф, які й підбурювали свої племена до цього виступу, сховалися в Тайфі, домівці сакіфітів.

30.3. ОБЛОГА ТАЙФУ

Тайф був дуже багатим, добре укріпленим та захищеним містом. І коли мусульмани підійшли до нього, на них посипався град стріл. Тоді вони трохи відступили й отаборилися. Мухаммад почав думати про те, як найкраще заволодіти цим містом з такими потужними укріпленнями. Він дійшов висновку, що єдиним способом змусити мешканців здатися без великого кровопролиття було спалити пальмові дерева, які росли на родючих полях, що оточували місто. Йому було ненависним робити те, від чого він завжди вимагав утримуватися своїх послідовників, (пальмові дерева ростуть понад десять років і тільки потім починають родити), але було зрозуміло, що тільки такий метод може подіяти на упертюхів. І дійсно, як він і розраховував, щойно почали знищувати пальми, мешканці Тайфу заговорили про умови миру. Наближалися священні місяці, коли війна була забороненою для арабів, тому Мухаммад зняв цю тимчасову облогу, зробивши її нагадуванням для них про те, що якщо вони нападуть на інших, то й самі зазнають нападу. Він відвів свої сили й попрямував до Мекки.

30.4. ХАВАЗІНІТИ ПРОСЯТЬ ПОВЕРНУТИ ЇМ ЗАХОПЛЕНУ У НИХ ЗДОБИЧ

Група людей з племені Хавазін, яке зазнало поразки, прийшла до Пророка. Вони попросили його повернути їм їхні гроші та полонених заради зв'язку між ними та Пророком. Вони нагадали йому, що його молочна матір – одна з них. Посланець завжди намагався потішити гордість переможених і покращити їхнє становище. Його обов'язок полягав у тому, щоби нищити їхніх ідолів, але після того, як справу було зроблено, він був великодушним та люб'язним. Мухаммад, який дуже добре ставився до своєї молочної матері до самої її смерті, сказав, що частка здобичі, яка належить йому, а також частка його клану, бану Хашім, будуть повернуті їм, а ще він запропонував їм спосіб повернути все своє майно. Він сказав, щоби після спільної молитви вони стали й попросили заступництва у Пророка перед мусульманами, а потім – заступництва мусульман перед Пророком. Вони так і зробили. І Мухаммад оголосив, що поверне їм свою частку здобичі. Мухаджири, наслідуючи його приклад, сказали, що передають свою частку Пророку, тобто, повертають її попереднім власникам, ансари вчинили так само. Потім Пророк запитав їх про їхнього вождя, Маліка ібн Ауфа, який втік разом з сакіфітами, і попросив передати йому наступне: якщо він прийде до Пророка, то його гроші й майно будуть повернені йому.

Мухаммад дуже щедро наділив здобиччю курайшитську верхівку, яка лише нещодавно на вернула до ісламу. І хоча він знав, що визнання віри деякими з тих людей було вимушеним, він все одно дав їм сотні верблюдів та овець – можливо, навіть більше, ніж він дав своїм давнім сподвижникам. Зробив він це для того, щоби видалити гіркоту

з їхніх сердець, щоби вони зміцнилися на шляху ісламу свідомо, а не з почуття необхідності чи з принуки⁵³.

30.5. РОЗПОДІЛ ЗДОБИЧІ

Бачачи, як щедро він обдаровує тих, які лише нещодавно стали мусульманами, і які до останнього часу були їхніми запеклими ворогами, ансари казали один одному: «Воістину, Пророк насправді обрав свій народ».

Ці слова дійшли до Мухаммада, тоді він покликав ансарів і сказав їм:

О ансари, чи не знайшов я вас заблуканими, а потім Аллаг направив вас на прямий шлях? Хіба не були ви у скруті, а Аллаг збагатив вас? Хіба не були ви ворогами один одному, а Аллаг створив гармонію між вашими серцями?

Усе добро й щедроти приходять від Аллага та Його Посланця, – відповідали вони.

Ні, ви дайте мені відповідь, о ансари, - наполягав Пророк.

Але що ми можемо сказати, о Посланцю Аллага, коли від Аллага та Його Посланця походить все найкраще й блага.

Якщо бажаєте, - сказав Мухаммад, - ви можете сказати: «Ти прийшов до нас, коли майже всі тебе заперечували, і ми повірили в тебе; ти був гнаним, і ми дали тобі притулок; ти зазнавав поразки, і ми дали тобі перемогу; ти був нужденним, і ми допомогли тобі». О ансари, невже ви обурюєтеся через те, що покидьки цього світу були дані деяким іншим, щоби потішити їхні серця і зміцнити їх на шляху ісламу? О ансари,

⁵³ Дуже добре, на нашу думку, пояснює цей момент Мубабракфурі: «... У цьому світі багатьох людей до істини веде не розум, а утроба. Так, тварини йдуть правильним шляхом завдяки жмутку конюшини, який підвішується у них перед очима й успішно приводить їх до загону, а деякі люди, подібно до них, потребують різноманітних стимулів доти, доки не прив'язуються до віри і не починають тішитися нею». (Сафі ар-Рахман аль-Мубаракфурі, «Життя Мухаммада». – М., «УММА», 2003, С. 539). – *Прим. ред.*

невже ви не віддасте перевагу тому, щоби люди мали кіз та верблюдів, а ви заберете з собою Посланця Аллага?

Сльози були у нього в очах, адже він любив цих людей, які стали на його бік у найважчі часи. Ансари були зворушені, багато хто плакав, і у підсумку вони сказали:

Ми щасливі, і досить з нас Посланця Аллага у якості нашої частки і нашої долі!

РОЗДІЛ XXXI

31.1. ДРУЖИНИ ПРОРОКА

Кожна з жінок, які увійшли в життя Пророка і, відповідно, у життя й традицію усіх мусульман, була гідного походження. Кожна з них була особистістю, вартою наслідування, і на шляху кожної з них були особливості чи обставини, які спонукали мусульман обов'язково вивчати її життя та наслідувати її. Жінки у житті Посланця були винятковими жінками, так само, як і воістину великими були чоловіки, які допомагали Пророку, але поряд з сліпучо яскравим світлом Посланця вони виглядають не більше, ніж звичайними людьми. І тільки вивчаючи життєвий шлях кожного з них, виявляєш, наскільки великими були ці ранні мусульмани.

31.2. ХАДІДЖА

Ми почнемо в хронологічному порядку з життя шановної Хадіджі, нехай буде задоволений нею Аллаг. Хадіджа, донька Хувайліда, була шляхетного походження. Вона була вродливою та розумною і володіла великими статками, які успадкувала від батька та від попереднього чоловіка. Вона була незалежною, у неї була успішна торгівельна справа, якою вона воліла керувати самостійно, хоча в ті часи більшість жінок не могли самі щось для себе зробити. Декілька шляхетних курайшитів домагалися її руки, вважаючи шлюб з нею честю, але отримували чемну й рішучу відмову, – Хадіджа була ввічливою у всіх випадках. Однак, тоді, коли вона зустріла вперше Мухаммада, у її серці з першого погляду спалахнуло кохання. Він мав найблагородніший характер, походив з найбільш шанованої курайшитської родини, і, воістину, як найкраще пасував для цієї великої жінки. Вона ж, своєю чергою, була єдиною, хто могла зрозуміти його і допомогти йому у прийдешніх випробуваннях.

Спочатку він зайнявся її торгівлею і успішно виконував свої обов'язки, – і як чоловік, і як довірена особа, але Хадіджа, прониклива, кмітлива, бачила, що його серце не прихильне до торгівлі. І тоді вона звільнила його від цих обов'язків, щоби він міг проводити довгі місяці в усамітнених роздумах та поклонінні в горах, у печері Хіра, адже він відчував нездоланну потребу в цьому, і Хадіджа це розуміла. Мухаммад часто забував про себе і не думав про їжу та питво під час цих довгих усамітнень, і турботлива Хадіджа посилала йому їжу в печеру.

Одного разу, він повернувся з гір, тремтячи від страху та приголомшення, і розповів їй про те, що бачив. З недоступною для багатьох жінок мудрістю вона збагнула сутність того, що сталося з Мухаммадом і запевнила його в тому, що Аллаг ніколи не зробив би божевільним такого, як він. Щойно йому було наказано оголосити про свою місію, Хадіджа одразу ж засвідчила свою віру в Аллага та Мухаммада як Його Посланця. Вона стала, після самого Посланця, першою мусульманкою на світі.

В Корані сказано, що між чоловіком та дружиною мають бути любов та милосердя. Хадіджа була втіленням милосердя й ніжності, і коли почалися роки боротьби проти ідолопоклонників, вона підтримувала свого переслідуваного чоловіка з незвичайною твердістю та терпінням. Вона бачила, як він ризикував своїм та її життями, вона бачила, як він витрачав свої та її гроші на потреби релігії, і вона прийняла усе це, завжди підбадьорюючи та розраджуючи його, завжди допомагаючи йому. З нею його тяжка ноша здавалася йому легкою, а знущання курайшитів – дріб'язковими та незначними.

Вона разом з ним терпляче переносила страждання впродовж трьох жорстоких років поневірянь у горах, але вона була жінкою, яка не звикла до таких жаклих умов, і її здоров'я було підірване, і вона померла зі словами підбадьорення свого чоловіка і з щирою вірою у свого Господа.

Нічия втрата не була такою важкою для Мухаммада, як втрата Хадіджі, ні за ким більше він не тужив так сильно, як за нею. Вони любили одне одного особливою, великою, неземною

любов'ю, любов'ю світу Прийдешнього, і все своє життя він дбайливо зберігав пам'ять про неї і рахувався з усім і з кожним, що мало стосунок до неї. І ніхто не міг посісти її місце в його серці. І знаменними у цьому відношенні є слова Айші: «Я не ревную [Пророка] до жодної жінки так, як я ревную до пам'яті про Хадіджу».

Шлюб Мухаммада й Хадіджі тривав двадцять сім років. Це був ідеальний шлюб, базований на взаємній любові та повазі. Впродовж цих двадцяти семи років Мухаммад пройшов шлях від дуже молодого людини (коли він вперше одружився, йому було лише двадцять три роки) до зрілого чоловіка й обдарованого Пророка. У багатьох сенсах він жив подібно до того, як жили люди його віку та класу, але дві особливості відрізняли його від решти: його багатомісячна духовна робота в горах і те, що він не одружувався з іншими жінками за життя Хадіджі і не бажав іншої жінки, окрім неї. Це було унікальним явищем у те сторіччя, коли більшість чоловіків мали по декілька дружин та багатьох утриманок.

На наступних сторінках ми обговоримо шлюби Посланця після смерті Хадіджі, але спочатку слід сказати кілька слів про підґрунтя цих шлюбів. Шлюб для арабів означав не тільки єднання двох особистостей, але також і союз двох племен (кланів, сімей, і т.д.). Кожен чоловік шукав у шлюбі набуття нових родичів, які могли б виявити йому пошану у мирний час і підтримку в часи війни. Дуже часто сім'я жінки шукала спілки з якимось чоловіком, оскільки він був гідним того, щоби стати їхнім родичем, і походив з такого-то племені. Це було своєрідною соціальною й політичною справою, а кохання й краса були другорядними питаннями.

Три роки, які минули після смерті Хадіджі, були найсумнішими в житті Мухаммада, адже з її смертю він позбавився затишку й розуміння у своєму домі, а зі смертю Абу Таліба, який помер трохи раніше, ніж Хадіджа, він позбавився підтримки за межами власної оселі. І коли курайшити розгорнули агресивну кампанію з його цькування і посилили тиск на нього, він опинився один, без родинного тепла й

допомоги у поширенні Слова Аллага, проти найбільш лютих сил зла й тупої жадібності.

31.3. АЙША Й САУДА

Через три роки цієї тривалої боротьби, коли Мухаммаду було вже п'ятдесят три роки, до нього прийшла родичка, Хауля, і сказала йому, що його дім став занедбаним, і що його донькам потрібна матір, яка доглядала б їх. Мухаммад і сам знав усе це, однак він ніколи не думав про повторний шлюб.

Але хто зможе посісти місце Хадіджі? – запитав він здивовано.

Айша, донька Абу Бакра, – відповіла вона.

Абу Бакр був найближчим другом Пророка, і не раз він готовий був пожертвувати власним життям, щоби врятувати життя Мухаммада, як не раз він жертвував власними засобами та майном заради ісламу. Він присвятив усе своє життя служінню Аллагу та Його Посланцю. Абу Бакр був гідною та шляхетною людиною, і Мухаммад відчував, що встановлення з ним та його родом більш близьких, родинних стосунків має прислужитися справі зміцнення ісламу. Але донька Абу Бакра була гарненькою маленькою дівчинкою семирічного віку, вона явно не годилася для догляду за його доньками.

Але ж вона надто юна, – сказав він.

Однак Хауля мала вирішення усіх проблем. Йому слід було одночасно побратися і з Саудою, вдовою ас-Сакрана ібн Амра. Вона переселилася в Ефіопію заради своєї релігії і багато чого витерпіла заради ісламу, її чоловік помер, і вона жила зі своїм старим батьком. Вона була середнього віку, досить огрядною, доброю і веселою, вона добре підходила для того, щоби доглядати за дітьми, які зростали. Тоді Мухаммад дозволив Хаулі поговорити з Абу Бакром та Саудою з цього приводу.

Обидві сторони прийняли пропозиції, відчуваючи, що їм випала велика честь. Сауда перейшла жити в дім Мухаммада й одразу ж зайнялася домашнім господарством та опікою над

його доньками, тоді як Айша заручилася з ним і залишилася у батьківському домі, граючись зі своїми ляльками.

Через декілька років після того, як Абу Бакр і Мухаммад переселилися в Медину, Айша стала нареченою Пророка за наполяганням Абу Бакра. Абу Бакр був людиною з широким світоглядом, який багато подорожував і багато чого вивчив, він глибоко пізнав мудрість арабів і був великим знавцем арабської генеалогії. Він дуже любив поезію і навчив Айшу та її старшу сестру, Асму, найкращим арабським віршам та прислів'ям.

Коли ж вона переселилася в дім Мухаммада, то він виявив у ній здібну та спраглу до знань ученицю, яка все схоплювала на льоту, до того ж, у неї була дуже хороша пам'ять, вона запам'ятовувала швидко й точно. Дуже розумна, вона незабаром стала проникливою та вченою, могла провадити аргументовану дискусію з іншими. Коли вона долала когось своїми аргументами, Мухаммад зазвичай посміхався й говорив: «Вона – донька Абу Бакра».

Вона стала настільки знаючою, що один з її сучасників говорив, що якби знання Айші помістили на одну чашу терезів, а знання усіх інших жінок – на іншу, то Айша все одно перемогла б. Вона, як правило, займалася з жінками і навчала їх обрядам та приписам ісламу, яким її навчив Пророк, і протягом тривалого часу після смерті Посланця й Абу Бакра вона була джерелом, до якого зверталися і чоловіки, і жінки у тому, що стосувалося питань поклоніння і слів Посланця. Усе це – приклад Божественної мудрості: те, що вона увійшла в дім Мухаммада такою юною, увібрала так багато знань і змогла передати їх у незмінному вигляді іншим поколінням.

Айша була не тільки вченою, але ще й прекрасною молодою жінкою з красивими рисами. Між нею та Саудою встановилася дружба, коли вона ще дівчинкою переселилася в дім Мухаммада, і Сауда взяла її під свою опіку, як і решту домочадців. Коли Айша виросла, Сауда поступилася їй своєю часткою часу Пророка з любові до неї і продовжувала керувати його домашнім господарством, залишаючись «матір'ю правівірних».

Будучи донькою Абу Бакра, який одного разу пожертвував усе своє майно заради Аллага, і дружиною Мухаммада, який не залишав нічого для себе, вона була дуже щедрою. Одного разу Посланець здійснив жертвопринесення. Згідно з приписами ісламу, людині, яка здійснила жертвопринесення, слід залишити собі третю частину м'яса, а решту роздати бідним. І завданням Айші було розподілити м'ясо серед бідняків. Коли вона роздала м'ясо бідним, то виявила, що для великої сім'ї Мухаммада не залишилося нічого, окрім шийної частини тварини. Занепокоєна цією обставиною, вона підійшла до Мухаммада й сказала: «Я не змогла врятувати нічого, окрім цього».

«Це єдина частина, яку ти не врятувала», – відповів Посланець, посміхаючись. Адже воістину спасенним є те, що витрачається заради Аллага.

Айша була чарівною у всьому, і Посланець дуже прив'язався до неї, цієї юної жінки, яка увійшла в його дім маленькою дівчинкою і виросла під його опікою.

Одного разу літня жінка прийшла відвідати їх, і Мухаммад був дуже приязним по відношенню до неї. Коли вона пішла, Айша запитала, хто вона така, і Пророк відповів: «Вона зазвичай відвідувала нас у дні Хадіджі». Все, що нагадувало про його кохану Хадіджу, було дорогим для нього.

Іншого разу він почув голос Халі, сестри Хадіджі, на подвір'ї й поквапився зустріти її. Роздратована Айша сказала йому: «Хадіджа була літньою жінкою⁵⁴, а Аллаг дав тобі кращу за неї».

«Присягаюся Аллагом, – відповів він, – мій Господь не дав мені кращої за неї. Вона повірила мені, коли люди сміялися наді мною; вона увірувала в мене, коли люди відмовилися від мене; вона дала мені свої гроші, коли люди змушували мене терпіти злидні; і Аллаг дав мені від неї нащадків, на відміну від інших жінок».

Айша говорила: «Я навчилася притримувати свій язик, коли йшлося про Хадіджу».

⁵⁴ Згідно з багатьма джерелами, Хадіджі було сорок років, коли Мухаммад одружився з нею. – *Прим. ред.*

Мухаммад був надзвичайно добрим до всіх людей, він був добрим та чемним до жінок, але у нього була особлива вірність та відданість Хадіджі, як ні до кого більше. Він ніколи не забував тих, хто ставився до нього по-доброму і робив йому добро, і він дуже дбайливо зберігав дорогу пам'ять про Хадіджу.

31.4. УММ ХАБІБА, ДОНЬКА АБУ СУФЬЯНА

Умм Хабіба була донькою Абу Суфьяна, одного з найзапекліших ворогів Мухаммада й ісламу, людини, яка багато разів очолювала армії проти нього. Вона стала мусульманкою разом зі своїм чоловіком і разом з ним переселилася в Ефіопію. Там її чоловік, який опинився в суцільно християнській країні, відступив від ісламу і став християнином. Вона опинилася в дуже непростій ситуації, оскільки не могла більше залишатися зі своїм чоловіком і не могла повернутися до свого батька. Іслам постановляє, що мусульманська жінка може одружуватися тільки з мусульманином; до того ж, її батько був не просто політеїстом, а одним із вождів невіри та зла. До навернення в іслам Умм Хабіба жила у приємних умовах, оскільки походила з гордого й заможного роду бану Умаййя (історично більш відомого під назвою Омеййяди), відгородивши себе та свою маленьку доньку від людських очей. Тепер же, забута й стражденна, вона жила в дуже важких умовах, але міцно і стійко трималася за свою віру.

Вона могла бути забутою людьми, але Аллаг Своєю милістю не забуває нікого. Одного разу, коли вона сиділа у своїй єдиній кімнаті, у цій чужій країні, раб на ймення Абраха постукав у двері й сказав, що його послав негус Ефіопії, оскільки для неї прийшло послання. Воно полягало в тому, що Мухаммад просив її руки, і негус сказав, що якщо вона прийме цю пропозицію, то нехай обере одного з мусульман, які

перебували в Ефіопії, у якості свого представника. Умм Хабіба була надзвичайно рада: її не забули! Це була найвища честь і, окрім того, Мухаммад надіслав їй чотириста динарів у якості шлюбного дарунку (дуже велика сума грошей як на ті часи, а грошей вона тоді дуже потребувала). Пророк знав, що не зможе зустрітися з нею в Ефіопії, але той факт, що він думав про неї, піклувався про неї, честь і захист, які давало їй його ім'я, – усе це втішило серце бідної жінки.

Шість років потому, коли мусульмани змогли остаточно повернутися з Ефіопії, вона прибула в Медину, і Мухаммад, який щойно повернувся з походу на Хайбар, зустрів її з найбільшою щирістю.

31.5. ХАФСА, ДОНЬКА ОМАРА

Омар ібн аль-Хаттаб був впливовою людиною, як серед мусульман, так і серед курайшитів. Він багато чого витерпів заради ісламу і багато боровся за нього. Слідом за Абу Бакром він був людиною, яка зробила найбільше для нової релігії. Він був постійним супутником Посланця й обговорював з ним кожне питання. Фактично, він та Абу Бакр, як зазначалося раніше, були двома найближчими радниками Мухаммада.

У Омара була донька на ймення Хафса. Її чоловік помер, і вона залишилася вдовою, коли була ще дуже молодою. На той час, жодна жінка не могла жити окремо, на власний розсуд, або ж залишатися неодруженою, тому Омар вирішив підшукати для неї гарного чоловіка. Спочатку він подумав про Абу Бакра, голову бану Тайм, людину, яка була дуже близькою до Пророка.

Омар пішов до Абу Бакра, який зі співчуттям слухав, коли він говорив про Хафсу, але коли Омар запропонував йому одружитися з нею, він чемно відмовився. Омар був ображений і спробував поговорити з Османом ібн Аффаном на цю ж тему. Після Абу Бакра, Осман, також дуже заможний, відданий і щедрий, міг би стати найбільш гідним чоловіком, але він також, чемно вибачившись, відмовився. Це вже було занадто для

Омара, адже така відмова була образою для сім'ї жінки та для її клану.

Відчуваючи пекучий біль від цих ударів, Омар пішов до Мухаммада, щоби поскаржитися йому на поведінку двох його сподвижників. Мухаммад же сам шанобливо попросив у нього руки його доньки. Він не міг забути усього того, що зробив Омар для ісламу, і було б тільки справедливо поставити у рівне становище двох своїх найближчих радників. Коли Омар пізніше зустрів Абу Бакра, той пояснив, що Посланець згадував про своє бажання одружитися з Хафсою, і саме з цієї причини Абу Бакр відкинув пропозицію Омара, але він не бажав тоді розголошувати те, що довірив йому Посланець.

До ісламу жінки не могли висловлювати власну думку і відстоювати її на противагу тому, що говорили їхні чоловіки і хазяї (на рідкісні винятки можна не зважати, - *прим. пер.*). Іслам постановляє, що жінка – це особистість, яка має право самостійно мислити і виражати свої переконання так само, як це роблять чоловіки. Вона є вільним творінням, відповідальним перед Аллагом. Мухаммад, який завжди був і залишається найкращим прикладом для мусульман, захоплював своїх жінок навчатися самостійно думати.

Айша, донька Абу Бакра, любила поезію, як любив поезію її батько; так і Хафса, донька Омара, любила обговорювати різні питання, як і її батько любив обговорювати з Посланцем кожне питання.

Хафса любила користуватися цією новою перевагою і часто й багато сперечалася з Пророком. Морально чистий і добросердний, він дозволяв їй говорити все, що вона думала, і так тривало деякий час, поки одного разу Омар, який сказав матері Хафси: «Думаю, я зроблю так і так», не почув у відповідь: «Але було б краще, якби ти зробив отак і отак».

Вражений Омар сказав: «Невже ти сперечаєшся зі мною, жінко?»

«Чом би й ні? – відповіла вона. – Твоя донька дискутує з Посланцем Аллага, чіпляючись до нього цілий день».

Омар вдягнув свій плащ і пішов навпрошки до дому доньки.

«Чи правда те, що ти сперечаєшся з Посланцем Аллага?», – запитав він.

«Дійсно, я це роблю», – сказала Хафса.

Він вже збирався покарати її за таке зухвальство, але Мухаммад, який саме увійшов, не дозволив йому торкнутися її.

Омар залишив дім доньки і пішов у дім Сауди, яка доводилася йому родичкою, щоби розповісти їй про таке неподобство. Сауда, яка також була дружиною Посланця, який навчав її та вплинув на неї, сказала: «Я дивуюся тобі, о ібн аль-Хаттабе. Ти втручаєшся у все. Тепер ти втрутишся у стосунки Пророка з його дружинами?»

Омар згодом говорив: «І вона так напосілася на мене, поки не переконала і не змусила відмовитися від багатьох моїх попередніх думок».

31.6. УММ САЛЯМА Й СИРОТИ

Умм Саяяма – героїня трагедії. Коли курайшити переслідували мусульман, вона вирішила переселитися разом зі своїм чоловіком, Абу Саяямою, та маленьким сином у Медину. Дорогою їх перехопили люди її клану й заборонили чоловікові брати її з собою. У вигляді помсти, люди з клану її чоловіка вирішили відібрати її маленького сина. Люди з двох кланів, які сперечалися між собою, тягнули дитину за руки, поки не розлучили її з матір'ю. Зрештою, дитину забрали родичі чоловіка, і Абу Саяяма пішов в Медину один. Тепер і вона залишилася сама, відірвана від чоловіка й дитини, і понад рік вона виходила на околицю Мекки й плакала там цілими днями. Вона не могла ні відмовитися від ісламу, ані забути своїх чоловіка й дитину.

Одного разу, пережожий сповнився жалості по відношенню до неї й зумів так вплинути на її клан, що її родичі погодилися, щоби вона з'єдналася зі своїм чоловіком. Тільки тоді люди з клану її чоловіка повернули їй сина, і сім'я остаточно об'єдналася в Медині, де вона народила йому ще кількох дітей.

Абу Саляма був хоробрим воїном Аллага, він відважно бився біля гори Ухуд, і йому доручено було керувати походом проти бану Асад. Він зміг завдати їм поразки і запобігти їхньому нападу на Медину, але напруження походу відкрило рану, отриману ним під час битви біля гори Ухуд, і незабаром після повернення у Медину він помер від цієї рани. Мухаммад сидів біля його смертного ложа до останньої хвилини і молився за нього.

Через декілька місяців, щоби вшанувати ім'я Абу Салями згідно зі звичаями арабів, Абу Бакр попросив руки Умм Салями, але вона ввічливо відмовила. Потім Омар ібн аль-Хаттаб, чоловік гідний вдови такої великої людини, також попросив її руки, але вона відмовила і йому. Вона була вдовою з великою кількістю дітей і без якихось засобів до існування, адже Абу Саляма не залишив нічого, що могло би бути підтримкою для них. Вона не могла залишатися у такому становищі, тому Мухаммад особисто посватався до неї, і знову вона принесла свої вибачення людині, яку Пророк послав до неї з цією пропозицією, кажучи, що вона вже стара, ревнива і в неї багато дітей.

Відповідь, яку передав їй Мухаммад, була такою: «Що стосується твого віку, то я старший за тебе; що стосується твого характеру, то Аллаг видалить ревності з твого серця; а що стосується дітей, то вони належать Аллагу та Його Посланцю».

Як завжди, він дотримав власного слова. Він був таким добрим до цих сиріт, ставлячись до них, як до своїх власних дітей, що деякі упевнилися в тому, що Пророк одружився з Умм Салямою заради них. Він міг просто надсилати їм гроші, але для таких гордих людей, як араби, це ранило б їхнє самолюбство і відобразилося б на їхньому становищі в мусульманській громаді. Тому зробити цих дітей своїми, одружившись з їхньою матір'ю, було єдиноможливим шляхом допомогти їм так, щоби це не здавалося милостинею. Мусульмани у всьому наслідують приклад Мухаммада, і завдяки цьому шлюбу вдови й діти загиблих на війні не були залишені у скрутному становищі, без батьків та без якогось захисту.

31.7. ЗЕЙНАБ ТА ІСЛАМСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Зейнаб, дочка Джахша, була двоюрідною сестрою Мухаммада. Її матір, Умайма, була донькою Абдуль-Мутгаліба, вождя курайшитів і дідуся Пророка, який був дуже добрим до маленького Мухаммада. Вона походила з одного з найбільш благородних родів курайшитів. Араби дуже пишалися своєю генеалогією і надзвичайно ретельно підбирали женихів для своїх доньок, слідкуючи за тим, щоби вони були рівного соціального стану. Щоби донька великого роду вийшла заміж за невідому людину – це було рідкісним винятком, а вийти заміж за колишнього раба, за створіння, яке купувалося й продавалося, було чимось неможливим, це годі було навіть уявити. Іслам наказує не звертати уваги на те, ким були предки людини, а дивитися на її поведінку перед Аллагом. Як сказано в священному Корані: **«І найбільш шанований перед Аллагом серед вас – найбільш богобоязливий»** (сура 49 «Кімнати», аят 13). Мухаммад виявив, що арабам, які покоління за поколінням ретельно вивчали свою генеалогію і склали вірші, які прославляли їхніх предків та їхні діяння, важко було зрозуміти цю істину. Єдиним способом змусити їх усвідомити це були вчинки, а не слова.

Зейнаб була маленькою двоюрідною сестрою, яка виросла під опікою Мухаммада. Він спостерігав за тим, як вона росла, і думав, що вона і Зайд, маленький хлопчик, якого йому подарувала Хадіджа і якого він звільнив і усиновив, були б гарною парою і хорошим прикладом того, що увагу слід звертати не на предків людини, а на те, якою є вона сама перед Аллагом. Коли він попросив її руки для свого підопічного, то Зейнаб і її рідня були вражені і спочатку відповіли відмовою, – як вона, так і її брат. Тоді були послані ці священні аяти:

«Віруючий та віруюча не повинні приймати рішення в якійсь справі, коли Аллаг і Його Посланець уже вирішили це. А хто чинить непослух Аллагу та Його Посланцю, той перебуває в явній омані!» (сура 33 «Союзники», аят 36).

Коли Зайнаб та її брат, які були хорошими мусульманами, зрозуміли, що таким є веління Аллага, – вони підкорилися. Мухаммад дав Зайду солідний магр (шлюбний дарунок) для нареченої, згідно зі звичаями арабів.

Однак шлюб не був щасливим. Класовий бар'єр може бути серйозною перешкодою, особливо у суспільстві, яке базується на таких відмінностях. Зайд не одноразово скаржився Мухаммаду на Зайнаб, а Пророк, який намагався довести, що такий шлюб може бути реалізованим на практиці, закликав його бути терплячим, кажучи: «Бійся Аллага й шукай взаєморозуміння зі своєю дружиною». Врешті решт, Зайд не зміг більше терпіти цього й розлучився з дружиною.

Іншим звичаєм арабів було купувати рабів, звільняти їх і робити спадкоємцями свого імені та майна, наче вони рідні діти. Вони були схильними впадати у крайнощі: чи вони поводитися зі своїми рабами й слугами, як з істотами другого гатунку, які не мали ніякого статусу, чи вони приймали їх у сім'ю й надавали їм такі права та привілеї, які зазвичай давалися лише рідним дітям. Іслам постановляє, щоби з рабами не поводитися, як з покидьками, але він також постановляє, щоби права рідних дітей не порушувалися заради сторонніх людей.

До ісламу, Мухаммад особисто всиновив Зайда. Це був старий арабський звичай, і коли іслам встановив зазначені вище норми, араби усе ще дотримувалися таких звичаїв. Їм необхідний був такий приклад, як шлюб Зайнаб і Зайда, щоби раз і назавжди покінчити зі звичаєм всиновлення. Нерідний син не є таким самим, як і рідний перед Аллагом, і він не повинен наділятися такими ж правами, як і рідні діти. Але араби вважали дружину або колишню дружину всиновленого сина забороненою для шлюбу, так само, як це має місце по відношенню до дружини рідного сина.

Після того, як Зайд розлучився із Зайнаб, Аллаг звелів Мухаммаду посвататися до неї. Пророк ставився до Зайда, як до сина, а на Зайнаб, котра виросла під його опікою, як на доньку. Здавалося, що йому не хотілося виконувати цей наказ. Такого ще не траплялося в історії арабів і слід було зруйнувати

уявлення про те, що всиновлений син може бути таким само, як і рідний; так шлюб Зайда і Зайнаб розбив на друзки уявлення арабів про клас. Саме з цієї причини Мухаммаду було наказано одружитися з нею. Він вже мав сімох дружин, серед них були й літні жінки, і жінки, в яких було багато дітей, а також – Айша, яка виросла й стала дуже привабливою. Він, як завжди, підкорився; це був важкий обов'язок, і він боявся, що люди його не зрозуміють, але, незважаючи на це, він підкорився.

В Корані сказано:

«Ось ти сказав тому, до кого Аллаг виявив милість і до кого ти сам виявив милість: «Утримай свою дружину при собі та бійся Аллага!» Ти приховав те, що відкрис Аллаг, і ти боявся людей, хоч Аллаг більше заслуговує на те, щоб Його боялися! Коли Зайд задовольнив із нею своє бажання, Ми віддали її за тебе, щоб на віруючих не було вини через стосунки з дружинами своїх названих синів, коли ті задовольняють із ними своє бажання. Наказ Аллага має бути виконано!» (сура 33 «Союзники», аят 37).

Одруження Мухаммада та Зайнаб поклато край звичаю всиновлення вільновідпущеників та дозволу їм успадкувати на шкоду законним спадкоємцям.

Зайнаб була дуже доброю молодою жінкою, з умілими руками, і вона використовувала свої здібності для того, щоби шити одяг і наділяти ним бідних. Мухаммад часто говорив своїм дружинам: «Вона наймилосердніша серед вас». Ми не збагнемо як слід ці слова, якщо не врахуємо, що усі дружини Пророка були надзвичайно щедрими. А бути найщедрішою серед щедрих – це означає бути воістину дуже милосердною, адже серед дружин Пророка була жінка, відома під іменем «матір бідних», а також Айша, яка виховувалася батьком і чоловіком, а вони обидва були надзвичайно милосердними.

31.8. ЗДАТНІСТЬ ПРОРОКА ПІЗНАВАТИ ХАРАКТЕР

Посланець мав виняткову здатність пізнавати сутність характерів чоловіків та жінок, які його оточували. Усі його зауваження з приводу тієї чи іншої людини підтверджувалися абсолютно й істинно за його життя, або ж після нього. Він назвав Абу Бакра «Правдивим», і як часто цей епітет підтверджував сутність характеру Абу Бакра і за життя Пророка, і згодом. Він назвав Халіда «Мечем Аллага» і, після смерті Посланця, Халід з честю підтвердив цей титул; а про Зайнаб він сказав, що вона була найбільш милосердною.

Через декілька років після смерті Пророка, в часи правління Омара ібн аль-Хаттаба, велике багатство дісталось мусульманам в результаті війни з персами. Скарби хосроїв потрапили їм в руки, і коли Омар прислав Зайнаб багато золота, як її частку від цих скарбів, вона покликала свою служницю й наказала їй взяти жменю золота й віднести його такому-то, назвавши одного з мединських бідняків. Потім вона називала бідняків одного за другим, доти, доки не перерахувала всіх, які були їй відомі, а тим часом, служниця помітила, що вона нічого не залишає для себе. Гора золота почала швидко зменшуватися. І коли всі бідняки отримали свою частку, вона наказала служниці з'ясувати скільки золота залишилося. Це було вісімдесят динарів. Вона прийняла їх як свою частку і подякувала за це Аллагу, але, переконана в тому, що така велика кількість грошей є спокусою, вона помолилася про те, щоб їй ніколи більше не довелося стати свідком такого розподілу. І коли наступного року Омар прийшов, щоб знову наділити грошима матерів правовірних, вона пішла геть.

Усі дружини Пророка були щедрими, здібними і скромними. І хоча вони походили із шляхетних родин і до ісламу жили у великих розкошах (так, донька Абдуль-Мутталіба, тітка Мухаммада, звільнила впродовж одного дня сорок своїх рабів), після навернення до ісламу, коли на них зупинився вибір Пророка, вони сприйняли його скромний та поміркований спосіб життя. Вони могли мати будь-які блага, які б не побажали, або вони могли бути дружинами Посланця, але вони не могли мати і те, й інше одночасно. Після подолання своїх пристрастей, вони суперничали одна з одною у здійсненні

добрих справ, наданні допомоги нужденним та у вивченні Священної Книги.

Посланець навчав більше справами, аніж словами. Айша говорила про нього: «Він завжди допомагав своїй сім'ї, своїм домашнім, він доїв козу, латав свій одяг, ремонтував свої сандалії, підмітав підлогу, прив'язував верблюда й годував худобу. Він їв разом зі служницею і допомагав їй готувати, і сам носив свої покупки з базару».

Він завжди вчив своїх дружин і сподвижників: «Ваші слуги – це ваші брати, яких Аллаг віддав під вашу опіку. І той, хто має брата під своєю опікою, нехай годує його тим, що їсть сам, і вдягає його у те, у що вдягається сам. Коли слуга приходиться з їжею, нехай сяде і їсть разом з вами. Якщо ж це неможливо, дайте йому в руки щось із цього. І нехай ніхто з вас не говорить «мій раб», адже усі ви є рабами Аллага, краще казати «мій хлопчик» чи «моя жінка»».

31.9. БАНУ АЛЬ-МУСТАЛІК

Коли плем'я аль-Мусталік готувалося до нападу на Медину, Мухаммад запобіг цьому несподіваною атакою. Це врятувало багато життів і позбавило Медину від тягаря війни. Серед полонених була Джувайрія, донька аль-Харіса, голови бану аль-Мусталік. Вона дісталася одному з ансарів і боялася, що коли цей чоловік дізнається про те, ким є її батько, то заломить за неї непомірний викуп. Тому вона пішла до Мухаммада, щоби попросити його сприяння. На той час він перебував у будинку Айші. Оскільки Джувайрія наполягала на тому, що їй необхідно його побачити, їй дозволили увійти, і вона виклала йому свою проблему.

Мухаммад трохи подумав, а потім сказав: «Чи не сказати тобі, що для тебе було б кращим, ніж це?». А потім він запропонував їй вийти за нього заміж, і вона одразу ж погодилася. Джувайрія була красунею, але Мухаммад думав про те, як врятувати її та все її плем'я від жалюгідної долі. Отже, слід було знайти шлях для навернення їх до ісламу з

чесстю та згладити відчуття поразки, від якого, згідно зі звичаєм арабів, можна було позбавитися або шляхом війни відплати, яка тривала б доти, доки одна з протиборчих сторін не була би повністю знищена, або ж шляхом шлюбу. Мухаммад, як завжди, обрав найбільш гуманне з двох рішень.

Як тільки було оголошено про шлюб, уся здобич, захоплена у бану аль-Мусталік, була повернута, а всі полонені були звільнені. Мусульмани говорили: «Це – родичі Пророка».

Айша сказала про Джувайрію: «Я не знаю жодної іншої жінки, яка була би більшим благословенням для свого народу, ніж Джувайрія, донька аль-Харіса».

31.10. САФІЙЯ

Після битви Хайбар, у якій мусульмани завдали поразки євреям, до Мухаммада привели двох жінок. Одна з них гучно голосила, репетувала й посипала собі голову пилом, друга ж – була безмовною, нажаханою. Та, що мовчала – це була Сафійя, донька Хуйаййя ібн Ахтаба, вождя бану Надір, а друга – її двоюрідною сестрою. Сафійя могла простежити свій родовід аж до Харуна, брата Муси. Мухаммад попросив сподвижників потурбуватися про ту жінку, яка репетувала, потім узяв свій плащ і накинув його на ту, яка мовчала. Це був жест жалості, але з того моменту вона стала користуватися великою повагою в громаді мусульман.

Мухаммад звернувся до Біляля, який супроводжував цих жінок, зі словами: «О Білялю, невже Аллаг видалив милосердя з твого серця, і ти дозволив цим жінкам пройти повз місце вбивства їхніх чоловіків?» Це вважалося суворою доганою, адже Посланець дуже рідко критикував поведінку своїх сподвижників. Анас ібн Малік розповідав: «Я служив Посланцю Аллага впродовж восьми років. Він ніколи не ляв мене за те, що я робив, або за те, що я щось не зробив».

Як і Умм Хабіба, Сафійя була донькою великого вождя. І єдиною людиною, яка могла б її врятувати від долі рабині після того, як вона насолоджувалася таким високим становищем у

суспільстві, був Мухаммад. Її батько планував убивство Пророка й організував змову, щоби знищити усіх мусульман під час битви біля рову, але характерною рисою Мухаммада було те, що він не тримав зла. До тих, хто творив зло, він відчував швидше жалість, аніж злість. І ще більшу жалість він відчував до невинного, який ставав жертвою обставин. Тому він не міг залишити Сафійю після того, як її батько був убитий, серед ворожого народу іншої релігії.

«Ти могла б вийти за мене?», – запитав він її згодом.

«Так, о Посланцю Аллага», – відповіла вона.

Таким чином, Сафійя стала мусульманкою і увійшла в дім Мухаммада з почесним титулом «матері правовірних». Хтось може здивуватися, як Сафійя могла стати мусульманкою і стати дружиною Посланця, тоді як її батько був його запеклим ворогом, а між мусульманами та юдеями відбувалися криваві битви.

Відповідь можна знайти в її розповідях про своє дитинство, коли вона користувалася усіма привілеями як донька вождя бану Надір. Вона говорила: «Я була улюбленицею батька і улюбленицею мого дядька, Йасіра. Вони вирізняли мене з-поміж інших своїх дітей. Коли Посланець Аллага прибув у Медину, мої батько й дядько пішли подивитися на нього. Був дуже ранній ранок, між світанком та сходом сонця. А повернулися вони, коли сонце вже сіло. Вони повернулися стривожені, пригнічені, ступали повільно й важко. Я посміхнулася їм, як завжди, але вони не звернули на мене жодної уваги, адже були дуже засмученими. Я почула, як Абу Йасір запитав мого батька:

Це він?

Так, це він, – відповів батько.

Ти впізнав його? Ти можеш підтвердити це?

Так, я дуже добре упізнав його.

Що ж ти відчуваєш по відношенню до нього?

Ворожість, ворожість до кінця мого життя».

Знаменність цієї розмови стане очевидною, якщо ми гадаємо, що в давніх книгах євреїв було написано про Пророка, який прийде і поведе тих, хто піде за ним, до

перемоги. Юдеї зазвичай погрожували мединським язичникам, що коли він прийде, вони знищать їх, як знищували раніше інші племена. Цей Пророк був детально описаний у їхніх давніх текстах, з точними ознаками, за якими вони могли впізнати його. Саме з цієї причини їхній найбільш обдарований рабин, Ібн Салям, став мусульманином, побачивши Мухаммада. Хуйайй ібн Ахтаб також зумів розпізнати його, але якщо рабин не вагався, навернувся до ісламу і відмовився від світської влади, то Хуйайй, який не був набожною людиною, обурився тим, що Пророк з'явився серед арабів, і, до того ж, ібн Ахтаб не мав наміру відмовлятися від світської влади. З найпершої зустрічі він вирішив протистояти Посланцю. Тим часом, Посланець уклав договори з євреями, які надавали їм захист, безпеку і рівні права з мусульманами, робили їх громадянами Медини, а вони ж задумували як вбити Пророка за першої ж слушної нагоди.

Хоча Сафійя набула у вигляді Мухаммада найдобрішого та уважного чоловіка, вона не була щасливою, адже інші його жінки, курайшитки шляхетного походження, вважали її просто єврейкою. Одного разу вона прийшла до нього у сльозах, і він сказав їй: «Але чому ж ти не відповідаєш їм? Чому ти не сказала їм: «Як ви можете бути кращими від мене, якщо Мухаммад – мій чоловік, Муса – мій великий дядько, а Харун – мій великий прадід?»». Ці слова стали бальзамом для її ображеної гордості, і відтоді вона більше не відчувала нічиєї переваги над собою.

Через роки, коли Мухаммад помер, вона гірко та щиро тужила за ним. «О Посланцю Аллага, – сказала вона тоді, – я хотіла б, щоби мені довелося постраждати замість тебе». І до кінця свого життя Сафійя служила ісламу з глибокою вірою та щирістю.

31.11. МАРІЯ

Марія була родом із села Хафен, яке розташоване у Нижньому Єгипті. Її батько був коптом, а матір – грекинею-християнкою. Її зовсім юною взяли в палац Мукавкіса,

правителя Єгипту. Коли Посланець надіслав Мукавкісу листа із закликом до ісламу, той узяв його, поклав у шкатулку зі слонової кістки і віддав одній зі своїх рабинь, щоби та її сховала. Потім він попросив Хатіба, який доставив цього листа, розповісти йому про Мухаммада.

Мукавкіс довго розмірковував після розмови, а потім сказав: «Мені було відомо, що незабаром має з'явитися Пророк. Я вважав, що він з'явиться в аш-Шамі, де чинили свої діяння інші Пророки, але я дізнався, що він з'явився в Аравії... Однак, копти не послухають мене, і я боюся втратити свою владу через це».

Він надіслав Мухаммаду щирого листа і багато подарунків, зокрема, й двох рабинь, Марію та її сестру Сірен; він згадав у своєму листі, що Марія та її сестра – дівчата високого становища серед коптів. Хатіб вирушив назад з листом та подарунками, серед яких були й дві сестри – обидві тужили за домівкою і боялися. Щоби розвіяти їхні побоювання, Хатіб почав розповідати їм про іслам та арабського Пророка.

Після прибуття в Медину їх подарували Мухаммаду, який залишив собі Марію, а Сірен віддав чоловікові, якого хотів винагородити і виявити пошану по відношенню до нього. Спочатку Марія була тільки рабинею, і її не називали «матір'ю правовірних», як дружин Мухаммада. Коли Пророк тужив у зв'язку зі смертю своєї улюбленої доньки, Зайнаб, він отримав радісну звістку про те, що Марія вагітна. Він був надзвичайно радим, коли через декілька місяців вона народила йому хлопчика. Усі його сини померли ще будучи немовлятами, і він вже не чекав, що матиме сина, адже йому виповнилося майже шістдесят років. Він назвав його Ібрагімом, на честь Пророка, спільного предка арабів та євреїв, і послав його молочній матері сімох кіз, щоби це допомогло доглядати за дитиною. Потім він роздав бідним золото, вага якого дорівнювала вазі волосся дитини. Марія підвищила свій статус до статусу «матері правовірних», адже тепер вона стала матір'ю Ібрагіма.

Одруження Мухаммада з Сафійєю, єврейкою, а потім з Марією, коптянкою, – це події надзвичайної ваги в історії ісламу. Вони вчили мусульман бути толерантними. Якщо

Посланець Аллага сам одружився з єврейкою, а потім з християнкою, то після цього слід було ставитися добре по відношенню до всіх юдеїв та християн, як до його родичів. Це видаляло фанатизм з мусульманської спільноти раз і назавжди. Історія інших релігій, на жаль, сповнена злочинів, переслідувань та вбивств, коли люди страждали через сповідувану ними релігію, але протягом довгої історії ісламу ніхто не переслідувався через релігію. Коран постановляє, що в релігії немає примусу, і Мухаммад навчив нас цьому завдяки цим двом незабутнім шлюбом.

31.12. ВПЛИВ ШЛЮБІВ ПРОРОКА НА ІСЛАМСЬКУ ДУМКУ

Іслам став найголовнішою і поширеною релігією на півострові, і Посланець твердо дотримувався коранічного принципу, що кожен повинен поклонятися так, як велить йому совість. Він застерігав своїх послідовників, щоби вони ніколи не намагалися відвернути силоміць когось із людей Писання від їхньої релігії. Язичників він старався відвернути від дурного поклоніння каменям чи деревам, але людей Книги сприймав інакше.

Він уклав пакт з монахами Синаю, даруючи їм захист, безпеку, свободу віросповідання та позбавлення від усіх податків. Монахи зберегли цей пакт, і ті, хто відвідує Синай, ще й досі можуть побачити його. Так він чинив у сьомому сторіччі н.е., коли найжахливіші гоніння здійснювалися іншими у ім'я релігії. Коли Мукавкіс, намісник Іраклія в Єгипті, катував до смерті й нівечив християн-коптів, щоби змусити їх дотримуватися постанов Халдейського собору, Посланець своїми думками і справами був далеким від решти світу.

Кожна з історій про дружин Посланця вносить свою частку в іслам, є прецедентом і прикладом для нас. Теорія міститься у священному Корані, але люди не розуміють саму лише теорію,

вона має бути реалізованою, тобто люди повинні мати перед собою живий приклад для справжнього розуміння.

З історії Хадіджі можна багато чому навчитися. Так, ми дізнаємося, що особистість, якій випала честь бути першим мусульманином після Посланця – це жінка. Ця історія також показує нам, якою великою, широю, стійкою та мудрою може бути жінка. Вона показує нам, що шлюб може бути ідеальним зв'язком, заснованим на взаємній любові та повазі. Окрім усього цього, вона показує нам, що жінка може працювати, і це дозволяється в ісламі. Коли помер Пророк, а слід за ним пішли перші покоління мусульман, на багато сторіч усталилося уявлення про те, що жінка призначена тільки для дому, – так постановили недалекі, обмежені люди. Таким людям слід звернути увагу на шановну Хадіджу, яка сама керувала своєю торгівлею і робила це дуже успішно.

Для тих, хто говорить, що жінкам не слід вчитися, що їхнє місце вдома, можна і треба вказати на те, що Посланець зробив обов'язком чоловіків навчання своїх дружин та доньок; понад те, слід звернути увагу на яскравий приклад Айші і на те, як вона служила справі ісламу своїми знаннями і викладацькою діяльністю.

Тим, хто прагне помсти, слід вказати на те, яким далеким був Посланець від таких думок, рятуючи доньку одного зі своїх найзапекліших ворогів, яка перебувала в Ефіопії. Коран звертає увагу на те, що гріхи батьків не переходять на дітей, і живим доказом цього є поведінка Посланця по відношенню до Умм Хабібі й Сафійї, які були доньками двох найзапекліших його ворогів.

З історії Умм Саями ми дізнаємося, що за долю дітей, які не мають батька, відповідальною є вся громада. Вони не повинні бути забутими, залишеними без турботи й ображеними. Коран надає сиротам чіткі права, але Посланець явив нам неперевершений приклад у виконанні цих настанов.

Якщо хтось почне виявляти релігійний фанатизм супроти християн та юдеїв, йому слід вказати на те, що Посланець був одружений з християнкою та юдейкою (які стали мусульманками вже після шлюбу), а також нагадати його

пам'ятні слова: *«Хто ображає людей Писання, той ображає мене».*

Відкинувши егоїзм та жадобу світських благ, «матері правовірних» намагалися робити все, що могли, для того, щоби Аллаг був задоволений ними, – такими були дружини Посланця, і такою має бути кожна мусульманська жінка.

РОЗДІЛ XXXII

32.1. ГОРЕ МУХАММАДА

Впродовж двадцяти трьох років, відтоді, як він проголосив поклоніння одному Аллагу та заперечення ідолопоклонства, Посланець зазнавав численних випробувань та поневірянь. Він приніс дуже великі жертви заради ісламу. Він пожертвував своїми грошима, своїм становищем та престижем серед свого народу; він приніс у жертву свій час, свої зусилля, своє життя, – все, навіть їжу та питво в часи бойкоту, який тривав три роки, а він увесь цей час жив у горах. Ці жертви він приніс свідомо й добровільно, в ім'я Бога, в Якого увірував. Але були й інші жертви, на які йому довелося піти всупереч власній волі, вистраждати велике горе й витерпіти усе це. Пророки були людьми, які зазнавали найжорстокіших випробувань, і Мухаммад, останній і найвеличніший Пророк, зазнав найбільших випробувань. Важко знайти такі горе чи біду, яких йому не довелося б пережити.

Він був дуже уважним і люблячим батьком, і він втратив за життя трьох доньок і двох синів. Кожну важку втрату він витримував з великим терпінням і стійкістю. Коли йому було шістдесят років, єдиним сином, який у нього залишився, був півторарічний Ібрагім.

32.2. СМЕРТЬ ІБРАГІМА

Одного разу Пророк отримав повідомлення від Марії про те, що Ібрагім нездухає. Дитина росла сильною і здоровою, ставала з кожним днем все більш миловидною, і Мухаммад дедалі більше прив'язувався до неї. Але раптово малюк захворів.

Мухаммад прийшов, узяв сина на руки і сказав: «О Ібрагіме, ми не можемо нічого для тебе зробити, окрім як по Волі Аллага». І коли малюк зробив свій останній подих, Пророк

сказав: «Очі плачуть, серце тужить, але ми не скажемо нічого, окрім того, чим задоволений Господь. Ібрагіме, я тужу за тобою. Ми належимо Аллагу, і до Нього ми повернемося».

Після того, як маленьке тільце було підготоване до поховання, Мухаммад та його дядько разом з іншими мусульманами пішли за ношами. Вони викопали могилу і поховали дитину, потім Пророк розрівняв землю⁵⁵, кажучи при цьому: «Ця дія не містить у собі ні шкоди, ні користі, але вона тішить погляди живих. Коли людина робить щось, Аллагу подобається, щоб вона це робила добре».

Щойно дитина була похована, відбулося сонячне затемнення, і все довкола огорнув морок. Мусульмани закричали, що це знак скорботи за Ібрагімом, але Мухаммад, навіть у цю мить найглибшого особистого горя подумав про те, що повинен пояснити їм, що це природне явище, наслідок природних причин, створених Аллагом. Він сказав: «Сонце та місяць – це два знамення Аллага. Коли відбувається затемнення одного з них – це не пов'язане з чиймись життям або смертю. Коли ви спостерігаєте таке явище, то поквартися згадувати Аллага в молитвах». Належать до тих, хто істинно увірував і пізнав сутність речей, ті, котрі вбачають довкола Волю Аллага, яка керує законами Всесвіту.

32.3. ЗЛІСТЬ КУРАЙШИТІВ

Араби любили мати синів, вони були їхньою радістю, гордістю та джерелом їхньої сили. Чоловік, у якого було мало синів, вважався менш сильним, ніж той, у якого їх було багато і кому вони могли допомагати у мирний час і битися, підтримуючи його на війні. Син також був природним продовжувачем роду. Чоловік, який не мав сина, не мав майбутнього. Тому великим випробуванням для Мухаммада було те, що його сини помирили в дитинстві, – а він був як батько для багатьох. Скількох людей він спрямував на істинний

⁵⁵ Тобто, акуратно сформував верхню частину могили. – *Прим. пер.*

шлях і скільком допоміг, він виростив у своєму домі двох чудових юнаків, Алі ібн Абу Таліба, геніального ісламського вченого, і Зайда ібн Харіса, хороброго воїна і відданого мусульманина.

Курайшити, які ненавиділи Мухаммада, не змогли знайти нічого іншого для його критики, окрім того, що в нього не було синів⁵⁶. Вони обізвали його «куцим», що в переносному сенсі означає по-арабськи «бездітний», але буквально є образливим прізвиськом. Це була жорстока насмішка, і Мухаммад хвилювався через це, поки не були послані наступні священні аяти:

«Воістину, дарували Ми тобі достаток! Тож молися Господу своєму та жертвуй! Воістину, той, хто ненавидить тебе — сам безплідний!»⁵⁷ (сура 108 «Достаток», аяти 1-3).

У цій сурі Коран відображає Вищу Мудрість та розраджує Пророка. Зважаючи на все зроблене ним добро, на мудрість та віру, які він вселив у людські серця, на ідеали, які він захищав, на величні битви, які він вів, борючись зі злом, брудом, забобонами та ідолопоклонством, на безсмертний духовний шлях, який він відкрив для людини, – він не був «куцим». У нього мільйони духовних спадкоємців, синів та доньок у кожному поколінні, і вони йдуть Шляхом Істини, який він відкрив для них.

⁵⁶ Це відбувалося ще до народження Ібрагіма й до того, як Мекка стала мусульманською. – *Прим. ред.*

⁵⁷Буквально: «ненависник твій – він куций». – *Прим. ред.*

РОЗДІЛ XXXIII

33.1. ПЛЕМЕНА СПЛАЧУЮТЬ ЗАКЯТ

Іслам поширювався з Медини у всіх напрямках: на південь, північ і схід. Більшість племен почала приймати цю нову релігію, яка набагато перевершувала все, що було їм відомо до цього. Іслам поширювався таким чином, поки не сягнув кордонів Візантії та Персії, опанувавши майже весь Аравійський півострів. Араби, які були до цього групою роз'єднаних та ворогуючих між собою племен, почали перетворюватися на єдину націю з центральною владою в Медині і з єдиною релігією та заповідною територією в Мекці.

Племена, які наверталися до ісламу, добровільно сплачували закят, який є обов'язковим для віруючих. А ті, які не наверталися до ісламу, сплачували певний податок, що забезпечувало їм безпеку особистості та майна.

33.2. ПРИГОТУВАННЯ ДЛЯ ВІДБИТТЯ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Під благодатним правлінням ісламу півострів зазнав справедливого миру та загальної стабільності. Однак, не в інтересах Візантійської імперії було мати під боком сильного та згуртованого сусіда. Візантія вже давно почала підбурювати північні племена проти мусульман, надаючи їм грошову та матеріальну підтримку; але того року, пізнього літа, коли стояла жажлива спека, прийшли звістки про те, що візантійці готують велику армію для нападу на мусульман. Ця величезна армія мала перетнути кордон і увійти на землі арабів, щоби змусити їх усіх, як своїх васалів, так і тих, хто ними не був, відчувти візантійську воєнну міць.

Таким чином, Мухаммад знову був змушений взяти у руки зброю, щоб захистити свободу ісламських земель і свободу релігії. Було добре відомо, як візантійці карали своїх

одноплемінців, котрі ставали мусульманами, і як вони катували тих християн, чії релігійні погляди відрізнялися від їхніх власних. Також, добре було відомо, що візантійські легіони дуже й дуже численні. Мухаммаду слід було зібрати військо, яке змогло б протистояти цим ордам, тому він звернувся з відповідним закликком до племен та пояснив їм ситуацію.

33.3. ТІ, КОТРІ ЗАЛИШИЛИСЯ

Заможних людей закликали витратити гроші заради Аллага. Усі, хто міг спорядити себе на війну, були закликані це зробити і битися на шляху Аллага. Таким чином, мусульмани знову зазнали випробувань. Адже битва з візантійськими легіонами була небезпечною справою, бо на той час Візантійська імперія була одним зі світових лідерів. Понад те, було пізнє літо, а в Аравії це найбільш спекотна пора року, коли розпечені скелі і безводні пустелі могли вбити й без допомоги візантійців. Мухаммад же особисто вирішив очолити похід.

Ті, котрі істинно увірували і свідомо відгукнулися на заклик, були повністю готові пожертвувати власними життями заради Аллага. Вони прагнули піти у будь-яке місце, куди поведе їх Пророк, навіть якщо це потягнуло б за собою смерть від спраги та спеки. Вони прагнули терпіти будь-які випробування заради своєї релігії. Дороги були поганими на величезних територіях північноаравійських пустель, і вони прекрасно знали, що їм доведеться здолати багато, багато днів у дорозі, перш ніж вони досягнуть якогось джерела води чи питва.

Лицеміри, люди, чийх сердець не торкнулася віра, користолюбці, які прийшли в іслам з матеріальних міркувань, почали нашіптувати один одному: «Не вирушайте на війну у таку спеку». Тим часом, були послані наступні священні аяті:

«Ті, які залишилися на своїх місцях, раділи, що вони в тилу Посланця Аллага. Їм було ненависно боротися на шляху Аллага, жертвуючи своє майно та душі. Вони говорили: «Не вирушайте в похід у таку спеку!» Скажи: «Вогонь геєни буде ще гарячішим!» Та якби вони розуміли!

Нехай вони мало сміються та багато плачуть — така відплата за те, що вони собі здобули!». (сура 9 «Каяття», аяті 81-82).

Деякі з них не тільки залишалися самі, але активно підбурювали до цього інших. Зазвичай вони збиралися у домі єврея на ймення Сувайлім. Не відгукуватися на заклик – це вже було доволі погано, ну а підбурювати до цього інших – це було тим, що не можна було пробачити. Мухаммад послав Тальху ібн Убайдуллага спалити цей дім і покінчити з цими зборищами.

Багато заможних людей щедро жертвували своє майно, і багато бідняків приходило до Посланця Аллага, щоби просити його спорядити їх на війну заради Аллага. Він був змушений відмовити деяким з них, оскільки у нього не було верхових тварин для них. Вони поверталися зі сльозами на очах через те, що не могли битися заради Господа.

Зрештою, була зібрана могутня армія, у тридцять тисяч чоловіків. Кавалерія нараховувала десять тисяч воїнів і йшла попереду, решта ж їхала слідом за нею на верблюдах. Пророк залишив намісника в Медині і йшов на чолі армії. Таким чином, ті, хто були готові зустріти найгірше заради своєї віри, йшли вперед; ті ж, котрі віддали перевагу легкому життю, прохолодній тіні та безпеці, залишилися в Медині.

Вигляд цієї армії, яка хоробро та мужньо виступала, щоби подолати сотні миль важкого шляху у смертельно небезпечну погоду й зустрітися з набагато численнішим ворогом, не знаючи, чи вдасться повернутися додому, зворушив серця багатьох із тих, хто вирішив залишитися.

Один з них, Абу Хайсама, дивився, як відходить армія, а потім повернувся додому і виявив, що кожна з його дружин приготувала для нього їжу, воду й прохолодну тінь.

Він подивився на це і з жахом сказав: «Посланець Аллага зараз мучиться від полуденної спеки, а Абу Хайсама у прохолодній тіні, з їжею, питвом та гарними жінками. Ніколи! Готуйте харчі для мене, я ще зможу наздогнати Посланця Аллага!»

33.4 МУХАММАД ЙДЕ ВПЕРЕД

Армія йшла вперед, поки не дісталася до аль-Хіджру, де знаходилися руїни Самуду, давнього народу, знищеного за свої гріхи і зневажливе ставлення до Посланців від Аллага, які приходили до них. Коран повідомляє про їхню історію, вказуючи на такі деталі, які були невідомі раніше ні Мухаммаду, ні його народу.

Пророк застеріг своїх людей, щоб вони не пили воду з колодязів самудян і не використовували цю воду для омовіння, а якщо хтось замисив та спік хліб на цій воді, то нехай віддасть його верблюдам. Він попросив їх не виходити вночі з табору поодиноці, а лише удвох чи втрюх. Тільки двоє не послухалися Пророка і вийшли. Одного з них забрав вітер, а іншого поховали піски. Вранці люди побачили, що колодязі самудян засипані піском після нічого буревію.

Вони йшли пустелею, шлях був довгим, стояла неймовірна спека, а запаси води вже майже закінчилися. На них ще чекала далека дорога, і вони не знали, що робити, коли раптом з'явилася хмара, яка пливла до них, і вона пролилася над ними дощем, і все військо вдовольнило свої потреби у воді. Одні наполягали на тому, що це було чудо; інші ж говорили, що це була просто хмара, яка пропливала повз них.

33.5. ПРИКОРДОННІ УГОДИ

Армія підійшла до Табука. Прибувши туди, Мухаммад дізнався, що візантійці, які зачули про його наближення, відійшли на свою територію. Пророк, який ніколи не бився заради самої битви, не бачив причин переслідувати їх і подумав, що випала слушна нагода для того, щоб досягнути взаєморозуміння з прикордонними правителями. Він запросив правителів буферних держав, які розташовувалися між ним та візантійцями, і заговорив з ними про іслам, потім він зобов'язався надати їм захист на суші та на морі в обмін на

джизью, яку повинні були сплачувати немусульмани, і на закят, який повинні були сплачувати мусульмани. Ось текст однієї з таких угод, написаних для Юханни ібн Руби:

*«У ім'я Аллага Милостивого, Милосердного!
Цим засвідчується безпека для Юханни ібн Руби й народу Айли⁵⁸ від Аллага та Мухаммада, Пророка і Посланця Аллага. Їхні кораблі і перевізні засоби на морі і на суші перебувають під захистом Аллага і Пророка Мухаммада, і тих людей, які з ними, зокрема і з-поміж жителів аш-Шаму, Йємену та жителів узбережжя. Якщо когось із них спіткає нещастя, він не буде намагатися повернути свої гроші, а піде з цим до Мухаммада, щоби отримати свої гроші від тих, хто їх взяв. Їм дозволяється користуватися водою і шляхами у будь-якому місці, де вони побажають, на морі і на суші».*

Щоби зміцнити цю угоду, Мухаммад дав Юханні вбрання, оздоблене прекрасною і чудовою йєменською вишивкою, а також багато інших речей, що служило виявом доброзичливості; вони дійшли згоди, що Айла має сплачувати триста динарів на рік.

Після укладання таких угод, які забезпечували безпеку кордонів арабських земель, не було більше потреби битися з кимось, хоча правителя Думи, однієї з прикордонних держав, усе ще слід було побоюватися, оскільки він міг увійти в змову з візантійцями. Мухаммад з основною частиною армії повернув назад, в Медину, а Халіда ібн аль-Валіда послав до Думи з п'ятьма тисячами вершників.

Халід і його люди знайшли правителя на полюванні, взяли його в полон і змусили мешканців міста відчинити ворота, щоби взяти викуп за принца. Вони взяли багато здобичі й худоби і доставили принца Думи в Медину, до Мухаммада. Посланець поговорив з ним про іслам, і він став мусульманином і союзником Мухаммада.

Деякі з тих, хто виступив, будучи сповненим натхнення, щоби битися з ворогом, були розчаровані, оскільки їм не

⁵⁸ Айла (Ейлат) – місто на узбережжі Червоного моря. – Прим. ред.

довелося зіткнутися з ворогом у жодній битві. Для чого їм було долати понад три тисячі миль у спеку? Вони не усвідомлювали повною мірою усю важливість угод Мухаммада з прикордонними правителями, чії землі були буфером між ним і візантійцями. Вони відчували, що якщо їм не довелось повоювати з ворогом і завдати йому поразки, то це означає, що вони нічого не зробили. Мухаммад намагався уникати битви так довго, наскільки це було можливим, і не шкодував зусиль для досягнення цієї мети. Він хотів повернути людей до ісламу, а не битися з ними. Воював же він тільки тоді, коли цього не можна було уникнути: коли племена вирішували напасти на нього, чи існувала загроза свободі релігії на землі арабів. Він мав показати їм, що їхні ідоли – це обман, і вони не можуть забезпечити їм перемогу у війні та безпеку у мирний час. Однак, араби були розлючені, адже вони не бачили нічого, окрім того, що їм довелось провести двадцять днів на кордоні, нічого не роблячи, а Мухаммад тим часом бесідував з прикордонними правителями, замість того, щоби битися з ними. Вони не розуміли, що підкорити розум – це набагато більша перемога, ніж підкорити тіло.

Коли вони повернулися в Медину, відкрився ще один бік цієї справи. Вони побачили, як їх зустрічали ті, хто залишився через страх перед візантійцями і спекою. Ті, котрі залишилися, думали, що Мухаммад і ті люди, які пішли за ним, неодмінно загинуть, і якщо їх не вб'є спека, то це зроблять мечі візантійців. Потім вони побачили Пророка і мусульман, які поверталися цілими і неушкодженими і зачули про те, що північний кордон захищений дружніми угодами.

Справжня битва відбулася не з візантійцями, а з ними самими. Це було випробування віри й хоробрості, і ті, хто вирушив на війну з візантійцями, успішно подолали це випробування.

33.6. МЕЧЕТЬ ЛИЦЕМІРІВ

Декілька лицемірів збудували мечеть для своїх темних і нечестивих цілей. Вони збудували її для того, щоби спотворювати там слова Корану і підважити тим самим віру людей. Щоби замаскувати ці злочинні задуми, вони попросили Пророка прийти туди й помолитися разом з ними. Мухаммад збирався у похід на Табук і попросив їх дочекатися його повернення, але коли він повернувся, то були послані ці священні аяти:

«Ті, які збудували мечеть для шкоди, невір'я, розбрату між віруючими та як засідку для тих, які ще раніше воювали з Аллагом і Його Посланцем, неодмінно будуть присягатися: «Ми прагнемо тільки добра!» Та Аллаг свідчить, що вони — брехуни! Ніколи не звершуй там [молитви]! Мечеть, від першого дня заснована на богобоязливості, більш гідна того, щоб ти молився в ній. Там є чоловіки, які люблять очищатися, а Аллаг любить тих, які очищаються!» (сура 9 «Каяття», аяти 107-108).

У цих аятах згадується інша мечеть, яку раніше побудували люди, щирі у своїй вірі. Вони просили Мухаммада молитися там, і він це робив. Тут також йдеться про монаха Абу Амра, який раніше воював проти Мухаммада.

Ця нечестива мечеть була спалена, і лицеміри розсіялися. Ніхто не допомагав їм і не підтримував їх, окрім їхнього вождя, Абдуллага ібн Убаййя ібн Салюля. Через два місяці Абдуллаг ібн Убайй ібн Салюль захворів і помер. Так лицеміри позбулися своєї останньої опори і стали зовсім малозначущими.

РОЗДІЛ XXXIV

34.1. УРВА ІБН МАСУД

Після походу на Табук та відступу візантійців перед Мухаммадом, араби, які ще не стали мусульманами, почали здійснювати переоцінку цінностей. Перед ними був такий само, як і вони, араб, який відрізнявся шляхетністю походження й характеру, який закликав їх до релігії, яка перевершувала своєю істинністю та духовною красою все, що їм було відомо до цього. Так чому ж їм не відмовитися від кам'яних та дерев'яних ідолів і не виступити під прапором Аллага, Єдиного, Непереможного? Багато племен поквапилися до Посланця, але деякі усе ще були вірними своїм племінним ідолам та племінній ізоляції. Того року делегація за делегацією прибували до Пророка, щоби оголосити про навернення до ісламу, й історики назвали його «роком делегацій». Це був десятий рік після гіджри.

Місто Тайф мало сильні укріплення, і йому належали багаті землі. А у сакіфітів, племені Тайфа, був ідол, альЛат, якого вони шанували. Мухаммад брав їх в облогу після битви Хунайн, у якій вони брали участь, потім зняв облогу, даючи їм час на роздуми.

Один з їхніх провідників, Урва ібн Масуд, який був посередником між Пророком та курайшитами під час підписання договору аль-Худайбія, перебував у Йемені під час облоги Тайфу. Повернувшись, він пішов до Мухаммада і присягнув йому, а також попросив дозволу поговорити з сакіфітами, але Пророк побоювався, що він не зможе впоратися з ними. «Вони тебе вб'ють», – сказав він.

Але Урва наполягав, кажучи: «Я для них є дорожчим, ніж їхні власні зіниці». І він не відходив від Пророка, поки не отримав бажаного дозволу. Потім він пішов до свого народу і заговорив з ним про іслам. Люди вислухали його, а потім попросили дати їм час на роздуми. Наступного дня Урва прокинувся на світанку й почав проголошувати заклик на молитву (азан). Фанатизм ідолопоклонства довів сакіфітів до

того, що вони почали стріляти у нього з луків з усіх боків. Урва впав. Його сім'я зібралася біля нього, і перед смертю він сказав їм: «Це велика честь, що Аллаг дарував мені таку долю. Це мучеництво. Тепер я уподібнюсь до шагідів, які билися разом з Пророком біля Бадру». Потім він попросив своїх домашніх, щоби вони поховали його поряд з шагідами Бадру. Це його прохання було виконане.

34.2. ТАЙФ НАВЕРТАЄТЬСЯ ДО ІСЛАМУ

Коли мешканці Тайфа вбили одного зі своїх вождів за те, що він проголосив свою віру, у них виникли проблеми з сусідніми племенами, які стали мусульманами. Якщо хтось із них виходив один, то він не повертався, і навіть для груп не було безпеки. Незабаром вони усвідомили, що їм слід досягнути взаєморозуміння зі своїми сусідами. Вони обрали посла, щоби той вирушив на переговори до Мухаммада, адже ці племена й практично увесь півострів перебували під його управлінням. Але людина, яку вони обрали, боялася, що сусідні племена можуть з нею погано повестися, тому вона не вирушала в дорогу доти, доки разом з нею не пішли п'ятеро людей з п'яти різних кланів – це була обачність на випадок вбивства, для забезпечення кровної помсти. Вони прийшли в непокорі, виявляючи велику обережність щодо мусульман та остерігаючись їх. Один з них почав перемовини з Пророком.

Вражаючи, але вони сказали Пророку, що погодяться стати мусульманами за умови, що їм не треба буде молитися і їхній ідол буде залишений у спокої!

Пророк відмовився вдовольнити цю вимогу. Він сказав: «Немає блага в релігії без молитви». Він зазвичай говорив своїм сподвижникам: «Хто хоче говорити зі своїм Господом, нехай молиться; хто хоче, щоби Господь говорив з ним, нехай читає Коран».

Зрештою, вони погодилися молитися і знищити свого ідола, але вони наполягали на тому, що не будуть робити це своїми руками. На це Мухаммад не охоче дав свою згоду. Він відрядив Абу Суфьяна та аль-Мугіру ібн Шу'ба, яких шанували й поважали мешканці Тайфа, щоби ті зруйнували ідола. Вони знищили його під крики жінок Тайфа, а потім аль-Мугіра, з дозволу Пророка та за погодженням з Абу Суфьяном, взяв гроші з храму ідола і сплатив борг, який залишив після себе Урва ібн Масуд. Так весь Хіджаз став мусульманським.

Делегація від Тайфа залишалася в Медині впродовж усього місяця Рамадан, і тримала піст разом з Пророком. Мухаммад навчив одного з них ісламу так, щоби той, повернувшись додому, міг вчити людей. Він напучував його не затягувати колективну молитву, думаючи про старих та дітей, які беруть у ній участь; робити релігію легкою для них, і не створювати з неї труднощів. Кожного Мухаммад навчав релігії у відповідності з його готовністю до розуміння.

Коли Пророк молився разом зі своїми сподвижниками, то іноді молитва тривала годинами; а коли він молився сам, то вона могла тривати ще довше, наприклад, усю ніч. Ніщо інше не давало йому такого духовного вдоволення, як звернення до свого Господа.

34.3. ХАДЖ АБУ БАКРА Й ОГОЛОШЕННЯ АЛІ

Настав час для здійснення хаджу в Мекку, але продовжували прибувати делегація за делегацією, що не давало змоги Мухаммаду вирушити в хадж, тому він попросив Абу Бакра очолити прощу замість нього.

Після того, як Абу Бакр відбув, були послані священні аяти, у яких говорилося про те, що язичникам забороняється відвідування Дому Аллага після цього року. Язичникам давалося чотири місяці для мирного повернення додому, після яких їм ніколи більше не слід було повертатися на священну

територію. Якщо вони бажають встановити дружні стосунки з мусульманами, то повинні відмовитися від своїх ідолів і стати мусульманами, в іншому випадку на них чекає війна від Аллага та Його Пророка. З тими ж з-поміж них, з ким мусульмани уклали договори, слід було поводитися у відповідності з умовами цих договорів до завершення терміну їхньої дії.

Мухаммад послав Алі ібн Абу Таліба слідом за Абу Бакром з цими щойно отриманими аятами. Алі прочитав людям відповідні аяти сури «Каяття», котрі містили ці настанови, і потім оголосив: «Жоден невірний не увійде до Раю; і жоден язичник не здійснить прощу до Дому Аллага після цього дня. І ніхто голим не буде здійснювати обхід Дому Аллага. З тими ж, хто уклав угоду з Посланцем Аллага, поводитимуться у відповідності з умовами цих угод до припинення терміну їхньої дії».

Таким чином, після двадцяти трьох років боротьби і жертв, після тривалих і моторошних сторіч ідолопоклонства, перший на землі дім, збудований для поклоніння Аллагу, знову став присвяченим чистому поклонінню Йому Одному.

Тепер іслам поширився по півострову: на північ і на південь; на схід і на захід. Коли він дійшов до Йемена, Пророк послав одного зі своїх сподвижників для просвіти народу у питаннях релігії і сказав йому: «Полегшуй, а не створюй труднощі. Будь милосердним і не відмовляй. Ти зустрінешся з людьми Писання, які запитають тебе про те, що є ключами від Раю. Скажи: «Це визнання того, що Аллаг – Єдиний і не має співваришів»».

34.4. ОСТАННЯ ПРОЩА ПОСЛАНЦЯ

Минув рік, і знову настав час хаджу. Мухаммад вирішив особисто здійснити прощу, для того, щоби навчити людей її обрядам, адже навчання шляхом наочного прикладу є легшим. Щойно поширилася звістка про те, що Пророк збирається здійснити прощу в Мекку, тисячі людей з усіх кінців півострова почали стікатися в Медину, щоби виступити разом з ним. Біля

Медини для них було споруджено багато наметів, оскільки близько ста тисяч людей прибуло у відповідь на цей заклик. Усі прийшли для смиренного поклоніння Аллагу, як брати, згуртовані біля свого лідера, якого вони любили і якому довіряли.

Того року, на відміну від усіх минулих походів і прощ, Пророк попросив усіх своїх дружин супроводжувати його. Він хотів переконатися в тому, що всі вони здійснили хадж в Мекку, який є обов'язком мусульманина перед його Господом і здійснюється бодай раз у житті (за наявності можливості). Здавалося б, що Мухаммад знав, що це остання можливість здійснити хадж для нього. Його дії вказували на те, що він прощається з людьми та цим тлінним світом.

34.5. ОБРЯДИ ПАЛОМНИЦТВА

Коли прочани дісталися місцевості Зу-ль-Хуляйфа, вони почали очищати себе, готуючись вступити на священну територію. Потім, просуваючись до Мекки, вони почали проголошувати: «Ось я перед Тобою, о мій Боже, ось я перед Тобою. Немає у Тебе співтовариша, о мій Боже, ось я перед Тобою». Ці слова, які вимовлялися сотнею тисяч людей, луною прокотилися долинами й горами Аравії й досягнули Мекки.

Мусульмани, проходячи біля кожної мечеті, в селі чи оазі, зупинялися, щоб помолитися. Пророк сказав їм: «Ті з-поміж вас, котрим нічого пожертвувати, і які хотіли б, щоб це був не хадж, а просте відвідування, можуть зробити це. Ті ж з вас, у кого є жертвні тварини – не можуть».

Коран стверджує головні умови хаджу наступними словами:

«Хадж — у відомі місяці. І хто вирішив здійснити хадж, той нехай не входить до жінок, нехай не чинить гріха та нехай не сперечається під час хаджу. Аллаг знає про те добро, яке чините ви. Запасайтеся ж у дорогу, воістину, найкращий запас — це богобоязливість. Тож будьте богобоязливими, о ви, обдаровані розумом!» (сура 2 «Корова», аят 197).

Люди під час хаджу повинні повністю присвячувати себе Господу. У день збору на долині Арафат, який є кульмінацією прощі та її обрядів, Пророк звернувся з промовою до мас людей, які зібралися.

34.6. ПРОЩАЛЬНА ПРОМОВА ПРОРОКА

«О люди! Не знаю, зустрінемося ми через рік, чи ні, - слухайте ж мої слова! Ваша кров і ваше майно є священними до зустрічі з Господом вашим, і цей день, і цей місяць, і цей хадж є священними!

Ви стрінетеся з вашим Господом, і Він запитає вас про ваші справи. Слухайте ж те, що я проголосив вам. Поверніть клятви тому, хто вам довірився. Будь-яке лихварство заборонив Господь. Ви можете повернути свій початковий капітал, тоді й ви не образите, і самі не будете ображеними.

О люди! Сатана втрачає владу над кожним, хто молиться на вашій землі. Але якщо ви будете поклонятися йому, він буде розставляти для вас пастки і зробить нікчемними ваші діяння перед Аллагом – стережіться ж шайтана!»

Після тривалого напучування та застерігань, зокрема й з приводу хорошого ставлення чоловіків до жінок, які перебувають під їхньою опікою, Пророк продовжив: *«Обміркуйте ж мої слова, адже мені довірено Послання, і я залишу вам децю, і якщо ви будете дотримуватися цього, то ніколи не зійдете з Істинного шляху: це Книга Аллага і Сунна Його Посланця. Слухайте ж мої слова і усвідомте їхню сутність. Зрозумійте ж, що кожен мусульманин є братом для усіх інших мусульман. Усі мусульмани – брати. Беріть же від свого брата тільки те, що він дає вам, дає добровільно. Не вчиняйте ж несправедливо один щодо одного». Він закінчив словами: «О мій Боже, чи доніс я Послання?»*

Посланець говорив чітко, гучним голосом. Незважаючи на це, він побоювався, що деякі люди можуть не почути його – адже їх було дуже багато; тому він дозволив Рабії ібн Умайї повторювати у точності слід за ним усе сказане, щоб усі люди могли почути його промову. Окрім того, він задавав їм питання, щоби переконатися в тому, що вони правильно зрозуміли, усвідомили те, що він говорив. А коли він сказав наприкінці: «О мій Боже, чи доніс я Послання?», багато тисяч голосів загукали зусібіч: «Так, засвідчуємо».

34.7. ОСТАННЄ ОДКРОВЕННЯ

Пророк здійснив полуденну та передвечірню молитви і поїхав на своєму верблюді до скель. Там він прочитав людям аяти, які щойно були послані йому:

«Сьогодні Я завершив вам вашу релігію, довів до кінця Свою милість до вас і схвалив іслам як вашу релігію. Якщо ж хтось змушений був [з'їсти заборонене], не бажаючи гріха, то Аллаг — Прощаючий, Милосердний!» (сура 5, аят 3).

Почувши ці слова, Абу Бакр заплакав. Адже це був безпомилковий знак для нього. Можливо, він згадав увесь той час, коли Посланець напучував їх стосовно головних засад ісламу, згадав ті настанови, яким навчав їх Пророк впродовж двадцяти трьох років; так чи інакше, він відчув, що це кінець. Мухаммад прощався з цим світом та з людьми, яким йому було довірено донести Послання, – з цієї причини він повторював усе те, чому навчив їх ще багато років тому. Така поведінка не могла не привернути увагу Абу Бакра, який знав Посланця дуже добре. Але ці аяти з Корану перетворили його побоювання на цілковиту впевненість. Якщо релігія є завершеною, якщо Послання донесене й передане, то яка ж потреба Посланцю залишатися у світі його тимчасового перебування? Абу Бакр зрозумів, що Мухаммад незабаром полишить їх. Він був для нього дорожчим за життя чи власної дитини, але Воля Аллага завжди виконується.

Слова Мухаммада накреслили шлях істини для майбутніх поколінь і вказали на те, як зберегти блага, які іслам приніс арабам. Абу Бакр усвідомив усе це і пішов за Мухаммадом зі сльозами на очах та скорботою в серці.

Коли через декілька місяців після того Мухаммад помер, увесь народ був шокований, його друзі й недруги були заскоченими, усі, окрім Абу Бакра. Твердою рукою він упокорив смуту, подолав помилки, високо підніс довірений йому прапор ісламу, який здійснюється над далекими землями й країнами.

Продовжуючи виконувати обряди хаджу, Пророк провів ніч у місцевості Муздаліфа, потім вранці рушив до аль-Хашр аль-Харам (назва гори), звідки повернувся в Міну, де символічно побив камінням шайтана. Коли ж він повернувся до свого намету, то приніс у жертву шістдесят три тварини – по одній за кожен рік свого життя. Потім він поголив голову і закінчив таким чином обряди хаджу.

Це була його остання проща і останнє відвідування Найстарішого Дому. Після двадцяти трьох років постійної боротьби, яку він вів з величезним терпінням і неперевершеною хоробрістю, йому незабаром судилося пізнати мир та спокій, і воістину правдивим є усе те, що обіцяв Пророк Мухаммад.

34.8. ЛЖЕПРОРОКИ

Тепер увесь півострів насолоджувався миром, перебуваючи під правлінням Посланця. Його племена й клани нарешті злилися в єдине ціле. При правлінні Мухаммада вони здобули найвищу справедливість та захист своєї свободи – те, чого вони ніколи раніше не бачили ні за перського, ні за візантійського правління. Він, Мухаммад, не жадав ні цієї минущої влади, ні земель; усе, чого він хотів, то це того, щоб вони зрозуміли, що Аллаг Один. Щойно вони усвідомлювали цю основу, він дозволяв їм самоуправління на місцях, у відповідності з

приписами шариату: на основі братерства, справедливості і доброї волі.

Деякі люди з вузьким племінним мисленням й досі не могли усвідомити величі того, що відбувалося з арабами, вони продовжували мислити категоріями тимчасової, швидкоплинної влади та впливу. Вони не сприймали влади курайшитів над собою, цей факт обурював їх. Чому не людина з їхнього власного племені? Тоді вони також змогли б пишатися і славитися своїм «пророком», вихвалялися б цим перед іншими арабами. Однак вони не могли завдати Мухаммаду поразки силою і не могли перемогти його за допомогою своїх жалюгідних забобонів та ідолопоклонства, адже Мухаммад покінчив з ідолопоклонством раз і назавжди. Тоді вони почали породжувати власних «пророків». Ці так звані «пророки» не зважувалися нападати на Мухаммада чи на Коран, вони просто говорили, що також отримують одкровення з небес. Більшість з них, поки Мухаммад був живим, тримали у таємниці свої претензії. Посланець же приділяв мало уваги цим «пророкам» і спрямовував усі свої зусилля на організацію армії для протидії візантійським злодіянням.

Один з цих претендентів був маленькою потворною істотою на ймення Мусайліма; він був настільки огидним, що представники його племені не взяли його з собою на зустріч з Пророком у рік делегацій. Цей Мусайліма надіслав Мухаммаду послання, у якому мовилося, що половина землі нехай належить курайшитах, а половина – його племені; там також було сказано, що курайшити є несправедливими і нечесними. Мухаммад відповів: «Земля належить Аллагу! Він наділяє нею, кого захоче, з числа Своїх праведних рабів; нехай буде мир тому, хто керується істинною настановою». Інший подібний «пророк» з'явився у Йемані і був убитий своїми ж людьми після того, як його поведінка викрила у ньому брехуна.

34.9. ПРИГОТУВАННЯ ПРОТИ ВІЗАНТІЙЦІВ

Візантійська і Перська імперії були двома могутніми сусідами арабів. Арабські держави, прикордонні з візантійською територією, перебували у васальній залежності від Візантії; ті ж, які розташовувалися на кордоні з Персією, перебували в залежності від неї. Перська імперія, як згадувалося раніше, була занурена в хаос міжусобиць, але Візантія залишалася грізним ворогом і реальною небезпекою для арабської свободи. Арабські правителі у візантійських володіннях були васалами Візантії.

Щойно Мухаммад повернувся з прощального хаджу, він почав підготовку великого війська проти Візантії. Армія повинна була вирушити до північного кордону і мала у своєму складі багато великих людей ісламу, серед них і двох радників Мухаммада – Абу Бакра й Омара ібн аль-Хаттаба. Але почесне звання командира було надане дуже молодій людині, Усамі, сину Зайда ібн Харіса, вільновідпущенника Мухаммада, який загинув мученицькою смертю у бою з візантійцями під час битви Мута. Зайд був хоробрим командиром, а згідно зі звичаями арабів син мав слідувати шляхом свого батька, прагнучи помститися за його смерть. Але на цьому шляху було дві перешкоди: по-перше, Усама був надто молодим, йому заледве виповнилося двадцять років, а по-друге, його батько був усього лише рабом, тоді як у цьому війську було багато досвідчених людей шляхетного походження.

Як завжди, Мухаммад започаткував новий звичай. Якщо Зайд був достатньо хоробрим для того, щоб повести армію проти візантійців, то його син має удостоїтися честі очолити армію, незважаючи на те, що в її складі є багато більш досвідчених і благородних людей. Зайд виріс у домі Мухаммада, і коли він загинув у битві Мута, Пророк щиро тужив за ним. Усама, син Зайда, часто сидів на колінах у Мухаммада. Тепер, коли він вийшов з підліткового віку, йому було доручено командування військом у надзвичайно важливий момент. Це було зроблено для того, щоби вшанувати пам'ять його батька, а також для того, щоби видалити раз і назавжди із свідомості арабів (і всіх мусульман) ідею про перевагу хазяїна над залежною людиною.

Він наказав Усамі захопити ворога зненацька на світанку. А потім, коли Аллаг дарує йому перемогу, йому слід було негайно повертатися, не заглиблюючись надто сильно на візантійську територію і не залишаючись там надто довго.

РОЗДІЛ XXXV

35.1. МИЛІСТЬ У КОРАНІЧНОМУ РОЗУМІННІ

Якщо когось попросять назвати головну характерну рису Посланця Аллага, то він може не вагаючись сказати – милосердя. Ця риса характеру червоною ниткою проходить через усі його слова та вчинки. А Священний Коран говорить про нього:

«Ми послали тебе тільки у якості милості до світів» (сура 21 «Пророки», аят 107).

Такою є глибинна сутність Послання Мухаммада. Кожна дія, кожне його слово закликають людей виявляти милосердя один до одного. Він часто говорив: «Я посланий як вчитель», а це – те, чому він вчив:

«Аллаг – Наймилостивіший з милостивих».

«Ви не увіруєте істинно доти, доки не побажаєте своєму брату (це слово по-арабськи також означає «ближній») того, чого бажаєте самим собі».

«Той, хто звільняє віруючого від одного тягаря цього світу, буде звільнений Аллагом від одного тягаря Судного Дня. Той, хто полегшує фінансові труднощі людини, отримає полегшення у справах від Аллага у цьому світі і в Прийдешньому. Той, хто покриває мусульманина (тобто, не розголошує його секрети, слабкості чи недоліки), буде покритий Аллагом у цьому світі і в світі Прийдешньому. Аллаг продовжує допомагати Своєму рабу так довго, як довго цей раб продовжує допомагати своєму брату-мусульманину».

Милосердя в Коранічному розумінні – це дуже значна річ. Це не просто увага чи симпатія, але поняття, яке містить у собі дещо реальне і дієве. Ми говоримо, що милість Аллага перевершує все. І все хороше, що відбувається з людиною, є виявом Милості Аллага. Допомога, напучування, опіка і прощення – усе це різноманітні аспекти милосердя. Великою

Милістю Аллага людині дароване напучення, керуючись яким вона може вийти з мороку (невіри) до світла (істинної віри). Мухаммад прийшов з посланою йому милістю саме для того, щоб вивести людство, яке переживало у те темне сторіччя розквіт зла, морального розкладання та забобонів, до світла істини і справедливості. Це відбулося по Волі Аллага Великого і є свідченням Його неперевершеної Милості. Священні аяти говорять, що Коран був посланий «у благословенний день», «Милістю Господа вашого».

Посланець зазвичай говорив: *«Я був посланий для того, щоб довести до досконалості добрий характер, я був посланий довести до досконалості милосердний характер, я був посланий довести до досконалості праведний характер».*

Доброта, чемність, милосердя й праведність, – усі ці риси є аспектами милості. Він говорив «довести до досконалості», тому що пророки, які посилалися до нього, мир їм усім, своїми трудами заради Аллага започаткували навчання людей. Його ж завдання полягало у тому, щоб завершити ту роботу, яку вони розпочали.

35.2. ДОБРОТА ДО ТВАРИН

У час, коли люди часто виявляли жорстокість до себе подібних, не кажучи вже про тварин, Мухаммад вчив своїх сподвижників доброму ставленню до всього живого, у тому числі й до рослин і тварин, оскільки вони також є творіннями Аллага. Він навчав цьому і говорив, що жінка, яка зачинила кішку і не залишила їй їжі, потрапить у Джаганнам (Пекло).

Одного разу він вилікував хворого півня. Він був добрим з кішкою, яка любила щоночі спати у нього в домі і навчилася самостійно відчиняти двері. Сталося так, що коли Айша їхала верхи на верблюді, той почав опиратися, вона вдарила його, а Мухаммад зробив їй зауваження: «М'якше, Айшо, м'якше».

Якось один грубий на нечемний араб прийшов до Посланця і сказав: «О Мухаммаде, дай мені щось із того, чим Аллаг наділив тебе». Тоді Посланець дав йому гроші, які мав на той

момент, і запитав чи достатньо йому дано. Чоловік грубо відповів, що цього недостатньо і що він незадоволений. Сподвижники хотіли прогнати цього чоловіка або навіть відлупцювати його, але Посланець сказав: «Ні, ні, залиште його мені». Він повів його до себе додому і дав йому ще, а потім запитав чи достатньо тепер його наділили. Чоловік, з яким так гарно вчинили, відповів, що тепер він задоволений і почав дякувати Аллагу та Його Посланцю. Мухаммад попросив його підійти до сподвижників і сказати їм, що тепер він вдоволений, адже вони можуть бути обуреними його попередньою поведінкою. Чоловік так і зробив.

Коли Посланець пізніше зустрів своїх сподвижників, то пояснив їм сутність того, що відбулося за допомогою алегорії. Він сказав, щоби вони уявили собі людину, яка має впертого верблюда, який втік від власника. Люди намагалися йому допомогти повернути верблюда, кричали на нього й били його, але він попросив їх не втручатися між ним та верблюдом. Потім він взяв у руки жмуток трави і гілочки чагарника і почав потроху давати це верблуду, поки той не повернувся назад, до нього. Посланець завершив розповідь словами, що якби вони відлупцювали цього чоловіка або грубо повелися б з ним, то це жодним чином не сприяло б зміцненню його на шляху віри, тоді як хороше ставлення має набагато більше шансів виховати людину істинно віруючою.

Одного разу, коли він навчав групу людей, маленька пташечка постійно кружляла над його головою. Він перервав заняття і запитав: «Хто позбавив пташку її пташеняти?». Маленький хлопчик з групи сказав: «Я, о Посланцю Аллага». Тоді Пророк звелів йому негайно повернути пташеня.

35.3. ДОБРОТА ДО СТАРИХ І ЮНИХ

Він ставився з великою добротою й розумінням до маленьких дітей, і це у ті часи, коли люди вважали, що побиття – кращий метод виховання. Він часто жартував з ними, брав їх

собі на коліна і цілував їх. Він любив двох своїх онуків, Хасана та Хусейна, і був дуже до них прив'язаний.

Коли вони були зовсім маленькими, то часто залазили йому на спину під час намазу, і він терпів це, або ж ніжно спускав їх і продовжував молитися.

Одного разу він проходив повз дім свого слуги, Анаса ібн Маліка, і помітив, що маленький брат Анаса виглядає засмученим та пригніченим. Коли він запитав, що сталося, йому повідомили, що хлопчик перебуває у такому стані відтоді, як померла його маленька пташечка. І коли хлопчик підійшов, Мухаммад сказав: «О Абу Умайре, що зробила твоя маленька пташечка?», і тоді хлопчик засміявся, позбувшись свого поганого настрою.

(Побудова запитання Пророка по-арабськи містить дуже тонкий гумор. Воно починається урочисто, а закінчується у жартівливій формі. Таким чином, Пророк привчав хлопчика сприймати життя та смерть).

З якою добротою та розумінням він ставився до маленьких і юних, з такою ж, і навіть з більшою, добротою та повагою він ставився до старих. Священні аяти говорять:

«Схили перед ними крило смирення з милосердя свого й говори: «Господи мій! Змилуйся над ними, бо вони ростили мене малого»» (сура 17 «Нічна подорож», аят 24).

У часи, коли жінки вважалися нижчими істотами (наприклад, візантійцями й арабами), і вважалося нижче чоловічої гідності любити їх, Посланець знову й знову наполягав на тому, що кожен чоловік має добре ставитися до своїх жінок.

І навіть у своєму останньому напученні, у своїй прощальній промові, він звелів чоловікам бути добрими і справедливими зі своїми жінками.

Він також вимагав доброго ставлення до слуг та рабів, і особисто показав нам у цьому неперевершений приклад.

З приводу ставлення до сиріт існує дуже потужна й милосердна настанова в Корані, але на додачу до цього Посланець зазвичай говорив: «Той, хто виховує сироту, – заробляє собі місце в Раю». Із сиротами слід не просто гарно поводитися, але також треба давати їм освіту, виховувати їх;

опікун повинен ставитися до них так, як він хотів би, щоби ставилися до його власних дітей після його смерті.

35.4. ДОБРОТА ДО ВОРОГІВ

Бути добрим до слабкого – це риса, властива багатьом людям, вона відповідає природі людини, але бути добрим до ворогів – це риса, якою наділені лише окремі люди. Посланець був наділений нею у вищій мірі. Він був глибоко засмученим, коли люди заперечували його Послання, і не тому, що це якось позначалося на ньому, а тому, що таким чином вони спричиняли шкоду самим собі і занাপащували свої душі, не визнаючи Слово Аллага. Дуже багато людей було серед тих, хто заперечував, і через це він часто бував засмученим та задумливим, йому було шкода їх, оскільки він знав, що на них чекає. Коран не одноразово м'яко дорікав йому, вказуючи на таку величезну чутливість серця. Священні аяти мовлять:

«Можливо, ти побивася через те, що вони не вірують. Якщо Ми побажаємо, то зішлемо їм з неба знамення, перед яким вони покірсно схилять голови!» (сура 26 «Поети», аяти 3-4).

Один тільки Аллаг може дарувати віру; незважаючи на це Посланець дуже шкодував про тих, які були позбавлені цього дару. Вони називали його брехуном, чаклуном та божевільним, а він був сповненим жалості до них.

Коли мусульмани отримали дозвіл воювати з тими, хто переслідував їх через їхню релігію, і Посланець бачив, як його люди б'ються із супротивником, який переважав їх утрое чи вчетверо, і гинуть від рук язичників біля Ухуду, – тоді люди попросили його проклясти ворога, а він відповів: «Я не був посланий для того, щоби проклинати». Замість цього він сказав (і це при тому, що його обличчя було заюшене кров'ю внаслідок отриманих ним ран, а багато його людей лежало мертвими на полі бою): «О мій Боже, вибач мій народ, адже вони не розуміють, що коять».

Коли Сумама ібн Усаль з Йамами став мусульманином, то він присягнувся, що не надішле у Мекку жодної зернини пшениці, окрім як за наказом Посланця. Мекканці жили торгівлею, їхня земля не могла родити пшеницю. Зерно Йамами було життєво важливим для харчування мешканців міста, тому вони написали Посланцю, щоби він дозволив Сумамі продавати їм пшеницю.

Це були ті мекканці, які роками задумували зло проти Посланця і змусили Мухаммада та його послідовників покинути Мекку; це були ті мекканці, які організували соціальний та економічний бойкот проти нього і його клану, який тривав три роки, так що вони були змушені жити в горах, напівголодними, підв'язуючи камені до животів, щоби хоч трохи зменшити муки голоду. І ось, нарешті, коли іслам поширився і мусульмани набули сили в Медині, Мухаммаду випала нагода відплатити мекканцям тією ж монетою, але що він зробив? Він надіслав листа Сумамі з проханням продавати їм пшеницю.

Коли плем'я Кіляб, християнські бедуїни, які жили на околицях Медини, готувалися напасти на місто, Пророк послав до них людей, щоби ті закликали їх до ісламу і пояснили їм, що подібний напад суперечить Божественним велінням. Ці посліди були однаково хорошими воїнами та вчителями, адже племена не брали до уваги слова людини, яка не могла так само добре володіти мечем, як і словом.

Перш ніж вони вирушили, Посланець напучував їх так само, як напучував усі загони подібного ґтибу. Він наказав їм уникати підступності і зрадництва, додавши при цьому, щоби вони стереглися вбивати жінок, дітей, старих, калік, кульгавих чи сліпих; наказав не руйнувати будинки, не палити пальми чи фруктові дерева і жодним чином не знищувати засоби до існування цих людей. Так виявлялося милосердя навіть під час війни.

Одним з аспектів милосердя є толерантність. Мухаммад був надзвичайно толерантним до всіх людей і доклав багато зусиль, щоби виховати подібну рису і у своїх послідовників. Зокрема, він вчив їх добре ставитися до людей Писання (християн та

юдеїв) і наказував ніколи не намагатися силоміць відвертати людей від їхньої релігії.

35.5. ТОЛЕРАНТНІСТЬ

Ми виявляємо, що у часи, коли переслідування через релігійні переконання були звичним явищем в усьому світі, Посланець дав християнському монастирю святої Катерини на Синаї обіцянку про захист та звільнення від податків. Християнська жінка може вийти заміж за мусульманина і продовжувати сповідувати свою релігію, якщо побажає. Іслам або входить добровільно і свідомо у серце, або не входить взагалі.

Вороги ісламу не один раз намагалися вбити Посланця. І було би тільки справедливо стратити таких злочинців, але коли їх ловили й приводили до Посланця, він брав з них обіцянку більше не робити цього і відпустив на волю.

Він вчив Айшу молитися так: «О мій Боже, Ти – Вибачливий, Ти любиш тих, хто прощає, так вибач же і мене». Адже прощення є складовою частиною Милості Аллага.

Священні аяти мовлять:

«Воістину, милість Аллага є близькою для тих, котрі творять добро» (сура 7 «Загорожі», аят 56).

А також:

«І коли до тебе приходять ті, які увірували в Наші знамення, то скажи: «Мир вам! Ваш Господь зробив для Себе милість обов'язком; і як хто з вас вчинить зло через невігластво, а потім покається й робитиме добро, то Він — Прощаючий, Милосердний!» (сура 6 «Худоба», аят 54).

РОЗДІЛ XXXVI

36.1. МУХАММАД ХВОРИЄ

Мухаммад захворів. Він ніколи раніше серйозно не хворів, адже вів здоровий спосіб життя. Він був поміркованим у їжі, яка була дуже простою і складалася головним чином з сухого хліба, невеликої кількості фініків чи молока. За нагоди, він їв мед, який дуже любив. Він ніколи не переїдав і завжди радив людям, що краще недоїсти, ніж переїсти. Він п'ять разів на день здійснював омовіння для молитви і носив простий одяг.

Мусульмани були занепокоєні. Вони ніколи раніше не бачили, щоб Мухаммад хворів чи був таким слабким фізично. Через це армія Усами ібн Зайда не вирушала, а чекала на околицях міста, щоби переконатися, що все гаразд.

У перший день своєї хвороби, коли він ще міг пересуватися, Мухаммад пішов відвідати могили, узявши при цьому з собою тільки свого слугу, Абу Мувайхібу.

36.2. ВІДВІДУВАННЯ МОГИЛ

Він сказав йому: «О Абу Мувайхібо, мені наказано молитися про прощення для цих людей». Коли він наблизився до могил, то сказав: «Мир вам, мешканці могил, воістину радість та випробування йдуть одне за одним, як світанок після нічного мороку, але випробування потрібно витримувати з гідністю».

Абу Мувайхіба передав, що Пророк говорив йому, поки вони йшли до могил:

Мені давалися ключі до скарбів цього світу і можливість жити у ньому до Кінця Світу, а потім потрапити в Рай, або ж швидко зустріч з Господом і Рай.

Нехай будеш ти благословенним, о Посланцю Аллага, – сказав Абу Мувайхіба. – Чи обрав ти ключі до скарбів цього світу й Рай після цього?

Ні, Абу Мувайхібо, я обрав зустріч з моїм Господом і Рай, – відповів Мухаммад.

Він не тримав у секреті цю розмову з Пророком і розповів про неї іншим, однак, ніхто, здавалося, не надав значення словам Абу Мувайхіби.

Наступного дня Мухаммад ходив від дому до дому, відвідуючи своїх родичів. Потім він пішов до осель своїх дружин, щоби відвідати їх. Проходячи повз дім Айші, він побачив, що вона страждала від головного болю.

«О горе, моя голова», – казала вона.

А Мухаммад посміхнувся і сказав: «Так само і я: о горе, моя голова».

Потім він скликав усіх своїх дружин у дім Маймуни і попросив їхнього дозволу на те, щоб за ним доглядали у домі Айші. Вони всі погодилися, тоді він вирушив у дім Айші за допомогою аль-Аббаса та Алі ібн Абу Таліба, адже хвороба його почала посилюватися.

Декілька днів Мухаммад страждав від високої температури. Коли температура спадала, Пророк йшов молитися разом зі своїми друзями. Коли ж посилювалася, то Мухаммад залишався вдома.

Він чув, що деякі нарікають з приводу призначення командиром армії Усами ібн Зайда. У нього був жар, тому він попросив своїх дружин полити його водою з семи різних криниць. Жар спав, він вдягнувся і вийшов до людей.

36.3. ОСТАННЯ ПРОПОВІДЬ

Подякувавши Аллагу й помолившись за тих, хто загинув біля Ухуду, він сказав: «Нехай Усама виконає свою місію. Ви критикуєте його командування так само, як критикували командування його батька перед цим. Тоді як він гідний, як був гідним і його батько».

Він зробив невелику паузу, а потім продовжив: «Раб Аллага, якому надана можливість вибору між цим світом та світом вічним, обирає вічний світ та зустріч з Аллагом».

Деякий час він нічого не говорив і всі чекали продовження його промови. Вони думали, що він буде напучувати їх, як

завжди, і наводити приклади. Вони не зрозуміли, що він прощався з ними, не зрозумів цього ніхто, окрім Абу Бакра. Найближчий і найдорожчий друг не зміг більше стримуватися і розплакався, кажучи: «Ні, нехай ми будемо викупом за тебе разом з нашими дружинами та дітьми!».

Мухаммаду треба було багато сказати їм, і він побоювався, що емоції Абу Бакра можуть вплинути і на інших, і вони не будуть у змозі тверезим розумом сприйняти те, що він планував сказати. Тому він зробив Абу Бакру знак рукою, закликаючи його до спокою. Потім він почав перераховувати головні настанови ісламу, вказуючи на спокуси та пастки, які підстерігали віруючих. Він робив усе це тоді, коли йому самому залишалося провести лише лічені години у цьому тлінному світі. Наприкінці він попросив, щоб усі двері, які виходили в мечеть, були зачинені, окрім дверей будинку Абу Бакра. Потім він сказав: «Я не знаю іншої такої людини, яка була б кращим сподвижником для мене, ніж Абу Бакр. Якби мене попросили обрати друга серед людей (мається на увазі, що головним Другом істинно віруючого є Аллаг Всевишній), то я обрав би Абу Бакра собі в супутники, щоби він був моїм довіреним і братом доти, доки Аллаг не забрав би нас разом в інший світ».

Потім він повернувся до людей і сказав: «О мухаджири, будьте добрими до ансарів, адже вони є близькими мені – вони дали мені притулок, коли я шукав його. Хваліть же їхні хороші риси і не звертайте уваги на їхні недоліки».

Наступного дня Мухаммад був занадто слабким для того, щоб очолювати молитву, і він попросив, щоб замість нього молитвами керував Абу Бакр. Айша, донька Абу Бакра, сказала: «О Посланцю Аллага, Абу Бакр – дуже чутлива людина. Він плаче, коли читає Коран». Вона мала на увазі, що в такій ситуації він буде плакати, і ніхто не зможе нічого почути, але Мухаммад наполіг на своєму.

36.4. АБУ БАКР КЕРУЄ МОЛИТВАМИ

Одного дня Абу Бакр був відсутнім, тож Омар ібн аль-Хаттаб керував молитвами замість нього. Мухаммад же, чий дім був поряд з мечеттю, почув його голос і сказав: «Де Абу Бакр? Ні, Аллаг та мусульмани не приймуть цього».

Мухаммад вказував своїй уммі шлях до благого прикладом та напученням, а не наказом. Він знав, наскільки шляхетним і правдивим був Абу Бакр, і що він був єдиною людиною, яка могла впоратися з надзвичайними обставинами, з якими мала зіткнутися мусульманська умма, котра переживала своє становлення, після його смерті. Він не вважав Абу Бакра надто м'яким і смиренним. Він знав, що за м'якою зовнішністю ховається воля, тверезий і проникливий розум та безмежна віра. Однак Мухаммад не міг прямо наказати їм, щоби Абу Бакр став халіфом після нього (Коран постановляє, щоби справи мусульман вирішувалися шляхом нарад), але висловлював і виявляв своє бажання опосередковано, різними ознаками: дозволив йому проводити молитви, дозволив очолити прочан у Мекку і дав йому перед людьми найвищу оцінку, як найкращому сподвижнику, якого він коли-небудь мав.

36.5. ФАТІМА, ДОНЬКА ПРОРОКА, ВІДВІДУЄ ЙОГО

Фатіма, єдина донька Мухаммада, яка залишилася живою, щоденно відвідувала його під час хвороби. Він завжди підводився, щоби привітати її і садовив на найзручніше місце. Якось Айша побачила, як вона плаче, вийшовши від нього, й одразу ж після цього вона засміялася. Коли вона залишилася наодинці з нею, то запитала про причину такої дивної поведінки, і Фатіма відповіла: «Я не розголошую таємниць Посланця Аллага».

Після смерті Мухаммада вона пояснила Айші, що тоді відбулося. Вона плакала, оскільки він сказав їй, що завдяки цій хворобі Аллаг забере його з цього світу, а засміялася вона тому, що він сказав, що вона буде першою з членів його сім'ї, хто приєднається до нього. Через шість місяців Фатіма відійшла в інший світ.

Мухаммад терпляче переносив страждання, які йому спричиняв жар. Бачачи його у такому стані, Фатіма вигукувала: «Ох, батьку мій, горе».

«Ні, віднині твій батько більше не пізнає горя», – відповів він. Він мав на увазі, що як тільки він залишить цей тлінний світ турбот і смутку, то йому ніколи більше не доведеться страждати.

36.6. ЗАПОВІТ

Одного разу, коли сподвижники зібралися біля нього під час хвороби, Мухаммад, ніби побоюючись за них, сказав: «Принесіть калям і чорнило, і я залишу для вас те, що назавжди утримає вас від помилок».

Деякі поквапилися зробити це, але інші, серед них і Омар, сказали, що Пророк тяжко хворий і що їм достатньо Книги Аллага.

Коли Мухаммад побачив суперечки серед них, то сказав: «Залиште мене тепер, не гоже людям сперечатися у присутності їхнього Пророка».

Після того, як він залишив цей світ, деякі висловлювали свій жаль з приводу цієї втраченої можливості, тоді як Омар залишався упевненим у правильності свого вчинку, адже Священна Книга є всеохопною. Він декламував аят:

«Ми нічого не оминули в Писанні...» (сура 6 «Худоба», аят 38).

36.7. РОЗПОДІЛ ОСТАННЬОГО МАЙНА

Коли Мухаммад захворів, усе, що в нього було, так це сім динарів, і він попросив своїх домашніх роздати їх. Але вони були настільки зайняті доглядом за ним, що зовсім забули про ці гроші. Одного разу, коли жар спав, він запитав, що вони зробили з цими сімома динарами.

Айша відповіла, що вони й досі тут. Він попросив принести їх йому, потім, тримаючи їх у руці, сказав: «Що робитиме Мухаммад, якщо він зустріне свого Господа і це буде з ним?». Потім він роздав їх бідним.

36.8. ОСТАННЯ МОЛИТВА

В останній день свого життя Мухаммад спав спокійно. Жар спав, так що він зміг вийти, але він був дуже виснажений і потребував допомоги сподвижників для цього. Він вийшов для здійснення вранішнього намазу, у супроводі Алі ібн Абу Таліба та аль-Фадля ібн аль-Аббаса. Коли люди побачили, що йому стало краще, то їхні серця сповнилися великої радості, адже вони дуже сильно любили його. Вони почали розступатися, даючи йому дорогу, і ледве могли всидіти на своїх місцях, але він зробив їм знак, щоб вони продовжували молитися. Абу Бакр, який керував молитвою (він стояв попереду усіх), відчув, як раптово люди стали такими радісними і як вони розступаються, даючи дорогу, і він зрозумів, що причиною усього цього міг бути тільки Мухаммад. Він вже збирався залишити своє місце і дозволити Пророку очолити намаз, але Мухаммад поклав йому руку на плече, утримуючи його на місці, і тихо сів поряд з ним, приступаючи до молитви.

Коли намаз завершився, він звернувся до народу: «Полум'я розгоряється високо, і спокуси приходять подібно до нічного мороку. Я не дозволяв вам нічого, окрім того, що дозволяє Коран, і я не забороняв вам нічого, окрім того, що забороняє

Коран». Він також сказав: «Після мене ви будете довго сперечатися. Те, що узгоджується з Кораном – це від мене; те, що відрізняється від Корану – це не від мене».

Мусульмани зібралися біля свого Посланця, усі були дуже щасливими бачити, що йому стало краще; до нього підійшов Усама ібн Зайд і попросив дозволу на виступ армії. Абу Бакр попросив дозволити йому піти у свій інший дім на околиці міста, й усі люди розійшлися, перебуваючи в оптимістичному, хорошому настрої. Але їхнє щастя тривало недовго, адже припливу життєвих сил Пророка виявилось достатньо лише для того, щоб побачити своїх сподвижників, перш ніж залишити їх. Він з кожною хвилиною ставав дедалі слабшим, він знав, що жити йому залишалося лише декілька годин. Коли температура піднялася, він занурив руку у ємність з холодною водою і змочив нею чоло. Він сказав: «О мій Боже, допоможи мені витримати муки смерті». А його останні слова були відповіддю на непочуте оточуючими запитання. Вони були такими: «Ні, Вічним Супутником у Раю».

36.9. ПОСЛАНЕЦЬ ВІДХОДИТЬ В ІНШИЙ СВІТ

Мухаммад, який лише декілька годин тому був живим і чітко висловлював свої думки, залишив цей світ. Люди чули плач і голосіння жінок, але вони були приголомшені. Цього не могло бути. Адже лишень декілька годин тому він був серед них, застерігав їх, кажучи те, що не можна було забувати. Чи міг він піти назавжди?! Це неможливо! Така сильна душа не може померти, цього не може бути. У такому стані перебували люди, не знаючи, що думати.

36.10. РЕАКЦІЯ ОМАРА

Омар ібн аль-Хаттаб стояв з оголеним мечем кажучи, що вб'є кожного, хто поширює чутки про смерть Мухаммада. Він говорив спантеличеній юрбі, що Пророк вознісся для бесіди з Господом і після повернення покарає тих, хто говорив ніби він помер. Омар був надзвичайно сильною особистістю, грізним чоловіком, хоробрим та позбавленим страху, справедливим і суворим. Але ця велика людина знайшла в Мухаммаді ще більший дух, ще величніший світогляд, більшу справедливість, яка супроводжувалася милосердям, ще більшу силу волі і стійкість в ім'я істини. Впродовж сімнадцяти років Омар перебував поряд з ним, просочений любов'ю та найбільшою пошаною до нього, адже ніщо не могло утримати Омара; сімнадцять років він бився під його прапором і боровся поряд з ним за ствердження Слова Аллага. Тепер же він не міг прийняти той факт, що Мухаммад помер, – найвеличніший лідер, найвеличніший правитель і найближчий друг. Омар, цей відважний чоловік, якому іноді доводилося стикатися зі стількома труднощами, витримувати так багато тягарів, не міг змиритися з цим єдиним фактом, який торкав найбільші глибини його серця. Він надзвичайно глибоко та щиро любив Мухаммада, і цей шал був властивий усім його вчинкам. І ось, він був готовим вбити кожного, хто скаже хоч слово про смерть Мухаммада. Як захист від цієї жахливої реальності Омар інтуїтивно ухопився за ідею про те, що Посланець вознісся для отримання одкровення від Господа і потім повернеться. Багато хто повірив йому, адже люди продовжували відчувати такі самі почуття, але жінки в домі Пророка продовжували плакати й голосити.

У відповідності з матеріальними фактами Омар помилився, але якщо це питання розглянути з точки зору вищої істини, він відійшов від неї не так далеко. Душа не підлягає смерті. Мухаммад зараз є живішим, щасливішим і вільнішим, ніж був у цьому тлінному світі, але будучи смертною людиною, живучи у цьому світі смутку, він покинув його і відділений від живих нездоланими бар'єрами.

36.11. АБУ БАКР БЕРЕ УПРАВЛІННЯ В СВОЇ РУКИ

Зачувши про горе, яке спіткало мусульман, Абу Бакр поквапився зі свого дому в ас-Сунсі в мечеть Пророка. Омар розмовляв з людьми, наполягаючи на тому, що тільки лицеміри можуть говорити, що Посланець Аллага помер. Він не став його слухати, а пішов у дім своєї доньки, де лежав Мухаммад. Він попросив дозволу увійти, але всі були настільки поглинуті горем, що ніхто йому не відповів ні позитивно, ні негативно. Він підійшов до Пророка і привідкрив йому лице. Схилившись над ним, він поцілував його і сказав: «Як прекрасно ти виглядав живим, так само прекрасно виглядаєш ти навіть будучи мертвим». Потім він закрити це улюблене обличчя і вийшов до народу.

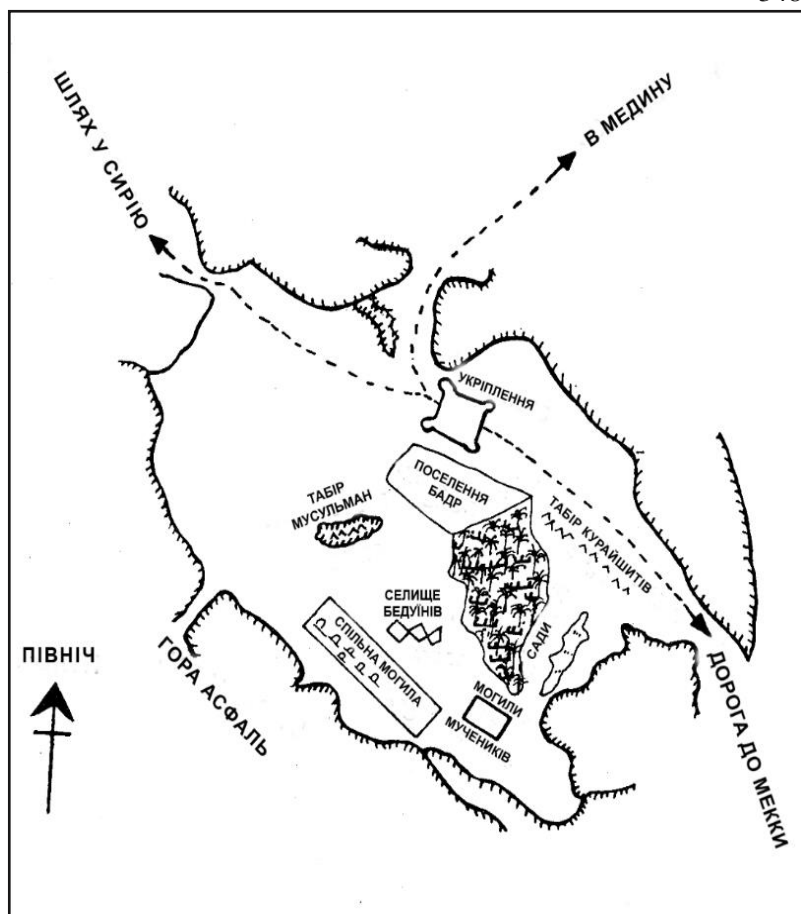
З цієї миті велика й надзвичайно важка відповідальність несення прапора ісламу лягла на худі, але водночас незламні, плечі Абу Бакра; спочатку спонтанно, а незабаром і офіційно, коли він став першим халіфом. Він чув, що говорив Омар, і сказав йому: «Замовкни на хвилину, Омаре, і послухай». Але Омар не бажав мовчати і щось слухати. Тоді Абу Бакр звернувся до людей, які натовпами почали збиратися довкола нього, подібно до того, як вівці, котрі розбрелися, збираються біля свого пастуха. Після хвали Аллагу та висловлення вдячності Йому, Абу Бакр сказав: «Той, хто поклонявся Мухаммаду, нехай знає, що Мухаммад мертвий. Той же, хто поклоняється Аллагу, нехай завжди пам'ятає, що Аллаг – Живий, живе вічно і не помирає». Потім він продекламував цей аят з Корану:

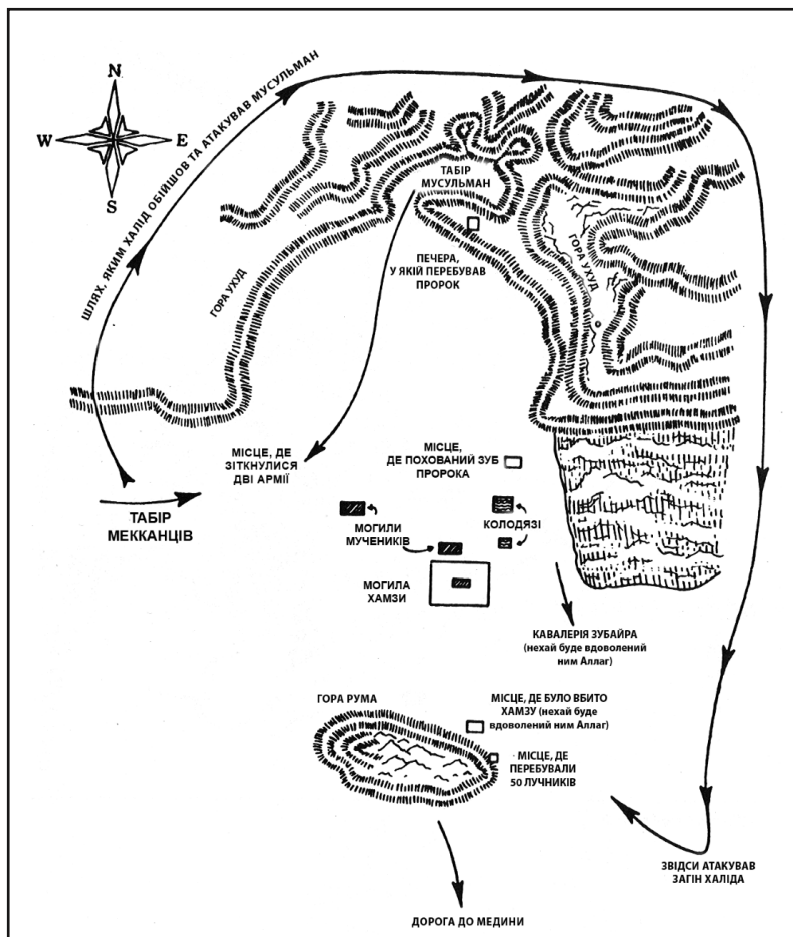
«Мухаммад — лише Посланець. Були посланці й до нього. Невже, якщо він помре чи його буде вбито, відступите ви? А хто відступить, той ніяк не зможе зашкодити Аллагу. Аллаг же винагородить вдячних!» (сура 3 «Родина Імрана», аят 144).

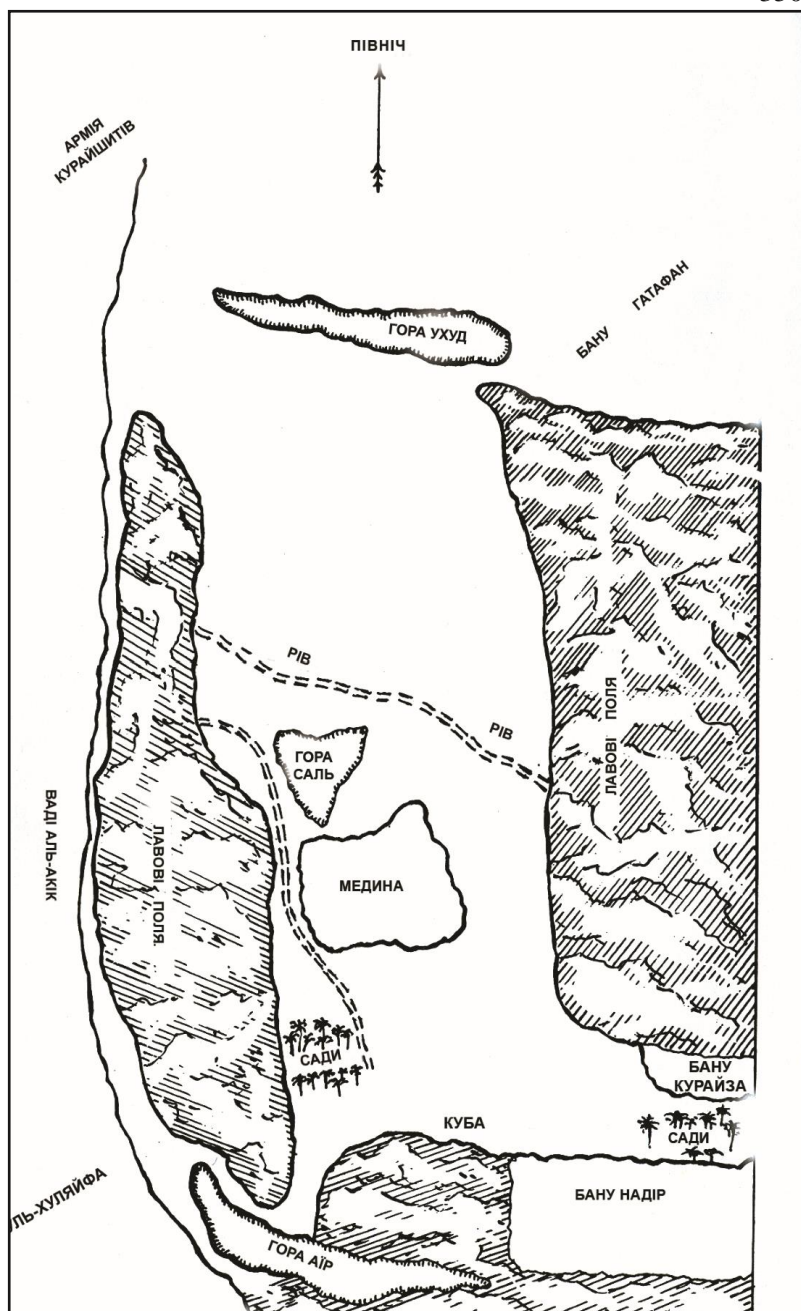
Почувши ці слова з Корану, Омар нарешті зрозумів, що Мухаммад покинув їх. Люди стояли мовчки, адже слова Омара давали їм якусь іскорку надії. Тепер же аяти Істинної Книги не

залишали жодних сумнівів у тому, що Пророка більше немає. Вони були розлучені з найбільшим лідером, найвеличнішим Посланцем, з людиною найшляхетнішої душі, з-поміж тих, що коли-небудь ходили по землі до самого Судного Дня.

Абу Бакр продовжував читати Коран, який давав їм розраду після такої жахливої звістки, адже у ті хвилини тільки Коран, Слово Аллага, яке Мухаммад навчив їх любити й розуміти, могло зменшити біль їхніх сердець. Тільки Коран міг принести умиротворення й обіцянку зустрічі у світі, де немає смерті, де старість не змушує згасаючі очі наповнюватися сльозами, і де втрата не змушує серце розриватися від болю.

Оглавление

ПЕРЕДМОВА РЕДАКЦІЇ	5
ПЕРЕДМОВА	7
ВСТУП	13
1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ІСТОРІЇ СЕМІТІВ	13
2. МЕККА Й КААБА	17
3. АБДУЛЬ-МУТТАЛІБ	20
РОЗДІЛ I НАПЕРЕДОДНІ ІСЛАМУ	22
РОЗДІЛ II.....	24
2.1. АБДУЛЛАГ, БАТЬКО ПРОРОКА	24
2.2. РІК СЛОНА	26
2.3. НАРОДЖЕННЯ МУХАММАДА	29
2.4. ГОДУВАЛЬНИЦІ	29
2.5. МУХАММАД У ПУСТЕЛІ	30
2.6. ПОВЕРНЕННЯ В МЕККУ	31
2.7. ПІД ОПІКОЮ АБУ ТАЛІБА	32
2.8. ПОЇЗДКА В АШ-ШАМ	33
РОЗДІЛ III	35
3.1. ЖИТТЯ З ДЯДЬКОМ	35
3.2. СОЮЗ ЧЕСТІ	35
3.3. ЖИТТЯ МЕККИ	36
3.4. ТОРГІВЛЯ ДЛЯ ХАДІДЖІ	37
3.5. ОДРУЖЕННЯ З ХАДІДЖЕЮ	38
РОЗДІЛ IV.....	40

4.1. ПОДРУЖНЄ ЖИТТЯ	40
4.2. ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.....	40
4.3. БАЖАННЯ УСАМІТНИТИСЬ.....	42
4.4. ПОСЛАННЯ КОРАНУ	43
4.5. ТРІШКИ ПРО КОРАН	44
4.6. ПОВЕРНЕННЯ ДО ХАДІДЖІ.....	45
4.7. ВАРАКА ІБН НАУФАЛЬ	46
РОЗДІЛ V	48
5.1. РЕЛІГІЯ В МЕЦІЦІ ДО ІСЛАМУ.....	48
5.2. ОДКРОВЕННЯ ПРИПИНЯЮТЬСЯ Й ВІДНОВЛЮЮТЬСЯ	49
5.3. АЛІ І ЗАЙД.....	52
5.4. АЛІ СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ	52
5.5. АБУ БАКР СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ	54
5.6. ВЕРХІВКА І ПРОСТІ МЕККАНЦІ	55
5.7. НОВІ ПРИПИСИ.....	56
5.8. КАМЕНІ СПОТИКАННЯ.....	59
РОЗДІЛ VI.....	61
6.1 ПРОГОЛОШЕННЯ РЕЛІГІЇ РОДИЧАМ	61
6.2. ХАМЗА СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ	61
6.3. ЗАКЛИК КУРАЙШИТІВ ДО ВІРИ В АЛЛАГА.....	62
6.4. ВОРОЖІСТЬ ВЕЛЬМОЖНИХ МЕККАНЦІВ	64
6.5. ДОКАЗИ Й КОНТРАРГУМЕНТИ	66
6.6. ВИКЛИК.....	67
РОЗДІЛ VII	70
7.1. МУХАММАД НАПАДАЄ НА ІДОЛІВ	70

7.3. СЛІПА ЛЮДИНА	71
7.3. БОРОТЬБА ПРОДОВЖУЄТЬСЯ	73
7.4. МУХАММАД ВИМАГАЄ КОМПЕНСАЦІЇ ВІД АБУ ДЖАХЛЯ	74
7.5. КУРАЙШИТИ ЙДУТЬ ДО АБУ ТАЛІБА ВТРЕТЄ ...	76
7.6. КУРАЙШИТИ ПЕРЕСЛІДУЮТЬ МУСУЛЬМАН	77
7.7. ОЧЕВИДНЕ Й ТАЄМНЕ ЛЮДСЬКОГО СЕРЦЯ.....	79
7.8. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ МУСУЛЬМАН ПРОДОВЖУЄТЬСЯ.....	80
7.9. УТБА ІБН РАБІА ЙДЕ ДО МУХАММАДА.....	82
7.10. ПЕРЕСЕЛЕННЯ В АБІССІНІЮ	83
7.11. ОМАР ІБН АЛЬ-ХАТТАБ СТАЄ МУСУЛЬМАНИНОМ	86
РОЗДІЛ VIII.....	89
8.1. ЗАКЛИК ДО ІСЛАМУ УСІХ АРАБІВ. ВІДПОВІДЬ КУРАЙШИТІВ	89
8.2. АТ-ТУФАЙЛЬ АД-ДАУСІ	90
8.3. ТРИ ПИТАННЯ.....	91
РОЗДІЛ ІХ.....	93
9.1. ПРОВІДНІ КУРАЙШИТИ СЛУХАЮТЬ ПРОРОКА ..	93
9.2. ЗАЗДРІСТЬ ПРОВІДНИХ ЧЛЕНІВ ПЛЕМЕНІ	94
9.3. РОЗДУМИ ЛІДЕРІВ КУРАЙШИТІВ	94
9.4. ОБРАННЯ ПРОРОКА.....	95
РОЗДІЛ Х	97
10.1. БОЙКОТ	97
10.2. ПОРУШЕННЯ Й РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ	98

10.3. КУРАЙШИТИ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ МУХАММАДОМ У АБУ ТАЛІБА.....	3 99
10.4. АБУ ТАЛІБ НА СМЕРТНОМУ ЛОЖІ.....	100
10.5. ХАДІДЖА ВІДХОДИТЬ В ІНШИЙ СВІТ	102
10.6. МУХАММАД ВИРУШАЄ В ТАЙФ	102
10.7. ВОЗНЕСІННЯ НА НЕБЕСА.....	105
10.8. ДАР, ПОСЛАНИЙ ЛЮДИНІ.....	108
РОЗДІЛ XI.....	110
11.1. ПРОБЛИСК НАДІЇ З'ЯВЛЯЄТЬСЯ З ЯСРІБУ (МЕДИНИ).....	110
11.2. ПЕРША ПРИСЯГА АЛЬ-АКАБА	111
11.3. ДРУГА ПРИСЯГА АЛЬ-АКАБА.....	113
РОЗДІЛ XII.....	117
12.1. НОВІ ОБРІЇ.....	117
12.2. ЗМОВА КУРАЙШИТІВ	118
12.3. МУХАММАД РЯТУЄТЬСЯ.....	119
12.4. ДОВГА ДОРОГА В ЯСРІБ	121
12.5. СУРАКА ІБН ДЖУШУМ	122
12.6. УММ МАБАД	123
12.7. ЧУДО КОРАНУ	124
РОЗДІЛ XIII.....	126
13.1. ІСЛАМ В ЯСРІБІ	126
13.2. АМР ІБН АЛЬ-ДЖУМАХ.....	127
РОЗДІЛ XIV.....	128
14.1. ПРИБУТТЯ ПРОРОКА В ЯСРІБ.....	128
14.2. БАЙДУЖІСТЬ МУХАММАДА ДО РОЗКОШІВ	129

14.3. ЖИТТЯ В МЕДИНІ	131
14.4. ДОГОВІР БРАТЕРСТВА	132
14.5. ЄДНАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ.....	133
14.6. ЛЮДИ ДОВКОЛА ПОСЛАНЦЯ.....	133
РОЗДІЛ XV	135
15.1. СТОСУНКИ З ЄВРЕЯМИ	135
15.2. ІНТРИГИ ЮДЕЇВ.....	137
15.3. НОВИЙ НАПРЯМОК (КИБЛА).....	138
15.4. РЕАКЦІЯ ЄВРЕЇВ.....	139
15.5. ЗУСТРІЧ ТРЬОХ РЕЛІГІЙ	140
РОЗДІЛ XVI.....	143
16.1. ДОЗВІЛ ВОЮВАТИ	143
16.2 ПОХІД АБДУЛЛАГА ІБН ДЖАХША Й РІШЕННЯ АЛЛАГА	145
16.3. КУРАЙШИТСЬКИЙ КАРАВАН.....	148
16.4. КУРАЙШИТИ ГОТУЮТЬСЯ ДО ВІЙНИ.....	150
16.5. ПОСЛАНЕЦЬ РАДИТЬСЯ ЗІ СВОЇМИ ЛЮДЬМИ	151
16.6. АБУ ДЖАХЛЬ ХВИЛЮЄ КЛАНИ, ПРАГНУЧИ ЗБУРИТИ У НИХ БАЖАННЯ БИТВИ	156
16.7. БИТВА БЛЯ БАДРУ	157
16.8. ОПИСАННЯ ЦІЄЇ БИТВИ В КОРАНІ.....	159
РОЗДІЛ XVII	163
17.1. НОВИНИ ДОСЯГАЮТЬ МЕДИНИ.....	163
17.2. ВХІД ДО МЕДИНИ	164
17.3. АБУ БАКР І ОМАР	164
17.4. ПОЛОНЕНІ	165

	356
17.5. НОВИНИ ДОСЯГАЮТЬ МЕККИ.....	168
17.6. КУРАЙШИТИ СПЛАЧУЮТЬ ВИКУП	169
17.7. АБУ-ЛЬ-АС	170
17.8. «ЛЮДИ-НЕВИГЛАСИ».....	170
РОЗДІЛ ХVІІІ.....	172
18.1. АЛКОГОЛЬ	172
18.2. ЖІНКИ В ІСЛАМІ	173
18.3. РАБИ В ІСЛАМІ	176
18.4. СИРОТИ В ІСЛАМІ.....	177
18.5. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ	177
18.6. ВПЛИВ МУХАММАДА.....	178
РОЗДІЛ ХІХ.....	180
19.1. БАЛУ КАЙНУКА	180
19.2. АБУ СУФЬЯН ЗДІЙСНЮЄ НЕВЕЛИКИЙ НАБІГ НА ОКОЛИЦІ МЕДИНИ.....	181
19.3. ТОРГІВЕЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КУРАЙШИТІВ.....	182
РОЗДІЛ ХХ	184
20.1. ВИВЧЕННЯ ПРИПИСІВ КОРАНУ	184
20.2. ПРИКЛАД ПРОРОКА.....	185
20.3. МУДРІСТЬ АЛІ.....	185
РОЗДІЛ ХХІ.....	187
21.1. КУРАЙШИТИ ГОТУЮТЬ ВІЙСЬКО	187
21.2. МУСУЛЬМАНИ ОБГОВОРЮЮТЬ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ	188
21.3. АБДУЛЛАГ ІБН УБАЙЙ ДЕЗЕРТУЄ	190
21.4. БИТВА УХУД.....	190

	357
21.5. ПЕРЕМОГА, ПОТІМ ПОРАЗКА.....	193
21.6. УРОК	195
21.7. КУРАЙШИТИ КАЛПЧАТЬ МЕРТВИХ.....	196
21.8. ПОМИЛКА І ПРОЩЕННЯ.....	197
21.9. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ВОРОГА.....	198
21.10. БАНУ ЛІХЙАН	200
21.11. ТРИ МУЧЕНИКИ.....	200
РОЗДІЛ XXII	204
22.1. ПІДСТУПНІСТЬ БАНУ НАДІР.....	204
22.2. ВИХІД НАЗУСТРІЧ КУРАЙШИТАМ.....	206
22.3. ПОВЕРНЕННЯ ДО БАДРУ	208
22.4. ВЕЛИКА БОРОТЬБА (ДЖИГАД).....	210
РОЗДІЛ XXIII.....	212
23.1. ЮДЕЇ ЗМОВЛЯЮТЬСЯ З ЯЗИЧНИЦЬКИМИ ПЛЕМЕНАМИ.....	212
23.2. ПЛЕМЕНА ГОТУЮТЬСЯ ДО ВІЙНИ.....	214
23.3. КОПАННЯ РОВУ	214
23.4. ЖІНКИ Й ДІТИ.....	215
23.5. ХУЙАЙЙ ПЕРЕКОНУЄ БАНУ КУРАЙЗА	216
23.6. МОМЕНТ ВИПРОБУВАННЯ	217
23.7. ХИТРІСТЬ НУАЙМА	220
23.8. БУРЕВІЙ.....	221
23.9. ОБЛОГА БАНУ КУРАЙЗА	222
23.10. СУД НАД БАНУ КУРАЙЗА.....	223
РОЗДІЛ XXIV	226
24.1. БАНУ АЛЬ-МУСТАЛІК	226

	358
24.2. АБДУЛЛАГ ІБН УБАЙЙ ІБН САЛЮЛЬ	226
24.3. БАТЬКО Й СИН	227
24.4. НАКЛЕП	229
24.5. ВИПАДОК З ТУ'МА	233
РОЗДІЛ XXV.....	236
25.1. ЯК МУХАММАД ПОКЛОНЯВСЯ АЛЛАГУ ВСЕВИШНЬОМУ	236
25.2. ДЕЯКІ МОЛИТОВНІ ЗВЕРНЕННЯ ПРОРОКА	238
25.3. ПІСТ	240
РОЗДІЛ XXVI.....	243
26.1. СЛОВА ПРОРОКА	243
26.2. ВІДВІДУВАННЯ СТАРІЙШОГО ДОМУ	243
26.3. ПОСЛИ	245
26.4. УРВА ІБН МАСУД У ЯКОСТІ ПОСЛА	246
26.5. МІСІЯ ОСМАНА	247
26.6. ХУДАЙБІЙСЬКИЙ ДОГОВІР	248
26.7. ОБРЯДИ ПАЛОМНИЦТВА У ЦЬОМУ ВИНЯТКОВОМУ ВИПАДКУ	250
26.8. ПРОРИВ	252
РОЗДІЛ XXVII.....	254
27.1. ІСЛАМ ЧЕРЕЗ ДВАДЦЯТЬ РОКІВ	254
27.2. ЗАКЛИК ДО ІСЛАМУ СВІТОВИХ ПРАВИТЕЛІВ	255
27.3. ЄВРЕЙСЬКА ДЕРЖАВА В ДЕРЖАВІ	259
27.4. КІНЕЦЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ ВЛАДИ НА ПІВОСТРОВІ	261
РОЗДІЛ XXVIII.....	263
28.1. ПРОЦА (УМРА ВІДШКОДУВАННЯ).....	263

	359
28.2. ХАЛІД ІБН АЛЬ-ВАЛІД.....	266
РОЗДІЛ XXIX.....	268
29.1. БИТВА МУТА.....	268
29.2. МУХАММАД ВІДВІДУЄ СІМ'Ю ДЖАФАРА	270
29.3. КУРАЙШИТИ ПОРУШУЮТЬ ДОГОВІР	271
29.4. АБУ СУФЬЯН У ЯКОСТІ ПОСЛА	272
29.5. МАРШ НА МЕККУ	273
29.6. ЗАВОЮВАННЯ МЕККИ.....	276
29.7. ЗАГАЛЬНЕ ПРОЩЕННЯ ТА ТРИУМФ ІСТИНИ....	277
РОЗДІЛ XXX.....	281
30.1. БИТВА ХУНАЙН	281
30.2. СИТУАЦІЯ ЗМІНЮЄТЬСЯ	282
30.3. ОБЛОГА ТАЙФУ	283
30.4. ХАВАЗІНИТИ ПРОСЯТЬ ПОВЕРНУТИ ЇМ ЗАХОПЛЕНУ У НИХ ЗДОБИЧ.....	284
30.5. РОЗПОДІЛ ЗДОБИЧІ.....	285
РОЗДІЛ XXXI.....	287
31.1. ДРУЖИНИ ПРОРОКА.....	287
31.2. ХАДІДЖА	287
31.3. АЙША Й САУДА	290
31.4. УММ ХАБІБА, ДОНЬКА АБУ СУФЬЯНА	293
31.5. ХАФСА, ДОНЬКА ОМАРА	294
31.6. УММ САЛЯМА Й СИРОТИ	296
31.7. ЗЕЙНАБ ТА ІСЛАМСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО	298
31.8. ЗДАТНІСТЬ ПРОРОКА ПІЗНАВАТИ ХАРАКТЕР	300
31.9. БАНУ АЛЬ-МУСТАЛІК	302

	360
31.10. САФІЙЯ.....	303
31.11. МАРІЯ	305
31.12. ВПЛИВ ШЛЮБІВ ПРОРОКА НА ІСЛАМСЬКУ ДУМКУ	307
РОЗДІЛ XXXII.....	310
32.1. ГОРЕ МУХАММАДА.....	310
32.2. СМЕРТЬ ІБРАГІМА.....	310
32.3. ЗЛІСТЬ КУРАЙШИТІВ	311
РОЗДІЛ XXXIII	313
33.1. ПЛЕМЕНА СПЛАЧУЮТЬ ЗАКЯТ	313
33.2. ПРИГОТУВАННЯ ДЛЯ ВІДБИТТЯ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	313
33.3. ТІ, КОТРІ ЗАЛИШИЛИСЯ.....	314
33.4 МУХАММАД ЙДЕ ВПЕРЕД	316
33.5. ПРИКОРДОННІ УГОДИ	316
33.6. МЕЧЕТЬ ЛИЦЕМІРІВ	318
РОЗДІЛ XXXIV	320
34.1. УРВА ІБН МАСУД	320
34.2. ТАЙФ НАВЕРТАЄТЬСЯ ДО ІСЛАМУ	321
34.3. ХАДЖ АБУ БАКРА Й ОГОЛОШЕННЯ АЛІ	322
34.4. ОСТАННЯ ПРОЩА ПОСЛАНЦЯ	323
34.5. ОБРЯДИ ПАЛОМНИЦТВА	324
34.6. ПРОЩАЛЬНА ПРОМОВА ПРОРОКА	325
34.7. ОСТАННЄ ОДКРОВЕННЯ	326
34.8. ЛЖЕПРОРОКИ	327
34.9. ПРИГОТУВАННЯ ПРОТИ ВІЗАНТІЙЦІВ.....	328

РОЗДІЛ XXXV	331
35.1. МИЛІСТЬ У КОРАНІЧНОМУ РОЗУМІННІ.....	331
35.2. ДОБРОТА ДО ТВАРИН	332
35.3. ДОБРОТА ДО СТАРИХ І ЮНИХ	333
35.4. ДОБРОТА ДО ВОРОГІВ	335
35.5. ТОЛЕРАНТНІСТЬ	337
РОЗДІЛ XXXVI	338
36.1. МУХАММАД ХВОРИЄ.....	338
36.2. ВІДВІДУВАННЯ МОГИЛ.....	338
36.3. ОСТАННЯ ПРОПОВІДЬ	339
36.4. АБУ БАКР КЕРУЄ МОЛИТВАМИ.....	341
36.5. ФАТІМА, ДОНЬКА ПРОРОКА, ВІДВІДУЄ ЙОГО	341
36.6. ЗАПОВІТ	342
36.7. РОЗПОДІЛ ОСТАННЬОГО МАЙНА.....	343
36.8. ОСТАННЯ МОЛИТВА	343
36.9. ПОСЛАНЕЦЬ ВІДХОДИТЬ В ІНШИЙ СВІТ	344
36.10. РЕАКЦІЯ ОМАРА	344
36.11. АБУ БАКР БЕРЕ УПРАВЛІННЯ В СВОЇ РУКИ...	346

Тахія аль-Ісмаїл

Мухаммад

(Життєпис Пророка на основі найбільш ранніх джерел)

Переклад з англійської **Ю. А. Косенко**
Редактор **М.Г. Верескун-Верескун**
Оформлення обкладинки **Ю. Фриндак**
Комп'ютерна верстка і дизайн **Ю. Фриндак**
Відповідальний за випуск **І.Н. Гімадутін**

Підписано до друку 27.09.2019. Формат А5
Папір офсетний. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 20,16 Обл.-вид. арк. 20,4
Тираж 1000 екз. Зам. №91

Видавець і виготівник:
ПП «Формат» 16703, Чернігівська обл.,
м. Ічня, вул. Івана Стороженка, 2
тел. (04633) 2-17-96

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Суб'єктів видавничої справи
ДК № 2689 від 16.11.06.